

AKTUÁLNE OTÁZKY TEÓRIE A PRAXE POLITIKY A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Zborník príspevkov zo VI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie
študentov a mladých vedeckých pracovníkov
organizovanej 11. a 12. mája 2017
Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach,
Katedrou politických vied a verejnej správy Užhorodskej národnej Univerzity,
Research Institute of Central Europe a OZ Res publica

ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ KONFERENCIA

Linda BABUŠÍK ADAMČÍKOVÁ
Gabriel KOSCELANSKÝ
Mária PETRIKOVÁ
(EDS.)

Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov

Zborník príspevkov
zo VI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie
študentov a mladých vedeckých pracovníkov
organizovanej
11. a 12. mája 2017
Katedrou politológie Filozofickej fakulty
Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Katedrou politic-
kých vied a verejnej správy Užhorodskej národnej Univerzity,
Research Institute of Central Europe a OZ Res publica

Linda BABUŠÍK ADAMČÍKOVÁ

Gabriel KOSCELANSKÝ

Mária PETRIKOVÁ

(eds.)

Košice 2018

AKTUÁLNE OTÁZKY TEÓRIE A PRAXE POLITIKY A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Zborník príspevkov zo VI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej 11. a 12. mája 2017 Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Katedrou politických vied a verejnej správy Užhorodskej národnej Univerzity, Research Institute of Central Europe a OZ Res publica

VEDECKÍ REDAKTORI A ZOSTAVOVATELIA:

Mgr. Linda BABUŠÍK ADAMČÍKOVÁ

Mgr. Gabriel KOSCELANSKÝ

Mgr. Mária PETRIKOVÁ

VÝKONNÝ REDAKTOR:

Mgr. Gabriel KOSCELANSKÝ

REDAKČNÁ RADA:

Dr.h.c. prof. PhDr. Marcela

Gbúrová, CSc.

doc. PhDr. Tomáš Koziak, PhD.

doc. PhDr. Daniel Dobiaš, PhD.

PhDr. Jakub Bardovič, PhD.

PhDr. Jana Šutajová, PhD.

Mgr. Renáta Bzdilová, PhD.

Mgr. Alexander Onufrák, PhD.

Mgr. Gabriel Eštok, PhD.

Mgr. Ján Ruman, PhD.

RECENZENTI:

doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D., *Fakulta aplikovaných jazykov Ekonomickej univerzity v Bratislave*

doc. PhDr. Tomáš Koziak, PhD., *Katedra politológie FF UPJŠ v Košiciach*

Zborník vychádza ako súčasť riešenia projektu *KEGA 021UPJŠ-4/2016; Modernizácia politologického vzdelávania na UPJŠ v Košiciach (2016-2018)*

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak reprodukovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku tejto publikácie zodpovedajú autori.

Umiestnenie:

<http://unibook.upjs.sk/predaj-vydanych-titulov/filozoficka-fakulta>

ISBN 978-80-8152-623-7

OBSAH

Slovo na úvod	5
Konfliktný vzťah Vladimíra Mečiara a HZDS s prezidentom SR Michalom Kováčom Matúš BÉREŠ.....	6
Sociálny štát v perspektíve globalizácie Jaroslav FABOK.....	29
Vnímanie terorizmu verejnosťou vo vybraných štátoch Európy Katarína DUFFEKOVÁ.....	40
Rola a postavenie malých štátov v Európskej únii Benita FEKETE OVÁ.....	60
Ženy v politike Tatiana HARVILÍKOVÁ.....	74
Integrácia migrantov na Slovensku Nikola FEJKOVÁ.....	93
Vplyv Ruska v postsovietskom priestore na príklade rusko-gruzínskej vojny Nikola GUMANOVÁ.....	108
Boh kontra Alláh: strety kresťanského a islamského sveta v historických súvislostiach Daniela DEMČIŠÁKOVÁ.....	125
Voľby do Spolkového snemu 2017 a ich vplyv na budúci vývoj Spolkovej republiky Nemecko Barbora KOLLÁROVÁ.....	138
Otvorená spoločnosť z pohľadu projektovania moderného sveta a lepšieho človeka Elena KENDEREŠOVÁ.....	152

Norimberská debata a jej význam pre rozvoj zodpovednosti v medzinárodnom práve	
Ján KOVÁČIK.....	166
Nezávislosť súdnej moci ako atribút výkonu spravodlivosti v demokratickom a právnom štáte - východiská kreovania, postavenie a pôsobnosť Súdnej rady Slovenskej republiky a súdnych rád vo vybraných európskych štátoch	
Vladimír TIMKO.....	180
Otázka prístúpenia Európskej únie k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd	
Jana VRABĽOVÁ.....	189
Úskalia fantómovej objektivity súčasného liberalizmu (problematika depolitizácie a deideologizácie)	
Jakub ŠVEC.....	203
The Effect of the Amendments of Hungary's Fundamental Law on the Sovereignty of Local Self-governments	
Sándor FEKETE - Csaba FAZEKAS.....	212
Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov	
Roman ŠUP.....	226
The impact of the counterculture on the youth movement at the beginning of 21th century	
Oleksii SHAFRANOSH.....	236
The far-right parties of Slovak Republic, Czech Republic and Hungary	
Inhrid MATSKO - Julia RAICHYNETS.....	246
Political Representation	
Sándor KOVÁCS.....	254
Autori.....	267

Slovo na úvod

V poradí už VI. ročník vedeckej konferencie konanej na pôde *Katedry politológie* ponúkol priestor na prezentovanie vlastnej výskumnej činnosti študentov a mladých vedeckých pracovníkov nielen zo Slovenska, ale aj zo zahraničia. Spoločnosť, v ktorej žijeme nie je statická a neustále sa mení. Súčasný svet ovplyvňujú rozdielne dynamické podoby politickej praxe. Pre potreby reflektovania tejto skutočnosti sa tohtoročná medzinárodná konferencia zamerala na aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov. Práve takéto podujatia sú podľa zostavovateľov predkladaného zborníka vhodnou platformou na posilnenie kooperácie súčasných i budúcich odborníkov v stredoeurópskom priestore, čomu dopomáha rozsiahla odborná diskusia. Príspevky slovenských i zahraničných autorov publikujúcich v tomto zborníku sa venujú rozličným problémom na slovenskej i svetovej politickej scéne. Každý jeden z predložených príspevkov predstavuje osobitný záujem autora o istý segment spoločnosti, ktorý sa nás ako celku dotýka.

Naším dlhoročným cieľom je prispievať do vedeckej obce ako faktografickým obsahom, tak aj prepájaním teórie a praxe politiky a podnecovaním odbornej diskusie. Veríme, že zborník zo VI. ročníka *Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov* organizovanej 11. a 12. mája 2017 *Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*, *Katedrou politických vied a verejnej správy Užhorodskej národnej Univerzity*, *Research Institute of Central Europe a OZ Res publica*, ktorý je súčasťou riešenia projektu *KEGA 021UPJŠ-4/2016; Modernizácia politologického vzdelávania na UPJŠ v Košiciach (2016-2018)* k stanovenému cieľu rovnako prispeje.

Košice, 18. jún 2018

zostavovatelia

Konfliktný vzťah Vladimíra Mečiara a HZDS s prezidentom SR Michalom Kováčom

Matúš Béreš

Submitted paper deals with conflicting relation between Slovak prime minister Vladimír Mečiar and Slovakia's president Michal Kováč during 1990's. Mentioned relation is one of the most important features of specific period of Vladimír Mečiar's governments in Slovakia.

*„Štát je veľký aj tým, aký vzťah majú
jeho občania k štátnym inštitúciám,
osobitne k hlave štátu.“¹*

Obdobie vládnutia V. Mečiara v slovenskej politike v 90. rokoch 20. storočia bolo dôležitým obdobím konštituovania demokratických politických mechanizmov a slovenskej štátnosti. V danom čase však registrujeme aj viaceré neštandardné spôsoby realizácie politiky V. Mečiara, ktoré sa vo viacerých prípadoch pohybovali na hranici demokracie, obsahujúc často aj rôzne druhy invektív a defektov v správaní predsedu vlády. To malo okrem iného za následok zhoršený obraz Slovenska v západnom svete. Jedným z najvýznamnejších politických javov v opisovanom období bol konfliktný vzťah predsedu vlády V. Mečiara s prezidentom SR M. Kováčom, ktorý budeme opisovať v nasledujúcom texte.

Výrazný antagonizmus medzi dvomi rozhodujúcimi politickými predstaviteľmi Slovenskej republiky, medzi prezidentom a predsedom vlády bol prítomný už zakrátko od zvolenia M. Kováča za prezidenta SR. Podľa I. Trimaja bol dokonca fakt, že prezident nesídlil na Bratislavskom hrade zapríčinený konfliktným vzťahom medzi prezidentom

---

¹ TRIMAJ, I.: *Prečo sa Bratislavský hrad nestal sídlom prezidenta*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 29.

M. Kováčom a ústrednou exekutívou reprezentovanou V. Mečiarom.¹ Umiestnenie sídla prezidenta do Bratislavského hradu by totiž mohlo vyplývať z možnej analógie vytvorenej dedičstvom Česko-Slovenska alebo z histórie Habsburskej monarchie, keď v čase tureckej okupácie bol Bratislavský hrad sídlom uhorských kráľov. Avšak, ako ďalej I. Trímaj uvádza, v čase vzniku SR bol Bratislavský hrad evidovaný pod správu kancelárie Slovenskej národnej rady. „Uvedený právny stav bol z politických dôvodov využitý – ak chcete zneužitý – na to, aby sa stáročné sídlo kráľov a iných hláv štátu nestalo sídlom prezidenta Slovenskej republiky.“² Hoci prezident v prvom roku svojho funkčného obdobia sídlil v priestoroch Bratislavského hradu, ku koncu roka 1993 musela jeho kancelária opustiť tieto priestory. Následne sa sídlom prezidenta stal „vďaka pochopeniu bratislavského primátora a mestského zastupiteľstva.“³ Primaciálny palác. Tento stav trval do roku 1996. Odvtedy je sídlom prezidenta SR Grasalkovičov palác. Zrejme najpresvedčivejšie svedčí o vzťahu vládnuceho prostredia k prezidentovi republiky vývoj úrovne finančného zabezpečenia potrebného pre výkon úloh prezidenta a jeho kancelárie. Na rok 1993, keď sa začala formovať Kancelária prezidenta SR boli pre jej fungovanie pridelené prostriedky na úrovni jednej tretiny rozpočtu kancelárie federálneho prezidenta.⁴ Vývoj objemu rozpočtu Kancelárie prezidenta SR od roku 1994 do roku 1997 je zobrazený v nasledujúcej tabuľke.

---

¹ TRÍMAJ, I.: *Prečo sa Bratislavský hrad nestal sídlom prezidenta*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 30.

² TRÍMAJ, I.: *Prečo sa Bratislavský hrad nestal sídlom prezidenta*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 30.

³ *Aktivity prezidenta Slovenskej republiky 1993 – 1997*. Bratislava: Kancelária prezidenta SR, 1998, s. 5.

⁴ Toto množstvo vychádzalo zo zásady využívanej pri delení hnuťelného majetku spoločného štátu v pomere 2:1 v prospech českej strany.

Tabuľka č. 1: *Vývoj objemu rozpočtu prideleného pre Kanceláriu prezidenta SR¹*

Rok	1994	1995	1996	1997
Rozpočtové výdavky v mil. Sk	158,7	121,4	97,8	93,5

Od pridelených finančných prostriedkov pre ktorúkoľvek organizáciu sa odvíja najmä počet pracovníkov, ktoré si môže táto organizácia dovoliť zamestnať. Rovnako to bolo v prípade Kancelárie prezidenta SR. V nasledujúcej tabuľke uvádzame vývoj počtu jej zamestnancov v rokoch 1993 – 1997.

Tabuľka č. 2: *Vývoj počtu zamestnancov Kancelárie prezidenta SR²*

Rok	1993	1994	1995	1996	1997
Počet pracovníkov	116	95	60	50	50

Ako ukazujú vyššie uvedené kvantitatívne ukazovatele finančného zabezpečenia úradu najvyššieho predstaviteľa SR, jeho pôsobenie čelilo materiálnym obmedzeniam. Okrem materiálnych obmedzení sa však prezident *M. Kováč* stretával až do konca svojho mandátu s najrôznejšími prekážkami sťažujúcimi mu výkon funkcie vrátane slovných útokov voči jeho osobe, spochybňovaniu jeho autority, spochybňovania legitimitaty zastávania jeho funkcie, obmedzení jeho kompetencie a dokonca útokov voči jeho rodinným príslušníkom

---

¹ *Aktivity prezidenta Slovenskej republiky 1993 – 1997*. Bratislava: Kancelária prezidenta SR, 1998, s. 5.

² *Aktivity prezidenta Slovenskej republiky 1993 – 1997*. Bratislava: Kancelária prezidenta SR, 1998, s. 5.

Vzťah M. Kováča s I. Lexom a A. Nagyovou ako jeden zo zdrojov konfliktov s V. Mečiarom

Jedným z východísk pre konfliktný vzťah prezidenta M. Kováča a predsedu vlády V. Mečiara, bol vzťah k I. Lexovi a A. Nagyovej. Ako vo svojich pamätiach M. Kováč uvádza, už na jar v roku 1992 došlo k výhradám podpredsedov HZDS, medzi ktorými bol aj M. Kováč, voči práci A. Nagyovej a I. Lexu. Ten v danom čase zastával funkciu vedúceho kancelárie HZDS, nebol voleným predstaviteľom, podobne aj A. Nagyová bola zamestnancom strany. Podľa M. Kováča, predseda HZDS pri riešení problémov „dával postupne čoraz častejšie prednosť pracovníkom aparátu, Ivanovi Lexovi a Anne Nagyovej, pred volenými funkcionármi hnutia.“¹ Ako o tejto veci uvádza A. M. Húška, „vedúca sekretariátu predsedu Anna Nagyová necitlivo izolovala predsedu od bezprostredného kontaktu podpredsedov s ním. Je nesporné, že k povinnostiam sekretariátu patrí aj určité «ochranné tienie» pracovného času šéfa, aby nebol zbytočne rozptyľovaný, ale my (všetci podpredsedovia) sme vnímali správanie sa sekretárky ako často neprimerané a dokonca ako prestížové. [...] Treba povedať, že inak Nagyová bola vysoko výkonný človek a dobrý organizátor štábného servisu, ale jej «veliteľsko-kaprálske» maniere boli jednoducho neprimerané a trocha aj ordinárne. Treba pripustiť, že predsedovi zrejme vyhovovalo určité separovanie od podpredsedov, lebo nesporne mal hrozne veľa práce a zvykol si v ponovembrovom chaose konať sám, čo považoval za rýchlejšie a efektívnejšie.“² Pracovníkom sekretariátu HZDS bolo teda od podpredsedov vyčítané separovanie V. Mečiara od vedenia strany. Ďalší spomenutý, I. Lexa, o ktorom sa M. Kováč vyjadril, že poskytoval predsedovi strany o podpredsedoch informácie, ktoré boli voči nim „nekorektné,“³ sa, navyše, v tom čase snažil prevziať vedenie predvolebnej kampane HZDS, čo vyvolalo odpor podpredsedov hnutia. Ako A. M. Húška ďalej pokračuje, „napätie

---

¹ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 52.

² HÚŠKA, A. M.: *Svedectvo o štátoprávnom príbehu*. Bratislava: SCM, 2007, s. 144.

³ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 53.

vyvolané nedorozumeniami so sekretariátom bolo také veľké, že podpredsedovia žiadali urobiť nápravu a Mečiar pri jeho vehemencii sa dostal do akéhosi skratového konania a jednoducho napísal písomné vzdanie sa funkcie. Tento papier (akýsi neformálny abdikačný list) mi osobne odovzdal...¹ Text tohto listu uvádza M. Kováč: „Blava, 7. 4. 1992. Predstavenstvo HZDS, Bratislava. Už viac ako dva roky som terčom intenzívnych kampaní zvonku. Boli a pokračujú i z vnútra. Nie som schopný to ďalej znášať. Dňom 1. 5. 1992 sa vzdávam funkcie predsedu HZDS a dnešným dňom aj kandidatúry na poslanca SNR v stredoslovenskom volebnom kraji. Mečiar.“² V. Mečiar, takto už po druhýkrát (prvýkrát v prípade sporu s ministrom A. Andrášom) vydieral svojich spolupracovníkov odstúpením. Navyše, podľa spomienok M. Kováča, predseda HZDS znova opustil svojich kolegov, ktorí ho následne nato odišli hľadať.³ Ako uvádza M. Leško sa takémuto náhlemu odchodu predsedu hnutia (išlo už o druhé v poradí) medzi jeho spolupracovníkmi posmešne hovorilo, že „odišiel za medveďmi.“⁴ Neskôr ho M. Kňazko a I. Lалуha našli v jeho byte v Trenčíne.⁵ Následne na politickom grémiu HZDS bránil V. Mečiar zotrvanie A. Nagyovej podľa slov M. Kováča takto: „Keď odvoláme Nagyovú, tak do 24 hodín budem v base!“⁶ Zároveň však predseda strany sľúbil, že po voľbách I. Lexu i A. Nagyovú odvolá. Tento nátlakový prostriedok – vyhrážanie sa abdikáciou a skrývanie sa pred svojimi politickými partnermi – spôsobil, rovnako ako v prípade konfliktu s ministrom A. Andrášom, naplnenie požiadaviek predsedu HZDS, teda nedošlo k odvolaniu spomenutých členov sekretariátu strany. K problematike abdikačného listu sa vyjadril A. M. Húska takto: „Musím [...] otvorene povedať, že aj pred desiatimi rokmi aj teraz (publikácia vydaná v r. 2007; pozn. autora) nepovažujem Mečiarov «abdikačný list» za šťastlivé riešenie. V tomto kroku sa mi zdá, že

---

¹ HÚSKA, A. M.: *Svedectvo o štátoprávnom príbehu*. Bratislava: SCM, 2007, s. 144-145.

² KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 52.

³ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 53.

⁴ LEŠKO, M.: *Mečiar a mečiarizmus*. Bratislava: VMV, s. 74.

⁵ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 53.

⁶ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 53.

trocha «blufoval», a myslím, že v tomto geste prestúpil únosnú mieru taktizovania.“¹ Sčasti odlišnú interpretáciu tejto udalosti ponúka vo svojej knihe M. Kňazko. Uvádza, že odchodom zo strany nehrozil jej predseda, ale podpredsedovia – okrem neho tiež M. Kováč, A. M. Húška a R. Filkus. O vyriešení konfliktu napísal: „Dohodli sme sa, že neodídeme, lebo by sme tým ublížili hnutiu – blížil sa jún 1992, termín parlamentných volieb a ten rozkol by mohol HZDS poškodiť. To bol rozumný argument. A navyše sme dostali od Mečiara prísľub, že po víťazných voľbách uspokojivo vyriešime všetky vnútrostranícke problémy.“² Odlišnú interpretáciu konfliktu si vysvetľujeme tým, že išlo zrejme o natoľko spleť a personálne nasýtený spor, že je ťažké odlišiť separovať správanie sa jednotlivých účastníkov. Do úvahy pripadajú tiež skreslené spomienky účastníkov na dané udalosti a ich nepresné uvedenie v publikáciách. Pripúšťame tiež možnosť, že udalosti spomenuté v publikácii M. Kňazka prešli zámernou modifikáciou, keďže jeho kniha vydaná v roku 2010 bola distribuovaná v čase kampane pred prezidentskými voľbami v roku 2014, ktorých sa ako kandidát zúčastnil. Samotný fakt, že výpovede A. M. Húšku a M. Kováča sa v tejto téme zhodujú, pričom ide vo vzťahu k V. Mečiarovi o oponentov, nás vedie k prijatiu stanoviska, že za autentickú považujeme verziu o abdikácii predsedu HZDS. Každopádne však spor vo svojom konečnom dôsledku ustal. Považujeme ho za prvý známy prejav konfliktného vzťahu A. Nagyovej, a I. Lexu na jednej strane a podpredsedov HZDS, s dôrazom na M. Kováča, na druhej strane. Fakt, že na politiku najsilnejšej a po voľbách i vládnej strany mali taký významný vplyv jej niektorí zamestnanci, t. j. osoby,

---

¹ HÚSKA, A. M.: *Svedectvo o štátoprávnom príbehu*. Bratislava: SCM, 2007, s. 145.

² KŇAZKO, M.; ŠTRASSER, J.: *Nosím v sebe mnohé jazvy*. Bratislava: Forza Music, 2010, s. 146.

ktoré nezískali legitimitu vo voľbách, oproti voleným politickým predstaviteľom, považujeme za ďalšiu významnú deformáciu demokracie na Slovensku.

Ďalším vnútrostraníckym konfliktom *M. Kováča* a *I. Lexu* je obdobie prezidentskej kampane, počas ktorej bol vyberaný kandidát na prezidenta z radov HZDS. V tomto období, ako vo svojich pamätiach *M. Kováč* uvádza, „*Ivan Lexa a ďalší pracovníci aparátu HZDS obchádzali za mojím chrbtom jednotlivé okresy a «agitovali» proti mne.*“¹ O snahe *I. Lexu* zabrániť *M. Kováčovi* získať prezidentský úrad písal aj *F. Meliš* v denníku *Práca*: „*Ani Michal Kováč totiž nezabúda na Lexovo ťaženie po okresoch v čase jeho možnej kandidatúry na prezidentský stolec so zámerom negatívne ju ovplyvniť u členstva.*“² V tejto súvislosti fakt, že za splnomocnenca vlády SR pre zriadenie prezidentskej kancelárie bol menovaný *I. Lexa*³ (v čase pred zvolením *M. Kováča* za prezidenta⁴), vyznieva až kuriózne. Navyše, bezprostredne po zverejnení výsledkov hlasovania pléna NR SR, ktoré 15. februára 1993 zvolilo *M. Kováča* za prvého prezidenta SR, *I. Lexa* túto situáciu okomentoval slovami „*No, to sme v riti.*“⁵ Podľa *J. Findru* tento komentár „*akoby [...] predestinoval budúce ataky na prezidenta a jeho kanceláriu.*“⁶ Opisované udalosti, ktoré odkazujú na nepriateľský vzťah predovšetkým *I. Lexu* k *M. Kováčovi*, považujeme za dôležité východisko, z ktorého vyplývali niektoré ďalšie konflikty medzi prezidentom SR *M. Kováčom* a *I. Lexom*, resp. medzi prezidentom a *V. Mečiarom*. Predseda HZDS bol totiž počas

---

¹ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 71.

² MELIŠ, F.: *Po prezidentovom slove*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 261, 1993, s. 2.

³ LEŠKO, M.: *Odporom voči autokratovi prerástol sám seba*. In: *Sme*. Vol. 6, No. 48, s. 5.

⁴ TRIMAJ, I.: *Prečo sa Bratislavský hrad nestal sídlom prezidenta*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 31.

⁵ *S únosom Kováča sme nemali nič spoločné, tvrdí Mečiarova pravá ruka*. [online], [cit. 01/05/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/1092566/sunosom-kovaca-sme-nemali-nic-spolocne-tvrdi-meciarova-prava-ruka.html>>.

⁶ FINDRA, J.: *Prezident a jeho kancelária*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 42.

celého obdobia svojej vlády s *I. Lexom* vo veľmi úzkom pracovnom vzťahu.

Ďalším východiskom neskoršieho konfliktného vzťahu prezidenta a premiéra je podľa nášho názoru samotný prístup *V. Mečiara* voči svojim politickým kolegom a spôsob jeho politickej praxe, v ktorom nachádzame nedostatok potrebného zmyslu pre kooperáciu a kompromisy. K tejto téme sa v rozhovore vyjadril *M. Leško*: „*Ja si myslím, že to malo koreň v tom, že Vladimír Mečiar nevedel, nevie a nikdy sa to nenaučil a nikdy o to nemal záujem, aby mal v politike partnera. Preňho to bol model, ktorý mu osobnostne nevyhovoval. Jemu vyhovoval model hierarchický: «Ja poviem a moji ľudia spravia.» Vo chvíli, keď mal byť niekto partner, že keď to veľmi zjednoduším: «Ja pán, ty pán, ty máš svoj názor, ja mám svoj názor, hľadáme kompromis,» on s tým nevedel žiť. Preňho jediný model, v akom on vedel fungovať, bol: «Ja poviem a ty spraviš.»*“¹ Viaceré nami opisované udalosti potvrdzujú uvedené tvrdenie autora publikácie *Mečiar a mečiarizmus*. Predseda HZDS zrejme predpokladal, že *M. Kováč* bude po zvolení za prezidenta vykonávať jeho predstavy. Neskoršie udalosti, počas ktorých sa prezident prejavil ako autonómny prvok na politickej scéne a ktoré opíšeme v nasledujúcej kapitole potvrdia uvedenú tézu o nedostatočnej schopnosti *V. Mečiara* využívať kompromis ako pracovnú metódu v politickej praxi.

Konflikty prezidenta SR *M. Kováča* s *V. Mečiarom*

*„Tí, ktorí spievali Už nikdy žiaden svár, teraz žiadajú hlavu prezidenta.“*²

K prvému konfliktu prezidenta SR a premiéra došlo už 3. marca 1993, na druhý deň po inaugurácii hlavy štátu. Prezident bol predsedom vlády požiadaný, aby vymenoval *I. Lexu* za riaditeľa

---

¹ Rozhovor s *M. Leškom*. Bratislava, 17. septembra 2015.

² Neznámy účastník mítingu *Na obranu demokracie*, ktorý sa uskutočnil pred *Štátnou vedeckou knižnicou v Košiciach* 18. mája 1995.

Slovenskej informačnej služby (ďalej SIS). Prezident to odmietol s odôvodnením, že *I. Lexa* nemá jeho dôveru.¹ Za riaditeľa SIS vymenoval prezident neskôr *V. Mitra*. Stalo sa tak 19. apríla 1993.² Ďalší konflikt medzi premiérom a prezidentom SR sa začal o niekoľko dní neskôr, 9. marca 1993, keď premiér požiadal prezidenta o odvolanie *M. Kňazka* z funkcie ministra zahraničných vecí SR. Prezident 19. marca 1993 vyhovel tejto požiadavke až na nátlak predsedu vlády, ktorý hrozil svojou abdikáciou a odmietnutím zostaviť novú vládu (tretia hrozba *V. Mečiara* abdikáciou).³

Doposiaľ uvedené konflikty medzi *V. Mečiarom* a *M. Kováčom* však podľa nášho názoru nepredstavujú významnú kapitolu v tejto téme. „Prvý väčší konflikt prepukol, keď prezident využil svoju právomoc a odmietol menovať do funkcie ministra privatizácie blízkeho spolupracovníka

V. Mečiara, I. Lexu.“⁴ Stalo sa tak po stretnutí premiéra s prezidentom, ku ktorému došlo 1. novembra 1993. *M. Kováč* vo svojich pamätiach uvádza, že k tejto požiadavke došlo v rámci rozhovoru medzi štyrmi očami: „Mečiar ma začal presviedčať, aby som odsúhlasil *Ivana Lexu* za ministra privatizácie. Oponoval som mu. [...] Nato mi povedal: «Pozri, Michal, ja ho potrebujem, lebo pravdepodobne budú predčasné voľby. HZDS má prázdnu kasu, a tak potrebujem Lexu, aby mi nakradol peniaze, a potom ho kopnem a pôjde preč!»“⁵ Ako sme uviedli, prezident SR nevyhovel ani tejto požiadavke *V. Mečiara*. Pre médiá sa prezident vo veci nemenovania *I. Lexu* vyjadril takto: „Pán Lexa nespĺňa predpoklady na vykonávanie tejto funkcie a nemá ani moju osobnú dôveru.“⁶ Jeden zo spolupracovníkov *M. Kováča*,

---

¹ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 155.

² BENKO, M.: *Skúste hádať, prečo*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 91, 1993, s. 1.

³ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 138.

⁴ LEŠKA, D.: *Formovanie politického systému na Slovensku po roku 1989*. Bratislava: Infopress, 2011, s. 71.

⁵ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, 156.

⁶ FAŠUNG, E.: *Prezident I. Lexu odmietol*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 261, 1993, s. 1.

J. Findra sa o tejto udalosti vyjadril takto: „Ako je známe, táto udalosť výrazne poznamenala vzťahy premiéra a jeho okolia k prezidentovi republiky; odvtedy sa premiér – až na protokolárne nevyhnutné akcie – programovo vyhýbal stretnutiu s prezidentom.“¹ Rôzny pohľad prezidenta a premiéra na osobu I. Lexu stál teda na počiatku konfrontačného vzťahu dvoch najdôležitejších politických predstaviteľov Slovenska. Dva mesiace po tejto udalosti predniesol prezident svoj novoročný prejav, v ktorom žiadal ústrednú exekutívu štátu pod vedením V. Mečiara zostaviť vládu širokej koalície, aby odrážala politické preferencie väčšiny občanov štátu. Premiér sa na margo tohto prejavu vyjadril, že prezident očiernil vládu vlastného štátu a mieša sa do politiky vlády.² Vláda pod vedením V. Mečiara však stále reprezentovala iba relatívne úzku časť politického spektra (HZDS a rozštiepená SNS). Vtedajší predseda vlády pokračuje v opise týchto udalostí: „Do tejto atmosféry, keď bolo treba ešte nejaký čas na to, aby som tú situáciu ukočíroval, vstúpil Michal Kováč s takým naivným listom do parlamentu.“³ Dva dni po správe o stave republiky, ktorú na základe čl. 102 Ústavy SR⁴ predniesol prezident M. Kováč v pléne NR SR a ktorá silne kritizovala politickú prax premiéra, nasledovalo druhé odvolanie V. Mečiara. O dôsledkoch prednesenia danej správy sa vtedajšia hlava štátu vyjadrila takto: „Za svedectvo, ktoré som sa hodlal vysloviť v jej dodatku, som musel postupne vypíť do dna kalich horkosti, čo mi namiešala koalícia, ktorá sa dostala k moci na Slovensku po predčasných parlamentných voľbách v septembri 1994.“⁵ Prvým opatrením proti prezidentovi M. Kováčovi po týchto parlamentných voľbách bolo vytvorenie komisie na preskúmanie vládnej krízy z marca 1994. Táto komisia mala

---

¹ FINDRA, J.: *Prezident a jeho kancelária*. In: BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003, s. 45.

² LEŠKO, M.: *Mečiar a mečiarizmus*. Bratislava: VMV, 1996, s. 104.

³ *Rozhovor s V. Mečiarom*. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.

⁴ *Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky*. [online], [cit. 01/05/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460/znenie-20170404>>.

⁵ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 177.

podľa M. Kováča za úlohu kriminalizovať prezidenta republiky a obviníť ho z údajného nezákonného konania,¹ ktoré viedlo k pádu vlády 11. marca 1994. Ako nám v rozhovore V. Mečiar uviedol, tento pád vlády bol podľa jeho slov zosnovaný prezidentom republiky v spolupráci s českou politickou reprezentáciou. „V decembri '93 dostala SIS informáciu, že sa uvoľnili veľké peniaze cez Budapešť na Slovensko na kúpu poslancov. Vedeli sme, vznikol klub Kováč – Havel. Došlo na rokovanie Kováča a Havla v Prahe k dohode, že budú spolupracovať na odstránení predsedu vlády v Slovenskej republike. Proti tejto dohode vystúpil niekoľkokrát Klaus a aj osobne Kováčovi predou mnou povedal: «Pane prezidente, ste politický diletant.» [...] Takže k tejto dohode došlo, že tá vláda padne, že tam zo zahraničia bude z českej strany pomoc, ktorá bola poskytnutá a veľmi účinná.“² Na našu otázku, prečo by bolo v záujme českej vlády, aby padla vláda SR, V. Mečiar odpovedal: „Ten malý český človek potreboval riešiť svoj komplex, že niečo prehral. Nikto nehovorí o tom, že už v máji '92 väčšina českej populácie v prieskumoch verejnej mienky bola za rozdelenie Česko-Slovenska a že už predtým existovali tri vládne dokumenty českej vlády o možnosti jednostranných krokov pri delení Česko-Slovenska, čo mohla urobiť Česká republika.“³ Je na našom stupni poznania takmer nemožné potvrdiť alebo vyvrátiť tvrdenia vtedajšieho predsedu vlády o akomsi cezhraničnom sprisahaní „Kováč – Havel“, považujeme ho však za veľmi málo pravdepodobné. Nie je nám totiž známy dôvod, podľa ktorého by mohla mať česká politická reprezentácia záujem na páde vlády iného štátu. Zároveň informácia, že V. Mečiar bol prítomný pri rokovaní o zosadení jeho vlastnej vlády, je podľa nášho nepravdepodobná. Rovnako tvrdenie V. Mečiara o komplexe českých politických predstaviteľov zo zániku ČSFR považujeme za neadekvátne a nepodložené.

---

¹ KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 254.

² *Rozhovor s V. Mečiarom*. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.

³ *Rozhovor s V. Mečiarom*. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.

Na základe doposiaľ uvedeného vyplynula snaha vládnuceho prostredia okolo V. Mečiara oklieštiť právomoci prezidenta republiky, resp. inak ho v jeho aktivitách obmedziť. Jednou z dôležitých kompetencií prezidenta republiky bolo vymenúvanie a odvolávanie riaditeľa SIS. Zákon NR SR o SIS z 21. januára 1993 stanovoval, že „riaditeľa informačnej služby vymenúva a odvoláva na návrh vlády Slovenskej republiky prezident Slovenskej republiky...“¹ Ako sme už na niekoľkých miestach tejto dizertačnej práce uviedli, prezident M. Kováč niekoľkokrát prejavil výhrady voči menovaniu I. Lexu za riaditeľa SIS, čo bolo dôležitým východiskom pre neskorší konfliktný vzťah dvoch najdôležitejších ústavných činiteľov – prezidenta a premiéra. Ako odpoveď na prezidentovu nevôľu vymenovať premiérom požadovaného kandidáta za riaditeľa tajnej služby schválila NR SR 5. apríla 1995 Zákon č. 72/1995, ktorý menovanie a odvolávanie riaditeľa SIS upravil tak, že „riaditeľa informačnej služby vymenúva a odvoláva na návrh predsedu vlády Slovenskej republiky vláda Slovenskej republiky.“² Premiér túto novelu v pléne NR SR obhajoval tým, že „SIS bola zneužívaná proti nemu a HZDS. Povedal, že vie o tom, že SIS dala výpoveď svojmu dôstojníkovi preto, lebo ho odmietol sledovať už po jeho vymenovaní do funkcie premiéra.“³ Uvedená právna úprava odstránila významnú právomoc prezidenta a prispela k väčšiemu kumulovaniu moci v rukách vlády. Navyše, v prípade takého dôležitého úradu akým je SIS, ide o veľmi výrazný prejav obmedzovania deľby moci, ktorý považujeme za jeden z pilierov demokracie.⁴ 18. apríla 1995, len

---

¹ Zákon č. 46/1993 Zb. [online], [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/46-1993-z-z.p-2422.pdf>.

² Zákon č. 72/1995 Zb. [online], [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/72-1995-z-z.p-3182.pdf>.

³ LEŠKO, M.: *Príbeh sebadiskvalifikácie favorita*. In: BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998, s. 33.

⁴ Na tomto mieste musíme dodať, že v roku 1999, teda v období po zmene vlády, keď po parlamentných voľbách už HZDS nemalo rozhodujúcu úlohu v štáte, prijala NR SR zákon, ktorým stav menovania a odvolávania riaditeľa SIS vrátila do pôvodného stavu. Zákon č. 256/1999 Zb. [online], [cit. 08/05/2017]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/256-1999-z-z.p-4898.pdf>.

niekoľko dní po zmene zákona o Slovenskej informačnej službe na návrh premiéra V. Mečiara vymenil dovtedajšieho (od roku 1993) riaditeľa tajnej služby V. Mitra blízky spolupracovník predsedu vlády I. Lexa. „Jeho vymenovanie za riaditeľa SIS premiér zdôvodnil tým, že Ivan Lexa je najkompetentnejším človekom na tento post.“¹

Ďalším veľmi silným prejavom politického boja vládnej koalície proti prezidentovi republiky bolo vydanie správy Osobitného kontrolného orgánu (ďalej OKO) 5. mája 1995. Ide o zvláštny orgán tvorený poslancami NR SR, ktorý podľa *Zákona č. 46/1993 o Slovenskej informačnej službe* vykonával kontrolu činnosti SIS.² Pripomíname, že zloženie OKO bolo počas nočného zasadania parlamentu zmenené tak, že sa dosiahlo výlučné zastúpenie poslancov vládnej koalície (HZDS, SNS, ZRS). Uvedená správa OKO bola na neverejnom zasadnutí NR SR prednesená poslancom HZDS I. Urbanom. Jej obsah nám vzhľadom na utajenosť nie je známy, predpokladáme však, že hovorila o údajných aktivitách prezidenta M. Kováča namierených proti premiérovi V. Mečiarovi a jeho spolupracovníkom. Poslanci opozície však uviedli, že „správa nepriniesla nijaké nové informácie a označili ju za súbor dohadov, úvah, rečníckych otázok a nezmyslov.“³ Dôležitejší ako obsah danej správy sa nám ukazuje krok parlamentu, ktorý po jej prednesení nasledoval. Poslanec SNS V. Moric navrhol prijatie uznesenia NR SR o nedôvere prezidentovi republiky. Pripomíname, že vtedajšie (ani súčasné) znenie *Ústavy SR* nekodifikovalo vyslovovanie nedôvery prezidentovi repub-

---

¹ LEŠKO, M.: *Príbeh sebadiskvalifikácie favorita*. In: BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998, s. 33.

² *Zákon č. 46/1993 Zb.* [online], [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/46-1993-z-z-p-2422.pdf>.

³ *Prezident SR Michal Kováč stratil dôveru poslancov*. In: *Slovenská republika*. Vol. 2, No. 104, 1995, s. 2.

liky. Plénum NR SR uznesenie o nedôvere prezidentovi republiky prijalo 80 hlasmi vládnej koalície.¹ O dôvodoch pre prijatie tohto uznesenia a jeho forme sa v rozhovore vyjadril V. Mečiar: „*On sa spojil s vládou iného štátu na povalenie vlastnej vlády (v roku 1994 – pozn. autora) v domácom štáte. To je vlastizrada jak vyšitá. Ako vyšitá vlastizrada. To proste neurobí z toho nič a z toho sa nikdy v živote nevyzlečie. A na tú vlastizradu sme nemali dosť hlasov. Tak Národná rada to potom riešila politickým prehlásením, v ktorom vyslovila prezidentovi nedôveru a vyzvala ho na odchod z funkcie, čo mohla, ale nešla do odvolacieho procesu, lebo nemala na to 90 hlasov, čo urobiť nemohla.*“² Parlament tak prijal iba vyhlásenie, ktorého moc sa pohybuje na deklaratórnej úrovni. „*Tento akt teda nemal žiadnu právnu relevanciu a bol len jedným z ďalších pokusov snahy zneužiť parlament na stranícke účely.*“³

O niekoľko dní, 10. mája 1995 na toto vyslovenie nedôvery reagovali slovenskí katolícki biskupi a predstavení rehoľných spoločenstiev svojím vyhlásením, v ktorom jednoznačne podporili pozíciu prezidenta republiky: „*Spochybňovať funkciu prezidenta znamená ohrozovať základy štátu a vytvárať atmosféru neistoty, nedôvery a napätia. Slovensko ako mladá krajina si nemôže dovoliť takýto politický vývoj.*“ Vo vzťahu k jeho funkcii a k sľubu, ktorým sa zaviazal jej obsah naplňať sa vyjadrili, že tento „*sľub plní v celom rozsahu a tak robí dobré meno našej republiky. Preto biskupi Slovenska a rehoľní predstavitelia vyslovujeme plnú podporu a dôveru prezidentovi republiky. Rudolf Baláž, predseda Konferencie biskupov Slovenska, Ján Sokol, arcibiskup trnavský, Alojz Tkáč, arcibiskup košický.*“⁴ V súvislosti s vyhlásením sa pre denník Sme vyjadril košický arcibiskup A. Tkáč: „*V našom stanovisku sme sa nepostavili proti premiérovi Mečiarovi, ale na*

---

¹ LEŠKO, M.: *Príbeh sebadiskvalifikácie favorita*. In: BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998, s. 34.

² *Rozhovor s V. Mečiarom*. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.

³ LEŠKA, D.: *Formovanie politického systému na Slovensku po roku 1989*. Bratislava: Infopress, 2011, s. 71.

⁴ *Biskupi dôverujú prezidentovi Kováčovi*. In: *Sme*. Vol. 3, No. 108, s. 4.

podporu prezidenta.“¹ Reakciou na vyhlásenie biskupov bola podľa P. Tótha² a Ľ. Lesnej³ tzv. kauza triptych Klaňanie sa troch kráľov. Ako uviedol P. Tóth, bola to „prvá operácia po zmene politických pomerov v roku 1994, v ktorej sa SIS prejavila ako politická polícia nového režimu.“⁴ Účelom tejto operácie bolo diskreditáciou sa pomstiť⁵ predsedovi Konferencie biskupov Slovenska biskupovi R. Balážovi za verejné odsúdenie boja proti prezidentovi a za vyjadrenie dôvery najvyššiemu predstaviteľovi štátu. Banskobystrický biskupský úrad nemal v opisovanom období dostatok financií na dostavbu kňazského seminára.⁶ Pre ich získanie sa preto rozhodol prediť obraz – triptych Klaňanie sa troch kráľov. SIS, ktorej riaditeľom bol od 18. apríla I. Lexa, sa dozvedela o pláne prediť toto dielo, a preto námestník riaditeľa SIS J. Svěchota požiadal v tejto veci súd o povolenie sledovať biskupský úrad. Súd mu toto povolenie však neudelil. Napriek tomu SIS biskupský úrad pri predaji sledovala a navyše naň nasadila falošného švajčiarskeho kupca vystupujúceho pod menom T. J. Grabner.⁷ Okrem nezákonného sledovania došlo aj k nezákonnej domovej prehliadke v budove biskupského úradu. Akcia prebehla počas samotného predstieraného predaja 14. júla 1995.⁸ Polícia v spolupráci s SIS zadržala dielo i hotovosť 200 000 \$, ktorou SIS falošného kupca vybavila. „Dôvodom vyšetrovania malo byť, že išlo o predaj kultúrnej pamiatky, triptych však nie je zaradený medzi kultúrne pamiatky

---

¹ LEŠKO, M.: *Odporom voči autokratovi prerástol sám seba*. In: *Sme*. Vol. 6, No. 48, s. 5.

² TÓTH, P.: *Krycie meno bežec. Môj príbeh spravodajského dôstojníka*. Bratislava: Dixit, 2013, s. 26.

³ LESNÁ, Ľ.: *Únos demokracie*. Praha – Bratislava: G plus G, IVO, 2001, s. 85.

⁴ TÓTH, P.: *Krycie meno bežec. Môj príbeh spravodajského dôstojníka*. Bratislava: Dixit, 2013, s. 26.

⁵ *Do volieb o prípade nerozhodnú*. In: *Sme*. Vol. 10, No. 112, s. 2.

⁶ TÓTH, P.: *Krycie meno bežec. Môj príbeh spravodajského dôstojníka*. Bratislava: Dixit, 2013, s. 26.

⁷ *O čom je kauza triptych*. In: *Sme*. Vol. 10, No. 112, 2002, s. 2.

⁸ *Biskup Baláž zmenil výpoveď v kauze triptych*. [online], [cit. 03/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/146074-biskup-balaz-zmenil-vypoved-v-kauze-triptych/>>.

Slovenska.“¹ Na obranu počínania policajných a spravodajských zložiek štátu sa v tomto prípade vyjadril samotný J. Svěchota: „Klaňanie troch kráľov bola typická akcia v situácii, keď niekto chcel prepašovať do zahraničia obraz zo štrnásteho storočia. V tom čase nebola možnosť, ako vývoz zamedziť. [...] Triptych nebol v zozname kultúrnych pamiatok, všetko sa tam nedalo, ale mal nevyčísliteľnú historickú hodnotu. Skutočne jediným cieľom bolo zamedziť jeho vývoz.“² Podľa nášho názoru bola uvedená kauza odpoveďou na iniciatívu slovenských katolíckych biskupov. V prospech tohto tvrdenia vystupuje fakt, že nešlo o kultúrnu pamiatku a považujeme za málo pravdepodobné, že by polícia za obvyklých okolností v takom prípade konala obzvlášť agilne a nad právny rámec. Ďalším dôvodom podopierajúcim naše tvrdenie je, že sa tento prípad týkal osoby verejne kritizujúcej činy predsedu vlády a udial sa relatívne krátko – dva mesiace – po zverejnení kritiky (vyhlásenie biskupov). Môžeme si zároveň všimnúť, že konfrontačný charakter vládnutia V. Mečiara sa v danom období rozšíril aj na úroveň boja s cirkevnými predstaviteľmi. Výrazná mocenská konfrontácia je zrejme najhlavnejším rysom celého obdobia tretej vlády V. Mečiara.

No záver uvádzame ešte jeden prípad prejavu politického boja proti prezidentovi republiky. Od jesene roku 1997 boli na budove oproti prezidentskému palácu nainštalované digitálne hodiny, ktoré odpočítavali zostávajúce dni do konca mandátu prezidenta republiky. O tejto veci sa premiér V. Mečiar vyjadril na mítingu na Pasienkoch, že „to tam zostane!“³ Toto zariadenie ostalo v prevádzke až do ukončenia funkčného obdobia M. Kováča. Niekdajší predseda vlády V. Mečiar sa k hodinám oproti prezidentskému palácu vyjadril takto: „To bola Flašíkova osobná iniciatíva, tak sme to brali ako humor, že tak dobre, tak mu odtikávajú hodiny, nech sa na to díva. Fedor Flašík to vtedy spravil, ja som o tom nevedel nič, až keď to bolo hotové, som na to hodil rukou, no tak dobre,

---

¹ O čom je kauza triptych. In: *Sme*. Vol. 10, No. 112, 2002, s. 2.

² LESNÁ, L.: *Únos demokracie*. Praha – Bratislava: G plus G, IVO, 2001, s. 91.

³ LESNÁ, L.: *Únos demokracie*. Praha – Bratislava: G plus G, IVO, 2001, s. 188.

*nech to bude.*¹ Nestotožňujeme sa so spôsobom, akým na hodiny nahliadal V. Mečiar. Podľa nášho názoru ide o škandalóznú záležitosť a dehonestovanie hlavy štátu, jeho úradu, ale i štátnosti a vovádzanie skutočne absurdných praktík do inštrumentária politického boja.

Zavlečenie syna prezidenta M. Kováča do cudziny

„Túžba po moci prebúdza tie najhoršie ľudské vlastnosti.“²

Len niekoľko týždňov po tejto udalosti sa udiala asi najškandalóznejšia udalosť politického vývoja na Slovensku, ktorá vo vtedajšej konfrontačnej atmosfére politického života, ale i z nášho súčasného pohľadu predstavuje pomyselný vrchol politického boja predsedu vlády a hlavy štátu. Dňa 31. augusta 1995 bol M. Kováč ml., syn prezidenta SR, nájdený vo vlastnom aute opitý pred policajnou stanicou v rakúskom Hainburgu. Tento mladík, spomínaný v tzv. kauze Technopol,³ na ktorého bol vydaný medzinárodný zatykač, bol zo Svätého Jura násilne zavlečený unesený neznámymi osobami.⁴

Niekoľko dní po zavlečení prezidentovho syna do cudziny, 19. septembra, vydala vláda SR vyhlásenie, v ktorom obvinila prezidenta SR z vlastizrady a žiadala ho, aby odstúpil zo svojej funkcie. „*Snaha o rozklad ústavného systému prezidentom Michalom Kováčom pokračuje. [...] Prv, než sa dokáže, že činy pána prezidenta sú zradou na našej spoločnej vlasti, [...] vyzýva vláda SR pána Michala Kováča, aby zvážil svoje ďalšie zotrovanie vo*

---

¹ Rozhovor s V. Mečiarom. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.

² Rozhovor s T. Kozíakom. Košice, 10. februára 2017.

³ Bližšie o kauze Technopol pozri: LESNÁ, L.: *Únos demokracie*. Praha – Bratislava: G plus G, IVO, 2001, s. 75; KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010, s. 282; *Michal Kováč ml. a prípad Technopol*. [online], [cit. 03/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.sme.sk/c/2129697/michal-kovac-ml-a-pripad-technopol.html>>.

⁴ HLINKOVÁ, A.; ŠÁŠKY, M.; SMOLEC, M.: *Michala K. ml. zatkla v Hainburgu polícia na podnet Interpolu*. In: *Slovenská republika*. Vol. 2, No. 203, 1995, s. 2.

*funkcii prezidenta SR a aby odstúpil.*¹ Nerešpektovanie zásad právneho štátu vládou SR je prítomné v samotnom vyhlásení: „*Prv, než sa dokáže...*“ Požiadavka na odstúpenie hlavy štátu predtým, než sa jeho prípadný zločin dokáže, je v príkrom rozpore so zásadou prezumpcie neviny, a teda i zásadami právneho štátu. Na toto vyhlásenie reagoval prezident odmietavo. „*Ak cieľom vlády SR bolo zastrašiť prezidenta a donútiť ho pri eskalovaní napätia k odstúpeniu, vyhlasujem, že zotročím vo funkcii, do ktorej som bol demokraticky zvolený. [...] Žiaľ, po obvineniach Ústavného súdu SR, cirkvi, odborov, opozície, masmédií už dlhé mesiace je na rade prezident. Už pomaly rok pracujú rôzne vyšetrovacie komisie, ktoré majú občanov presvedčiť, že od marca 1994 (keď po správe prezidenta o stave republiky parlament odvolal predsedu vlády – pozn. autora) je na Slovensku ústavná kríza. Výsledky práce týchto komisií dodnes nepoznajú slovenskí občania, ba ani slovenský parlament...*“²

Vyšetrovanie prípadu únosu prezidentovho syna bolo sprevádzané výmenami vyšetrovateľov a viacerými podozreniami pre možnú účasť SIS pri únose. Jeden z vyšetrovateľov, ktorý bol neskôr z prípadu stiahnutý, vzniesol obvinenie voči niektorým pracovníkom SIS.³ Pripomíname, že riaditeľom SIS bol v tom čase *I. Lexa*. Jeden z príslušníkov SIS, *O. Fegyveres* pri vyšetrovaní priznal účasť tajnej služby pri zavlčení *M. Kováča ml.* do cudziny. Zo strachu sa však v tajnosti zdržiaval na viacerých miestach zahraničí a kontakt s ním udržiaval jeho priateľ, taktiež príslušník SIS, *R. Remiáš*. Neskôr, 29. apríla 1996 zahynul *R. Remiáš* vo svojom aute po výbuchu a následnom požiari, ktorý bol zrejme spôsobený nástražným systémom.⁴ Jeden z vyšetrovateľov, *T. Šmida*,

---

¹ *Blíži sa jeseň a vláda vyzýva prezidenta SR Michala Kováča, aby odstúpil z funkcie.* In: *Sme*. Vol. 3, No. 217, 1995, s. 1.

² *M. Kováč neodstúpi, odmieta obvinenia vlády a spoluprácu s ňou považuje za nevyhnutnú.* In: *Sme*. Vol. 3, No. 218, 1995, s. 1.

³ LEŠKO, M.: *Príbeh sebadiskvalifikácie favorita.* In: BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998, s. 38-39.

⁴ LEŠKO, M.: *Príbeh sebadiskvalifikácie favorita.* In: BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998, s. 45.

ktorý dokázal prítomnosť výbušniny v aute *R. Remiáša*, musel neskôr podať výpoveď.¹ Prípad zavlčenia *M. Kováča ml.* a úmrtia *R. Remiáša* nebol potrestaný, neustále výmeny vyšetrovateľov hatili priebeh objasňovania kauzy. Dňa 12. decembra 1997 vydal prezident republiky *M. Kováč* v kauze Technopol milosť v prospech svojho syna.² Na základe tejto milosti mu bol vrátený cestovný pas, ktorý mu bol pri návrate z Rakúska odobratý. S vráteným pasom neskôr *M. Kováč ml.* dobrovoľne vycestoval do Nemecka, aby v prípade Technopol vypovedal. Tamojší súd neskôr trestné stíhanie zastavil. Medzinárodný zatykač v kauze Technopol totiž neplatil pre územie Slovenska, preto syn hlavy štátu odišiel vypovedať do zahraničia a z tohto dôvodu bol podľa nášho názoru uskutočnený aj samotný únos – ak išlo o formu politického boja, bolo jeho cieľom zadržanie a vyšetrovanie syna hlavy štátu rakúskou políciou. Neskôr, v roku 1998, keď sa skončil mandát prezidenta SR a parlament ne zvolil novú hlavu štátu, prešli podľa *Ústavy SR* niektoré právomoci prezidenta na predsedu vlády. Hneď v prvý deň prevzatia právomocí, 3. marca 1998, vydal zastupujúci prezident *V. Mečiar* amnestiu týkajúcu sa prípadu zavlčenia *M. Kováča ml.*, ktorá stanovovala: „*Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení Michala Kováča mladšieho do cudziny.*“³ Ďalšia, prepracovanejšia amnestia v tej istej veci bola zastupujúcim prezidentom *V. Mečiarom* prijatá 7. júla 1998.⁴ Z tzv. *Mečiarových amnestií* sa stala agenda viacerých politických strán a predstaviteľov na Slovensku, ktorí viackrát vyvíjali

---

¹ *Expert, ktorý dokázal prítomnosť výbušniny v Remiášovom aute, musel podať výpoveď.* In: *Sme*. Vol. 5, No. 54, 1997, s. 1.

² ZELEŇAYOVÁ, E.: *Deformácie a deformátori*. Bratislava: D. D. MEDIA, 2001, s. 75-77.

³ *Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii.* [online], [cit. 06/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/55-1998-z-z.p-4273.pdf>.

⁴ *Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii.* [online], [cit. 06/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/214-1998-z-z.p-4440.pdf>.

snahy prelomiť tieto amnestie. Počas písania našej dizertačnej práce, 5. apríla 2017, takmer 20 rokov od vydania týchto amnestií, prijalo plénum NR SR *Uznesenie č. 74/2017*, ktoré vo svojom úvode uznáva, „že slovenskú spoločnosť dlhodobo znepokojujú amnestie predsedu vlády Slovenskej republiky Vladimíra Mečiara, vykonávajúceho niektoré právomoci prezidenta Slovenskej republiky, [...] a tiež aj udelená milosť prezidentom Slovenskej republiky M. Kováčom zo dňa 12. decembra 1997.“¹ Toto uznesenie zrušilo rozhodnutie zastupujúcej hlavy štátu i milosť udelenú prezidentom M. Kováčom. Konštatujeme, že v tomto prípade nejde o nerešpektovanie zákonnosti či prejav neúcty voči právnemu štátu. Rovnako v tomto prípade nemôže ísť o prejav politického boja voči už aj tak verejne nečinnému V. Mečiarovi. Uznesenie, za ktoré hlasovalo 129 poslancov NR SR, je podľa nášho názoru prejavom úcty k demokracii a k právnemu štátu, pretože umožňuje vyšetriť a prípadne i potrestať činy, u ktorých môžeme s vysokou pravdepodobnosťou hovoriť o štátnom terorizme a perverzácii politiky. Snaha o prelomenie amnestií V. Mečiara sa prejavila aj v aktivitách občianskej spoločnosti. Zrejme najznámejším prejavom aktivít občianskeho sektora v tejto veci je uvedenie celovečerného slovenského filmu s názvom *Únos*, uvedeného 2. marca 2017.² Ďalšou aktivitou občianskeho sektora v súvislosti so snahami prelomiť amnestie V. Mečiara bola iniciatíva občianskeho združenia Via Iuris s názvom *SomZA! Išlo o petíciu žiadajúcu zrušenie týchto amnestií*. Od jej spustenia 6. marca 2017 do 21. marca, keď bol zastavený zber podpisov, sa za ich zrušenie vyjadrilo 84 127 občanov.³ Občiansky sektor na Slovensku sa v tomto prípade prejavil ako veľmi dôležitý a schopný činiteľ pri tvorbe spoločenských rozhodnutí.

---

¹ *Uznesenie č. 74/2017 Z. z.* [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2017-74>>.

² *Únos. Film Mariany Čengel Solčanskej.* [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://unos.sk/>>.

³ *Zrušme spoločne Mečiarove amnestie.* [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://somza.to/>>.

Musíme konštatovať, že spomenuté prípady týkajúce sa vzťahov prezidenta SR a vlády SR predstavujú v európskom priestore situácie nadmieru neštandardného rázu. Vyslovenie nedôvery prezidentovi parlamentom bolo protiústavným krokom a samotné podozrenie, že štátna moc využíva praktiky, ktorých súčasťou sú únosy a vraždy, je skutočne škandalózne a zhoršuje obraz Slovenska v zahraničí. Navyše, využívanie tajných služieb spôsobom a na ciele, ktoré sme uviedli, považujeme za plytvanie schopnosťami a prostriedkami určenými pre jednu z najdôležitejších zložiek obranného systému ktoréhokoľvek štátu. Keďže v danom období prebehla výrazná personálna rekonštrukcia SIS v súlade s predstavami jej riaditeľa *I. Lexu*, viaceró bývalých príslušníkov vrátane bývalého riaditeľa *V. Mitru* vytvorilo tzv. paralelnú tajnú službu, ktorá pomáhala pri informovaní verejnosti o ne-demokratických aktivitách SIS.¹

Literatúra:

- Aktivity prezidenta Slovenskej republiky 1993 – 1997*. Bratislava: Kancelária prezidenta SR, 1998.
- BALÁŽ, A. (ed.): *Nový štát a jeho prezident*. Bratislava: DILEMA, 2003.
- BENKO, M.: *Skúste hádať, prečo*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 91, 1993.
- Biskup Baláž zmenil výpoveď v kauze triptych*. [online], [cit. 03/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/146074-biskup-balaz-zmenil-vypoved-v-kauze-triptych/>>.
- BÚTORA, M.; ŠEBEJ, F. (eds.): *Slovensko v šedej zóne?* Bratislava: IVO, 1998.
- DOBIAŠOVÁ, S.; DOBIAŠ, D.: *Medzi slobodou, rovnosťou a demokraciou*. In: DOBIAŠ, D.; EŠTOK, G.; ONUFRÁK, A.; BZDILOVÁ, R. (eds.): *Sloboda – rovnosť – poriadok. Kam kráčaš demokracia*. Košice: UPJŠ, 2012.
- FAŠUNG, E.: *Prezident I. Lexu odmietol*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 261, 1993.
- GBÚROVÁ, M.: *K problematike deformít v súčasnej demokracii (slovenský príklad)*. In: DOBIAŠ, D.; EŠTOK, G.; ONUFRÁK, A.; BZDILOVÁ, R.

---

¹ TÓTH, P.: *Krycie meno bežec. Mój príbeh spravodajského dôstojníka*. Bratislava: Dixit, 2013, s. 6.

- (eds.): *Sloboda – rovnosť – poriadok. Kam kráčaš demokracia*. Košice: UPJŠ, 2012.
- HLINKOVÁ, A.; ŠÁŠKY, M.; SMOLEC, M.: *Michala K. ml. zatkla v Hainburgu polícia na podnet Interpolu*. In: *Slovenská republika*. Vol. 2, No. 203, 1995.
- HÚSKA, A. M.: *Svedectvo o štátoprávnom príbehu*. Bratislava: SCM, 2007.
- KŇAŽKO, M.; ŠTRASSER, J.: *Nosím v sebe mnohé jazvy*. Bratislava: Forza Music, 2010.
- KOVÁČ, M.: *Pamäti*. Dunajská Lužná: MilaniuM, 2010.
- LESNÁ, L.: *Únos demokracie*. Praha – Bratislava: G plus G, IVO, 2001.
- LEŠKA, D.: *Formovanie politického systému na Slovensku po roku 1989*. Bratislava: Infopress, 2011.
- LEŠKO, M.: *Mečiar a mečiarizmus*. Bratislava: VMV, 1996.
- LEŠKO, M.: *Odporom voči autokratovi prerástol sám seba*. In: *SME*. Vol. 6, No. 48.
- MELIŠ, F.: *Po prezidentovom slove*. In: *Práca*. Vol. 48, No. 261, 1993.
- Michal Kováč ml. a prípad Technopol*. [online], [cit. 03/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.sme.sk/c/2129697/michal-kovac-ml-a-pripad-technopol.html>>.
- PÉMOVÁ, Z.: J. Čarnogurský: *Podpora prezidenta sa rovná podpore demokracie*. In: *Národná obroda*. Vol. 6, No. 115, 1995.
- Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii*. [online], [cit. 06/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/55-1998-z-z.p-4273.pdf>.
- Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii*. [online], [cit. 06/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/214-1998-z-z.p-4440.pdf>.
- Rozhovor s M. Leškom*. Bratislava, 17. septembra 2015.
- Rozhovor s T. Koziakom*. Košice, 10. februára 2017.
- Rozhovor s V. Mečiarom*. Trenčianske Teplice, 4. júla 2016.
- SLOVENSKÁ REPUBLIKA: *Prezident SR Michal Kováč stratil dôveru poslancov*. In: *Slovenská republika*. Vol. 2, No. 104.
- SME: *Biskupi dôverujú prezidentovi Kováčovi*. In: *Sme*. Vol. 3, No. 108.
- SME: *Blíži sa jeseň a vláda vyzýva prezidenta SR Michala Kováča, aby odstúpil z funkcie*. In: *Sme*. Vol. 3, No. 217, 1995.
- SME: *Do volieb o prípade nerozhodnú*. In: *Sme*. Vol. 10, No. 112.

- SME: *Expert, ktorý dokázal prítomnosť výbušniny v Remiášovom aute, musel podať výpoveď.* In: *Sme*. Vol. 5, No. 54, 1997.
- SME: *M. Kováč neodstúpi, odmieta obvinenia vlády a spoluprácu s ňou považuje za nevyhnutnú.* In: *Sme*. Vol. 3, No. 218, 1995.
- SME: *O čom je kauza triptych.* In: *Sme*. Vol. 10, No. 112, 2002.
- SOLČANSKÁ, M. Č.: *Únos*. [film], [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://unos.sk/>>.
- S únosom Kováča sme nemali nič spoločné, tvrdí Mečiarova pravá ruka.* [online], [cit. 01/05/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/1092566/s-unosom-kovaca-sme-nemali-nic-spolocne-tvrdi-meciarova-prava-ruka.html>>.
- TÓTH, P.: *Krycie meno bežec. Môj príbeh spravodajského dôstojníka.* Bratislava: Dixit, 2013.
- Uznesenie č. 74/2017 Z. z.* [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2017-74>>. *Ústava Slovenskej republiky.*
- Zákon č. 46/1993 Zb.* [online]. [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/46-1993-z-z.p-2422.pdf>.
- Zákon č. 72/1995 Zb.* [online]. [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/72-1995-z-z.p-3182.pdf>.
- Zákon č. 256/1999 Zb.* [online]. [cit. 05/01/2015]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/256-1999-z-z.p-4898.pdf>.
- ZELENAYOVÁ, E.: *Deformácie a deformátori.* Bratislava: D. D. MEDIA, 2001.
- Zrušme spoločne Mečiarove amnestie.* [online], [cit. 04/05/2017]. Dostupné na internete: <<https://somza.to/>>.

Sociálny štát v perspektíve globalizácie

Jaroslav Fabok

One of the fundamental problems faced by the welfare state in the international context is the process of globalization. V kontexte prehlbujúcej sa globalizácie sa objavujú viaceré tendencie, ktoré súvisia s jednotlivými prvkami sociálneho štátu. Globalization greatly impacts on the nature and extent of the welfare state. It is especially about its economic impacts when the welfare state must adapt to global economic conditions and is also compelled to compete in a global market environment. These factors, in particular, make a significant reduction in spending on the social activities of the state in general. In the paper we focus our attention on the analysis of factors closely related to the problems faced by the welfare state in a globalized environment. Ultimately, together with the limitation of the welfare state, the degree of social risk to which the inhabitants of individual states are exposed is gradually increasing. The welfare state is a means by which the rate of social risk can be reduced.

Úvod

Ak sa chceme zaoberať problematikou sociálneho štátu v rôznorodých kontextoch, musíme mať neustále na pamäti jeho povahu sociálneho konštruktú. Pri analýzach, ktoré sa zameriavajú na jeho ekonomický, sociálny ale aj politický rozmer si vždy musíme uvedomiť, že pojem „sociálny štát“ sa skladá z dvoch samostatných konštruktov. Prvým z týchto konštruktov je samozrejme štát, ktorý je za každých okolností postavený na určitej špecifickej politickej orientácii. Jednoduché to znamená, že ak väčšina moderných Západných štátov sleduje líniu liberálnej demokracie, v konečnom dôsledku aj o sociálnej politike daného štátu rozhodujú občania pomocou volebného procesu. Ďalším konštruktom je potom samostatná oblasť sociálnej politiky daného štátu. Táto je prevažne odvodzovaná od konkrétnej ideologickej línie vládnucej strany – hoci nastavenie sociálnej politiky zostáva zväčša stabilné – aplikácie konkrétnych opatrení v jej jednotlivých oblastiach sa prispôbujú ideológii danej strany. Model sociálneho štátu (a rovnako aj sociálneho zabezpečenia v danom štáte), zostáva však do istej miery

prevažne stabilný. Ak by sme však prešli k atomárnym súčastiam nastavenia politického, ekonomického a sociálneho systému – tieto poháňa viera v to, že dané sociálne konštrukty skutočne v praxi dokážu fungovať a prinášať požadované výsledky.

Inak je to však na globálnej úrovni, v ktorej rámci neexistuje jednotne demokraticky nastavený politický poriadok, o ktorom by globálna občianska spoločnosť mohla rozhodovať. Na druhej strane v rámci medzinárodného priestoru dominuje ekonomická sféra. V konečnom dôsledku ide o globalizáciu ekonomiky, v ktorej rámci je priamo ohrozená inštitúcia sociálneho štátu vytváraná na úrovni národných štátov. Ohrozenie sociálneho štátu stojí na podklade toho, že v medziach globálnej ekonomiky sú jednotlivé štáty, aby dokázali svoju konkurencieschopnosť na medzinárodných trhoch, tlačené k tomu, aby znižovali mieru daňového zaťaženia a rovnako aj mieru sociálnych výdavkov. Cieľom je jednoducho dosiahnutie atraktivity pre nadnárodný kapitál. Sociálny štát sa však vďaka týmto aspektom postupne destabilizuje. Platí jednoduchá hypotéza – čím je pracovná sila v danej krajine lacnejšia a zároveň, čím sú sociálne štandardy na nižšej úrovni, tým majú medzinárodné korporácie väčší záujem o takýto ekonomický priestor, ktorý môžu využiť na svoje podnikanie s cieľom ušetriť čo najviac nákladov. Ide o tzv. hypotézu „pretekov ku dnu“. Jednou zo základných funkcií sociálneho štátu a sociálnej politiky štátu je pritom snaha o zamedzenie sociálnych rizík a sociálnej zraniteľnosti občanov. Hypotéza „pretekov ku dnu“ je preto varovným signálom, ktorý upozorňuje na to, že ak našim primárnym cieľom zastane vytváranie čo najlepších podmienok pre kapitál – s čím zároveň súvisí zhoršovanie úrovne sociálnych podmienok – hrozí radikálny nárast nerovnosti a nespravodlivosti. Ak by sme sa naopak snažili o posilňovanie sociálneho štátu – bolo by možné vytvoriť z tohto konštruktu, aspoň v určitých medziach, stabilnú „pevnosť“, ktorá by svojim pôsobením dokázala zabezpečovať elimináciu sociálnych rizík.

Globalizácia a problémy sociálneho štátu

Jedným zo zásadných problémov, ktorým sociálny štát v súčasnosti čelí je proces globalizácie. Práve v rámci neustáleho prehlbovania globalizácie sa dostávajú na povrch rozličné tendencie spájajúce sa s jednotlivými prvkami sociálneho štátu – a ktoré sa zároveň snažia o jeho vnútornú destabilizáciu. Globalizácia výrazne vplyva na povahu a rozsah sociálneho štátu. Ide najmä o jej ekonomické dopady, kedy sa sociálny štát musí prispôbovať globálnym ekonomickým podmienkam a je zároveň nútený súťažiť na globálnom trhu. Tieto faktory spôsobujú najmä výrazné znižovanie výdavkov na sociálne aktivity štátu vo všeobecnosti.

V globalizačnom kontexte je potrebné všímať si taktiež narastajúce tendencie praktickej politiky neoliberalizmu, ktorej cieľom je sociálny štát a jednotlivé oblasti sociálnej politiky okresávať. Globalizačné tendencie so sebou prinášajú aj iné okruhy problémov. Napríklad v kontexte sociálnej politiky a Európskej únie. Existujú tendencie hovoriace o zjednotení sociálnych politík členských krajín európskej únie. Táto oblasť je neustále predmetom širokých ekonomických, politických, právnych a v neposlednom rade aj filozofických debát.

Ďalšou z výrazných problematických oblastí dotýkajúcich sa sociálneho štátu, ako zdôrazňuje napr. sociológ *Keller*, je jeho modernizácia. Aké problémy prináša modernizácia sociálneho štátu popisuje zhŕňa vo svojej knihe *Súmrak sociálneho štátu* (2005). „*Takzvaná modernizácia je v skutočnosti vynútenou a čisto defenzívnou stratégiou, ktorá politike zostala potom, čo trh prestal dodržiavať prímerie s rodinou a so štátom ako so sférami spoločenskej reprodukcie. Pod heslom väčšej flexibility pracovnej sily je prenášané na zamestnancov a ich rodiny stále viac trhovej neistoty, zatiaľ čo na stále krehkejšom a bezmocnejšom (sociálnom) štáte spočíva celá zodpovednosť za asociálne dopady deregulovanej ekonomiky. Táto nešťastná a nebezpečná konštelácia je skutočným kontextom úsilia o takzvanú modernizáciu sociálneho*

štátu.”¹ Modernizácia sociálneho štátu je vo svojej podstate pokračovaním tlakov globalizácie a neoliberalnej politiky. Hovorí o neustáhlom zoštiehľovaní sociálneho štátu. Potrebe flexibility v rámci zamestnaneckých vzťahov. Všetko sa to deje pod heslo šetrenia sociálnych výdavkov štátu. Modernizácia sociálneho štátu so sebou prináša vlnu neistoty a nestability sociálneho štátu preto je potrebné si v tejto podkapitole bližšie priblížiť všetky aspekty jej smerovania a dopadov.

Inou problematickou oblasťou je potom reflexia sociálneho štátu v kontexte úpadku strednej vrstvy spoločnosti. Popri plnej zamestnanosti a pevných rodinných vzťahoch je jedným zo stabilizačných prvkov sociálneho štátu práve stabilná stredná vrstva. Rozklad strednej vrstvy potom vypovedá aj o nestabilite sociálneho štátu a podobne tvorí jednu z tém, ktorými je potrebné sa zaoberať pri analýze základných problémov, s ktorými musí zápasíť. Stredné vrstvy sa podľa *Kellera* stali hlavným sponzorom sociálneho štátu, ktorý na svojich pleciach nesie najväčšiu finančnú záťaž. Dôvodov je hneď niekoľko. Podľa *Kellera* stredné vrstvy nie sú v pozícii vyjednávača. V pozícii, v ktorej je možné vyjednávať napríklad o výške daní a poplatkov, sú najmä veľké podniky a transnacionálne korporácie, ktoré môžu kedykoľvek opustiť svoje pôvodné miesto a výrobu premiestniť do krajiny s výhodnejšími podmienkami. Spodné vrstvy zase neprispievajú toľko, aby mohli utiahnuť fungovanie sociálneho štátu. Práve z toho dôvodu sociálny štát potrebuje stabilné stredné vrstvy.²

Existujú však aj optimistickejšie pohľady na ekonomickú globalizáciu. Tieto zdôrazňujú možnosť zlepšenia životnej úrovne v krajinách tretieho sveta.³ „*Optimistickejší teoretici globalizácie upozorňujú, že je nevyhnutné spustiť serióznu diskusiu o utvorení 'globálnej sociálnej politiky',*

---

¹ KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005. s. 75.

² Porovnaj: KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005.

³ Porovnaj: BLAHA, L.: *Späť k Marxovi? – Sociálny štát, ekonomická demokracia a teórie spravodlivosti*. Bratislava: VEDA, 2012.

ktorá by zahŕňala konštruktívne globálne modely sociálnej spravodlivosti a nezužovala by celú problematiku iba na neoliberalnú dogmu o odstraňovaní sociálneho štátu.“¹

Opäť sa však dostávame k problematike demontáže sociálneho štátu. Otázkou zostáva, akým spôsobom by bolo možné sociálny štát posilňovať – s čím súvisí aj udržiavanie určitej miery redistribučnej formy spravodlivosti. Ak sa pozrieme len na Európsky priestor, existujú rôzne alternatívy, vďaka ktorým je možné túto otázku aspoň čiastočne vyriešiť. „V európskom kontexte patrí k tým najzaujímavejším návrh nemeckého sociológa Horsta Afheldta na zavedenie jednotného cla na dovoz tovarov do Európskej únie, a to v relatívne vysokej hodnote 20 – 30%. Následne navrhuje zdvojnásobiť výšku daní pre firmy a najbohatšie príjmové skupiny a zároveň znížiť zdanenie zamestnancov. Ak by firmy pre vysoké dane opustili európsky priestor, museli by prekonávať vysokú dovoznú daň na európske trhy, čo by mohlo ovplyvniť ich rozhodnutie presunúť výrobu z EÚ.“² To, čo však k takémuto kroku potrebujeme, je čoraz prepojenejšia sociálna politika medzi jednotlivými členskými krajinami EÚ.

Globalizácia a budúcnosť sociálneho štátu

Jedným zo základných atribútov spoločenských zmien v rámci modernizačných tendencií je aj postupná premena povahy kapitalizmu ako dominantného ekonomického systému súčasnosti. S touto premenou súvisí množstvo rôznych faktorov. Môžeme napríklad hovoriť o globalizácii finančného kapitálu. „Akumulácia kapitálu dnes prebieha pod dohľadom finančného kapitálu a podľa jeho požiadaviek. Tento proces sa príliš často prezentuje ako čisto ekonomický a technický jav, zatiaľ čo ide predovšetkým o jav politický a sociálny.“³ Tento faktor je úzko prepojený

---

¹ BLAHA, L.: *Späť k Marxovi? – Sociálny štát, ekonomická demokracia a teória spravodlivosti*. Bratislava: VEDA, 2012, s. 94.

² BLAHA, L.: *Späť k Marxovi? – Sociálny štát, ekonomická demokracia a teória spravodlivosti*. Bratislava: VEDA, 2012, s. 94-95.

³ REVOL, R.: *Aktuálnosť boje za sociálny štát v súčasnom kapitalizme*. In: HAUSER, M. a kol.: *Sociálny štát a kapitalizmus*. Praha: SOK, 2007, s. 289.

najmä s technokratickými tendenciami. Technokratické tendencie sa manifestujú obzvlášť v pretavovaní sociálneho života na oblasť ekonomiky, v ktorej je možné všetko vyčíslieť a dopredu kalkulovať s rozličnými scenármi. Absentuje tu rovnako možnosť demokratického rozhodovania o štáte (ktoré by mali mať v rukách občania) – jednoducho, riadenie štátu sa preklápa nie do vôle väčšiny, ale smeruje k napĺňaniu ekonomických predikcií a zámerov. Nad politikou, ktorá by bola postavená na rozhodovaní zdola, vyhráva argumentácia efektivitou. Ak je v popredí snaha o ekonomickú efektivitu, táto si často berie svoju daň v podobe odbúravania sociálnej sféry – zdroje vyhradené na sociálnu oblasť. Toto vedie k destabilizácii sociálnej ochrany najzraniteľnejšej časti obyvateľstva a v konečnom dôsledku v spoločnosti buduje snahu o priveľmi jednoduché riešenia v podobe napríklad populistických sľubov krajne pravicových strán.

Faktorom, ktorý výrazne upozorňuje naopak na potrebu posilňovania sociálneho štátu v globálnom prostredí je postupne prehlbujúca sa nerovnosť. Ide ako o nerovnosť na globálnej úrovni (medzi jednotlivými štátmi) – tak aj na úrovni regionálnej – v rámci národných štátov. Sociálny štát môžeme preto vnímať ako jeden zo základných prostriedkov, pomocou ktorého sa môžeme dopracovať k snahe o postupnú redukciu nerovností v konkrétnej spoločnosti. Napríklad *T. Piketty* v knihe *Kapitál 21. storočia* upozorňuje, že rovnako aj v rámci druhej dekády je nerovnosť stále jedným z negatívnych spoločenských faktorov, ktoré sa nám doteraz nepodarilo odstrániť. Čo je však dôležitejšie, v súčasnosti je podľa *Pikettyho* možné, že dosiahla svoju najväčšiu historickú úroveň. Na mieste je preto zásadná otázka, ktorú *Piketty* postuluje: „Dokážeme si predstaviť 21. storočie, v ktorom prekročíme kapitalizmus mierumilovnejším a troácnejším spôsobom, alebo musíme jednoducho očakávať ďalšiu krízu, prípadne ďalšiu vojnu (tentoraz skutočne globálnu)?“¹

---

¹ PIKETTY, T.: *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR, 2015, s. 515.

Pre Pikettyho je „ideálnou politickou stratégiou, ak sa chceme vyhnúť nekonečnej špirále nerovnosti a opätovne dostať pod kontrolu dynamiku akumulácie kapitálu... globálna progresívna daň z kapitálu.“¹ Je potrebné prízvukovať, že „takáto daň by mala ešte jednu pozitívnu vlastnosť: pomohla by podrobiť bohatstvo demokratickej kontrole, ktorá je základným predpokladom efektívnej regulácie bankového systému a medzinárodných tokov kapitálu.“² Možnosť demokraticky dostať pod kontrolu toky kapitálu, je zásadným aspektom možných budúcich zmien, ktoré smerujú k ekonomickej demokracii alebo participatívnej ekonomike. Hoci Piketty považuje v aktuálnej situácii takéto riešenie len za nedosiahnuteľný ideál, je dobré tieto alternatívy považovať, spolu s inými alternatívami voči stávajúcemu systému, za prejav názorovej plurality.

Na čom však zrejme pri hľadaní budúcich možných „svetov“ či alternatív záleží najviac, je potreba mobilizácie občianskej spoločnosti. „Aktivizmus, protestné iniciatívy, demonštrácie, stávky už nie sú ničím neobvyklým, ale sú obklopené hmlou.“³ A práve z dôvodu, „že sú to hmly, je ťažké nájsť zhodu. Aktívni občania sa skrátka zhodnú na prvom kroku, teda že je potrebné sa verejne prejaviť, ale nezahodnú sa na druhom kroku, čo je našim momentálnym cieľom.“⁴ V tomto smere musíme zdôrazňovať najmä potrebu tlaku zdola – smerom z občianskej spoločnosti. Aby však niečo podobné bolo možné dosiahnuť na globálnej úrovni, nie je možné vychádzať iba z občianskej spoločnosti v rámci jedného štátu. Bolo by potrebné aktivizovať a mobilizovať globálnu občiansku spoločnosť.

Ak sa v pokúsimе vrátiť k problematike sociálneho modelu a sociálneho štátu ako v Slovenských a Európskych, ale aj globálnych mantineloch – potom musíme taktiež upozorniť na transformáciu povahy

---

¹ PIKETTY, T.: *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR, 2015, s. 515.

² PIKETTY, T.: *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR, 2015, s. 515

³ HAUSER, M.: *Kapitalismus jako zombie – neboli proč žijeme ve světě přízraků*. Praha: Rybka Publishers, 2012, s. 28.

⁴ HAUSER, M.: *Kapitalismus jako zombie – neboli proč žijeme ve světě přízraků*. Praha: Rybka Publishers, 2012, s. 29.

kapitalizmu. Táto sa mení najmä s príchodom neoliberalizmu, ktorý na jednotlivé typy sociálnych štátov vyvíja postupný tlak – a tieto musia vyvíjať adekvátne reakcie a obranné mechanizmy. Všeobecne je možné povedať, že moderný sociálny štát, v súvislosti s modernými formami prerozdelenia, je primárne založený na základných sociálnych právach akými sú právo na vzdelanie, zdravotnú starostlivosť či starobný dôchodok. Aj v modernom chápaní sociálneho štátu a rovnako sociálnej politiky, predstavuje (a do budúca aj predstavovať bude) systém zdanenia a sociálnych výdavkov z historického hľadiska veľmi dôležitý prvok.¹

Čo sa týka budúcich zmien a budúceho vývoja v oblasti sociálneho štátu v kontexte Európy, Mihálik (2010) predpokladá, že v nasledujúcom období sa budú uskutočňovať ako v starých, tak aj v nových členských štátoch Európskej únie. „*Budovanie sociálnej Európy dozrieva spolu s dozrievaním únie.*“² V tomto bode je výrazným problémom rozdeľovanie Európy primárne na dva názorové prúdy – euroskeptikov a eurooptimistov. Zatiaľ čo tí prví vôbec spochybňujú význam a potrebu zotrvania Európskej únie, druhý tábor vidí v únii výrazný budúci rozvojový potenciál. Pritom ale vždy platí, že hľadanie jednoty a spoločných ciest či možností, je jedným z hlavných atribútov rozvoja a v našom kontexte aj budovania sociálnej Európy. „*Objektívne trendy ukazujú, že ekonomická globalizácia postupne oslabuje sociálne štandardy jednotlivých štátov (tzv. preteky ku dnu, the race to the bottom) a ak sa chcú tieto štáty brániť, potrebujú sa spájať do väčších a silnejších celkov.*“³ Bez kooperácie a vzájomných interakcií – bez „väčších celkov“ a jednoty – sme vydaní do rúk trhu a ekonomickej globalizácii. Ďalšie štiepenie Európskej únie (o čo sa snažia mnohí nacionalisticky ladení Európski politici v jednot-

---

¹ Porovnaj: PIKETTY, T.: *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR, 2015.

² MIHÁLIK, J.: *Sociálny štát v sociálnej Európe*. Bratislava: VDE, 2010, s. 138.

³ BLAHA, L.: *Môže Európska únia zachrániť sociálny štát?* In: BLAHA, L. a kol.: *Európsky sociálny model – čo ďalej?* Bratislava: VEDA, 2014, s. 103.

livých členských štátoch), podobne ako sa to stalo napríklad pri odchode Veľkej Británie z Európskej únie, by samozrejme spôsobilo ešte väčšiu mieru destabilizácie a taktiež ohrozenie Európskeho sociálneho modelu.

Dôraz pritom musíme klásť na globálny priestor, v rámci ktorého, ak sa chceme relevantne brániť proti zásahom globálneho trhu, je jednota Európskeho priestoru jednou z dôležitých ochranných bariér. „Najmä po prevratoch z konca 90-tych rokov, kedy sa odstránili posledné bariéry, je evidentné, že globalizácia reprezentuje hlavný megatrend svetovej civilizácie na počiatku milénia: zdá sa, akoby absentovali akékoľvek zábrany vo vzťahu k nastoleniu globálnemu kapitalizmu v horizonte najbližšieho štvrtstoročia.“¹ Čo je dôležité poznamenať, globálny kapitalizmus síce funguje ako jednotný svetový systém, na druhej strane však funguje taktiež podľa zákonov kapitalistického systému – znamená to, že konečný prospech už ale globálny nebude.² Kapitál, hoci na globálnej úrovni, sa teda riadi súkromnými záujmami. Otázka, aj pre sociálny štát v našich podmienkach, teda zostáva rovnaká: Bude budúci vývoj smerovať ku kapitalizmu, alebo naopak k saturujúcemu systému a k posilňovaniu sociálneho štátu?

Záver

Problematika sociálneho štátu, v kontexte globalizácie, sa dotýka viacerých rozmerov, ktoré sú svojou povahou prepojené v jednotlivých oblastiach sociálneho života. Či už ide o politický, ekonomický alebo sociálny rozmer. Pre zhrnutie, základnou podstatou vlastnej existencie sociálneho štátu je jeho schopnosť eliminovať alebo znižovať mieru sociálnych rizík spojených s voľným trhom. Rovnako sa zameriava aj na oblasť spravodlivosti, v ktorej istým spôsobom – hoci do značnej miery

---

¹ HOHOŠ, L.: *Globalizácia ako problém transformácie kapitalizmu*. In: DINUŠ, P. a kol.: *Marx a spoločenské zmeny po roku 1989*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2009, s. 42.

² Porovnaj: HOHOŠ, L.: *Globalizácia ako problém transformácie kapitalizmu*. In: DINUŠ, P. a kol.: *Marx a spoločenské zmeny po roku 1989*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2009.

limitovaným – znižuje mieru sociálnej a ekonomickej disproporcie. Vytvára saturujúci systém, ktorý dokáže podporovať tých, ktorí sú sociálne a ekonomicky odkázaní na pomoc zvonka. Rovnako sa mu aspoň v istej miere darí eliminovať nepriaznivé dôsledky prírodnej lotérie.

Faktor globalizácie výrazne prispieva najmä k ekonomickému prepájaniu jednotlivých národných štátov. Na jednej strane tak môžeme hovoriť o rozpúšťaní národných ekonomík v spleti globálnych ekonomických mantinelov. Na strane druhej je potom možné v globálnom priestore pozorovať absenciu demokratického politického rozhodovania, ktoré v národných štátoch, aspoň do istej miery, určuje mieru redistribúcie. Saturujúci systém sociálneho štátu sa v myslení neoliberalizmu stáva ohrozeným pričom, ak je našim cieľom jeho udržanie, potom je na mieste hľadanie rôznych alternatív, ktoré by mohli byť bližšie myslenie podpory a ochrany sociálne a ekonomicky najslabších. Cieľom príspevku bolo v konečnom dôsledku upozorniť na to, že jedným zo základných predpokladov udržania stabilných sociálnych systémov na globálnej úrovni je potreba vytvárania väčších a homogénnejších nadnárodných celkov, ktoré by dokázali vzdorovať negatívnym ekonomickým trendom priamo vyplývajúcich z neprehľadného globálneho trhového prostredia. Opäť zopakujeme, že inštitúcia sociálneho štátu, aj v takýchto väčších celkoch, by mohla zohrávať významnú úlohu mediátora medzi trhom a spoločnosťou – respektíve medzi jednotlivými aktérmi, ktorí sú účastní na trhovej výmene.

Literatúra:

BLAHA, L.: *Späť k Marxovi? – Sociálny štát, ekonomická demokracia a teória spravodlivosti*. Bratislava: VEDA, 2012.

BLAHA, L.: *Môže Európska únia zachrániť sociálny štát?* In: BLAHA, L. a kol.: *Európsky sociálny model – čo ďalej?* Bratislava: VEDA, 2014.

HAUSER, M.: *Kapitalismus jako zombie – neboli proč žijeme ve světě přízraků*. Praha: Rybka Publishers, 2012.

- HOHOŠ, L.: *Globalizácia ako problém transformácie kapitalizmu*. In: DINUŠ, P. a kol.: *Marx a spoločenské zmeny po roku 1989*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2009.
- KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005.
- MIHÁLIK, J.: *Sociálny štát v sociálnej Európe*. Bratislava: VDE, 2010.
- PIKETTY, T.: *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR, 2015.
- REVOL, R.: *Aktuálnosť boje za sociálny štát v súčasnom kapitalizmu*. In: HAUSER, M. a kol.: *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: SOK, 2007.

Vnímanie terorizmu verejnou vo vybraných štátoch Európy

Katarína Duffeková

The article describes perception of terrorism in the context of public opinion in chosen European states, Germany, France, and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, to be specific. In the research of public opinion, mostly the spring and autumn Eurobarometers were taken into consideration, annexed by more information from agencies which conduct opinion polls. The reasons for the opinion shifts are observed through the most medialised cases of carried-out, or planned, terrorist attacks mostly in states neighbouring with the ones that are analysed in the article. The article focuses on year between 2003 and beginning of 2017, respectively.

Terorizmus vo výraznej miere poznačuje vývoj 21. storočia. Najčastejšie sa problematike terorizmu v mediálnej, ale aj v akademickej oblasti, venuje v kontexte opatrení, ktoré prijímajú jednotliví politickí aktéri v boji proti terorizmu. Avšak z dôvodu globalizácie, a čoraz väčšieho šírenia terorizmu ako prostriedku boja rôznych radikálnych skupín, dochádza k potrebe vnímať terorizmus nielen očami vlád štátov, ale aj verejnou mienkou.

Verejnú mienku v Nemecku, vo Francúzsku a v Spojenom kráľovstve analyzujeme v období rokov 2003 až 2017 na základe rôznych prieskumov verejnej mienky. Dôvody výberu týchto troch štátov boli rôzne.¹

---

¹ Prvým je ich význam v rámci Európskej únie. Sú to dlhodobí členovia s najvyšším počtom obyvateľov v zoskupení, čo sa odráža aj na počte kresiel, ktoré tieto štáty v Európskom parlamente obsadzujú. Zároveň sú to ekonomicky výkonné štáty. Za rok 2015 mali najvyšší hrubý domáci produkt nielen v porovnaní s krajinami patriacimi do Európskej únie, ale aj v rámci celej Európy. Ďalší z dôvodov, prečo sme si tieto štáty vybrali je, že každý z nich má iné skúsenosti s terorizmom. Kým o Nemecku a Francúzsku môžeme povedať, že malo relatívne nízku úroveň skúseností s terorizmom pred rokom 2015, v Spojenom kráľovstve bola situácia iná. Už predtým malo totiž značné skúsenosti s terorizmom, s masovými obeťami, za ktoré boli väčšinou zodpovedné odnože separatistickej skupiny Írskej republikánskej armády (IRA). IRA sa však zameriavala najmä na neci-

Nemecko za rok 2015 zaznamenalo historicky najvyšší svetový index terorizmu za nami sledované obdobie (4,31). V prípade Francúzska sme zaznamenali podobný fenomén (5,6). Pokiaľ sa pozrieme na vývoj svetového indexu terorizmu v rokoch 2003 – 2014, môžeme vidieť, že index terorizmu Spojeného kráľovstva bol počas nami sledovaného obdobia takmer vždy vyšší ako u predchádzajúcich štátov. Zmena nastala len v roku 2015. (Tab. 1)

Vnímanie terorizmu obyvateľmi Nemecka, Francúzska a Spojeného kráľovstva, prešlo od útokov v USA dňa 11. septembra 2001 výraznými zmenami. Pri skúmaní príčin týchto zmien sme vychádzali z predpokladu, že nie každý sa o problematiku terorizmu zaujíma a nie každý vníma úroveň ohrozenia rovnako. Preto sme sa pri hľadaní možných vplyvov na verejnú mienku zameriavali najmä na ľahko dostupné správy, ktoré sa mohli dostať ku každému respondentovi zúčastnenému v danom prieskume

Pokles a nárast verejnej mienky sme v jednotlivých štátoch v roku 2003 a po ňom sledovali najmä na základe štandardných jarných a jesenných vydaní *Eurobarometra*.¹ Sústredili sme sa pritom na odpoveď „terorizmus“ v otázke, ktorá bola od jarného vydania *Eurobarometra*

---

vilné obete, čo je oproti pôsobeniu súčasných teroristických skupín pravý opak. Posledným dôvodom je úroveň indexu terorizmu týchto štátov za rok 2016. Vypočítava sa na základe ukazovateľov: celkový počet teroristických incidentov za sledovaný rok, celkový počet úmrtí spôsobených teroristami za sledovaný rok, celkový počet zranení spôsobených teroristami za sledovaný rok a úroveň celkových škôd na majetku spôsobených teroristami za sledovaný rok. Zároveň, aby sa zohľadnil dlhodobý vplyv terorizmu, hodnoty sa dopĺňajú ešte o výsledky z predchádzajúcich štyroch rokov. Index je bezjednotkovou veličinou. Skóre svetového indexu terorizmu je štátu pridelené v intervale od 0 do 10, pričom 10 predstavuje najvyšší a 0 najnižší vplyv terorizmu na daný štát. Každoročne tento index uverejňuje pre 163 štátov *Inštitút pre ekonomiku a mier*. Bližšie pozri: INSTITUTE FOR ECONOMICS & PEACE: *Global Terrorism Index 2016*. s. 10-11. [online], [cit. 10/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf>>.

¹ Eurobarometer s polročnou pravidelnosťou zisťuje verejnú mienku občanov v Európskej únii a ďalších štátoch Európy. Následne tieto zistenia uverejňuje v dvoch vydaniach za každý rok – v jarnom a jesennom vydaní. Zároveň vydáva aj špeciálne správy o verejnej mienke týkajúce sa aktuálnych problémov, ktorým EÚ čelí.

z roku 2003 položená respondentom v každom vydaní: *Čo považujete za dva najdôležitejšie problémy, ktorým náš štát čelí v tomto momente?*

Terorizmus ako problém na vysokej úrovni dlhodobo vnímali občania Spojeného kráľovstva. Na základe skúseností Britov s terorizmom, z obdobia pred útokmi 11. septembra 2001, môžeme konštatovať, že si boli vedomí, aké riziká terorizmus prináša. V porovnaní s Francúzskom či Nemeckom dosahovala úroveň verejnej mienky vyššie hodnoty v otázke strachu z terorizmu. To platilo takmer vždy, okrem jesene 2010¹, jari 2012² a celému roku 2016.³ (Tab. 2)

Ak sa pozrieme na jednotlivé teroristické útoky, ktoré sa v Európe v nami sledovanom období odohrali, tak vidíme, že útoky na železnice v Madride 11. marca 2004 nemali zásadný vplyv na nárast verejnej mienky ani u jedného nami sledovaného štátu.⁴ Napriek tomu však jed-

---

¹ *Standard Eurobarometer 74: Autumn 2010, annex.* s. 30. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_anx_full_fr.pdf>.

² *Standard Eurobarometer 78: Autumn 2012, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_anx_bd_fr.pdf>.

³ *Standard Eurobarometer 85: Spring 2016, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/74267>>.

Standard Eurobarometer 86: Autumn 2016, annex. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/76460>>.

⁴ *Annexes.* s. B.18. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb61/eb61only_anx.pdf>. *Eurobarometer 62.* s. 111. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_annex.zip>.

notlivé vlády štátov prijímali opatrenia pre zvýšenie bezpečnosti občanov.¹ Po útokoch v Londýne 7. júla 2005² sme v prípade Nemecka nezaznamenali radikálny nárast verejnej mienky podľa výsledkov jarneho a jesenného *Eurobarometra* 2005. Situácia vo Francúzsku bola iná, v tomto prípade verejná mienka narástla na jeseň 2005 dvojnásobne oproti jari 2005 (z 5% na 10%). Najvyšší nárast sme zaznamenali u Britov. Za problém, ktorý trápi Spojené kráľovstvo, uviedlo terorizmus 35% opýtaných.³ Nejde však o prekvapivú skutočnosť, keďže útoky sa odohrali práve v hlavnom meste Spojeného kráľovstva. (Tab. 2)

---

¹ Už v nedeľu 14. marca, teda len 3 dni po samotných útokoch, došlo k mimoriadnemu stretnutiu predstaviteľov nemeckej vlády, vrátane vtedajšieho kancelára G. Schrödera, spolu s predstaviteľmi obranných zložiek. Následne sa minister vnútra O. Schily vyjadril, že Nemecko žiada mimoriadne stretnutie predstaviteľov krajín EÚ, presnejšie ministrov vnútra a vedúcich bezpečnostných a policajných zložiek daných krajín. Účelom tejto výzvy bolo posúdiť stav bezpečnosti v Európe a skoordinať reakcie na útoky. Najpresnejšie vystihol situáciu R. Bernstein, ktorý skonštatoval: „Hoci sa verejnosť v Európe pred útokmi v Madride možno necítila byť v ohrození, európske bezpečnostné zložky a experti na terorizmus vnímali zvýšené riziko.“ Bližšie pozri: BERNSTEIN, R.: *Bombings In Madrid: The Europeans; A Shocking Confrontation With Terror on Home Turf*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2004/03/15/world/bombings-madrid-europeans-shocking-confrontation-with-terror-home-turf.html>>. V deň útokov, 11. marca 2004, zvýšil vtedajší francúzsky premiér J. P. Raffarin úroveň hrozby terorizmu vo Francúzsku z najnižšieho na oranžový, dôsledkom čoho sa posilnili policajné zložky vojskom a zvýšila sa bezpečnosť dopravných uzlov. Bližšie pozri: *France raises alert to 'orange'*. [online], [cit. 17/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3505094.stm>>. Podobná reakcia ako v Nemecku či Francúzsku prišla aj zo strany Spojeného kráľovstva. Následkom týchto útokov boli v londýnskom metre posilnené hliadky a zvýšil sa stupeň pohotovosti hneď potom, ako sa k činu priznala Al-Qaeda a uviedla, že New York či Londýn môžu byť ďalším cieľom. Bližšie pozri: DAVENPORT, J.: *London on full terror alert*. [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-299813/London-terror-alert.html>>.

² Išlo o koordinované útoky, počas ktorých v rannej špičke vybuchli bomby v troch súpravách metra a v jednom autobuse. Tieto útoky si vyžiadali životy vyše 50 ľudí a viac ako 700 ich bolo zranených. Bližšie pozri: *7 July Bombings: Overview*. [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <http://news.bbc.co.uk/1/shared/spl/hi/uk/05/london_blasts/what_happened/html/default.stm>.

³ *Eurobarometer* 63. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63_en.pdf>.

Zaujímavý vývoj môžeme pozorovať aj v roku 2006. Vtedy u všetkých troch štátov došlo k nárastu verejnej mienky, a to aj napriek tomu, že nie je známe, že by sa v tom období v Európe odohral masový teroristický útok.¹ Avšak, príčinou tohto vývoja boli pravdepodobne odhalené pokusy o teroristické útoky.² Mohlo však ísť aj o vnútropolitický vývoj v jednotlivých štátoch³ a vplyv mala určite aj zahraničnopolitická situácia.

Za pomerne stabilné môžeme podľa výsledkov štandardných vydaní *Eurobarometra* považovať obdobie medzi rokmi 2007 až 2010. V roku 2010 sa totiž v médiách objavila správa, že boli odhalené koordinované útoky vo viacerých európskych štátoch. Medzi nich patrili aj Nemecko, Francúzsko a Spojené kráľovstvo.⁴ To bola pravdepodobná príčina nárastu strachu z terorizmu u obyvateľov. Najvyšší nárast sme

---

¹ *Eurobarometer 66*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf>.

² Ako príklad môžeme uviesť nájdenie dvoch cestovných tašiek obsahujúcich výbušniny v nemeckých vlakoch smerujúcich do Koblenzu a Dortmundu v auguste 2006. Bližšie pozri: *Homemade Bombs Found on German Railway*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dw.com/en/homemade-bombs-found-on-german-railway/a-2116649>>. Ďalšou z príčin mohlo byť odhalenie pokusu o samovražedný útok s domácky vyrobenými výbušninami v siedmych lietadlách smerujúcich z Londýna do USA a Kanady. Bližšie pozri: *Three guilty of airline bomb plot*. [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/8242238.stm>>.

³ Napríklad teroristické útoky separatistov na Korzike. Bližšie pozri: *EU Terrorism Situation And Trend Report 2007*. s. 13. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2007-eu-terrorism-situation-trend-report>>. Nárast strachu medzi obyvateľmi Francúzska mohol byť spôsobený práve separatistickými aktivitami, nakoľko pripomínali škody na majetku a na životoch spôsobené separatistickou skupinou ETA v susednom Španielsku.

⁴ *Al-Qaeda terror plot targeting Europe uncovered*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11432849>>. ROBERTSON, N.; CRUICKSHANK, P.: *Official: Terror plot included possible attacks in 5 European countries*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/09/29/us.europe.terror.plot/>>.

zaznamenali v prípade Nemecka¹ (na 19% v jesennom *Eurobarometri*).² Po tomto náraste sa situácia opäť stabilizovala až do roku 2014, a to v prípade Nemecka aj Francúzska. V roku 2014 sa objavili informácie, že Spojené kráľovstvo by mohlo byť cieľom teroristických útokov, čo malo vplyv na výrazný nárast (na 17% v jarnom *Eurbarometri*) verejnej mienky v otázke, či terorizmus pre štát predstavuje problém.^{3,4} (Tab. 2)

Vývoj verejnej mienky od roku 2015 bol poznačený viacerými teroristickými útokmi, ktoré sprevádzali straty na životoch. Už v jarnom vydaní *Eurobarometra* z roku 2015⁵ vo Francúzsku zaznamenávame nárast verejnej mienky.⁶ Tento nárast sa zvyšuje počas roka 2015 aj 2016,

---

¹ Tu je potrebné podotknúť, že v Nemecku mohla byť dôvodom na vzostup týchto tendencií aj zásielka z Grécka obsahujúca bombu, ktorú doručili do kancelárie kancelárky A. Merkelovej 2. novembra 2010. Aj keď sa samotná nemecká kancelárka A. Merkelová v tom čase nenachádzala v Nemecku, keďže bola na pracovnej ceste v Belgicku, v každom prípade tento incident vyvolal množstvo otáznikov nad bezpečnosťou kontroly poštových zásielok. Bližšie pozri: *Berlin bomb scare: package addressed to Merkel contained explosives*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dw.com/en/berlin-bomb-scare-package-addressed-to-merkel-contained-explosives/a-6184039>>.

² *Standard Eurobarometer 74: Autumn 2010, annex*. s. 30. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_anx_full_fr.pdf>.

³ Konflikty v Sýrii a Iraku otvorili novú otázku radikalizácie Britov. Koncom augusta na tlačovej besede vtedajší britský premiér D. Cameron vystúpil so správou, že úroveň ohrozenia terorizmom je na vážnej úrovni, teda že útoky sú vysoko pravdepodobné. Dôvodom bol okrem iného aj návrat zradikalizovaných obyvateľov Spojeného kráľovstva z výcvikových táborov v Iraku a Sýrii. Podľa premiéra Islamský štát v Iraku a Levante proti Spojenému kráľovstvu vyslovil špecifické hrozby. Bližšie pozri: WHITEHEAD, T.; SWINFORD, S.: *Britain facing 'greatest terrorist threat' in history*. [online], [cit. 25/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/11065167/Britain-facing-greatest-terrorist-threat-in-history.html>>.

⁴ *Standard Eurobarometer 81: Spring 2014, tables of results*. s. T15. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_anx_en.pdf>.

⁵ *Standard Eurobarometer 83: Spring 2015, annex*. s. T 19. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/66899>>.

⁶ Hneď začiatkom roka, dňa 7. januára 2015, došlo k útoku na redakciu satirického periodika Charlie Hebdo. Nakoľko sa páchatelom podarilo utiecť, stihli vykonať ďalšie útoky, takže dohromady vzrástol počet obetí na 20, vrátane troch útočníkov. Tieto útoky otvorili diskusiu týkajúcu sa rešpektovania vierovyznania ako aj slobody slova a tlače.

nakoľko Francúzsko postihujú ďalšie teroristické útoky s masovými obeťami.¹ V Nemecku pozorujeme podľa výsledkov štandardného Eurobarometra radikálny nárast verejnej mienky najmä v roku 2016. Aj v Nemecku sa totiž za uvedený rok uskutočnilo viacero teroristických útokov.² Oproti Francúzsku a Nemecku sa situácia v Spojenom kráľov-

---

Bližšie pozri: JORDAN, W.: *9 in 10 French people agree a free press is a 'fundamental' principle*. [online], [cit. 17/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://yougov.co.uk/news/2015/01/16/9-10-french-people-agree-free-press-fundamental-ri/>>. Ďalším dôvodom mohlo byť aj odhalenie plánov S. A. Ghlama, ktorý zamýšľal napadnúť kostol v Paríži. Pri tomto pokuse zavraždil jednu ženu. Polícia ho však zadržala skôr, než stihol svoj plán uskutočniť. Bližšie pozri: McPARTLAND, B.: *The student who planned to attack Paris churches*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.thelocal.fr/20150422/what-we-know-about-the-terrorist-and-his-victim>>.

¹ Konkrétne ide napríklad o útok v Saint-Quentin-Fallavier dňa 26. júna 2015, kedy vodič Y. Salhi po vražde svojho zamestnávateľa ukradol dodávku a vrazil ňou do hangára za účelom spôsobiť výbuch acetónu a plynu. Bližšie pozri: WEINBERG, S.: *The June 26 Saint-Quentin-Fallavier (France) Attack*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ict.org.il/Article/1430/Saint-Quentin-Fallavier-Attack>>. Druhým bol útok z 21. augusta 2015, kde vo vysokorychlostnom vlaku smerujúcom z Amsterdamu do Paríža v meste Pas-de-Calais začal A. El Khazzani strieľať na cestujúcich. Bližšie pozri: *Thalys train gunman 'did not intend to commit mass murder', lawyer says*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.france24.com/en/20161215-France-terrorism-thalys-train-attack-gunman-says>>. Ako uviedli vyšetrovatelia niekoľko dní po útokoch, pri vyšetrovaní útočnickovho telefónu zistili, že pred útokom si prezeral propagandistické videá džihádistov. Bližšie pozri: *France train shooting: Attack 'was well prepared'*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-34055713>>. Je ešte potrebné podotknúť, že 13. novembra 2015 sa stali koordinované teroristické útoky v Paríži, následkom ktorých umrelo 130 ľudí a ďalších niekoľko stoviek bolo zranených. Bližšie pozri: *Paris attacks: What happened on the night*. [online], [cit. 02/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-34818994>>. Ako však upozornili tvorca EB, menej ako štvrtina dát bola zozbieraná v období počas a po útoku. Preto predpokladáme, že tieto útoky nemali značný vplyv na nárast verejnej mienky.

² V tomto prípade môžeme spomenúť napríklad júlové útoky v meste Ansbach, či vo vlaku smerujúcom z Treuchtlingenu do Würzburgu. Bližšie pozri: *Suicide bombing outside cafe in Ansbach, Germany*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <<http://bnonews.com/news/index.php/news/id4956>>. *Germany axe attack: Assault on train in Wuerzburg injures HK family*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-36827725>>. Útoky, ktoré sa uskutočnili v Berlíne 19. decembra 2016 v jesennom Eurobarometri neboli ešte zohľadnené.

stve vyvíjala inak. V priebehu rokov 2015 a 2016 zaznamenávame fluktuáciu verejnej mienky v otázke terorizmu ako problému, ktorý trápi Britov.¹ Tento nárast a pokles môžu byť dôsledkom toho, ako dokáže hrozba terorizmu na jednej strane vystrašiť ľudí, no na druhej strane tento strach netrvá dlho. (Tab. 2)

Zaujímavé zistenia nevyplývajú iba zo štandardných, ale aj zo špeciálnych vydaní *Eurobarometra*. To, ktorému sme sa budeme podrobne venovať, vyšlo v apríli 2016 a ponúkalo pohľad na očakávania občanov Európskej únie v boji proti terorizmu. Všetky tri štáty, na ktoré sme sa v práci sústredili, požadovali, aby sa Európska únia viac angažovala v boji proti terorizmu. (Tab. 3) Rozdielne vnímali respondenti postavenie jednotlivých aktérov, ktorí by mohli bojovať proti terorizmu. Kým viac ako polovica Francúzov verila, že najefektívnejšie sa bojuje na celosvetovej úrovni, v Nemecku verila v efektivitu takejto spolupráce menej ako tretina respondentov. Každý štvrtý Brit si však myslel, že by bol boj proti terorizmu na svetovej úrovni efektívny. Skepticizmus Britov voči Európskej únii sa prejavil aj v tomto prípade. Najviac v efektivitu Európskej únie v boji proti terorizmu verilo Nemecko, potom Francúzsko a nakoniec Spojené kráľovstvo. Takmer traja z desiatich Britov si však mysleli, že boj s terorizmom je najefektívnejší na národnej úrovni. (Tab. 4) V otázke boja proti radikalizácii občanov Európskej únie sa respondenti zhodli na tom, že dôležité je odstránenie ilegálneho obsahu z internetu a sociálnych sietí a boj proti radikálnym webovým stránkam. Kým Nemci považovali za dôležité aj to, aby Európsky parlament bojoval proti sociálnej exklúzii a chudobe, Francúzi a Briti kládli dôraz najmä na osvetu o rizikách radikalizácie medzi mladými ľuďmi.

---

¹ *Standard Eurobarometer 83: Spring 2015, annex. s. T 19.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/66899>>. *Standard Eurobarometer 84: Autumn 2015, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/70297>>.

Za veľmi dôležitú považovali respondenti aj diskusiu medzi rôznymi kultúrami a náboženstvami.¹ (Tab. 5)

Výsledky ďalšieho špeciálneho vydania *Eurobarometra* s názvom *Parlemeter 2016* môžeme porovnať so zisteniami inej spoločnosti – Ipsos MORI. V oboch prípadoch bola otvorená otázka rešpektovania, resp. porušovania základných práv. Z výsledkov *Parlemeter 2016* vyplýva, že takmer polovica občanov Francúzska si myslelo, že Európsky parlament by mal bojovať s terorizmom, pričom bude rešpektovať individuálne slobody. S týmto stanoviskom súhlasili aj štyria z desiatich Nemcov a viac ako tretina Britov.² (Tab. 6) Na druhej strane, radikálnejší prístup respondentov ukazujú výsledky spoločnosti Ipsos MORI pri odpovedi na otázku, že by jednotlivé štáty mali zastaviť terorizmus, aj keby to znamenalo ignorovať občianske práva ľudí. Takmer šesť z desiatich Francúzov sa s týmto stanoviskom stotožňuje. V prípade Spojeného kráľovstva a Nemecka sa s týmto stanoviskom stotožňujú približne štyria z desiatich respondentov.³ (Tab. 7) Je však potrebné poukázať na dôležitý fakt, že v tomto prípade sme porovnávali výskumy, ktoré mali rozdielnu metodológiu a boli vykonané približne s mesačným odstupom. Bolo by preto zaujímavé pozrieť sa na nejakú štúdiu, ktorá by porovnávala mienku ohľadom toho, či by mali vlády v boji proti terorizmu obmedzovať základné práva. Každý boj si totiž istým spôsobom vyžiada obeť.

---

¹ *Europeans in 2016: Perceptions and expectations, the fight against terrorism and radicalisation*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/20160623PVL00111/Europeans-in-2016-Perceptions-and-expectations-fight-against-terrorism-and-radicalisation>>.

² *Parlemeter 2016: Analytical overview*. s. 64. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2016/parlemeter/eb86_1_parlemeter_synthesis_en.pdf>.

³ *Global @dvisor: POWER TO THE PEOPLE*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Polls/ipsos-global-advisor-power-to-the-people-tables.pdf>>.

Nielen špeciálne či štandardné vydania *Eurobarometra* ponúkajú dôležité informácie o verejnej mienke v otázke terorizmu. Zaujímavé zistenia pochádzajú z prieskumu, ktorý sa konal v januári 2017 a uskutočnila ho spoločnosť Ipsos MORI. Z dostupných výsledkov môžeme vyvodiť niekoľko záverov. Najväčší strach o svoju osobnú bezpečnosť a bezpečnosť svojich blízkych v otázke násilného terorizmu, majú občania Francúzska. Viac ako tri štvrtina občanov Nemecka sa viac v otázke svojej osobnej bezpečnosti obávajú násilného teroristického činu. O niečo bezpečnejšie sa cítia občania Spojeného kráľovstva, kde takmer každý siedmy z desiatich respondentov má obavy z teroristických útokov voči svojej osobe. (Tab. 8) Strach z terorizmu na medzinárodnej úrovni môžeme vidieť aj v tomto prieskume, keďže vidíme, že takmer deväť z desiatich respondentov vo Francúzsku je znepokojených s násilnými teroristickými činmi, ktoré sa dejú vo svete. Viac ako osem z desiatich respondentov z Nemecka a Spojeného kráľovstva vyjadrilo znepokojenie zo svetového terorizmu. Aj v prípade tohto fenoménu, Francúzi prejavili najväčšie obavy.¹ (Tab. 9)

V súčasnej dobe môže byť verejná mienka ovplyvnená hocičím – vážnou udalosťou, ktorá pripraví o život desiatky ľudí či jednou zdanlivo bezvýznamnou vetou, ktorá po vytrhnutí z kontextu vyvolá paniku. Manipulovať s verejnou mienkou je veľmi jednoduché, no dosiahnuť jej manipuláciou to, čo si zaumienime, je oveľa náročnejšie. Verejná mienka je totiž nepredvídateľná. Niekedy strach ľudí nechromí, ale nabudí ich. Niekedy má snaha vyvolať aktívne reakcie za následok pasivitu.

Faktom ostáva, že terorizmus vplýva na život ľudí, stáva sa súčasťou spoločnosti a tým vplýva aj na verejnú mienku. Čím hlbšie sa myšlienky terorizmu do našej spoločnosti dostávajú, tým bude náročnejšie proti nim bojovať.

---

¹ *Bill and Melinda Gates Foundation - Health Security Omnibus Research*. s. 33-58. [online], [cit. 16/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Polls/gates-foundation-health-security-tables-germany.pdf>>.

Tabuľka č. 1: Svetový index terorizmu jednotlivých štátov

Rok	Nemecko	Francúzsko	Spojené kráľovstvo
2002	3,01	4,62	5,05
2003	2,34	4,77	4,72
2004	2,44	4,37	4,19
2005	2,55	4,77	5,68
2006	2,35	4,9	5,06
2007	2,31	4,61	4,79
2008	2,34	4,15	4,86
2009	2,72	4,04	4,69
2010	2,1	3,6	4,83
2011	2,26	3,38	4,84
2012	2,48	5,41	4,79
2013	1,77	4,88	5,45
2014	3,44	4,55	5,61
2015	4,31	5,6	5,08

Zdroj: visionofhumanity.org

Tabuľka č. 2: Výsledky štandardných vydání Eurobarometra k otázke: Čo považujete za dva najdôležitejšie problémy, ktorým náš štát v tomto momente čelí? Terorizmus (%).

	Nemecko		Francúzsko		Spojené kráľovstvo	
	jar	jeseň	jar	jeseň	jar	jeseň
2003	7	3	13	9	28	17
2004	5	4	9	10	25	28
2005	3	4	5	10	14	34
2006	2	7	4	11	17	35
2007	7	11	6	6	25	17
2008	3	3	3	3	13	9
2009	3	3	2	2	9	6
2010	2	19	2	6	6	12
2011	10	10	5	3	12	5
2012	4	3	2	2	3	3
2013	4	2	2	6	8	10
2014	2	9	4	7	17	16
2015	12	10	13	18	10	24
2016	26	28	30	31	11	15

Zdroj: Eurobarometer

Tabuľka č. 3: Výsledky špeciálneho vydania Eurobarometra k otázke:
V každej z nasledujúcich situácií odpovedzte, či by ste chceli, aby sa EÚ
angažovala viac alebo menej. Boj proti terorizmu (%).

	Nemecko	Francúzsko	Spojené Kráľovstvo
Viac ako v súčasnosti	83	83	76
Žiadna zmena nie je potrebná/ tak ako je to teraz	12	8	10
Menej ako v súčas- nosti	2	5	9
Neviem	3	4	5

Zdroj: Eurobarometer

Tabuľka č. 4: Na akej úrovni, podľa vás, môžeme najefektívnejšie
bojovať proti teroristickej hrozbe v našom štáte? (%)

	Nemecko	Francúzsko	Spojené kráľovstvo
Na svetovej úrovni	32	54	41
Na európskej úrovni (EÚ)	26	17	14
Na národnej úrovni	15	15	29
Na lokálnej alebo regionálnej úrovni	4	9	9
Spolu	22	3	5
Neviem	1	2	2

Zdroj: Eurobarometer

Tabuľka č. 5: Ktoré z nasledujúcich opatrení odporúčaných Európs-
kym parlamentom považujete za najurgentnejšie v boji proti radikalizácii

a verbovaniu európskych občanov teroristickými organizáciami?
(Maximálne štyri odpovede) (%)

	Nemecko	Francúzsko	Spojené Kráľovstvo
Boj proti sociálnej exklúzii a chudobe	48	39	26
Boj proti radikálnym webovým stránkam a odstraňovanie ilegál- neho obsahu z internetu a sociálnych sietí	44	47	42
Komunikačné kampane na zvýšenie povedomia o rizikách radikalizácie medzi najmladšími a najovplyvniteľnejšími	28	39	33
Podpora diskusií medzi rôznymi kultúrami a náboženstvami	35	28	33
Boj proti radikalizácii vo väzenských zariadeniach	21	46	17

Zdroj: Eurobarometer

Tabuľka č. 6: Európsky parlament podporuje rozvoj určitých politík na úrovni EÚ. Podľa vášho názoru, ktorá z nasledujúcich politík by mala byť

prioritná? Boj proti terorizmu, pričom sa budú rešpektovať slobody jednotlivca. (%)

Nemecko	44
Francúzsko	48
Spojené kráľovstvo	36

Zdroj: Eurobarometer

Tabuľka č. 7: Súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcim stanoviskom?
– Môj štát by mal zastaviť terorizmus za každú cenu, aj keď to znamená ignorovať občianske práva ľudí. (%)

	Nemecko	Francúzsko	Spojené Kráľovstvo
úplne súhlasím	18	33	18
trochu súhlasím	22	26	25
Súhlasím	40	59	43
trochu nesúhlasím	18	9	16
úplne nesúhlasím	12	6	13
nesúhlasím	30	15	29
ani súhlasím, ani nesúhlasím	22	17	21
Neviem	9	9	6

Zdroj: IpsosMORI

Tabuľka č. 8: Ak uvažujete o vašej osobnej bezpečnosti a bezpečnosti vám najbližších osôb, ako ste znepokojený s terorizmom v súčasnosti? (%)

	Nemecko	Francúzsko	Spojené Kráľovstvo
veľmi znepokojený	40	55	29
trocha znepokojený	36	30	40
znepokojený	76	86	69
nie veľmi znepokojený	16	9	21
vôbec neznepokojený	4	1	6
neznepokojený	20	10	27
Neviem	4	4	3

Zdroj: IpsosMORI

Tabuľka č. 9: Ak uvažujete o bezpečnosti a zdraví vo svete dnes, ako ste znepokojený s terorizmom? (%)

	Nemecko	Francúzsko	Spojené Kráľovstvo
veľmi znepokojený	53	60	42
trocha znepokojený	31	29	41
znepokojený	84	89	83
nie veľmi znepokojený	9	6	11
vôbec neznepokojený	2	1	3
neznepokojený	11	7	14
Neviem	5	4	3

Zdroj: IpsosMORI

Literatúra:

- 7 July Bombings: Overview*. [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <http://news.bbc.co.uk/1/shared/spl/hi/uk/05/london_blasts/what_happened/html/default.stm>.
- Al-Qaeda terror plot targeting Europe uncovered*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11432849>>.
- Annexes*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb61/eb61only_anx.pdf>.
- Berlin bomb scare: package addressed to Merkel contained explosives*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dw.com/en/berlin-bomb-scare-package-addressed-to-merkel-contained-explosives/a-6184039>>.
- BERNSTEIN, R.: *Bombings In Madrid: The Europeans; A Shocking Confrontation With Terror on Home Turf*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2004/03/15/world/bombings-madrid-europeans-shocking-confrontation-with-terror-home-turf.html>>.
- Bill and Melinda Gates Foundation - Health Security Omnibus Research*. [online], [cit. 16/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ip-sos-mori.com/Assets/Docs/Polls/gates-foundation-health-security-tables-germany.pdf>>.
- DAVENPORT, J.: *London on full terror alert*. [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-299813/London-terror-alert.html>>.
- EU Terrorism Situation And Trend Report 2007*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2007-eu-terrorism-situation-trend-report>>.
- Eurobarometer 62*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_annex.zip>.
- INSTITUTE FOR ECONOMICS & PEACE: *Global Terrorism Index 2016*. [online], [cit. 10/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf>>.

- Eurobarometer 63*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63_en.pdf>.
- Eurobarometer 66*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf>.
- Europeans in 2016: Perceptions and expectations, the fight against terrorism and radicalisation*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/20160623PVL00111/Europeans-in-2016-Perceptions-and-expectations-fight-against-terrorism-and-radicalisation>>.
- France raises alert to 'orange'*. [online], [cit. 17/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3505094.stm>>.
- France train shooting: Attack 'was well prepared'*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-34055713>>.
- Germany axe attack: Assault on train in Wuerzburg injures HK family*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-36827725>>.
- Global @dvisor: POWER TO THE PEOPLE*. [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Polls/ipsos-global-advisor-power-to-the-people-tables.pdf>>.
- Homemade Bombs Found on German Railway*. [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dw.com/en/homemade-bombs-found-on-german-railway/a-2116649>>.
- JORDAN, W.: *9 in 10 French people agree a free press is a 'fundamental' principle*. [online], [cit. 17/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://yougov.co.uk/news/2015/01/16/9-10-french-people-agree-free-press-fundamental-ri/>>.
- McPARTLAND, B.: *The student who planned to attack Paris churches*. [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.thelocal.fr/20150422/what-we-know-about-the-terrorist-and-his-victim>>.

- Paris attacks: What happened on the night.* [online], [cit. 02/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-34818994>>.
- Parlemeter 2016: Analytical overview.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2016/parlemetre/eb86_1_parlemeter_synthesis_en.pdf>.
- ROBERTSON, N.; CRUICKSHANK, P.: *Official: Terror plot included possible attacks in 5 European countries.* [online], [cit. 14/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/09/29/us.europe.terror.plot/>>.
- Standard Eurobarometer 74: Autumn 2010, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_anx_full_fr.pdf>.
- Standard Eurobarometer 78: Autumn 2012, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_anx_bd_fr.pdf>.
- Standard Eurobarometer 81: Spring 2014, tables of results.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_anx_en.pdf>.
- Standard Eurobarometer 83: Spring 2015, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/66899>>.
- Standard Eurobarometer 84: Autumn 2015, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/70297>>.
- Standard Eurobarometer 85: Spring 2016, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/74267>>.
- Standard Eurobarometer 86: Autumn 2016, annex.* [online], [cit. 12/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/76460>>.

- Suicide bombing outside cafe in Ansbach, Germany.* [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <<http://bnonews.com/news/index.php/news/id4956>>.
- Thalys train gunman 'did not intend to commit mass murder', lawyer says.* [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.france24.com/en/20161215-France-terrorism-thalys-train-attack-gunman-says>>.
- Three guilty of airline bomb plot.* [online], [cit. 24/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/8242238.stm>>.
- WHITEHEAD, T.; SWINFORD, S.: *Britain facing 'greatest terrorist threat' in history.* [online], [cit. 25/03/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/11065167/Britain-facing-greatest-terrorist-threat-in-history.html>>.
- WEINBERG, S.: *The June 26 Saint-Quentin-Fallavier (France) Attack.* [online], [cit. 20/03/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ict.org.il/Article/1430/Saint-Quentin-Fallavier-Attack>>.

Rola a postavenie malých štátov v Európskej únii

Benita Feketeová

The goal of the paper is to characterize the situation of Member States in the European Union with a focus on small states. The paper examines the issue of promotion of national interests of small states at the European Union. It focuses on those institutions that are the key in decision-making process in EU, where it is possible to compare the position of Member States. Paper takes into account the changes that have been introduced with adaptation of The Treaty of Lisbon, which amending the Treaty on European Union and The Treaty establishing the European Community, which aims to bring the EU closer to its citizens.

Úvod

Ak sa zameriavame na rolu malých štátov v rámci hierarchického medzinárodného systému a na ich relatívne limitovanú mocenskú kapacitu, možno spomenúť *D. Vitala*, ktorý hovorí o tzv. globálnej „triednej štruktúre“. Táto štruktúra zbavuje malé štáty možnosti využitia sily v prospech veľkých, čo vedie k situácií, kedy malé štáty sa prikláňajú k mnohostranným organizáciám a spolkom. Ich cieľom je tak zaistiť svoju bezpečnosť a dosiahnuť vlastné ciele zahraničnej politiky. Okrem toho tvrdí, že zahraničné ciele malých štátov sú zvyčajne obmedzené a zapájajú sa do relatívne nízkeho počtu zahraničných aktivít.¹

Podľa *R. Rothsteina*, je zahraničná politika väčšiny malých štátov charakteristická tým, že sa snažia dosiahnuť medzinárodnú bezpečnosť prostredníctvom aliančnej politiky, čo má celý rad dôsledkov pre malé štáty. Po prvé, pôvod riešenia medzinárodných problémov a bezpečnostnej politiky, obvykle pramení z vonkajších zdrojov, čo zvyšuje ich zraniteľnosť. Po druhé, malé štáty v konfliktných situáciách často konajú neutrálne. Vzhľadom k tomu, malé štáty sú náchylnejšie k ovplyvneniu ich vnútorných záležitostí vonkajšími udalosťami, a tak sa spojenecká politika stáva dôležitým faktorom malých štátov vôbec,

---

¹ HEY, J. A. K.: *Small states in world politics*. London: LYNNE RIENNER PUBLISHERS, 2003, s. 4.

keďže sa snažia minimalizovať riziko tým, že zabezpečia svoju stabilitu štrukturálne stabilnou aliančnou politikou.¹

Koncept malého štátu patril vždy k relatívnym pojmom. Zásadný význam pri kategorizácii štátu je jeho rozloha a veľkosť populácie. Avšak to, čo rozhoduje o schopnosti štátu prežiť bola vždy vojenská sila. Význam veľkosti však závisí od povahy medzinárodného systému.²

Definovanie malých štátov podľa toho či sa tak vnímajú samé nie je dostatočné pre vyriešenie problému ich definície. Alternatívou môže byť spoločný ukazovateľ ako východiskový bod. V literatúre o malých štátoch, ako aj vo všeobecnej medzinárodnej praxi sa najčastejšie ako kľúčový indikátor používa populácia. Charakteristickým rysom týchto malých štátov je ich proporcionálne zastúpenie v jednotlivých orgánoch Európskej únie. Táto definícia malých štátov na báze populácie sa zhoduje aj s tvrdením *D. Vitala*, ktorý navrhuje stanoviť hornú hranicu pre malé štáty počet obyvateľstva 10 – 15 miliónov pre – rozvinuté, vyspelé a 20 – 30 miliónov pre rozvojové štáty. Nutné je však zadefinovať aj dolnú hranicu, ktorá by oddeľovala malé štáty od mikro štátov. Vzhľadom k všeobecnej medzinárodnej praxe, možno túto hranicu stanoviť na 1 milión obyvateľov. Z uvedeného definujeme malý štát ako štát, ktorého počet obyvateľov sa pohybuje od 1 milióna obyvateľov po 15 milión obyvateľov.³

---

¹ OTT, D.: *Small is Democratic, an Examination of State Size and Democratic Development*. New York: Garland Publishing, 2000, s. 34.

² GOETSCHER, L.: *The Foreign and Security policy Interests of Small States in Today's Europe*. In: GOETSCHER, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998, s. 14.

³ HÄNGGI, H.: *Small State as a Third State: Switzerland and Asia-Europe Interregionalism*. In: GOETSCHER, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998, s. 83.

Tabuľka č. 1: Počet obyvateľov členských štátov EÚ¹

Členský štát	Počet obyvateľov k r. 2015
Nemecko	81 197 537
Francúzsko	66 415 161
Veľká Británia	64 875 165
Taliansko	60 795 612
Španielsko	46 449 565
Poľsko	38 005 614
Rumunsko	19 870 647
Holandsko	16 900 726
Belgicko	11 258 434
Grécko	10 858 018
Česká republika	10 538 275
Portugalsko	10 374 822
Maďarsko	9 855 571
Švédsko	9 747 355
Rakúsko	8 576 261
Bulharsko	7 202 198
Dánsko	5 659 715
Fínsko	5 471 753
Slovenská republika	5 421 349
Írsko	4 628 949
Chorvátsko	4 225 316
Litva	2 921 262
Slovinsko	2 062 874
Lotyšsko	1 986 096

¹ *Krajiny: Členské krajiny EÚ.* [online], [cit. 27/04/2016] Dostupné na internete: < http://europa.eu/abouteu/countries/index_sk.htm >.

Estónsko	1 313 271
Cyprus	847 008
Luxembursko	562 958
Malta	429 344

V tabuľke sú uvedené všetky členské štáty EÚ. Farebne sú rozlíšené podľa definovaných kritérií. Čiernou farbou sú vyznačené veľké štáty a modrou farbou malé štáty. Na základe počtu obyvateľstva, za najväčší malý štát možno považovať Belgicko.

Ak je štát považovaný za malý, môže mu ponúknuť strategické príležitosti, ktoré prispievajú k dosiahnutiu jeho cieľov a to najmä z toho dôvodu, že v dôsledku obmedzených zdrojov malého štátu, je veľká nepravdepodobnosť toho, že by bol malý štát vnímaný ako hrozba, teda vzťah s malým štátom je vnímaný ako nekonkurentný, čo zvyšuje mieru tolerancie voči malému štátu. Väčší štát takto prejavuje akési porozumenie voči malému štátu. To do určitej miery umožňuje malému štátu konať samostatne, a to spôsobom, ktorý neprovokuje ostatných partnerov. Malý štát sa tiež skôr uchýli k vyjednávaniu s koalíciou. Toto správanie je charakteristické najmä v rozhodovacom procese v rámci Európskej únie, kde jednotlivé problémy nemôžu byť odstránené autoritatívne a kde sú zohľadňované rôznorodé záujmy štátov. Veľkosť štátov ovplyvňuje aj spôsob vyjednávania. Malý štát si je vedomý nedostatku vlastných zdrojov, ktoré sú nevyhnutné na to, aby bol schopný vyvíjať tlak na iné štáty a tak sa snaží o uchopenie vedúcej pozície na medzinárodnej scéne. Práve preto sa malý štát v oblasti vyjednávania vyhýba upútavaniu pozornosti a necháva väčšie štáty bojovať medzi

sebou a rozhodnutia Spoločenstva prijme benevolentne alebo nasleduje väčšinu.¹

Malé štáty v Európskej únii

V súčasnej dobe, sú všetky štáty suverénne a pred zákonom rovné, kde veľmoci nie sú oprávnené prepisovať medzinárodné právo bez pripomienok iných štátov. Avšak táto základná právna rovnosť koexistuje s formálnymi a neformálnymi nerovnosťami iných druhov. V Európskej únii je zastúpenie jednotlivých štátov podporené ich veľkosťou, aj keď koeficienty nie sú úmerné populácií. Avšak ako sú neformálne dohody medzi veľmocami naďalej samozrejmom súčasťou v medzinárodných a európskych vzťahoch, tak aj formálny a neformálny rozdiel medzi veľmocami a malými štátmi je dôležitý v európskej politike.²

Najväčšou výzvou pre malé štáty je tlak veľkých štátov na zmenu inštitucionálnej štruktúry EÚ v ich prospech. Na druhej strane, však malé štáty čelia riziku, že tie veľké budú stále viac rozhodovať v závažných problémoch mimo formálnych inštitucionálnych postupov. Je samozrejmé, že väčšie európske štáty majú rovnaké práva ako menšie štáty, ale majú lepšie možnosti na ovplyvňovanie procesu integrácie v problémových oblastiach, kde je potrebné vykonávať veľké rozhodnutia nákladné na prostriedky. Malé štáty sú viac závislé na silných medzinárodných inštitúciách a menej schopné ovplyvniť ich rozhodovanie. Je však nutné podotknúť, že tento vplyv sa líši v závislosti od jednotlivých politík. Najmenší vplyv malých štátov možno badať v bezpečnostnej politike, kde malé štáty hrali len okrajovú úlohu v jej vývoji. V inej oblasti, je však postavenie malých štátov neprehliadnuteľné, ako napríklad postavenie Belgicka a Holandska pri vytváraní Európskej

---

¹ BAILLIE, S.: *The Position of Small States in the EU*. In: GOETSCHER, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998, s. 202-203.

² THORHALLSSON, B.; WIVEL, A.: *Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?* In: *Cambridge Review of International Affairs*, 4/2006, s. 652-653.

menovej politiky ako aj aktívna úloha niekoľkých malých štátov v oblasti životného prostredia.¹

Malé štáty majú obsiahle priority v jednotlivých oblastiach politiky EÚ, kde však potrebujú administratívnu, resp. správnu silu na presadzovanie svojich záujmov. V súlade s týmto konštatovaním, majú malé štáty tendenciu byť aktívnejšie pri takých rokovaniach EÚ, ktoré sa týkajú ich ekonomických a politických záujmov. Na druhej strane, veľké štáty majú tendenciu byť aktívne vo všetkých sektoroch a ich správanie je v rámci rozhodovania EÚ značne odlišné, pretože sa systematicky snažia o zabránenie konkrétnych rozhodnutí ktoré by mohli byť naklonené záujmom iných štátov. Ako príklad možno uviesť o snahu znižovať náklady na odvetvie spoločnej poľnohospodárskej politiky a regionálnej politiky, z ktorej nemajú značný prospech.²

Malé štáty a Európska rada

Pravidlá hlasovania Európskej rady sú rovnaké ako v Rade Európskej únie a dvojitý väčšinový systém sa uplatňuje, ak Európska rada rozhoduje kvalifikovanou väčšinou. Pravidlá postupu určuje kvórum. Európska rada je uznášania schopná za prítomnosti dvoch tretín jej členov. Hlasovania sa predseda Rady a predseda Komisie nezúčastňujú a ich hlasy nesmú byť zahrnuté do stanoveného kvóra. Až do platnosti *Lisabonskej zmluvy*, sa predseda Európskej komisie ako člen Európskej rady podieľal na rozhodovacom procese v rámci Európskej rady. Avšak sa nezúčastňoval hlasovania na úrovni čelných predstaviteľov jednotlivých štátov alebo vlád, pretože sa to považovalo za osobitný orgán Európskej rady. Podľa *Lisabonskej zmluvy* sa do hlasovacieho systému

---

¹ THORHALLSSON, B.; WIVEL, A.: *Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?* In: Cambridge Review of International Affairs, 4/2006, s. 658-659.

² THORHALLSSON, B.; WIVEL, A.: *Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?* In: Cambridge Review of International Affairs, 4/2006, s. 658-659.

zapájajú len jednotlivé členské štáty. Vylúčenie predsedu Európskej komisie z hlasovacieho systému sa vzťahuje na akékoľvek hlasovanie.¹

Lisabonská zmluva rozširuje možnosť hlasovania kvalifikovanou väčšinou, ktorá sa vzťahuje na väčšinu oblastí politiky. Obe tradičné metódy hlasovania, jednomyseľnosť a jednoduchú väčšinu, uprednostňujú malé členské štáty EÚ. Hlasovaním jednomyseľne majú v zásade malé a veľké štáty rovnakú možnosť zabrániť návrhu. Rovnako ako pri hlasovaní jednoduchou väčšinou, majú malé štáty rovnaké postavenie ako veľké štáty, pretože každý štát má jeden hlas, bez ohľadu na jeho veľkosť. Naopak, pri kvalifikovanej väčšine, váženie hlasov umožňuje budovať veľkým štátom úspešnejšie koalície než malým štátom. Tým je tiež nemožné vytvoriť blokujúcu menšinu bez účasti veľkých členských štátov. Okrem rozšírenia využitia kvalifikovanej väčšiny do ďalších oblastí politiky, *Lisabonská zmluva* mení hlasovací systém a zavádza akýsi kompromis medzi veľkými a malými štátmi, kde v prípade kvalifikovanej väčšiny sa vyžaduje rozhodnutie, ktoré bude podporené 55% členských štátov, ktoré reprezentujú 65% obyvateľov EÚ.²

Systém hlasovania, ktorý zavádza *Lisabonská zmluva*, možno vnímať ako nástroj na ochranu malých štátov. Hlasovanie kvalifikovanou väčšinou, bolo rozšírené do viacerých oblastí. Na to, aby bol návrh schválený, je potrebné, aby zaňho hlasovala vyše polovica členských štátov. To znamená, že pre schválenie návrhu, je nutné, aby návrh podporilo

---

¹ EDJAHARIAN, V.: *The European Council*. In: BLANKE, H. J.; MANGIAMELI, S.: *The Treaty on European Union (TEU): A Commentary*. Berlin: Springer, 2013, s. 633-634.

² GRØN, C. H.; WIVEL, A.: *Maximizing Influence in the European Union after the Lisbon Treaty: From Small State Policy to Smart State Strategy*. In: *Journal of European Integration*. Vol. 33, No. 5, 523-539, September, 2011, str. 527. [online], [cit. 28/4/2016]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/6078657/Maximizing_Influence_in_the_European_Union_after_the_Lisbon_Treaty_From_Small_State_Policy_to_Smart_State_Strategy_PLEASE_SCROLL_DOWN_FOR_ARTICLE?auto=download>.

minimálne 15 štátov. Podľa počtu obyvateľstva, považujeme Belgicko za najväčší malý štát. V prípade, ak by za návrh hlasovali všetky veľké štáty, vyžadoval by sa súhlas aspoň ôsmich ďalších štátov, ktoré už patria medzi malé štáty.

Malé štáty a Európska komisia

Formálne právo iniciatívy Európskej komisie je jedna z jej základných právomocí. Avšak počiatky iniciatívy bývajú rôznorodé. V praxi, väčšina legislatívnej iniciatívy Komisie pramení z iných zdrojov. Čísla sa z roka na rok rôznia, no odhaduje sa, že Komisia z vlastnej iniciatívy predkladá zhruba jednu pätinu všetkých návrhov. Vo väčšine prípadov ide o zmenu už platných právnych predpisov. Napríklad, v roku 2008, zo všetkých 416 návrhov, bolo:

- 52% návrhov pozmeniť, nahradiť alebo prepracovať existujúce právne predpisy EÚ;
- 8% opatrení vyplývajúcich z existujúcich právnych predpisov;
- 21% návrhov týkajúcich sa medzinárodných záväzkov EÚ;
- 10% návrhov týkajúcich sa obchodu (napr. antidumpingových ciel);
- 9% pôvodných návrhov Komisie, pričom viac ako polovica pochádzala z Európskej rady alebo parlament.¹

Komisia je ovládaná princípom kolektívnej zodpovednosti a povinnosťou konať vo všeobecnom záujme. Malé členské štáty sa však spoliehajú na Komisiu v oblastiach, v ktorých nemajú dostatočné prostriedky na vykonávanie nezávislej analýzy a kontroly. Dva paralelné vývoje v EÚ, a to demokratizácia a medzivládny prístup, zdôrazňujú

---

¹ BOMBERG, E.; PETERSON, J.; CORBETT, R.: *The European Union: How does it work? 3rd Edition*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 54.

meniacu sa pozíciu Komisie. Demokratizácia bola na politickom programe EÚ už od roku 1992. S každou revíziou zmluvy, Parlament získal moc na úkor Komisie. Tento trend pretrváva v ustanoveniach o voľbe predsedu Komisie, ktorý bol doposiaľ vyberaný členskými štátmi a následne schválený Parlamentom. *Lisabonská zmluva* tieto ustanovenia mení a kandidáta ktorého navrhuje Rada, musí byť zvolený aj parlamentom. Vzhľadom k demokratizácii, mala byť Komisia pôvodne zúžená, pričom sa mala skladať zástupcami iba dvoch tretín členských štátov. Táto iniciatíva bola vnímaná ako možné oslabenie malých členských štátov, ktoré sú v omnoho väčšej miere závislé na komisárovi, ktorý ich zastupuje, než veľké členské štáty, ktoré majú zvyčajne lepší prístup k predsedovi Európskej komisie. Tento návrh však pozastavilo Írsko v roku 2008, následkom čoho počet komisárov ostal nemenený.¹

Spomínaný počet komisárov sa mal pôvodne podľa *Lisabonskej zmluvy* znížiť pravdepodobne na 18, a to vtedy, ak sa Európska únia rozšíri na 27 členských štátov a to tým spôsobom, kedy by mali krajiny s podobným jazykom jedného spoločného komisára. V praxi by to znamenalo, že by mali napríklad Nemecko a Rakúsko jedného spoločného komisára, ako aj Británia s Írskom, alebo krajiny Beneluxu.²

To, či by zníženie počtu komisárov bolo efektívne alebo nie, je diskutabilné. Vieme, že komisár je nezávislý a nezastupuje záujmy členského štátu, ktorý ho vyslal a tiež neprijíma žiadne pokyny od národných orgánov. Nominácia komisára je ale určitým výrazom reprezen-

---

¹ GRØN, C. H.; WIVEL, A.: *Maximizing Influence in the European Union after the Lisbon Treaty: From Small State Policy to Smart State Strategy*. In: *Journal of European Integration*. Vol. 33, No. 5, 523-539, September, 2011, str. 525-526. [online], [cit. 28/4/2016]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/6078657/Maximizing_Influence_in_the_European_Union_after_the_Lisbon_Treaty_From_Small_State_Policy_to_Smart_State_Strategy_PLEASE_SCROLL_DOWN_FOR_ARTICLE?auto=download>.

² *Jeden komisár pre viac krajín, navrhuje Francúzsko*. [online], [cit. 19/04/2016] Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/buducnost-eu/jeden-komisar-pre-viac-krajin-navrhujefrancuzsko/>>.

tácie členského štátu v Komisií, s predpokladom toho, že komisár nebude predkladať také návrhy, ktoré by boli v rozpore so záujmami toho členského štátu, ktorý ho nominoval.

Malé štáty a Európsky parlament

Právomoci parlamentu spadajú do štyroch hlavných okruhov:

- legislatívna právomoc;
- rozpočtová právomoc;
- kontrolná právomoc;
- delegačná právomoc.

Legislatívne právomoci parlamentu boli pôvodne veľmi slabé a mal právo len vydávať stanovisko k navrhovaným právnym predpisom. *Lisabonská zmluva* však právomoci parlamentu rozširuje a prideluje jej právomoc rozhodovať v právnych predpisoch spoločne s Radou a to v riadnom legislatívnom procese. Rovnako tak aj v oblasti medzinárodných zmlúv a dohôd, ktoré podliehajú súhlasu parlamentu, ktorý má právo zmluvu či dohodu schváliť alebo zamietnuť.¹

Vo vzťahu k národným parlamentom sa prejavuje snaha o ich zapojenie do tvorby politik EÚ. Podľa zásady subsidiarity, Únia prijíma také rozhodnutia, ktoré sú rovnako alebo viac účinné, ako rozhodnutia na národnej, regionálnej, prípadne miestnej úrovni. *Lisabonská zmluva* zavádza právo vzniesť námietky proti návrhom Komisie. Tento inštitút môže byť realizovaný prostredníctvom tzv. žltej a oranžovej karty.²

Podľa tohto postupu má parlament každého členského štátu právo zaslať stanovisko predsedovi Rady, Komisie a Európskeho parlamentu v lehote osem týždňov od postúpenia legislatívneho aktu. V tomto stanovisku národné parlamenty môžu odôvodniť predpoklad

---

¹ BOMBERG, E.; PETERSON, J.; CORBETT, R.: *The European Union: How does it work? 3rd Edition*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 63.

² *Národné parlamenty a Európska únia*. [online], [cit. 19/04/2016] Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/buducnost-eu/narodne-parlamenty-a-europska-unia-000250/>>.

rozporu daného návrhu so zásadou subsidiarity. Ak má toto odôvodnenie podporu jednej tretiny parlamentov členských štátov (jeden hlas pre každú komoru, t. j. jeden hlas pre jednokomorový parlament, dva hlasy pre dvojkomorový parlament), návrh sa musí znova preskúmať (tzv. žltá karta). Inštitúcia, ktorá návrh iniciovala, môže rozhodnúť o tom, či návrh ponechá, zmení, alebo zruší.

Pokiaľ ide o oblasť slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, je kvórum znížené na jednu štvrtinu. Pokiaľ jednoduchá väčšina hlasov, ktoré sú národným parlamentom pridelené spochybní súlad návrhu s princípom subsidiarity, a pokiaľ inštitúcia, ktorá návrh iniciovala sa rozhodne návrh ponechať, návrh sa postúpi Európskemu parlamentu a Rade. Ak tie rozhodnú, že návrh je v rozpore s princípom subsidiarity, návrh môže byť zamietnutý 55% väčšinou členov Rady alebo väčšinou poslancov Parlamentu (tzv. oranžová karta).¹

Právo žltej karty bolo prvý krát využité v roku 2012 proti návrhu, ktorý hovoril o výkone práva vykonať kolektívnu akciu v rámci slobody usadiť sa a poskytovania služieb. 12 komôr národných parlamentov hlasovalo proti tomuto návrhu, z dôvodu porušovania zásady subsidiarity. Komisia však túto námietku stiahla, z toho dôvodu, že s postojom národných parlamentov nesúhlasila. V roku 2013 využilo opäť 11 členských štátov právo žltej karty v súvislosti s vytvorením európskej prokuratúry. Avšak Komisia sa po analýze odôvodnení napokon rozhodla návrh ponechať napriek nespokojnosti niektorých štátov.²

---

¹ *Zásada subsidiarity*. [online], [cit. 20/04/2016]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.2.html>.

² *Zásada subsidiarity*. [online], [cit. 20/04/2016]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.2.html>.

Tabuľka č. 2: Počet obyvateľov na jedného europoslancu¹

Členské štáty	Počet kresiel v Európarlamente	Počet obyvateľov na jedno kreslo
Nemecko	96	854,167
Francúzsko	74	868,919
Veľká Británia	73	845,205
Taliansko	73	821,918
Španielsko	54	848,148
Poľsko	51	747,059
Rumunsko	32	671,875
Holandsko	26	630,769
Grécko	21	533,333
Belgicko	21	509,524
Portugalsko	21	504,762
Česká republika	21	500,001
Maďarsko	21	476,19
Švédsko	20	460,001
Rakúsko	18	461,111
Bulharsko	17	447,059
Dánsko	13	423,077
Slovensko	13	415,385
Fínsko	13	407,692
Írsko	11	409,091
Chorvátsko	11	400,001
Litva	11	300,001

¹ Zloženie Európskeho parlamentu podľa krajín EÚ pre eurovoľby 2014. [online], [cit. 26/04/2016].

Dostupné na internete: < <http://www.eurovolby2014.sk/zlozenie-europskeho-parlamentu/>>.

Slovinsko	8	262,501
Lotyšsko	8	250,001
Estónsko	6	216,667
Cyprus	6	133,333
Luxembursko	6	83,333
Malta	6	66,667

Jednotlivé národné parlamenty majú z hľadiska práva žltej a oranžovej karty rovnaké postavenie. Počet hlasov, ktorý pripadá na jeden členský štát, sa líši len v závislosti od počtu komôr národného parlamentu. Pokiaľ sa však pozrieme bližšie na zloženie EP, zistíme, že hlasy malých štátov majú omnoho vyššiu váhu než hlasy veľkých štátov v prepočte na obyvateľov. Podľa priloženej tabuľky, si možno porovnať, koľko obyvateľov daného štátu pripadá na jedného poslanca v EP. Podľa tohto zastúpenia, by malo mať napr. Nemecko omnoho viac kresiel v europarlamente, v porovnaní s počtom hlasov najmenšieho štátu, a to Malty.

Literatúra:

- HEY, J. A. K.: *Small states in world politics*. London: LYNNE RIENNER-PUBLISHERS, 2003.
- OTT, D.: *Small is Democratic, an Examination of State Size and Democratic Development*. New York: Garland Publishing, 2000.
- GOETSCHEL, L.: *The Foreign and Security policy Interests of Small States in Today's Europe*. In: GOETSCHEL, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998.
- HÄNGGI, H.: *Small State as a Third State: Switzerland and Asia-Europe Interregionalism*. In: GOETSCHEL, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998.
- Krajiny: Členské krajiny EÚ*. [online], [cit. 27/04/2016]. Dostupné na internete: < http://europa.eu/abouteu/countries/index_sk.htm >.

- BAILLIE, S.: *The Position of Small States in the EU*. In: GOETSCHER, L.: *Small States Inside and Outside the European Union, Interests and Policies*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998.
- THORHALLSSON, B.; WIVEL, A.: *Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?* In: *Cambridge Review of International Affairs*, 4/2006.
- GRØN, C. H.; WIVEL, A.: *Maximizing Influence in the European Union after the Lisbon Treaty: From Small State Policy to Smart State Strategy*. In: *Journal of European Integration*. Vol. 33, No. 5, 523-539, September, 2011. [online], [cit. 28/04/2016]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/6078657/Maximizing_Influence_in_the_European_Union_after_the_Lisbon_Treaty_From_Small_State_Policy_to_Smart_State_Strategy_PLEAS_E_SCROLL_DOWN_FOR_ARTICLE?auto=download>.
- EDJAHARIAN, V.: *The European Council*. In: BLANKE, H. J.; MANGIAMELI, S.: *The Treaty on European Union (TEU): A Commentary*. Berlin: Springer, 2013.
- BOMBERG, E.; PETERSON, J.; CORBETT, R.: *The European Union: How does it work? 3rd Edition*. New York: Oxford University Press, 2012.
- Jeden komisár pre viac krajín, navrhuje Francúzsko*. [online], [cit. 19/04/2016]. Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/buducnost-eu/jeden-komisar-pre-viac-krajin-navrhuje-francuzsko/>>.
- Národné parlamenty a Európska únia*. [online], [cit. 19/04/2016]. Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/buducnost-eu/narodne-parlamenty-a-europska-unia-000250/>>.
- Zásada subsidiarity*. [online], [cit. 20/04/2016]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/display-ftu.html?ftuId=FTU_1.2.2.html>.
- Zloženie Európskeho parlamentu podľa krajín EÚ pre eurovoľby 2014*. [online], [cit. 26/04/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.eurovolby2014.sk/zlozenie-europskeho-parlamentu/>>.

Ženy v politike

Tatiana Harvilíková

The aim of this article is to point out difficult journey of women in their fight for suffrage, their entering, working and position in high politics. The other part of the thesis is dedicated to women - politicians, who most resonated on a Slovak and European political scene. The article elucidates reasons for low presence of women in politics, which results from the election results, and subsequently we are showing opinions of politicians and representatives of social sciences which should lead to the improvement of the situation.

„Predstava, že ženy a politika by sa nemali zmiešavať, je nesmierne stará.“

Sheila Rowbotham

Rodová rovnosť a jej legislatívne vymedzenie

Niekoľko storočí bolo nepísaným pravidlom v spoločnosti, že ženy by nemali byť súčasťou politického života. Napriek tomu, že rovnako ako muži tvoria svetovú populáciu a to približne v rovnakej miere, museli počas spoločenského vývoja bojovať s nerovným postavením voči mužom v rôznych oblastiach života. Žena bola od dávnych dôb vnímaná ako krehká bytosť, ktorá mala danosti výlučne na domáce práce, rodenie detí a starostlivosť o rodinu. Záležitosti verejného života sa javili z pohľadu mužov, ktorí sa pokladali za silnejších, zdatnejších a rozumnejších zástupcov ľudstva, pre ženy nedostupnou sférou. Otázka riadenia spoločnosti bola prevažne až na isté výnimky do prelomu 19. a 20. storočia výsostne mužským privilegiom. Ženy však začali prejavovať nespokojnosť so svojim zaradením v spoločnosti a vylúčením z verejného života. Postupne požadovali zlepšenie svojich práv, no najmä tých politických.

Pri zamýšľaní sa nad ľudstvom ako celkom, ktorý je tvorený ženským a mužským rodom, zvyčajne poukazujeme na rozdielne znaky

medzi nimi, črty, ktorými sa rôznia. Málokedy zvýrazňujeme podobnosti, ktoré ich spájajú. Na ženu a muža pozeráme z natoľko odlišného hľadiska, že od nich čakáme iné životné smerovanie, iné zaradenie v rodinnom, pracovnom či v politickom živote. No a práve preto bysa v dnešnej dobe viac mala do popredia dostávať otázka rovnakého postavenia muža a ženy. Podľa S. Porubánovej je rodová rovnosť zaobchádzanie s mužom a ženou v medziach spravodlivosti.¹ Rovnosť ženy a muža možno definovať ako priestor pre oboch na rovnaké uplatnenie na základe schopností a daností človeka a nie podľa toho, či sme sa narodili ako muž alebo ako žena.²

Realizácia a uplatňovanie rodovej rovnosti je podmienené aj legislatívnou úpravou či zriadením orgánov a združení za účelom zabezpečovať a dohliadať nad rodovou rovnosťou. Tieto organizácie sa podieľajú na informovaní spoločnosti o rodovej diskriminácii, usporadúvajú rôzne konferencie na podporu rovnosti mužov a žien a v neposlednom rade sú tvorcami legislatívy, ktorá sa vzťahuje na rodovú rovnosť.³

Medzi najpodstatnejšie zásady fungovania ľudskej spoločnosti možno radiť zásadu právnej rovnosti občanov pred zákonom. Legislatívne korene ľudských práv boli zakotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, podpísanej v roku 1948 na zasadnutí Organizácie Spojených národov (ďalej OSN). Táto listina hlása, že⁴ „každý je oprávnený na všetky práva a slobody, ktoré stanovuje táto deklarácia, bez akéhokoľvek rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného

---

¹ PORUBÁNOVÁ, S.: *Slovenská republika a rovnosť príležitostí mužov a žien: stav, problémy a výzvy*. Bratislava: Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii, 2006, s. 6.

² *Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 – 2019*, s. 6.

³ PORUBÁNOVÁ, S.: *Realita a výzvy rodovej rovnosti na Slovensku*. Bratislava: F. Ebert Stiftung, 2005, s. 4-6.

⁴ PIETRUCHOVÁ, O.; MAGUROVÁ, Z.: *Metodická štúdiá sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava: 2011, s. 17. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.instituttr.sk/download/s2011-pietruchova.pdf>>.

zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.“¹

Požadovanú mieru rodovej spoločnosti možno získať aj prijímaním legislatívy súvisiacej s danou problematikou, ale predovšetkým jej aplikáciou do praxe. Slovenská republika podnikla určité kroky v oblasti uplatňovania rodovej rovnosti v 90. rokoch 20. storočia. Na to, aby bola rodová rovnosť ošetrená aj legislatívne, museli najprv vzniknúť inštitúcie a orgány disponujúce náležitou právomocou na jej tvorbu.

Medzi hlavné orgány Slovenskej republiky, pod ktoré spadá problematika rodovej rovnosti patrí Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Otázkou rovnosti rodov sa zaoberá aj Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitosti, taktiež Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, Výbor NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien, Verejný ochranca práv či Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.²

V slovenskej legislatíve neboli doteraz schválené žiadne špecifické zákony a normy pojednávajúce o rodovej rovnosti. Tá má právnu úpravu na Slovensku len vo všeobecnej rovine.³ V roku 1997 vtedajšia vláda V. Mečiara prijala *Národný akčný plán pre ženy* (označovaný aj skratkou NAP) ako dokument zaoberajúci sa rovnosťou pohlaví.⁴ V roku bol prijatý *Antidiskriminačný zákon*. Slovenskí vládni činitelia prijali aj dôležité stratégie a to *Celoštátnu stratégiu rodovej rovnosti a Akčný plán rodovej rovnosti na roky 2014-2019*.⁵ Slovenská republika taktiež pristúpila k podpísaniu rôznych medzinárodných zmlúv, ktoré vo svojej

---

¹ *Všeobecná deklarácia ľudských práv*. čl. 2. 1. oddiel. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/UDHRvSVK.pdf>>.

² PORUBÄNOVÁ, S.: *Slovenská republika a rovnosť príležitostí mužov a žien: stav, problémy a výzvy*. Bratislava: Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii, 2006, s. 10-12.

³ Zákon č. 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov*, 2. hlava, 1. oddiel, čl. 12.

⁴ PIETRUCHOVÁ, O.; MESOCHORITISOVÁ, A.: *Rodová rovnosť v organizáciách* *Stručná sprievodkyňa*. s. 56. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <http://www.rodicovstvo.sk/gender/rodova_rovnost_v_organizacii.pdf>.

⁵ *Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku za rok 2014*, s. 2.

podstate požadujú rovnosť mužov a žien. Medzi tieto Slovenskom ratifikované zmluvy patrí *Charta OSN, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o politických právach žien* či *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach*.¹ Agenda a spôsob uplatňovania rodovej rovnosti na Slovensku sú do značnej miery od roku 2004 ovplyvňované Európskou úniou, kedy sme sa stali jedným z jej členských štátov. Európska legislatíva stojí nad zákonmi členských štátov, ktoré musia konať v súlade s jej právnymi predpismi.² Dôležitou súčasťou európskej politiky sa stala aj oblasť rovnosti pohlaví. Za posledné tri dekády 20. storočia došlo k zvýšeniu pozornosti v tejto sfére. Rodová rovnosť je upravená v *Amsterdamskej zmluve*, podľa ktorej je jednou zo základných priorít EÚ, taktiež aj v *Lisabonskej zmluve* či *Charte základných práv Európskej únie*.³ Čo sa týka inštitúcií, tak v rámci Európskeho parlamentu bol zriadený v roku 2004 Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť (FEMM). Jeho úlohou je kontrolovať právne dokumenty pred prijatím, aby nepôsobili nepriaznivo na ženské práva. Zaoberá sa ďalej aplikáciou zmlúv medzinárodného charakteru do praxe, minimalizáciou znevýhodňovania na základe pohlavia či realizáciou rovnosti príležitostí pre mužov aj ženy.⁴ Snaha inštitúcií EÚ o rovnocenné postavenie oboch pohlaví je

---

¹ PIETRUCHOVÁ, O.; MAGUROVÁ, Z.: *Metodická štúdia sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava: 2011, s. 29 - 30. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.instituttr.sk/download/s2011-pietruchova.pdf>>.

² *Načo je ženám Európa*. In: *Na ceste do Európskej únie Sprievodkyňa nielen pre ženy*. Bratislava: ASPEKT, 2002, s. 6.

³ PIETRUCHOVÁ, O.; MAGUROVÁ, Z.: *Metodická štúdia sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava: 2011, s. 52-59. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.instituttr.sk/download/s2011-pietruchova.pdf>>.

⁴ PIETRUCHOVÁ, O.; MAGUROVÁ, Z.: *Metodická štúdia sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava: 2011, s. 67-69. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.instituttr.sk/download/s2011-pietruchova.pdf>>.

zrejme z prijímania značného množstva dokumentov, opatrení a aktivít. Európska únia sa usiluje o to, aby všetky tieto činnosti boli zároveň súčasťou politik jej členských štátov, Slovensko nevynímajúc.¹

Volebné právo žien ako predpoklad vstupu do politického života

Problematika rodovej rovnosti sa začala dostávať do popredia verejného života len v posledných desaťročiach. Predstava, že by mali byť ženy a muži na rovnakej úrovni, v rovnakom postavení a s rovnakým právom nebola v minulosti veľmi realistická. Súviselo to aj s vtedajším usporiadaním spoločnosti, ale aj s tým, že ženám bola pripisovaná ako hlavná rola úloha matky, rodičky. V dejinách nájdeme viacero období postavených na patriarchálnom systéme, v ktorom sú nositeľmi moci muži, ktorí uplatňujú svoj vplyv a určujú stav celej spoločnosti.² Ženy boli čoraz viac nespokojné so svojim postavením a viditeľne to prejavovali najmä od 18. storočia. Začali sa vyhradzovať voči tomu, že ich jedinou úlohou by malo byť porodiť dieťa a starať sa o domácnosť. Toto bol impulz k tomu, aby sa ženy vydali na dlhú cestu v boji za získanie ľudských práv. Jednou z oblastí, v ktorej ženy postupne požadovali zlepšenie svojho postavenia bol politický život, ktorého základom bolo dosiahnutie volebného práva.³

V dnešnej dobe možno stále pozorovať rozdeľovanie sveta na „mužský“ a „ženský“, s čím súvisí radenie mužov do verejnej oblasti a naopak žien do súkromnej sféry. Táto kategorizácia mala dopad aj na volebné právo, ktoré spadá do verejných záležitostí. Právo voliť z tohto hľadiska prináležalo v minulosti výnimočne len mužskému

---

¹ FILADELFIOVÁ, J.: *Rodová rovnováha v politickom rozhodovaní*. s. 31-32. [online], [cit. 15/6/2017]. Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/prava/politicka_participacia_zien.pdf>.

² *Patriarchát*. [online], [cit. 15/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&ami=1&vid=116>>.

³ CVIKOVÁ, J.; DEBRECENIOVÁ, J.; KOBOVÁ, L.: *Téma: Rodová rovnosť*. s. 7. [online], [cit. 18/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://prison-education.oad.sk/sk/text4.pdf>>.

obyvateľstvu, aj to v niektorých obdobiach bolo podmienené rôznymi cenzami či požiadavkami.¹ Politické práva neboli uzákonené v rovnakom čase pre obe pohlavia. 19. storočie je časovým úsekom v dejinách, kedy dochádza k formovaniu politických práv. Tie však ostali v tomto období nedosiahnuteľným cieľom pre ženy.

Aj napriek tomu, že viac ako polovicu populácie vo svete tvorili ženy, podieľať sa na rozhodovacích procesoch a voliť si zástupcov do mocenských orgánov im bolo naďalej odopierané. K zmenám dochádza až na prelome 19. a 20. storočia a najmä po prvej svetovej vojne, kedy vďaka tlaku feministických hnutí dochádza k postupnému vstupovaniu a začleňovaniu sa žien do politickej oblasti.² Hnutia žien vznikali v štátoch ako Veľká Británia, Spojené štáty americké (ďalej USA), Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Španielsko, Fínsko, Švédsko a mnohé iné. Prvou krajinou na svete, v ktorej ženy získali volebné právo bol Nový Zéland. Ženám tu bolo v roku 1893 priznané len aktívne volebné právo, čiže právo voliť. Ďalšie štáty vo svete, ktoré si chceli brať príklad z Nového Zélandu museli prejsť dlhú cestu za volebným právom, trvajúcu v niektorých prípadoch aj celé storočie.³

Dohovor prijatý OSN v roku 1952, ktorý sa týka politických práv žien deklaruje, že „ženy majú mať vo všetkých voľbách právo voliť za rovnakých podmienok ako muži, bez akejkoľvek diskriminácie“.⁴ V súčasnosti však toto tvrdenie neplatí vo všetkých štátoch sveta. Niektoré moslimské štáty právo voliť ženám aj naďalej odopierajú. Výnimkou sú štáty ako

---

¹ CVIKOVÁ, J.; DEBRECENIOVÁ, J.; KOBOVÁ, L.: *Téma: Rodová rovnosť*. s. 7. [online], [cit. 18/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://prison-education.oad.sk/sk/text4.pdf>>.

² FILADELFIOVÁ, J.; BÚTOROVÁ, Z.; GYARFÁŠOVÁ, O.: *Ženy a muži v politike*. In: MESEŽNIKOV, G.; IVANTYŠYN, M. (ed.): *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I*. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, 2002, s. 333.

³ *Úspešný boj o volebné právo*. [online], [cit. 16/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://hnp poradna.hnonline.sk/civilizacia/85850-uspesny-boj-o-volebne-pravo>>.

⁴ *Za volebné právo se i Evropanky musely bit*. [online], [cit. 16/6/2017]. Dostupné na internete: <http://zpravy.idnes.cz/za-volebni-pravo-se-i-evropanky-musely-bit-fjj-/zahranicni.aspx?c=A000824174236zahranicni_tom>.

Pakistan, Sýria, Libanon, Egypt či Irán.¹ Ženám sa podarilo získať volebné právo aj v Bahrajne, Ománe i Katare. Medzi posledné štáty, ktoré uzákonili právo voliť a byť volené pre ženy patrí Kuvajt a v roku 2015 toto právo získali aj ženy v Saudskej Arábii.²

To, že v súčasnosti ženy na území Slovenskej republiky disponujú tak pasívnym ako aj aktívnym volebným právom, nebolo vždy prirodzeným javom. Cesta za ziskom práva voliť trvala niekoľko desaťročí na prelome 19. a 20. storočia, kedy Slovensko bolo súčasťou Rakúsko-uhorskej monarchie.³ Boj uhorských žien za právo voliť a byť volená sa dostáva do popredia v prvej dekáde 20. storočia. Zástupkyne Feministického združenia, ku ktorým patrili aj *B. Engel* či *V. Glücklich* pochádzajúce z územia Slovenska, v roku 1908 predniesli svoju žiadosť týkajúcu sa zmeny volebného zákona, podľa ktorej by volebným právom disponovali aj ženy pred členmi hornej komory uhorského parlamentu. O 5 rokov neskôr predstavili členky združenia svoj návrh aj pred dolnou komorou.⁴ Rakúsko-Uhorsko bolo jedným z aktérov prvej svetovej vojny, ktorej výsledkom bola zmena postavenia zúčastnených štátov ako aj územné zmeny v Európe, ktoré nastali v roku 1918. Aj Rakúsko-uhorskej monarchii vojna priniesla rozpad a následný vznik nových samostatných štátov, ktoré boli dovedy jej súčasťou.

---

¹ MÍKA, R.: *Volebné právo žien*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://encyklopedia.sme.sk/c/2622178/volebne-pravo-pre-zeny.html>>.

² SITA: *Saudská Arábia: Po prvý raz v dejinách hlasujú vo voľbách ženy*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/376829-saudska-arabia-po-prvy-raz-v-dejinach-hlasuju-vo-volbach-zeny/>>.

³ VRZUGA, M.: *História volieb na Slovensku*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.czsk.net/svet/clanky/sr/volbyhist.html>>.

⁴ KOBOVÁ, E.: *Načo je (komu) volebné právo?*. In: *História žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: ASPEKT, 2007, s. 274 – 275.

Novinkou na európskej mape bol aj zrod Československa.¹ Následne vrcholoví predstavitelia politiky v Československu spísali primárny zákon štátu, *Ústavu* z roku 1920. Tá obsahovala základné ustanovenia, ktorými sa Československo charakterizovalo a taktiež upravovala aj volebné právo.² Po prvýkrát mohli ženy využiť svoje právo voliť v roku 1920, kedy sa konali prvé voľby do Snemovne poslancov Národného zhromaždenia.

Ženy - političky

Ženy na vrcholných postoch v politike začali pôsobiť až v 20. storočí, kedy sa dočkali uzákonenia volebného práva. Prvou ženou na svete, ktorá sa stala premiérkou bola Srílančanka *S. Bandáranaike*. Tá bola zvolená do funkcie predsedníčky vlády v roku 1960.³ V roku 1966 bola v Indii do funkcie premiérky zvolená *I. Ghándi*.⁴ V Izraeli zasadla na premiérske kreslo po prvýkrát žena v roku 1969. Bola ňou *G. Meir*.⁵ Ďalšou významnou ženou v oblasti politiky bola Britka *M. Thatcher*. Táto politička bola prvou ženou v Európe, ktorá sa v roku 1979 stala premiérkou.⁶ *M. de L. Pintasilgo* bola prvou ženou na

---

¹ *Rozpad rakúsko - uhorskej monarchie a nové politické usporiadanie stredoeurópskeho priestoru*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.moderne-dejiny.sk/clanek/file/id/484/>>.

² *Zákon č. 121/1920 Sb. kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, 2. hlava, § 9*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>.

³ *Sirimavo Bandaranaike: First woman premier*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/964914.stm>.

⁴ *Indira Ghándhi „greatest woman“*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/543743.stm>>.

⁵ *Golda Meir Biography*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.biography.com/people/golda-meir-9404859>>.

⁶ *YOUNG, H.: Margaret Thatcher Prime minister of United Kingdom*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>>.

poste premiérky v Portugalsku. V roku 1979 sa tak stala druhou ženou Európy, ktorá riadila úrad vlády.¹

Prvou ženou v 21. storočí, ktorá sa stala premiérkou bola *A. Merkel* v Nemecku. Ďalšie političky, ktoré rozšírili rady žien na poste premiérky boli *J. Tymošenko* na Ukrajine, *J. Kosorová* v Chorvátsku, *I. Radičová* ako premiérka Slovenska. Na Islande bola prvou ženou na pozícii premiérky *J. Sigurdardóttiro*. Žena vo funkcii predsedu vlády bola aj vo Fínsku a to *M. Kiviniemi*. Medzi štáty so ženou premiérkou patrí od roku 2010 aj Austrália vďaka *J. Gillardo*.² Aj Poľsko sa dočkalo ženy, ktorá viedla vládu. Bola ňou politička *E. Kopacz*, a po posledných parlamentných voľbách *B. Szidlova*.³ *L. Straujuma* je od roku 2014 na pozícii premiérky v Lotyšsku.⁴ Prvou ženou v Dánsku, ktorá obsadila premiérsky post v roku 2015 je *H. Thorning-Schmidt*.⁵

Po obhliadnutí sa za 20. storočím môžeme konštatovať, že bolo chudobnejšie na zastúpenie žien vo vrcholovej politike. Je to dôsledok neskoršieho uzákonenia volebného práva pre ženy, ku ktorému dochádzalo postupne od začiatku tohto storočia. Aj keď ich nebolo veľa, svojim rozhodovaním sa viaceré výraznejšie zapísali do dejín politiky. Prvé dekády 21. storočia so sebou priniesli nárast žien v premiérskej pozícii. Napriek tomu, že ich kvantita stúpa, výraznejšie postavenie si spomedzi nich získala a udržala najmä nemecká kancelárka *A. Merkel*.

---

¹ *Maria de Lourdes Ruivo da Silva Pintasiglo Prime minister of Portugal*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/biography/Maria-de-Lourdes-Ruivo-da-Silva-Pintasiglo>>.

² *Austrálie má prvú premiérku, svet tento týden už třetí*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1333451-australie-ma-prvni-premierku-svet-tento-tyden-uz-treti>>.

³ *V Polsku se o post premiérky utkají dvě ženy bez velkého charismatu*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/384239-v-polsku-se-o-post-premierky-utkaji-dve-zeny-bez-velkeho-charismatu.html>>.

⁴ *Laimdota Straujuma - CV*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/laimdota-straujuma-cv.a75463/>>.

⁵ *Dánsko má historicky prvú premiérku*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/europa-dnes/dansko-ma-historicky-prvu-premierku-017827/>>.

Kariéra žien političiek

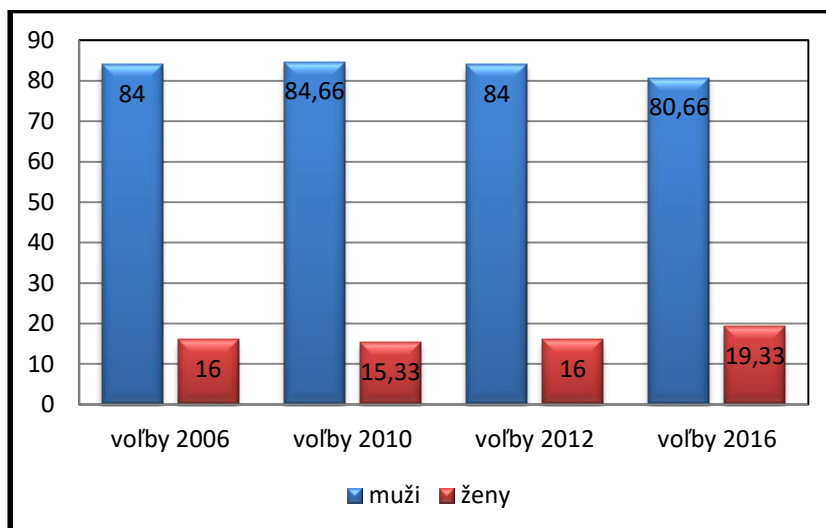
Napriek tomu, že ženy tvoria polovicu ľudskej populácie, ich zastúpenie v politike je stále pomerne nízke. Existuje mnoho teórií či hypotéz, ktoré sa snažia daný stav politického zastúpenia objasniť. K dôvodom patrí nízky záujem žien o politiku. Táto skutočnosť je dôsledkom toho, že Slovensko sa radí medzi konzervatívnejšie štáty s pretrvávajúcim tradicionalizmom spojeným s rodovými rolami, podľa ktorých je muž ten, ktorý sa má postarať o rodinu po ekonomickej stránke a má možnosť zapájať sa do verejného života, a žene prislúcha úloha starostlivosti o domácnosť a rodinu.¹ Ženy nevstupujú do politiky vo veľkom počte aj z dôvodu zmeny života, ktorá je spojená so stratou súkromia, vzdaním sa svojho dovtedajšieho povolania, či zanechaním svojej spoločnosťou prisúdenej úlohy ženy ako matky, ktorá sa stará o rodinu.² Všetky aspekty, pre ktoré sa ženy nezúčastňujú na politickom živote sa prejavili aj vo voľbách do NR SR, najvyššieho zákonodarného orgánu Slovenskej republiky. Podiel žien v slovenskom parlamente za posledných desať rokov uvádzame v grafe č. 1.

Graf č. 1: Podiel mužov a žien v % v NR SR – voľby 2006 – 2016

---

¹ MALOVÁ, D.: *Ženy akceptujú svoju druhoradosť v štruktúre moci*. In: *Euractiv špeciál Ženy v politike*. 18. – 23. november 2015, s. 5.

² JANKOVIČOVÁ, V.: *Hodia sa slovenské ženy do politiky?*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <http://politika.host.sk/Prispevky/analiza_slovensko_jankovicova_zeny_v_politike.htm>.

Z týchto volebných výsledkov za posledné desaťročie možno pozorovať nízke zastúpenie žien v slovenskej vysokej politike. V ostatných voľbách do NR SR z 5. marca 2016 ženy získali 29 kresiel zo 150. Tým neprekročili hranicu ani 20% oproti poslancom - mužom.¹ Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky počet poslankýň v NR SR nepresiahol 30% hranicu, čo by podľa slov *O. Pietruchovej*, riaditeľky Odboru rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí, predstavovalo optimálny pomer rodového zastúpenia v zákonodarnom orgáne. Tento stav podľa *Pietruchovej* nebude možné dosiahnuť počas najbližšieho obdobia prirodzenou cestou. Slovensko je podľa sociológov konzervatívna spoločnosť, ktorá politiku radí k oblastiam výrazne mužského pôsobenia.²

¹ *Voľby do Národnej rady SR 2016*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<https://volbysr.sk/sk/data04.html>>.

² *HOSTĽ V ŠTÚDIU: Sociologička Sylvia Porubánová o ženách v politike*. (1:15 min.) [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/11609/host-v-studiu-sociologicka-sylvia-porubanova-o-zenach-v-politike.html>>.

Výsledok žien vo voľbách do NR SR je ovplyvňovaný aj ich umiestnením na kandidátnej listine. To, aké poradové číslo majú jednotliví kandidáti je rozhodnutím danej politickej strany.¹ Na základe vyjadrení sociologičky O. Gyárfášovej môžeme povedať, že pre zvýšenie žien v politike by bolo prospešné zaviesť do praxe mechanizmy, vďaka ktorým by politické strany dávali ženám vyššie poradové číslo na kandidátnej listine.² Úspešnosť žien vo voľbách do značnej miery ovplyvňujú aj médiá, ktoré sú primárnym zdrojom informácií pre spoločnosť. Tie majú schopnosť vplývať na rozhodovanie voličov prostredníctvom prezentácie jednotlivých kandidátov či už v lepšom alebo horšom význame.³ Podľa *Porubánovej* sa vplyv médií odráža aj pri získavaní preferenčných hlasov pre ženy vo voľbách. Politickým, ktoré získali dostatočný počet hlasov na to, aby pôsobili v slovenskom parlamente, nestačila len ich odbornosť. U voličov zarezonovalo najmä to, že boli už verejne známe aj vďaka médiám.⁴ Tie mali svoj podiel aj pri voľbách do Európskeho parlamentu, kde Slovensko má najväčšie zastúpenie žien oproti ostatným úrovňam slovenskej politiky. Podľa *D. Malovej*, politologičky z Univerzity Komenského v Bratislave, je to spôsobené aj tým, že tak ako aj občania, aj jednotlivé politické strany nepovažujú voľby do Európskeho parlamentu za tie najdôležitejšie. Neprikladajú im až takú váhu a umožňujú aj ženám vo väčšej miere kandidovať.⁵ Výsledky volieb z roku 2014 do Európskeho parlamentu uvádzame v grafe č. 2.

---

¹ FILADELFOVÁ, J.; BŮTOROVÁ, Z.; GYARFÁŠOVÁ, O.: *Ženy a muži v politike*. In: MESEŽNIKOV, G.; IVANTYŠYN, M. (ed.) : *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002, s. 342.

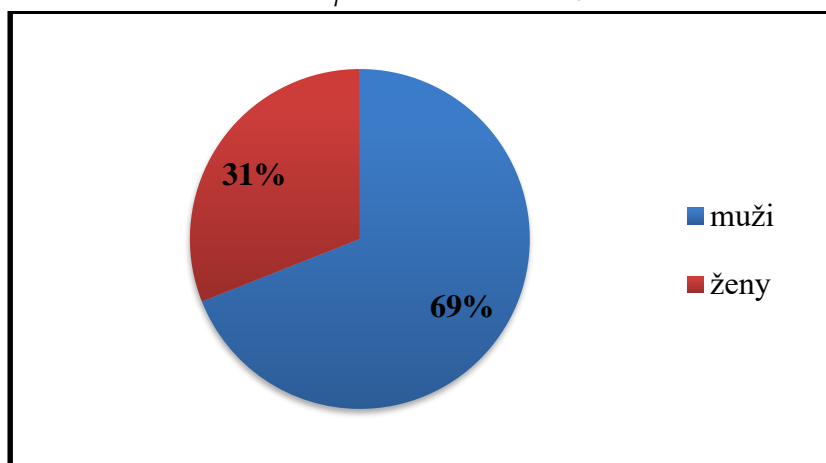
² GYARFÁŠOVÁ, O.: Diskriminácia žien je na Slovenskom trhu práce stále realitou. In: *Euractiv špeciál Ženy v politike*. 18. – 23. november 2015, s.5.

³ MAĐAROVÁ, Z.: „Mäkká ženskosť“ Analýza mediálnej prezentácie političiek. In: KOBOVÁ, E.; MAĐAROVÁ, Z. (eds.): *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou. Aspekty parlamentných volieb*. Bratislava: ASPEKT, 2007, s. 52.

⁴ HOSŤ V ŠTÚDIU: *Sociologička Sylvia Porubánová o ženách v politike*. (6:00 min.). [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/11609/host-v-studiu-sociologicka-sylvia-porubanova-o-zenach-v-politike.html>>.

⁵ MALOVÁ, D.: *Ženy akceptujú svoju druhoradosť v štruktúre moci*. In: *Euractiv špeciál Ženy v politike*. 18. – 23. november 2015, s. 6.

Graf č. 2: Zastúpenie Slovenska v Európskom parlamente po voľbách 2014 – podiel mužov a žien v %

Od roku 2014 zastávajú štyri ženy post slovenských europoslankýň, oproti deviatim mužom. V súčasnosti je v Európskom parlamente zo 751 poslancov 277 žien, čo predstavuje 37% v pomere k mužom.¹

Tak ako Slovensko, aj väčšinu členských štátov Európskej únie zastupuje v Európskom parlamente viac mužov ako žien. Výnimku tvoria štáty ako Írsko, Malta a Fínsko, ktoré majú v európskej politike viac ženských zástupkýň, a štáty Švédsko, Rakúsko, Lotyšsko a Estónsko majú pomer žien a mužov v Európskej únii vyrovnaný.² Z uvedených štátov najvyšší počet političiek vo svojich národných parlamentoch

¹ *European parliament (members by country)*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/eu-parliament/index_en.htm>.

² *National parliaments*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_en.htm>.

majú severské krajiny. Počet žien zasadajúcich vo švédskom parlamente je 152 čo predstavuje 44% z celkového počtu poslancov. Švédsko už v minulosti prijalo na zlepšenie situácie žien v politike rôzne mechanizmy, ako napríklad kvóty, ktoré musia zohľadňovať politické strany pri vytváraní kandidátnych listín. Švédi uplatňujú kvótu 50:50 pre pomer žien a mužov. Fínsko má vo svojom národnom parlamente 83 žien, čo tvorí 42% zo všetkých poslancov. Politické strany používajú kvótu 40:60 a zákonom určenú zásadu rodovej rovnosti v rozhodovaní. Pomer žien v dánskom parlamente je 37% voči 63% mužov. Aj tento severský štát zaviedol kvóty pre zvýšenie žien v politike a zákonom stanovil princíp podpory rovnakých príležitostí pre ženy a mužov v spoločnosti.¹ Podľa sociologičky S. Porubánovej „krajiny, ktoré v minulosti už kvóty prijali ich dnes už ani nepotrebujú, pretože tento model sa natoľko zvnútornil, že dnes často krátko treba istým spôsobom kvótovať aj zastúpenie mužov v politike.“²

Na Slovensku sú kvóty ako jeden z podporných opatrení na zvýšenie žien v politike nepopulárne. Názory sa rôznia tak ako u odborníkov, tak aj u verejnosti. Odporcovia kvót svoj negatívny postoj zdôvodňujú rokmi komunizmu, kedy boli kvóty uvedené do praxe pre povinné zastúpenie rôznych sociálnych skupín v parlamente, ale aj tým, že ženy nemožno vyčleňovať ako sociálnu skupinu. Proti kvótam sa vyjadril aj bývalý český premiér V. Klaus, podľa ktorého „zavádzanie podporných mechanizmov pre ženy v politike, ako sú kvóty, by bola urážka žien.“³ Negatívny názor na kvóty má aj konzervatívny slovenský politik D. Lipšic, ktorý sa vyjadril, že „príslušnosť k mužskému alebo ženskému

---

¹ FILADELFIOVÁ, J.: *O ženách, moci a politike: úvahy, fakty a súvislosti*. In: *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. Bratislava: ASPEKT, 2002, s. 32 – 34.

² HOSŤ V ŠTÚDIU: *Sociologička Sylvia Porubánová o ženách v politike*. (1:40 min.). [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/11609/host-v-studiu-sociologicka-sylvia-porubanova-o-zenach-v-politike.html>>.

³ FILADELFIOVÁ, J.: *Rovnaká účasť a zastúpenie žien a mužov vo verejných funkciách*. In: KVAPILOVÁ, E.; PORUBÁNOVÁ, S. (eds.): *Nerovné cesty k rovnosti (Pohľady na ľudské*

pohlaviu nesmie byť kritériom na kvalifikáciu alebo diskvalifikáciu na prístup k verejným funkciám.“¹ Zaujímavé je, že proti kvótam sa stavajú aj ženy, ktoré tvrdia, že ak majú vzdelanie a sú šikovné, dokážu sa presadiť aj samé. Aj v radoch političiek sú ženy, ktoré sú proti zavedeniu kvót. „Mňa to dokonca uráža, pretože ženy sú dostatočne šikovné na to, aby sa dostali do politiky, ale vtedy, keď v celospoločenskom meradle budú odstránené bariéry, ktoré to ženám znemožňujú,“² vyjadrila sa bývalá predsedníčka Výboru pre ľudské práva a národnostné menšiny A. Belousovová.³ S kvótami nesúhlasí ani O. Pietruchová, ktorá ich považuje za typ donucovacieho prostriedku štátu. Avšak inú cestu na zvýšenie zastúpenia žien v politike nevidí.⁴ Politologička D. Malová je naopak zástankyňou kvót. Podľa nej ich potrebujeme na to, aby sa počet žien v politike zvýšil, aby sa minimalizovali rodové stereotypy, ktoré na Slovensku pretrvávajú.⁵ To, či sa slovenská verejnosť stotožní s účasťou žien v politike, či sa bude ich podiel na vytváraní politického života zvyšovať sa ukáže postupom času.

Literatúra:

---

a občianske práva žien na Slovensku). Bratislava: Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, 2001, s. 54.

¹ Ak kvóty žien prejdú, Lipsic ich napadne na Ústavnom súde. In: SME.sk. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/1279738/ak-kvoty-zien-prejdu-lipsic-ich-napadne-na-ustavnom-sude.html>>.

² TASR: Belousovová: Kvóty pre ženy ma urážajú. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://domov.sme.sk/c/5779976/belousovova-kvoty-pre-zeny-ma-urazaju.html>>.

³ National parliaments. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_en.htm>.

⁴ PIETRUCHOVÁ, O.: Potrebujeme kvóty pre ženy?. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<https://pietruchova.wordpress.com/2004/04/09/potrebujeme-kvoty-pre-zeny/>>.

⁵ ZSILLEOVÁ, M.: Kvóty pre ženy potrebujeme, zmenia veci rýchlo, hovorí profesorka Malová. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zenyvmeste.sk/kvoty-pre-zeny-potrebujeme--zmenia-veci-rychlo--hovorí-profesorka-malova>>.

- Austrálie má první premiérku, svět tento týden už třetí.* [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1333451-australie-ma-prvni-premierku-svet-tento-tyden-uz-treti>>.
- Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019.*
- CVIKOVÁ, J.; DEBRECENIOVÁ, J.; KOBOVÁ, L.: *Téma: Rodová rovnosť.* [online], [cit. 18/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://prison-education.oad.sk/sk/text4.pdf>>.
- Dánsko má historicky prvú premiérku.* [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://euractiv.sk/europa-dnes/dansko-ma-historicky-prvu-premierku-017827/>>.
- European parliament (members by country).* [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decisionmaking/database/politics/eu-parliament/index_en.htm>.
- FILADELFIOVÁ, J.: *Rodová rovnováha v politickom rozhodovaní.* s. 31-32. [online], [cit. 15/6/2017], Dostupné na internete: <http://www.esfem.sk/subory/prava/politicka_participacia_zien.pdf>.
- FILADELFIOVÁ, J.: *Rovnaká účasť a zastúpenie žien a mužov vo verejných funkciách.* In: KVAPILOVÁ, E.; PORUBĀNOVÁ, S. (eds.): *Nerovné cesty k rovnosti (Pohľady na ľudské a občianske práva žien na Slovensku).* Bratislava: Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, 2001.
- FILADELFIOVÁ, J.; BŪTOROVÁ, Z.; GYARFÁŠOVÁ, O.: *Ženy a muži v politike.* In: MESEŽNIKOV, G.; IVANTYŠYN, M. (ed.): *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I.* Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002.
- Golda Meir Biography.* [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.biography.com/people/golda-meir-9404859>>.
- HOSTĚ V ŠTŮDIU: Sociologička Sylvia Porubánová o ženách v politike.* [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/11609/host-v-studiu-sociologicka-sylvia-porubanova-o-zenach-v-politike.html>>.
- Indira Gándhi „greatest woman“.* [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/543743.stm>>.

- JANKOVIČOVÁ, V.: *Hodia sa slovenské ženy do politiky?*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <http://politika.host.sk/Prispevky/analyza_slovensko_jankovicova_zeny_v_politike.htm>.
- KOBOVÁ, L.: *Načo je (komu) volebné právo?*. In: *Histórie žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: ASPEKT, 2007.
- Laimdota Straujuma - CV. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/laimdota-straujuma-cv.a75463/>>.
- MAĎAROVÁ, Z.: „Mäkká ženskost“ *Analýza mediálnej prezentácie političiek*. In: KOBVÁ, L.; MAĎAROVÁ, Z. (eds.): *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou. Aspekty parlamentných volieb*. Bratislava: ASPEKT, 2007.
- Maria de Lourdes Ruivo da Silva Pintasilgo Prime minister of Portugal*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/biography/Maria-de-Lourdes-Ruivo-da-Silva-Pintasilgo>>.
- MÍKA, R.: *Volebné právo žien*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://encyklopedia.sme.sk/c/2622178/volebne-pravo-pre-zeny.html>>.
- National parliaments*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_en.htm>.
- PIETRUCHOVÁ, O.; MAGUROVÁ, Z.: *Metodická štúdia sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava, 2011, [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.instituttr.sk/download/s2011-pietruchova.pdf>>.
- PIETRUCHOVÁ, O.; MESOCHORITISOVÁ, A.: *Rodová rovnosť v organizáciách Stručná sprievodkyňa*. [online], [cit. 13/6/2017], Dostupné na internete: <http://www.rodicovstvo.sk/gender/rodova-rovnost_v_organizacii.pdf>.
- PORUBÁNOVÁ, S.: *Realita a výzvy rodovej rovnosti na Slovensku*. Bratislava: F. Ebert Stiftung, 2005.

- PORUBÄNOVÄ, S.: *Slovenská republika a rovnosť príležitostí mužov a žien: stav, problémy a výzvy*. Bratislava: Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii, 2006.
- Rozpad rakúsko - uhorskej monarchie a nové politické usporiadanie stredoeurópskeho priestoru*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.moderne-dejiny.sk/clanek/file/id/484/>>.
- SITA: *Saudská Arábia: Po prvý raz v dejinách hlasujú vo voľbách ženy*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/376829-saudska-arabia-po-prvy-raz-v-dejinach-hlasuju-vo-volbach-zeny/>>.
- Sirimavo Bandaranaike: First woman premier*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/964914.stm>.
- Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku za rok 2014*.
- TASR: Belousovová: *Kvóty pre ženy ma urážajú*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://domov.sme.sk/c/5779976/belousovova-kvoty-pre-zeny-ma-urazaju.html>>.
- Úspešný boj o volebné právo*. [online], [cit. 16/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://hnporadna.hnonline.sk/civilizacia/85850-uspesny-boj-o-volebne-pravo>>.
- V Polsku se o post premiérky utkají dvě ženy bez velkého charismatu*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/384239-v-polsku-se-o-post-premierky-utkaji-dve-zeny-bez-velkeho-charismatu.html>>.
- Voľby do Národnej rady SR 2016*. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<https://volbysr.sk/sk/data04.html>>.
- VRZUGA, M.: *História volieb na Slovensku*. [online], [cit. 20/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.czsk.net/svet/clanky/sr/volbyhist.html>>.
- Všeobecná deklarácia ľudských práv. čl. 2. 1. oddiel*. [online], [cit. 13/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/UDHRvSVK.pdf>>.
- YOUNG, H.: *Margaret Thatcher Prime minister of United Kingdom*. [online], [cit. 19/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>>.

Za volební právo se i Evropanky musely bít. [online], [cit. 16/6/2017].
Dostupné na internete: <http://zpravy.idnes.cz/za-volebni-pravo-se-i-evropany-musely-bit-fjj-/zahranicni.aspx?c=A000824174236zahranicni_tom>.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, 2. hlava, 1. oddiel, čl. 12.

ZSILLOVÁ, M.: Kvóty pre ženy potrebujeme, zmenia veci rýchlo, hovorí profesorka Malová. [online], [cit. 21/6/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.zenyvmeste.sk/kvoty-pre-zeny-potrebujeme--zmenia-veci-rychlo--hovori-profesorka-malova>>.

Integrácia migrantov na Slovensku

Nikola Fejková

The aim of the article is to characterise the integration process of the migrants in the conditions of the Slovak Republic. The first part is dealing with the terms explanation and their aspects. False refugees, transmigrants, immigrants, emigrants and gastarbeiters are characterised there. The second part talks about the integration process in Slovakia. It emphasises that we do not want to eliminate the culture diversity but to preserve them. We mostly want them to adopt our law principles. We show the integration dimensions according to the authors. The last part mentions the concrete civil associations which help with the integration of migrants. This topic is a current „problem“ which people talk about a lot but it is not known, as such. Knowing this alarming fact, we should know what options are offered to the migrants.

Migrácia bola od nepamäti súčasťou ľudského života a jeho dejín, pričom neraz ovplyvnila vývoj na celom svete. Ľudia sa sťahovali a vyhľadávali lepšie podmienky pre život. V posledných rokoch, po vstupe do Európskej únie, sa aj Slovensko zaradilo medzi štáty, ktoré priamo čelia prílivu migrácie, kedy sa hovorí o globálnom rozmere. Celkovo vzrástol počet migrantov na Slovensku od roku 2004 z 22 108 na 93 247 (údaj z roku 2016).¹ Tento rozdiel vyplýva z prieskumov, ktoré monitoruje Medzinárodná organizácia pri migrácii.

Po niekoľko miliónoch násilne presídlených osôb na celom svete a plavbách cez moria, ktoré sú takmer každodennou realitou, a ktorú následne reflektujú masmédiá, sa nielen v laickej verejnosti, ale i v spoločenských vedách neraz zamieňajú pojmy týkajúce sa migrácie.² V odbornej literatúre nachádzame kategorizáciu podskupín migrantov:

---

¹Migrácia na Slovensku. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>>.

²Stanovisko UNHCR: "Utečenec" alebo "migrant" - Čo je správne? [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/pressrels/2015/unisinf513.html>>.

falošných utečencov, transmigrantov, imigrantov, emigrantov a gastarbeitrov. Prvé dva výrazy sú spojené s modernou migráciou v medzinárodnom kontexte.¹ Organizácia spojených národov sa usiluje o rovnaké postavenie a práva všetkých ľudí bez akejkoľvek diskriminácie.

Aj z toho dôvodu sa v *Dohovore o právnom postavení utečencov* v článku 1 utečenec definuje ako „osoba, ktorá sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu; alebo osobe bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu svojho doterajšieho pobytu v dôsledku týchto udalostí, a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť. V prípade osoby, ktorá má niekoľko štátnych občianstiev, sa pojem „štát, ktorého štátne občianstvo má“ vzťahuje na všetky štáty, ktorých je štátnym občanom; žiadna osoba sa však nebude považovať za zbavenú ochrany štátu, ktorého štátne občianstvo má, ak sa bez závažného dôvodu založeného na oprávnených obavách vzdala ochrany jedného zo štátov, ktorých je štátnym občanom.“² Pod termínom falošný utečenec sa rozumie o azyl žiadajúci cudzinec pochádzajúci zo štátov, ktoré nie sú označované za rizikové vzhľadom k ich demokratickému režimu. Môžu ho k tomuto viesť napríklad: jednoduchší prístup na pracovný trh, zdravotná starostlivosť, systém sociálnej štátnej pomoci a pod. Títo žiadatelia môžu byť aj deportovaní do pôvodného štátu, ak sa preukáže, že na žiadosť, ktorú podali, nemali relevantný dôvod. V tomto ponímaní môžeme rozlišovať štyri druhy utečencov:

---

¹ ŠTEFANČÍK, R.; LENČ, J.: *Mladí migranti v slovenskej spoločnosti*. Brno: Tribun EU, 2012, s. 15.

² Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 319/1996 Z. z. Dohovor o právnom postavení utečencov.

- politickí utečenci – obávajú sa o svoj život; v štáte vládne režim, ktorý zanedbáva dohľad nad základnými ľudskými a občianskymi právami;
- ekonomickí utečenci – snažia sa dostatočne uspokojiť základné životné potreby;
- kultúrni utečenci – hľadajú zmysel života, identitu, môžu sem patriť aj rôzni vierovyznávači;
- environmentálni utečenci – hľadajú lepšie podmienky na život, z dôvodu poškodeného životného prostredia, v ktorom pôvodne boli.¹

Osobitú skupinu predstavujú gastarbeitri. Sú to osoby, ktoré dlhodobo pracujú v hospodársky vyspelom štáte. Migrujúce osoby neobmedzované zo strany štátu, v ktorom pôvodne sú, a ktorý si určili za svoj cieľ. Osoby, ktoré sa prostredníctvom aktívneho udržiavania vzťahov so svojimi rodinnými príbuznými či priateľmi zdržiavajú v širokom transnacionálnom prostredí, sa nazývajú transmigranti. Nejde len o jednorazovú zmenu bydliska, ale za svoj domov môžu považovať ktorýkoľvek štát na svete. Ide napríklad o ľudí z okolia Černobyľu, alebo z iných území, ktoré boli zasiahnuté prírodnými katastrofami.²

Z etymologického hľadiska možno pojem migrácia definovať z latinského slova „migrare“ resp. „migratio“, čo v preklade znamená putovať, sťahovať sa, chodiť. Migráciu nemožno definovať iba podľa zmeny trvalého bydliska, pripadá tu aj časové, administratívne, priestorové hľadisko a taktiež, či ide o migráciu individuálnu, skupinovú, kolektívnu a masovú. Takéto migrácie môžu byť organizované prípadne neorganizované, opakujúce sa, alternatívne

---

¹ ŠTEFANČÍK, R.; LENČ, J.: *Mladí migranti v slovenskej spoločnosti*. Brno: Tribun EU, 2012, s. 16-17.

² ŠTEFANČÍK, R.; LENČ, J.: *Mladí migranti v slovenskej spoločnosti*. Brno: Tribun EU, 2012, s. 16-17.

môže ísť iba o jednorazovú migráciu.¹ Možno ju vnímať aj ako jednu z foriem priestorovej mobility.

Pri migrácii sa môžeme stretnúť aj s pojmom cudzinec, ktorý v podmienkach Slovenskej republiky podľa *Zákona č. 404/2011 Z. z. „je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky.“*² Pri tomto pojme by sme mohli polemizovať, keďže častokrát aj niečo „slovenské“ považujeme za cudzie a nemeríme to len na základe *de jure* určeného občianstva či iného faktoru.

Proces integrácie na Slovensku

Slovensko nepatrí pre migrantov k žiadaným či cieľovým štátom v rámci Európskej únie. Donedávna sme skôr patrili ku štátom, ktoré majú vysoký počet emigrantov.³ Imigrantom a ich integrácii do domácej spoločnosti sa venovalo v minimálnej miere, čomu nasvedčuje aj fakt, že pred rokom 2009 neexistoval nijaký nástroj, ktorý by priamo riešil túto problematiku. *Vládny dokument č. 105/1996* sa venoval hlavne azylantom a žiadateľom o azyl, pričom nezohľadňoval iných prisťahovalcov spadajúcich pod iné kategórie (hlavne ekonomické). Výrazný posun nastal v roku 2009, keď vláda prijala dokument *Koncepcia integračnej politiky Slovenskej republiky*. Malo ísť o harmonizáciu legislatívy s právnymi predpismi EÚ a o vytváranie spoločnej integračnej politiky. Aj v tomto kontexte môžeme nájsť deformačné aspekty v podobe zverejňovania údajov o cudzincoch.⁴ V rámci tejto problematiky migrácie je integrácia vágnym pojmom, pričom je v rôznych kontextoch chápaná odlišne. V zásade ide

---

¹ *Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: < <http://www.iom.sk/pre-media/pojmy-o-migracii#pojmy-imigrant>>.

² *Zákon o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 404/2011 Z. z.*

³ *Migrácia na Slovensku*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>>.

⁴ ŠTEFANČÍK, R.; LENČ, J.: *Migračná politika národných štátov*. Trnava: Tribun EU, 2011, s. 155-157.

o začleňovanie cudzincov do spoločenských štruktúr prijímajúceho štátu. Z odborného hľadiska možno integráciu definovať touto vetou: „Integrácia imigrantov do spoločnosti je dlhodobý, multidimenzionálny a dynamický obojstranný proces založený na recipročnom rešpektovaní práv a povinností imigrantov, ako aj majoritnej spoločnosti.“¹ Žiadanými sa však stávajú ochota, pripravenosť, interakcie, medziľudský dialóg i antidiskriminačná politika. Rôzni autori uvádzajú rôzne dimenzie integrácie. Napríklad R. Bauböck ekonomickú, politickú a sociálnu dimenziu; R. Pennix sociálno-ekonomickú, kultúrno-náboženskú a právno-politickú; S. Spencer ekonomickú, kultúrnu, sociálnu a politickú dimenziu. Na základe týchto spomenutých dimenzií integrácií, usudzujeme, že ide o jav heterogénny a komplexný. Reflektuje tak rôznorodosť prijímajúceho štátu a potreby migrantov.² Integrácia je jednou z najdiskutovanejších otázok a aj napriek tomu je

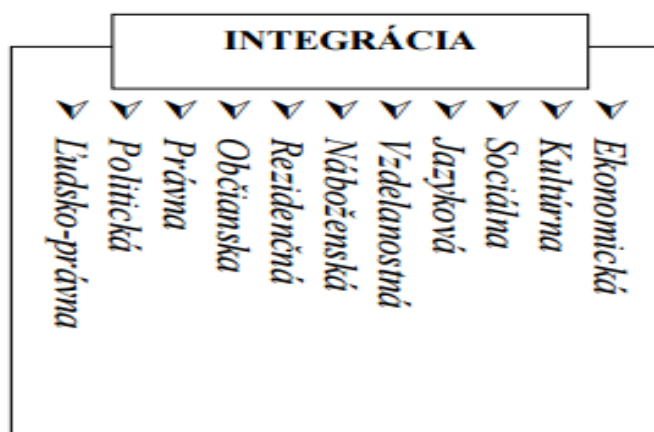
---

¹ BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008, s. 14.

² BÍREŠOVÁ, B.: *Možnosti integrácie imigrantov v Slovenskej republike.* In: ALUMNI Conference of Graduates. Ružomberok: VERBUM, 2016, s. 13.

dodnes nevyriešením problémom. Tento proces akceptácie sa môže odlišovať pozdĺž ideologickej, empirickej a praktickej línie.¹

Obrázok č. 1: Dimenzie integrácie migrantov

Faktory integrácie

Procesom úspešnej integrácie prejde taký imigrant, ktorý sa stáva plnohodnotnou súčasťou sociálneho, ekonomického, kultúrneho, politického a občianskeho života, pričom rešpektuje základné hodnoty a normy „osvojeného“ štátu. Inkorporácii do spoločnosti musí predísť asimilácia, nie však nútená. Vzhľadom k tomu nejde ani o nútenú ochranu od „hostujúceho“ štátu k prípadnému rezidentovi, ale najmä o prístup k vzdelávaniu, trhu práce a ochrane ľudských práv. Poznáme tri základné determinanty, ktoré ovplyvňujú pozitívnu integráciu v post industriálnych spoločnostiach. Prvým v poradí je vôľa obyvateľstva poskytnúť imigrantom rovnaké práva, a tým ich

¹ HELLOVÁ, D.: *Integrácia imigrantov. Prípadová štúdia multikultúrneho modelu Veľkej Británie*. (Diplomová práca). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 19.

integrovať do spoločnosti. Druhým je ochota samotných imigrantov adaptovať sa v novej spoločnosti. Tretím je samotný štát, ktorý zabezpečuje tok informácií, práva a predovšetkým samotnú integráciu. Častokrát sa pre imigrantov stáva štát prínosnejším v takých prípadoch, keď môžu imigranti nadobudnúť občianstvo. G. Sartori podotýka, že k integrácii dochádza iba u osôb, ktoré sú integrovateľné a občianstvo, ktoré by bolo dané druhej kategórii imigrantov (teda druhej generácii), by viedlo k dezintegrácii.¹ Jedným z determinantov sa stal aj pracovný trh, kde sa stretávame na jednej strane s dopytom po lacnej pracovnej sile a na strane druhej s kvalifikovanou pracovnou silou. Paradoxne pri lacnej pracovnej sile je aj menšia ochota na integráciu do spoločnosti.

Koho je potrebné integrovať?

Pri tejto otázke je potrebné, priam žiadúce zároveň, upresniť pojem multikulturalizmus, resp. akú spoločnosť si chceme vytvoriť. Z histórie vieme, že z nútenej integrácie vyplývajú konflikty, ktoré neraz viedli k občianskym vojnám a nepokojom. V demokratických štátoch môže aj „etnické rozdelenie voličov“² znemožniť fungovanie demokracie. Snaha o zaradenie do spoločnosti každého, kto je cudzí alebo odlišný, je prirodzený jav. Pri dnešnej migrácii sa tomu nevyhol ani jeden štát na európskom kontinente a nestal sa tak homogénnym. Táto rozmanitosť vo vnútri štátov podporuje identity jednotlivých imigrantov, čím migrácia nadobudla aj kultúrny, nielen ekonomický rozmer. Koncipovali sa tak nové práva a nahradil sa tak stav dočasných pracovníkov, alebo čakateľov na občianstvo, čím boli pre nich práva v ich „materskom“ štáte obmedzené. V relatívne najnovšom

---

¹ BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008, s. 20.

² CHAPMAN, D.: *Možno sa vyhnúť občianskym vojnám?* Bratislava: Slovenský výbor Európskej kultúrnej nadácie, 1996, s. 11.

multikultúrnym modeli integrácie, ktorý vznikol modifikáciou republikánskeho, je politická spoločnosť založená na ústave, práve a občianstve. Úspešnou integráciou je podľa tohto modelu vtedy, ak prijme imigrant politické a právne normy, no na rozdiel od republikánskeho, môže zostať kultúrne diferencovaný.¹ Existuje tu pluralita v rámci jedného teritória. Paradoxom zostáva, že aj napriek tomu, že sa väčšina členov v EÚ hlási k liberálnym a pluralitným hodnotám v štáte, a teda by sa mali prikláňať k modelu multikulturalizmu, nie je to vždy tak.

Slovensko doteraz nemalo k dispozícii nijaký zásadný ani čiastkový nástroj, ktorý by priamo riešil problematiku integrácie migrantov do spoločnosti. O určitých aspektoch sa zmieňovali niektoré dokumenty, materiály, ktoré boli pôvodne určené na iné cieľové skupiny či účely. Alarmujúcou správou sa stáva aj tá skutočnosť, že SR je rovnoprávnym členom politických zoskupení (OSN, Rada Európy, OECD a i.), ktoré tému integrácie analyzujú a formulujú v intenzívnej miere. Odbor migrácie a integrácie cudzincov je potrebné rozšíriť, aby nespádala pod iné inštitúcie, ktorých sa to priamo nedotýka, ale aby sa stala autoritou pri príprave a implementácii tejto politiky. V minulosti častokrát táto integrácia prebiehala len na báze krátkodobých projektov, ktoré boli financované z eurofondov.² V roku 2014 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky spolu s vládou vydalo v poradí prvý dokument integračnej politiky na Slovensku.³ Dotýka sa tak priamo samosprávnych krajov, bývania, kultúry a spoločenskej integrácie, zdravotnej starostlivosti,

---

¹ HELLOVÁ, D.: *Integrácia imigrantov. Prípadová štúdia multikultúrneho modelu Veľkej Británie*. (Diplomová práca). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 21-23.

² BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik*. Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008, s. 31-44.

³ Integračná politika Slovenskej republiky. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/vlastny-material-integracna-politika-januar-2014.pdf>>.

vzdelávania, zamestnanosti a sociálnej ochrany, občianstva Slovenskej republiky a maloletých bez sprievodu v SR.

Cudzinec, ktorý plánuje žiť na území SR, môže požiadať o povolenie v zmysle zákona o pobyte cudzincov z troch typov pobytu:

- trvalý pobyt;
- prechodný pobyt;
- tolerovaný pobyt.

Podľa objektívnych názorov sa integračný proces začína hneď po vstupe na cudzie územie, vychádzame z toho, že medzi jednotlivcom a majoritnou spoločnosťou dochádza k interakcii a priamemu stretu, kde sa jednotlivci snažia začleniť.

Trvalý pobyt sa v SR udeľuje dvojstupňovo: prvý raz sa udelí na päť rokov (počet rokov, ktorý predchádza pobytu je päť). Pri študentoch je skrátený čas pobytu na polovicu. Po uplynutí doby piatich rokov môže byť udelené aj občianstvo na neobmedzený čas ako tzv. ďalšie povolenie. Neznamená to, že občan nemôže byť vyhostený, a teda že občianstvo nemôže stratiť. Všetkému predchádzajú žiadosti a posúdenia kompetentnými osobami.

Prechodný pobyt sa udeľuje vždy na jeden konkrétny účel: podnikanie, zamestnanie, štúdium, osobitnú činnosť, zlúčenie rodiny, plnenie služobných povinností civilnými zložkami ozbrojených síl. Prvý raz sa udeľuje na určitú dobu, najviac na dva roky. Obnoviť sa môže na tri alebo na päť rokov. Vystavený je formou nálepky v cestovnom pase a nie je na neho právny nárok.¹

Špecifickým sa stáva tolerovaný pobyt, ktorý je možné udeliť najviac na dobu stoosemdesiatich dní za špecifických podmienok. Tento pobyt možno opakovane predĺžiť. Cudzinci, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi, môžu získať povolenie na dobu štyridsiatich

---

¹ BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008, s. 53-62.

dní. Za predpokladu, že budú spolupracovať s policajným zborom, môžu získať povolenie na stoosemdesiat dní.¹ Formy, ktoré sú preferované, sú iba právnymi faktami. Z ľudského a viac humánneho hľadiska by sme sa niekedy možno viac prikláňali k liberálnejším postojom a menej administratívnym.

Občianske združenia ako pomoc pri integrácii

Podľa zákona o združovaní občanov² sa deklaruje, že minimálne traja občania môžu založiť zväz, občianske združenie, hnutie, klub a pod. Členovia majú nárok sa v nich združovať, teda vykonávať činnosť, ktorá je pod správou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Nachádzame rôzne typy týchto združení, no tých, ktoré sa venujú priamo integrácii migrantov na Slovensku nenachádzame veľké množstvo. V nasledujúcej kapitole sme sa rozhodli charakterizovať tie občianske združenia, ktorých projekty sú podporované aj priamo Slovenskou republikou.

Jedným z týchto združení je ADRA (Adventist Development and Relief Association), ktoré vzniklo už v roku 1956 a pôsobí v 130 štátoch sveta. Súčasťou tejto medzinárodnej organizácie, s ktorou aktívne spolupracuje, no nepodlieha priamemu riadeniu zo zahraničia je ADRA Slovensko (1992).³ Na ich oficiálnej webovej stránke je možné nájsť zameranie organizácie, kde majú vytýčených päť hlavných cieľov, a to od pitnej vody, až po základné vzdelanie pre rôzne rodiny v rámci lepšej integrácie a zlepšenia podmienok na život. Priamo zverejnené majú projekty, na ktorých pracovali, a tie, na ktorých aktívne pracujú. Blogmi a príspevkami na facebookovej stránke, ktorú

---

¹ BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008, s. 53-62.

² Zákon č. 83/1990 Zb. O združovaní občanov v znení neskorších predpisov.

³ O nás. ADRA Slovensko. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.adra.sk/o-nas/>>.

neustále aktualizujú, nielen stanovami, slovami a projektami ukazujú konkrétne príklady rodín, ktorým by sa mohlo pomôcť, alebo sa už pomohlo. Prostredníctvom unikátnej formy prispievania k integrácii v spoločnosti môžeme toto občianske združenie považovať za jedinečné.

Riaditeľ ADRA Slovensko na margo poslania organizácie uviedol, „pomáhať ľuďom v núdzi je prejavom ľudskosti. A zároveň je to nevyhnutné, ak nechceme, aby ľudia umierali, kradli, vyvolávali nepokoje alebo boli nútení utekať do krajín s odlišnou kultúrou. Neľudské podmienky, v ktorých žije okolo 250 miliónov rodín na svete (vďaka extrémnej chudobe, vojnám či prírodným katastrofám) sú teda aj naším problémom a týkajú sa nás. Preto ADRA Slovensko poskytuje okamžitú humanitárnu aj psycho-sociálnu pomoc a cez efektívne rozvojové projekty a sociálne podnikanie rieši príčiny, nielen dôsledky. Chudobné komunity ľudí vedieme k sebestačnosti, aby mohli zostať dôstojne žiť vo svojej krajine. Postaviť chudobnú rodinu na vlastné nohy nestojí veľa a prináša to dlhodobu udržateľnú zmenu, ktorá má zmysel. Preto pomáhame. Aby ľudia nemuseli migrovať.“¹

Ďalším v poradí, ktoré nemožno nespomenúť, je občianske združenie Marginal, ktoré vzniklo v novembri 2009 pod názvom Marginal - lokálne partnerstvo sociálnej inklúzie Bratislava z iniciatívy Fondu sociálneho rozvoja a odborníkov pracujúcich v oblasti pomoci občanov, rodín a komunít ohrozených sociálnou exklúziou. Koncom roka 2012 prešlo zmenou stanov a zmenilo svoj názov na Marginal. Základným cieľom združenia je ochrana, rešpektovanie a podpora ľudských práv, základných slobôd a záujmov predovšetkým tých, ktorí majú obmedzený prístup k ekonomickým, sociálnym a kultúrnym zdrojom bežne dostupným väčšine občanov. Poslaním združenia sa stalo: predchádzanie sociálneho vylúčenia, aktivity na zlepšenie sociálnej inklúzie znevýhodnených skupín obyvateľstva, zvyšovanie možností uplatnenia marginalizovaných skupín obyvateľstva na trhu

---

¹ O nás. ADRA Slovensko. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.adra.sk/o-nas/>>.

práce, rozvoj vzdelanostnej úrovne a rozvíjanie životných zručností znevýhodnených skupín obyvateľstva s cieľom prispieť k ich aktívnej participácii na dianí v spoločnosti a k plnohodnotnej integrácii do spoločnosti. Združenie sa taktiež usiluje o zvyšovanie povedomia a zmenu postojov majoritnej spoločnosti v smere, ktorý by mal viesť k minimalizácii sociálnej separácie určitých skupín spoločnosti a k rovnocennému spolužitiu na princípoch pluralizmu. Aktuálne medzi hlavné cieľové skupiny, na ktoré sa zameriava, patria migranti, najmä skupina utečencov, pričom v danej oblasti realizuje niekoľko projektov.¹ Na svojej oficiálnej webovej stránke sa môže ktokoľvek stať dobrovoľníkom, a prispieť tak k podpore integrácie migrantov aj v tomto združení. Podmienené je to článkom tri v stanovách.²

Práve v tomto období je v partnerstve s ADRA Slovensko, o. z. od 1. 12. 2016 spustili projekt s názvom „STEP 3“. Hlavným cieľom tohto projektu je integrácia osôb s udelenou medzinárodnou ochranou na území SR. Prostredníctvom poskytovania komplexných služieb a advokačnej činnosti sa snažia začleňovať migrantov do spoločnosti s udržiavaním si vlastnej kultúry, zároveň prispôsobenie sa kultúre prijímacej štáty s cieľom vyhnúť sa ich asimilácii, separácii a marginalizácii s ohľadom na ich individualitu a mieru zraniteľnosti. Čas ukončenia tohto projektu bol určený do 31.12.2019.³

S ďalšími organizáciami Človek v tísni, o.p.s. (www.clovekvtisni.cz), Fundacja Instytut Spraw Publicznych (www.isp.org.pl), Menedék Migránsokat Segítő Egyesület (www.menedek.hu), s ktorými je v partnerstve realizuje od 1.1.2017 do

---

¹ *Marginal. Združenie.* [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.marginal.sk/zdruzenie/>>.

² *Stanovy.* [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <http://www.marginal.sk/upload/stranky/docs/docs/Stanovy_OZ%20Marginal_dodatok%20%C4%8D.%201_dodatok%20%C4%8D.%202.PDF>.

³ *Aktuálne.* [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.marginal.sk/aktualne/>>.

30.9.2019 projekt V4NIEM: *Visegrad Countries National Integration Evaluation Mechanism* financovaný prostredníctvom *Visegrad Fund*. Projekt je zameraný na hodnotenie integračných politík a zlepšenie integrácie utečencov a osôb s udelenou medzinárodnou ochranou v štátoch V4.¹ Na pomoc s integráciou združenie vydalo aj príručku s názvom *PRVÉ KROKY K INTEGRÁCIÍ – Príručka pre osoby s udeleným azylom a poskytnutou doplnkovou ochranou na území Slovenskej republiky* z roku 2014, ktorá je dostupná aj na ich webovej stránke.

Organizácia IMO² taktiež podporuje vzdelávacie materiály o migrácii prostredníctvom dokumentárneho filmu, inštruktážnych materiálov, prezentácie a informačného plagátu. Materiál, ktorý môžeme nájsť v týchto podobách, nesie názov „*Aj my sme tu doma*“.³ Začína otázkami Slovákov na migrantov a pokračuje rozhovormi s tromi rôznymi imigrantmi, ktorí žijú na Slovensku. Zaujímajú sa o ich pohľad na život, ktorý mali v domovskom v porovnaní s našim štátom.

Tieto občianske združenia však nepracujú úplne samostatne, ale snažia sa o spoluprácu aj s inými inštitúciami, ktoré im napomáhajú pri jednotlivých projektoch a ich realizácii. Dobrovoľníčka, ktorá má pod dohľadom Košice, nám poskytla krátky rozhovor, v ktorom z vlastnej skúsenosti vie, aký je samotný proces integrácie imigrantov. „*Prišla som na prvé stretnutie, po ktorom sme sa dohodli na ďalšom. Po príchode na dohodnuté v poradí druhé stretnutie som zistila, že rodina odišla.*“⁴ Hľadanie vlastnej identity a rodín im niekedy bráni vo vytrvalosti a dôvere v lepšie. Tvrdí, že mnohokrát potrebujú skôr ľudský prístup, psychohygienu a preukázanie, že niekomu na nich záleží ako profesionálne doučovania rôzneho charakteru. Ide tak o voľnočasové

---

¹ *Aktuálne*. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.marginal.sk/aktualne/>>.

² International Organization for Migration.

³ *Vzdelávacie materiály o migrácii*. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iom.sk/sk/migracia/vzdelavacie-materialy-o-migracii>>.

⁴ Vokal, M. Dobrovoľníčka ktomomoze.sk. Rozhovor [cit. 21/04/2017].

aktivity. V etickom kódexe, ktorý bol vytvorený, sa jednou z hlavných podmienok stáva aj skutočnosť, že časový limit trávenia času s klientom nesmie presiahnuť dve až tri hodiny týždenne.

Literatúra:

- Aktuálne*. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.marginal.sk/aktualne/>>.
- BARGEROVÁ, Z.; DIVINSKÝ, B.: *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava: IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008.
- BÍREŠOVÁ, B.: *Možnosti integrácie imigrantov v Slovenskej republike*. In: ALUMNI *Conference of Graduates*. Ružomberok: VERBUM, 2016.
- HELLOVÁ, D.: *Integrácia imigrantov. Prípadová štúdia multikultúrneho modelu Veľkej Británie* (Diplomová práca). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- CHAPMAN, D.: *Možno sa vyhnúť občianskym vojnám?* Bratislava: Slovenský výbor Európskej kultúrnej nadácie, 1996.
- Integračná politika Slovenskej republiky*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/vlastny-material-integracna-politika-januar-2014.pdf>>.
- Marginal. Združenie*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.marginal.sk/zdruzenie/>>.
- Migrácia na Slovensku*. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>>.
- O nás. ADRA Slovensko*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.adra.sk/o-nas/>>.
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 319/1996 Z. z. *Dohovor o právnom postavení utečencov*.
- Stanovisko UNHCR: "Utečenec" alebo "migrant" - Čo je správne?* [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.unis.univieenna.org/unis/sk/pressrels/2015/unisinf513.html>>.
- Stanovy*. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: <http://www.marginal.sk/upload/stranky/docs/docs/Stanovy_OZ%20Marginal_dodatok%20%C4%8D.%201_dodatok%20%C4%8D.%202.PDF>.

ŠTEFANČÍK, R.; LENČ, J.: *Mladí migranti v slovenskej spoločnosti*. Brno: Tribun EU, 2012.

Vokal, M. *Dobrovoľníčka ktomozze.sk*. Rozhovor [cit. 21/04/2017].

Vzdelávacie materiály o migrácii. [online], [cit. 21/04/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iom.sk/sk/migracia/vzdelavacie-materialy-o-migracii>>.

Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov. [online], [cit. 18/04/2017]. Dostupné na internete: < <http://www.iom.sk/pre-media/pojmy-o-migracii#pojmy-imigrant>>.

Zákon o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 404/2011 Z. z.

Zákon č. 83/1990 Zb. O združovaní občanov v znení neskorších predpisov.

Vplyv Ruska v postsovietskom priestore na príklade rusko-gruzínskej vojny

Nikola Gumanová

The aim of the article is to point out the conflicting potential of the Southern Caucasian, which has been confirmed by the short Russian-Georgian War. Georgia, as a state laying in the area of the Southern Caucasian, is of great strategic value and is an inseparable part of Russia's claimed area. The article points out the ongoing attempts of the re-intergration of the area of the former Soviet Union. Currently, the mood is mostly manifested by Russia's pressure on all post-Soviet states, including Georgia. In the light of new global challenges and ambitions, the Russian effect in the post-Soviet region has started to manifest at the present.

Gruzínsko a jeho vývoj v postsovietskom priestore

Gruzínsko nachádzajúce sa v oblasti Južného Kaukazu, predstavuje strategickú oblasť medzi Čiernym a Kaspickým morom a dôležitú úlohu zohráva existencia významnej obchodnej cesty, medzi východom a západom a vertikálny most medzi severom a juhom. Skutočnosť, že Gruzínsko nachádzajúce sa v politicky nestabilnom prostredí spôsobovalo prekážky v ekonomickom a politickom rozvoji. Táto nestabilita bola spôsobená existenciou dvoch separátnych území a to Abcházska a Južného Osetska, ktorých spájala snaha oddeliť sa od Gruzínska. Môžeme povedať, že z politického hľadiska Gruzínsko leží na akejsi križovatke, kde muselo zvažovať svoju politickú, ekonomickú, hospodársku orientáciu a to buď na Rusko, alebo na Západ. Po páde Sovietskeho zväzu (ďalej ZSSR) začali silnejúce integračné procesy, ktorých sa chcelo zúčastniť aj Gruzínsko.¹ Rusko sa v tomto prípade domnievalo, že Západ sa nebude angažovať v postsovietskom

---

¹ ROBERTS, J.: *The Southern Corridor: Baku-Tbilisi-Ceyhan's gas legacy*. Pipeline Politics: The Caspian and Global Energy Security, 2012. [online], [cit. 12/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/the-southern-corridor-baku-tbilisi-ceyhans-gas-legacy-summer-2012-en.pdf>>.

priestore a ich uvažovanie sa sústredilo aj na možnosť, že Rusku pomôžu udržať si pozíciu dominantného hráča v euroázijskom priestore, aby sa zachovala akási mocenská rovnováha.¹ Po páde ZSSR bolo Rusko ekonomicky, politicky, ale i ideologicky na kolenách a prizeralo sa postupnému a silnejúcemu tlaku Západu. Redukcia bývalého Impéria a možná integrácia postsovietskych šatov do západných štruktúr vyvolávala pocit, že je potrebné a nutné vymedziť sa proti univerzalizmu Západu a jeho hodnotám, v akejkoľvek forme.

V duchu reintegrácie územia Sovietskeho zväzu, začali vznikať organizácie, ktoré združovali bývalé štáty ZSSR. V zahraničnej politike Ruska, predstavovala Ázia vždy dôležitú oblasť z hľadiska geopolitických, geostrategických a ekonomických dôvodov a preto Rusko dôsledne sledovalo a zasahovalo do budúceho vývoja štátov v tejto oblasti.² Neopomenieme ani fakt, že súčasťou ruského videnia tohto regiónu, je pocit vlastenectva, teda akýsi „koloniálny syndróm“³ k územiám, ktoré kedysi patrili do sovietskej sféry vplyvu. V súčasnosti sa tento pocit prejavuje najmä tlakom Ruska na všetky postsovietske štáty vrátane Gruzínska. Táto skutočnosť sa preukázala aj pri rusko-gruzínskej vojne, ktorá potvrdila, že Rusko považuje Južný Kaukaz za prioritnú oblasť „blízkeho zahraničia.“⁴ Strategický význam pozície Gruzínska však začal byť rovnako zaujímavý aj pre zvyšok sveta. Pozícia Južného Kaukazu umožňovala nové možnosti v oblasti investovania do rozvoja a budovania tohto regiónu, predovšetkým to

---

¹ BREZINSKI, Z.: *Velká šachovnice*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 108.

² ILIČEVA, L.; KOMAROVSKIJ, V.; PROROK, V. (a kol.): *Rusko ve 21. století. Politika, Ekonomika, Kultura*. Plzeň: Aleš Čenek, 2013, s. 186.

³ Pojem použitý z prednášky s názvom Ruské hledání identity i svého místa ve světě, prof. RNDr. Vladimíra Baara, CSc.

⁴ Pojem označujúci zahranično-politický koncept ktorý bol sformulovaný prvým ruským ministrom zahraničných vecí po rozpade ZSSR Andrejom Vladimirovičom Kozyrevom. Koncept mal byť založený na ideológii, ktorá by z Ruska vytvorila atraktívneho partnera pre spoluprácu zo Západom. Koncept zahŕňa všetky štáty, ktoré boli súčasťou ZSSR.

bol zámer ovplyvňovať energetickú politiku, zo strany Európskej únie (ďalej EÚ), ale i Spojených Štátov Amerických (USA).

Strategická poloha ako faktor vplyvu na medzinárodné dianie

Význam tejto oblasti predstavuje predovšetkým nerastné bohatstvo v podobe ropy a zemného plynu. Azerbajdžanská ropa prináša veľké finančné zisky nie len samotnej krajine, ale aj štátom, cez ktoré ropovod vedie. Preto nie je ničím výnimočné, že o túto oblasť prejavujú záujem nadnárodné spoločnosti z rôznych kútov sveta. British Petroleum, Národná ropná a plynárenská spoločnosť Turecka, Chevron USA, ENI Italy, Statoil Nórsko, Total Francea, SOCAR(ropná spoločnosť Azerbajdžanskej republiky). Tieto spoločnosti financovali nový projekt na výstavbu ropovodu, ktorý umožňuje vývoz zemného plynu a ropy do západných krajín. Trasa spomínaného ropovodu vedie od Kaspického mora konkrétne z Baku, cez Tbilisi, až do Ceyhanu pri Stredozemnom mori, z ktorého bola odvodená skratka BTC ropovod. Projekt (SOCAR) bol financovaný predovšetkým Svetovou bankou, Európskou bankou pre obnovu a rozvoj (EBRD) a Medzinárodnou finančnou korporáciou (IFC). Môžeme povedať, že ropovod predstavuje kľúč k udržaniu bezpečnosti v regióne, keďže žiaden štát by nezaútočil na iné štáty cez ktoré vedie ropovod.¹ Ďalším prídavným faktorom vybudovaného ropovodu BTC je jeho zásobovací potenciál, vedúci do Stredozemného mora a tým pádom do Európy. Náleziská ropy a zemného plynu v Kaspickom mori predstavujú len malý zlomok zo svetových zásob, no napriek tomu jeho hlavný význam spočíval v oslabení závislosti Európy na ruskej rope a zemnom plyne. Hlavným dôvodom vedenia trasy cez oblasť Južného Kaukazu bola jeho lepšia politická stabilita, než v prípade alternatívnej trasy, ktorá mala viesť cez už vybudované

---

¹ ROBERTS, J.: *The Southern Corridor: Baku-Tbilisi-Ceyhan's gas legacy*. Pipeline Politics: The Caspian and Global Energy Security, 2012. [online], [cit. 12/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/the-southern-corridor-baku-tbilisi-ceyhans-gas-legacy-summer-2012-en.pdf>>.

potrubie. Táto možnosť bola odmietnutá v dôsledku zlej politickej stability krajín perzského zálivu, pretože predstavovala ešte menej stabilnú oblasť, ako to bolo v prípade Južného Kaukazu.¹ Fakt, že tento ropovod zaisťuje bezpečnosť medzi štátmi v tomto v regióne, im prináša prospech z ekonomického rastu a to z nich z politického hľadiska, vytvára medzinárodných hráčov, čo sa preukázalo v roku 2008. Rusko navyše v týchto energovodoch nevidí len ekonomické záujmy angažovaných krajín, ale i politický projekt, ohrozujúci bezpečnosť a záujmy Ruska. Napriek existencii toho ropovodu, ktorého vedľajším prínosom bolo bezpečnostné hľadisko, existuje reálne riziko ovplyvňovania tohto regiónu prostredníctvom Arménska, cez ktoré ropovod nevedie a je energeticky závislý od Ruska. Prostredníctvom Európskej susedskej politiky a Východného partnerstva zo strany EÚ, dochádza na Južnom Kaukaze k nepriamym bojom o vplyv v regióne medzi EÚ a Ruskou federáciou. Toto územie Rusko považuje za svoju sféru vplyvu a usiluje sa o to, aby sa tieto krajiny stali členmi Colnej únie a neskôr Eurázijskej únie.²

Priebeh vojny

Gruzínsko v úsilí začlenenia sa do európskych a severoatlantických štruktúr muselo riešiť problém so separatistickými územiaми a to Južným Osetskom a Abcházskom. Spomínané provincie nachádzajúce sa na gruzínskom území sa dlhodobo nevyvíjali ako súčasť Gruzínska, ale v auguste 2008 sa gruzínsky prezident *Saakašvili* pokúsil zjednotiť gruzínske územie pod vidinou pomerne rýchleho začlenenia sa do severoatlantických štruktúr.³ Táto hnacia sila v gruzínskom vedení mala čo najskôr vyriešiť vnútorné konflikty v Gruzínsku a bola podporená

---

¹ HASS, M. D.; TIBOLD, A.; CILLESEN, V.: *Geo-strategy in the South Caucasus*. Clingendael Institute, 2012, s. 60-66.

² POP, V.: *EU expanding its 'sphere of influence', Russia says*. EU Observer. [online], [cit. 13/01/2017]. Dostupné na internete: <<https://euobserver.com/foreign/27827>>.

³ JOBELIUS, M.: *Georgia's authoritarian liberalism*. In: *Friedrich Ebert Stiftung: South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011, s. 77-90.

otvorenou možnosťou stať sa členskou krajinou NATO, ale tento krok Ruská federácia nepripustila, pretože by to znamenalo bezprostrednú hranicu medzi NATO a Ruskou federáciou.

Konflikt sa začal bombardovaním Juhoosetského mesta Tskhinvali, s cieľom podmaniť, respektíve vyhnať z tohto územia separatistov podnecovaných a podporovaných Ruskom. Existovalo niekoľko oprávnení, ktoré podporovali konanie na oboch stranách konfliktu a súviseli s dlhodobým vývojom a pozíciou týchto oblastí v sovietskom a postsovietskom priestore. To bolo napríklad odmietnutie platenia daní do gruzínskeho rozpočtu zo strán provincií, kriminalita a rastúca nervozita Južného Osetsku, ktoré sa netajilo túžbami pripojiť sa k Severnému Osetsku.¹ S argumentom „budovania mieru“, chcelo Rusko brániť občanov v problémových regiónoch, čím zdôvodňovalo narušenie teritoriálnej integrity Gruzínska. Mnohé vypracované analýzy na medzinárodnej úrovni, sa prikláňali k podobnému názoru, že ruský útok znamenal narušenie územnej suverenity Gruzínska a ani skutočnosť, že mnoho príslušníkov Abcházska a Južného Osetsku má ruské pasy, nedáva žiadne právne ospravedlnenie pre správanie sa Ruska.² No v tomto prípade musíme taktiež povedať, že útok voči Južnému Osetsku bol podnietený gruzínskou vládou, ktorá sa v tomto prípade taktiež dopustila porušenia medzinárodného práva. Môžeme konštatovať, že došlo k výraznému záujmu západu ukončiť vojnu tak rýchlo, ako to bolo možné a s úsilím zachovania statusu quo vzhľadom na možné územné zisky a straty. Vojna spôsobila mnohé straty na životoch, no i straty územné v oblastiach Abcházska a Južného Osetsku,

---

¹ Predstavuje súčasť Ruskej federácie.

²HIMMLREICH, J.: *Moskau's Politik*. In: *Electronic Journal of Spiegel*. Berlin, 2008. [online],[cit. 13/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,574541,00.html>>.

kde až 45% predtým kontrolovaného územia bolo pridelené pod kontrolu separatistických provincií.¹ Táto krátka vojna medzi Gruzínskom a Ruskom v roku 2008, postavila Gruzínsko na nevyvážené misky váh v medzinárodnom prostredí. Domnievame sa, že cieľom tejto vojny bolo oslabiť pôsobenie proamerických a proeurópskych síl, čo sa aj vydarilo. „Rusko udrelo jedným smerom, upevnilo si postavenie na Kaukaze a využilo tento úder na udržanie svojej pozície v tejto oblasti.“²

Zhodnotenie

Domnievame sa, že stará ale osvedčená politika rozdeľuj a panuj bola uplatnená aj pri tomto konflikte. Vplyv Ruska bol viditeľný nie len počas vojny, ale aj po nej. Fenomén umelého predlžovania hraníc Južného Osetska a Abcházska do vnútra Gruzínska aj po ukončení konfliktu v nás vzbudzuje dojem, že mnohé separatistické tendencie boli a sú zámerne podnecované a podporované. Vidíme za tým možnosť Ruska vnútorné zasahovať do Gruzínska prostredníctvom týchto oblastí a tým ho destabilizovať. To má prinútiť Západ, ale aj iných potenciálnych aktérov odvrátiť svoju pozornosť od tohto regiónu, pretože vieme, že investovanie vo vysokorizikových oblastiach neprináša očakávanú mieru odozvy, čo spôsobuje nepriamy tlak na Gruzínsko obchodne spolupracovať s Ruskom. Naskytuje sa aj otázka, či jednou z možností bol zámer západných krajín, aby došlo k otvoreniu konfliktu, čo by malo za následok prerušenie tranzitu ropy a zemného plynu a tým by došlo k porušeniu záväzkov o dodávkach pre Európu a tak by sa otvorila priama cesta ovplyvňovania Južného Kaukazu. Konanie Ruska môžeme odvodzovať aj od možných plánov ublížiť gruzínskej ekonomike a tým donútiť gruzínsku vládu k predaju časti ropovodu prechádzajúceho gruzínskym územím, čo by viedlo k obnoveniu ekonomickej závislosti. Rusko-gruzínsky konflikt predstavoval

---

¹ BODEN, D.: *Conflict Settlement for Abkhazia and South Ossetia: Lessons and Prospects*. In: *Friedrich Ebert Stiftung: South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011, s. 124-136.

² FRIEDMAN, G.: *Ohniská napätia*. Bratislava: Ikar, 2015, s. 249.

hrozbu pre energetickú bezpečnosť, pretože počas tejto krátkej vojny boli ruské letecké nálety namierené na energetický koridor. Síce nedošlo k reálnemu poškodeniu ropovodu, no napriek tomu sa domnievame, že tento spor ohrozil nejaké to percento dodávok ropy na svetový trh. Taktiež sa domnievame, že týmto krokom chcelo Rusko pohroziť a upozorniť na fakt, že Južný Kaukaz predstavuje neodmysliteľnú sféru vplyvu, ktorá je súčasťou Ruskej geopolitiky a geostratégie.¹

Rusko-gruzínsky konflikt formulovaný na štátnej úrovni

Po Ukrajinsko-Ruskom konflikte z roku 2006, ruská geostratégia sa začala uberať jasným smerom. Rusko sa usilovalo udržať a kontrolovať trh tak, aby bol naďalej dominantným alebo dokonca jediným dodávateľom energetických zdrojov. Na druhej strane sú tu záujmy Ruskej federácie. Čo sa týka prírodných zdrojov, predstava Moskvy bola, že energie Centrálnej Ázie a Azerbajdžanu sa budú do Európy dovážať cez územie Ruska, čo by ešte zvýšilo závislosť európskych štátov od ruských energií. Moskvu teda začali vo výraznej miere znepokojovať dobré vzťahy medzi Gruzínskom a Azerbajdžanom a ich ochota spolupracovať s Tureckom a západnými krajinami na diverzifikácii plynu, čo by mohlo ohroziť pozíciu Ruska ako regionálnej veľmoci. Rusko-gruzínska vojna poukázala na fakt, že Rusko sa neplánuje vzdať svojho vplyvu v post-sovietských krajinách, ktoré považuje za svoju sféru vplyvu.²

---

¹ TICHÝ, L.: *Význam Jižního Kavkazu pro energetickou bezpečnost EU a rusko-gruzínský konflikt*. In: *Electronic Journal of Asociace pro mezinárodní otázky*. [online], [cit. 14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.amo.cz/publikace/vyznam-jizniho-kavkazu-pro-energetickou-bezpecnost-eu-a-rusko-gruzinskykonflikt.html>>.

² OSBORN, A.: *Vladimir Putin wants Soviet-style power bloc to rival EU*. In: *Magazín The Telegraph*, Moskva, Rusko: 2011. [online], [cit.14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8807076/Vladimir-Putin-wants-Soviet-style-power-bloc-to-rival-EU.html>>.

Cestou, ako zamedziť tomuto vývoju, bola ochota Ruska znovu rozpútať nevyriešené konflikty v tomto regióne. Gruzínsko predstavuje tranzitný štát a z tohto hľadiska je dôležitým. A preto sa Rusko usilovalo vyvolať v krajine konflikt, aby si udržalo svoju mocenskú pozíciu v oblasti Južného Kaukazu. Z hľadiska politickej geografie je Gruzínsko jediným juhokaukazským štátom, ktorý má prístup k Čiernemu moru a vzhľadom na nízku mieru ochrany proti invázii z mora sa stáva ľahkým terčom ruskej námornej sily, čo sa potvrdilo v tejto krátkej vojne. Rusko usilujúce sa o dominanciu v eurázijskom priestore, má značný záujem na tom, aby Európa nemohla diverzifikovať plyn, prichádzajúci z Ruska, čím by sa upevnila jeho pozícia hlavného dodávateľa.¹ Táto energetická hrozba tlačila EÚ do mierového riešenia konfliktov, keďže plynovodné potrubia vedú cez Azerbajdžan a Gruzínsko čo predstavuje nutnosť stability a bezpečnosti tohto regiónu.²

Európska Únia s USA boli hlavnými vonkajšími aktérmi v tomto konflikte. Pre USA predstavoval Južný Kaukaz predovšetkým bránu na blízky východ a kvôli tomu sa v tomto konflikte angažovali. No napriek tomu, po ukončení vojny došlo k odchodu USA z tohto regiónu. Existovalo niekoľko dôvodov, no predovšetkým išlo o finančnú krízu, ktorá ukázala hlavné priority zahraničnej politiky medzi ktoré juhokaukazský región nepatril. Spojené Štáty aj naďalej ostali prítomné na Kaukaze, ale ich angažovanosť v regióne sa znížila a tým pádom Ruská federácia naďalej ostala hlavným regionálnym aktérom.³ Zapájanie sa

---

¹ OSBORN, A.: *Vladimir Putin wants Soviet-style power bloc to rival EU*. In: *Magazín The Telegraph*, Moskva, Rusko: 2011. [online], [cit.14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8807076/Vladimir-Putin-wants-Soviet-style-power-bloc-to-rival-EU.html>>.

² POPESCU, N.: *The EU's Conflict Prevention Failure in Georgia*. Central Asia – Caucasus Institute, 2009. [online], [cit. 14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://old.cacianalyst.org/?q=node/5198>>.

³ EurAsEC. [online], [cit.14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.evrazes.com/news/view/958>>.

EÚ bolo spočiatku o niečo menej aktívne a to z dôvodu zahraničnej politiky EÚ, ktorá už v tom čase presadzovala politiku „Russia First“, teda „Rusko na prvom mieste“. Táto politika bola logická, keďže EÚ bola závislá na ruských energetických zdrojoch a práve preto chceli zachovať dobré vzťahy s Ruskom a zbytočne nezasahovať do čerstvo rozdeleného zväzu. Tento vývoj sa ale zmenil, keď EÚ začala byť dôslednejšia v rámci projektu „Bezpečná Európa v lepšom svete“ v roku 2004, kedy sa hranice presunuli ešte bližšie k štátom Južného Kaukazu a tým pádom k najbližšej krajine ktorou bolo Gruzínsko. EÚ si uvedomovala, že ak sa nechce ohroziť, no zároveň chce získať nového partnera, bude potrebné riešiť „zmrazené konflikty“ v tomto regióne. Gruzínsko, ako jediný štát Južného Kaukazu, vykazoval najvyššie prvky demokratického správania sa. No okolité štáty spomaľovali a spomaľujú tento proces prechodu, pretože sa vyvíjajú pomalšie a v tomto smere je Gruzínsko v určitej nevýhode, keďže nemá možnosť využívať tzv. „spillover effects“ (prelievanie, prelínanie), ktoré by pozitívne vplývalo na budúci vývoj demokracie. Veľké európske spoločnosti začali investovať do tejto oblasti, predovšetkým do rozvoja energetiky a ich logistického vybavenia. Tieto kroky síce prispeli k energetickej samostatnosti a zbavenia sa závislosti na ruských energetických zdrojoch, no zároveň podnietili zmenu prístupu k oblasti Južného Kaukazu.

Geostratégia Ruska v Gruzínsku spočívala najmä na oslabovaní vplyvu Gruzínskej vlády v separatistických oblastiach, prostredníctvom vydávania ruských pasov pre týchto obyvateľov. Týmto krokom dokázali posledných 20 rokov úspešne obhájiť prítomnosť svojich vojenských jednotiek v separatistických regiónoch Gruzínska a poskytnúť tak legitímne ospravedlnenie, v podobe ochrany svojich občanov v týchto územiach.¹

---

¹ KRIKORIAN, O.: *A Technological Spring in the South Caucasus*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://techpresident.com/news/wegov/23729/technological-spring-south-caucasus>>.

Rusko-gruzínsky konflikt ovplyvnený faktorom domácich vplyvov

Po páde ZSSR sa Ruská federácia ako nástupnícky štát vnútorne hľadal. Potreboval sa nejako zadefinovať a to sa odrazilo aj v koncipovaní zahraničnej politiky. Prvé roky Ruskej zahraničnej politiky boli orientované liberálne, ale to sa však definitívne zmenilo po roku 2000. Rusko sa cítilo byť vynechávané z medzinárodného diania a domnievalo sa, že Západ akékoľvek jednanie s Ruskom neberie vážne.

V ruskej zahraničnej politike začal prevládať nový koncept euroazianizmu. Tento koncept sa snaží vymaniť Rusko z pozície periférie Európy a nahrádza ho myšlienkou „medzi Európou a Áziou, kde centrom bude Rusko. Tento spomínaný koncept zatláča Európu do periférie a v ideologickom zmysle ide znova o antizápadný civilizacionistický koncept. Dominoval taktiež neosovietizmus, nacionálny konzervativizmus, ktorý kládol dôraz na ruský národ a v neposlednom rade je to koncept putinizmu, zahrňujúci širokú škálu myšlienok. Vnútropolitické procesy v Rusku ukázali, že demokracia sa stala nepochopenou, nezažitou a nerealizovateľnou formou štátnosti, čo malo za následok vznik sofistického typu autoritárstva, ktorý rozvinul ruský prezident *V. Putin*.¹

Pokiaľ boli v Gruzínsku pri moci politické elity typu *E. Ševarnadzeho*, Rusko neplánovalo meniť jestvujúci stav. Tieto režimy boli predovšetkým skorumpované, ruskými finančnými prostriedkami, teda boli politickými elitami, ktoré Moskve vyhovovali, pretože boli ľahko čitateľné a nevyvíjali snahu o integráciu do západných štruktúr. Rusko udržiavalo pozitívne diplomatické kontakty so svojimi susednými štátmi, pretože malo nad nimi mocensko-politický, kultúrny, ale i ekonomický vplyv. Neskôr však niekoľko „farebných revolúcií“ tento stav zmenilo. Ciele nových politických predstaviteľov v Gruzínsku (prezident *M. Saakašvili*) boli orientované proeurópsky, čo malo za následok

---

¹ MALIUKEVIČIUS, N.: (Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region. In: *Baltic Security & Defence Review*. Vol. 15, No. 2, 2013, s. 87.

postupný odklon od ruského vplyvu a integráciu bez Ruska. Mocenský dosah Moskvy vo „svojej“ nárokovanej sfére vplyvu sa začal postupne vytrácať. To sa odzrkadlilo v zahraničnej politike Ruska, orientujúcej sa na tvrdšiu stratégiu J. Primakova.¹ Táto skutočnosť sa potvrdila uznaním Abcházska a Južného Osetska de jure.² Rusko predstavilo dve koncepcie. Koncepciu ruskej soft power a krajanskej politiky v „blízkom zahraničí.“³ Ruskí predstavitelia boli presvedčení, že udalosti v Gruzínsku boli vyvolané a podnecované Spojenými štátmi americkými. Hlavným cieľom malo byť destabilizovanie ruskej sféry vplyvu. Nastalo prehlbovanie rozdielov medzi Ruskom a USA.⁴ Ruské diplomatické zastúpenie avizovalo zmenu zahraničnej politiky v postsovietskom regióne. V tomto kontexte nových globálnych výziev a ambícií sa začal dôrazne presadzovať ruský vplyv v postsovietskom regióne.⁵ Rusko začalo využívať soft power, čo sa prejavilo v budovaní politického a ekonomického vplyvu. Mimovládne organizácie sa postupne stávali nástrojom ovplyvňovania verejnej mienky.⁶

„Absencia „proruských vlád si vyžadovala zvýšenú pozornosť a nutnosť zintenzívnenia kultúrnych väzieb, ktoré by mali viazať obyvateľov v celom regióne. Začlenenie soft power do ruskej zahraničnej politiky bolo použité predovšetkým ako obranné opatrenie voči vonkajším vplyvom. Avšak nebolo o nič

---

¹ Primakov plán bol založený na východnej integrácii.

² BAAROVÁ, B.: *Religious Policy in De Facto States of Caucasus - Abkhazia and South Ossetia*. In: *De Facto States of Caucasus - Abkhazia and South Ossetia. Political Sciences, Law, Finance, Economics and Tourism, Conference Proceedings*, Volume 1. Sofia: SGEM, 2015, s. 291-298.

³ Viac pozri - Odkaz 5.

⁴ OSBORN, A.: *Putin: Collapse of the Soviet Union was 'catastrophe of the century*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-collapse-of-the-soviet-union-was-catastrophe-of-the-century-6147493.html>>.

⁵ SOCOR, V.: *Kremlin Redefining Policy*. In: *"Post-Soviet Space"*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=27502&tx_ttnews\[backPid\]=176&no_cache=1#.VXVop0bm5X1](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=27502&tx_ttnews[backPid]=176&no_cache=1#.VXVop0bm5X1)>.

⁶ KUDORS, A.: *„Russian World“ – Russia’s Soft Power Approach to Compatriots Policy*. In: *Russian Analytical Digest (RAD)*, Vol. 5, No. 81, 2010, s. 2 - 4.

menej expanzionistické. Akýkoľvek náznak „poeurópštenia, ktorý sa objaví u susedov Ruska, je putinovcami vnímaný ako ohrozenie existencie ich krajiny. Z toho plynie posadnutá snaha mať pod kontrolou 'blízke zahraničie' i záujem zabrániť v ňom rozvoju demokratických inštitúcií.“¹ V roku 2008 bola podpísaná ruským prezidentom D. Medvedevom nová koncepcia ruskej zahraničnej politiky. Koncept prezentuje Rusko ako jedno z politických centier, ktoré je pripravené formovať medzinárodnú agendu.² F. Lukjanov ruský analytik zdôraznil že „prístup Ruska vo vzťahu k bývalým sovietskym krajinám nie je ideologický, ale politický – presnejšie geopolitický. Rusko ... sa snaží posilňovať svoju pozíciu na národnej úrovni a demonštrovať svoju silu, ktorá nie je ideologická, ale realizovaná geopolitickým nástrojom.“³

Rusko- gruzínsky konflikt ovplyvnený jednotlivcami

Po vyhlásení nezávislosti Gruzínska sa bývalý sovietsky minister zahraničia, neskôr prezident E. Ševardnadze usiloval o zaistenie územnej stability a bezpečnosti gruzínskeho územia. Toto úsilie, ale bolo poznačené mnohými dohodami predstaviteľov separátnych území o nerušenom chode ich kriminálnej činnosti, výmenou za to, že politicky podporia Ševardnadzeho počas budúcich volebných období. Gruzínsku hrozila občianska vojna a ešte väčšia destabilizácia. Prekvitajúca korupcia a stagnácia ekonomického rastu, spôsobila u občanov odpor proti

---

¹ THOMOVÁ, F.: *Ruská zahraničná politika*. In: *Kontexty – časopis o kultúre a spoločnosti*. Roč. 5, č. 2, 2013. ISSN 1803-6988.

² POLEGKYI, O.: *Changes in Russian foreign policy discourse and concept of 'Russian World'*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/6988759/Changes_in_Russian_foreign_policy_discourse_and_concept_of_Russian_World_>.

³ VOLOVOJ, V.: *New concept of the Russian foreign policy: from Vancouver to Vladivostok ?* [online], [cit. 16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.geopolitika.lt/?artc=2647>>.

režimu, ktorému nedokázali zabrániť ani pohlavári kriminálnych organizácií.¹ Tieto nepokoje sa odzrkadlili na politickej úrovni, keď prezidenta E. Ševardnadzeho v januári 2004 nahradil M. Saakašvili, ktorý vyhral v predčasných prezidentských voľbách a bol podporovaný Spojenými štátmi americkými.² Nová vláda mala silnú podporu zo strany občanov, čo jej umožnilo uskutočniť reformy, ktoré viedli k posilneniu prezidentskej moci Saakašviliho. Hlavnou prioritou novozvolenej vlády, bolo zjednotenie separatistických regiónov Gruzínska. Saakašvili uskutočnil mnohé reformy, ktoré boli priaznivé, no výrazné posilnenie prezidentskej moci malo taktiež za následok odklonenie sa od reálnych problémov ľudí, týkajúcich sa nezamestnanosti a intenzívnejším pocitom nižšej transparentnosti vládnych rozhodnutí. Rastúce nepokoje medzi občanmi spôsobili pokles popularity Saakašviliho.³ Ruské politické vedenie vnímalo reformnú politiku a zmenu zahranično-politického kurzu pomerne negatívne. Ako sa blížil koniec Putinovho prezidentského obdobia, tým bolo jasnejšie, že priateľské vzťahy s Gruzínskom sú v nedohľadne. Nový ruský prezident D. Medvedev zdedil po V. Putinovi hlavného nepriateľa - Gruzínsko a jeho prezidenta M. Saakašviliho. Rusko-gruzínska kríza naplno prepukla v roku 2006, keď Rusko uvalilo embargo na rôzne gruzínske produkty, čím sa snažilo zamedziť prozápadnému smerovaniu Gruzínska.⁴ Najsilnejší tlak bol na Gruzínsko vytváraný po tom, čo boli v septembri zatknutí

---

¹ Protesty sa skončili po uplynutí dvoch týždňov, kedy Michail Saakašvili vodca opozície a jeho nasledovníci vstúpili do budovy gruzínskeho parlamentu s ružami v rukách a požadovali rezignáciu súčasnej politickej strany a Shevardnadzeho. Preto tento protest dostal aj názov mierová ružová revolúcia v roku 2003 po ktorom Ševardnadze podpísal svoju rezignáciu.

² GEGESHIDZE, A: *Georgia's Political Transformation: Democracy in Zigzag*. In: Friedrich Ebert Stiftung: *South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011, s.25-41.

³ JOBELIUS, M.: *Georgia's authoritarian liberalism*. In: Friedrich Ebert Stiftung: *South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011, s.77-90.

⁴ KVELASHVILI, G: *Economic Embargo on Georgia: Why would Russia like to lift it?* Jamestown Foundation. [online], [cit.16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://jamestownfoundation.blogspot.sk/2010/04/economicembargo-on-georgia-why-would.html>>.

štyria ruskí špióni. Ruské odvetné akcie po tomto incidente vyvrcholili dopravnou, poštovou a finančnou blokádou a následným vyhostením niekoľko stovák Gruzíncov. Uzatvorený bol aj hraničný priechod Verkhnií Lars, čo je jediný hraničný priechod medzi Ruskom a Gruzínskom.¹

Ukončenie konfliktu

Môžeme konštatovať, že najzaujímavejšie na tejto šesťdňovej vojne bola práve jej pominuteľnosť. Napriek tomu, že obe strany voči sebe vznášali rôzne obvinenia, sa na tento konflikt pomerne rýchlo zabudlo. Môžeme to pripisovať predovšetkým svetovej finančnej kríze, ktorá určila hlavné priority zahraničnej politiky zúčastnených aktérov. V roku 2008 vyhlásila bankrot jedna z najväčších investičných bánk sveta Lehman Brothers. To sa odrazilo aj na situácii v Rusku – bankrot vyhlásila KIT – Finans, ktorej bolo pozastavené obchodovanie na burze čo malo za následok, že ruský obchod s fondmi klesal. V lete sa tento pokles ešte viac prehĺbil, v dôsledku vojny s Gruzínskom na jednej strane a na strane druhej to bol prípad týkajúci sa hutníckej spoločnosti spracúvajúcej metalurgiu – spoločnosť Mečel. Majiteľ spoločnosti I. Ziuzin sa kvôli chorobe nezúčastnil porady týkajúcej sa spracovania čiernej metalurgie, na čo Putin reagoval slovami: „Samozrejme choroba je choroba, no myslím si, že I. Vladimirovič by mal čo najskôr vyzdraviť. Ináč budeme za ním musieť poslať doktora, aby sme vybavili všetky problémy.“² Toto Putinovo vyjadrenie spôsobilo, že akcie spoločnosti začali okamžite klesať a v priebehu jedného dňa spoločnosť zlacnela o päť miliárd dolárov. Aj keď v auguste počas konfliktu s Gruzínskom nikto neriešil finančný trh, v septembri sa všetka pozornosť upriamila práve naň. Ruskí ekonómovia spolu s vládnymi elitami začali riešiť túto vážnu finančnú

---

¹ *Ruské embargo*. [online], [cit. 16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ceska-televize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/206411000101004/obsah/28011-rusko-pro-tigruzinska-kampan>>.

² ZYGAR, M.: *Všetci mocní Kremľa*. Krásno nad Kysucou: Absynt, o. z., 2016, s. 226.

krízu, ktorá neobišla ani Rusko. Dôležitou skutočnosťou bolo, že aj najväčšej ruskej banke Sberbank hrozili ekonomické problémy, ktoré by sa ešte vážnejším spôsobom premietli na ruskom finančnom trhu.¹

Literatúra:

- BAAROVÁ, B.: *Religious Policy in De Facto States of Caucasus - Abkhazia and South Ossetia*. In: *De Facto States of Caucasus - Abkhazia and South Ossetia. Political Sciences, Law, Finance, Economics and Tourism, Conference Proceedings, Volume 1*. Sofia: SGEM, 2015.
- BODEN, D.: *Conflict Settlement for Abkhazia and South Ossetia: Lessons and Prospects*, In: *Friedrich Ebert Stiftung: South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011.
- BREZINSKI, Z.: *Velká šachovnice*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- EurAsEC. [online], [cit.14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.evrases.com/news/view/958>>.
- FRIEDMAN, G.: *Ohniská napätia*. Bratislava: Ikar, 2015.
- GEGESHIDZE, A.: *Georgia's Political Transformation: Democracy in Zigzag*. In: *Friedrich Ebert Stiftung: South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011.
- HASS, M. D.; TIBOLD, A.; CILLESEN, V.: *Geo-strategy in the South Caucasus*. Clingendael Institute, 2012.
- HIMMLREICH, J.: *Moskau's Politik*. In: *Electronic Journal of Spiegel*. Berlin, 2008. [online],[cit. 13/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,574541,00.html>>.
- ILIČEVA, L.; KOMAROVSKIJ, V.; PROROK, V. (a kol.): *Rusko ve 21. století. Politika, Ekonomika, Kultura*. Plzeň: Aleš Čenek, 2013.
- JOBELIUS, M.: *Georgia's authoritarian liberalism*. In: *Friedrich Ebert Stiftung: South Caucasus 20 Years of Independence*, 2011.
- KRIKORIAN, O.: *A Technological Spring in the South Caucasus*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://techpresident.com/news/wegov/23729/technological-spring-south-caucasus>>.

---

¹ ZYGAR, M.: *Všetci mocní Kremľa*. Krásno nad Kysucou: Absynt, o. z., 2016, s. 225-226.

- KUDORS, A.: „*Russian World*“ – *Russia’s Soft Power Approach to Patriots Policy*. In: *Russian Analytical Digest (RAD)*, Vol. 5, No. 81, 2010.
- KVELASHVILI, G.: *Economic Embargo on Georgia: Why would Russia like to lift it?* Jamestown Foundation. [online], [cit.16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://jamestownfoundation.blogspot.sk/2010/04/economicembargo-on-georgia-why-would.html>>.
- MALIUKIČIUS, N.: *(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region*. In: *Baltic Security & Defence Review*. Vol. 15, No. 2, 2013.
- OSBORN, A.: *Putin: Collapse of the Soviet Union was 'catastrophe of the century*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-collapse-of-the-soviet-union-was-catastrophe-of-the-century-6147493.html>>.
- OSBORN, A.: *Vladimir Putin wants Soviet-style power bloc to rival EU*. In: *Magazín The Telegraph*, Moskva, Rusko: 2011. [online], [cit.14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8807076/VladimirPutin-wants-Soviet-style-power-bloc-to-rival-EU.html>>.
- POLEGKYI, O.: *Changes in Russian foreign policy discourse and concept of 'Russian World'*. [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/6988759/Changes_in_Russian_foreign_policy_discourse_and_concept_of_Russian_World_>.
- POP, V.: *EU expanding its 'sphere of influence', Russia says*. EU Observer. [online], [cit. 13/01/2017]. Dostupné na internete: <<https://euobserver.com/foreign/27827>>.
- POPESCU, N.: *The EU's Conflict Prevention Failure in Georgia*. Central Asia – Caucasus Institute, 2009. [online], [cit. 14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://old.cacianalyst.org/?q=node/5198>>.
- ROBERTS, J.: *The Southern Corridor: Baku-Tbilisi-Ceyhan's gas legacy*. Pipeline Politics: The Caspian and Global Energy Security, 2012. [online], [cit. 12/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/the-southern-corridor-baku-tbilisi-ceyhans-gas-legacy-summer-2012-en.pdf>>.

- Ruské embargo*. [online], [cit. 16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328udalosti/206411000101004/obsah/28011-rusko-protigruzinska-kampan>>.
- SOCOR, V.: *Kremlin Redefining Policy*. In: "Post-Soviet Space". [online], [cit.15/01/2017]. Dostupné na internete: <[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=27502&tx_ttnews\[backPid\]=176&no_cache=1#.VXVop0bm5X1](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=27502&tx_ttnews[backPid]=176&no_cache=1#.VXVop0bm5X1)>.
- THOMOVÁ, F.: *Ruská zahraničná politika*. In: *Kontexty – časopis o kultúre a spoločnosti*. Roč. 5, č. 2, 2013.
- TICHÝ, L.: *Význam Jižního Kavkazu pro energetickou bezpečnost EU a rusko-gruzínský konflikt*. In: *Electronic Journal of Asociace pro mezinárodní otázky*. [online], [cit. 14/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.amo.cz/publikace/vyznam-jizniho-kavkazu-pro-energetickou-bezpecnost-eu-a-rusko-gruzinskykonflikt.html>>.
- VOLOVOJ, V.: *New concept of the Russian foreign policy: from Vancouver to Vladivostok ?*. [online], [cit. 16/01/2017]. Dostupné na internete: <<http://www.geopolitika.lt/?artc=2647>>.
- ZYGAR, M.: *Všetci mocní Kremla*. Krásno nad Kysucou: Absynt, o. z., 2016.

Boh kontra Alláh: strety kresťanského a islamského sveta v historických súvislostiach

Daniela Demčišáková

Political theoretician Samuel Huntington caused worldwide discussion about conflict of culture by his book Clash of civilization. Polarized world – East and West – comes with new problems and it is necessary to deal with its cultural clashes. Dominant difference is religion which caused two civilizational camps despite of common Abraham origin that do not understand each other and therefore the inevitable conflict comes about. The purpose of this report is to elucidate issues of relationship of islamic world and christian world.

„Pamäť je život, ktorý vždy nesú skupiny živých, a práve preto je v neustálom vývoji, otvorená dialektike spomienky a zabudnutia, nevedomá ohľadom svojich postupných deformácií, vydaná každému využitiu i zneužitiu, schopná dlhých období skrytosti a náhlych znova oživení.“¹

Nico Voigtländer a Hans-Joachim Voth publikovali roku 2011 štúdiu o stredovekých koreňoch antisemitského násillia v nacistickom Nemecku. Uvádzajú, že v 14. storočí, počas morovej epidémie, boli Židia pokladaní za pôvodcov choroby a v mnohých nemeckých mestách došlo k vyvraždeniu židovského obyvateľstva. O šesťsto rokov neskôr v Nemecku vypukli antisemitské nálady. Štúdiá uvádza, že v mestách, v ktorých boli Židia počas epidémie moru vraždení, boli útoky na nich od roku 1920 šesťkrát častejšie, ako v ostatných mestách Nemecka.² Nakoľko je človek 21. storočia ovplyvnení minulosťou? Môže byť pravdou, že to, čo sa dieťa učí na hodinách dejepisu mu vstúpuje základnú rovnicu *my sme dobrí, oni sú zlí*? Chápe vôbec čo znamená, že Turci dobyli Konštantínopol, alebo je to len potvrdenie o tom, že moslimovia sú

---

¹ KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Prah : Vyšehrad, 2002, s. 11.

² VOIGTLÄNDER, N.; VOTH, H. J.: *Persecution perpetuated*. Cambridge: National Bureau of economic research, 2011, s. 4-5. [online], [cit. 26/09/2016]. Dostupné na internete: <http://www.anderson.ucla.edu/faculty/nico.v/Research/Persecution_Perpetuated_NBER_WP.pdf>.

tí zlí? Spájať islam s násilím patrí do kolektívnej pamäte Európy a moslimovia sú chápaní ako tradiční rivali kresťanov. Nová vlna islamofóbie eskalovala útokmi z 11. septembra 2001 na Svetové obchodné centrum v New Yorku. Ale nedôvera a strach z násilia existuje na oboch stranách. Západný svet svojich obyvateľov straší džihád a niektorí moslimskí vodcovia do svojej rétoriky pridali nábožensky zafarbené výrazy ako nová krížová výprava, ktorým nahradili sekulárne výrazy ako imperializmus či kolonializmus.¹

Predkladaný príspevok ponúka stručnú analýzu vzťahov medzi kresťanstvom a islamom, pričom som sa zamerala na ich vzájomné konflikty. Nejedná sa o zhodnotenie, kto má na rukách viac krvi, ale o hľadanie príčin nevraživosti a nedôvery. Dnešný stav sveta nie je výsledkom sporov medzi nábožensko-civilizačnými protivníkmi, ale stretom s patologickým výhonkom nezvládnutých dôsledkov európskej kolonizácie a dekolonizácie.²

Podľa *Durkheima* je náboženstvo jednou z hlavných opôr statusu quo a stabilizačným systémom spoločenských systémov. Náboženstvo je pravdivé v takej miere, v akej v neho ľudia veria a prispôsobujú mu svoje jednanie. Mýtus sa stáva sociálnou chartou, nástrojom, ktorým manipuluje držiteľ moci. Mýty tak následne vysvetľujú existujúci poriadok v historických pojmoch a ospravedlňujú ho tým, že mu poskytnú morálny základ.

Francúzsky historik a orientalista *J. P. Roux* vydal roku 2007 obsiahle dielo *Stret náboženstiev*, v ktorom analyzuje spolunažívanie islamu a kresťanstva. Z tohto diela vyplýva, že počas 1379 ročnej histórie islamu spolu kresťania a moslimovia bojovali 346 krát a najdlhšia prestávka bola len 21 rokov. Kvôli ohraničenosti práce som sa venovala len

---

¹ KROPÁČEK, L.: Křesťanství a islám: Násilí, dialog a reciprocita. In: *Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost*. Praha: Středisko pro výskum sociálně kulturní plurality, 2001, s. 86-88.

² KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 10.

stretom, ktoré sú vo všeobecnom povedomí Európanov, a ktoré kriticky zasiahli do vývoja histórie. Zovšeobecne ale môžeme historický odkaz konfliktov zhrnúť do tvrdení: Je viac ako pochopiteľné, prečo moslimovia a kresťania voči sebe cítia nevraživosť. Ich strety v rámci histórie zanechali hlboké jazvy v mentalite Európanov aj moslimov (pre porovnanie v povedomí Európanov existuje iracionálna nevraživosť voči súčasným Nemcom). Tým sa v myslení udržiava princíp kolektívnej viny, čo vyvoláva pomstychtivosť za minulosť. V tejto atmosfére sa následne objavujú jedinci, ktorí náboženské texty interpretujú tak, aby vyhovovali ich zámerom a túžbe po satisfakcii.

Začiatkom 7. storočia bola európska stredoveká spoločnosť na dobrej ceste ku koexistencii medzi latinským a germánskym socio-kultúrnym okruhom. Do tejto geopolitickej koštalácie zasiahla udalosť, ktorá úplne zmenila dejiny sveta. Mekkánskej sirote sa zjavil archanjel Gabriel a z Mohameda sa stal Rasúlu-lláh. Počas stredoveku bol spor medzi kresťanstvom a islamom náboženský a Islam bol po takmer celý stredovek úhlavným politickým a teologickým súperom kresťanského sveta. Kresťania chápali prvých moslimov ako antitrinitárnych heretikov, ale neskôr, vo vrcholnom stredoveku začal byť chápaný ako samostatné náboženstvo, s rovnakým postavením, ako majú pohanské viery.¹

Ako je možné, že sa nové náboženstvo v priebehu storočia rozšírilo z Mekky na celý Arabský polostrov a začalo ohrozovať kresťanský svet? Jednou z príčin je sociálna zmena, ktorú islam priniesol tým, že tradičné kmeňové a rodové väzby boli relativizované, a do popredia sa dostal univerzálny charakter monoteizmu. Zároveň boli k islamu priťahované marginalizované skupiny, pretože Mohamedov sociálny program sa zameriaval na ženy, chudobných a otrokov.² Niektorí autori

---

¹ KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 16.

² BUDIL, I. T.: *Úsvit rasizmu*. Praha: TRITON, 2013, s. 156.

taktiež nachádzajú dôvod rýchleho územno-vojenského postupu islamu vo vnútornej roztrieštenosti kresťanstva 7. storočia. Monofyziti¹ sa s dobyvateľmi dohodli (koptský patriarcha) alebo boli dokonca súčasťou ich vojsk. Tento prípad sa vyskytol aj pri dobývaní Pyrenejského polostrova, kedy sa prívrženci arianizmu pridali k moslimom. V tomto bode je vhodné sa zamyslieť nad tým, že ak by kráľ *Chlodovik* neprial krst, a vo Francúzsku by zvíťazil arianizmus, bola by Európa teraz moslimská?²

V 9. storočí mali moslimovia vo svojej držbe dve a pol strany pobrežia Stredozemného mora a zároveň aj jeho západné ostrovy. Zaujímavý názor podáva historik *H. Pirenne*, ktorý kladie zánik Rímskej ríše až do 8. storočia, kedy moslimovia ovládli Stredozemné more, čím zničili zdroj ekonomickej sily ríše. Obchodovanie v Stredozemnom mori znamenalo živú peňažnú ekonomiku, prosperujúce mestá a kozmopolitnú kultúru, a to sa neskončilo germánskymi kmeňmi ale moslimskou inváziou.³ V rannom stredoveku bola Európa pre moslimov kolóniou, odkiaľ dovážali kožušiny a kovy, a vo vtedajšej situácii nič nenasvedčovalo tomu, že by sa mocenská nadvláda niekedy presunula smerom na Západ.

Ako Boží zásah a záchrana kresťanského sveta bola bitka pri Poitiers, ktorá ustanovila v myslení Európanov obraz stáleho nepriateľa a zrodila sa postavy hrdinov boja proti moslimom, ako sú *Roland* či *el Cid*. Poitiers bolo prvým veľkým stretom medzi Východom a Západom, ktorý tak chápali aj súčasníci: kronikár *Isidor* z Beji tu po prvýkrát použil výraz *armáda Európanov*. Práve v konfrontácii s islamom sa v 8. storočí vytvorilo nové chápanie Európy.⁴

---

¹ Svojím učením sa monofyzitizmus viac zblížil s islamským učením *tawhíd*, ako s katolíckym učením.

² KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 22-23.

³ HARRIER, R.; MAYR-HARTING, H.: *Dva tisíce let křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 88.

⁴ ROUX, J. P.: *Střet náboženství*. Praha: Rybka Publishers, 2015, s. 55-56.

Turci dobyli Jeruzalem roku 1071 a v decembri 1095 pápež *Urban II.* nad Európou zahlásil *Deus vult!* V súvislosti s križiackymi výpravami môžeme podotknúť toľko, že došlo k militantnému vymedzeniu medzi našim kresťanským svetom a svetom neveriacich. Európania zažili kultúrny šok, ale v súvislosti s postavením Európana vo svete je pre nás najpodstatnejšie to, že sa utvrdil v tom, že *on je ten dobrý*. Význam križiackych výprav sa v súčasnosti často preceňuje. Na túto tému historik *J. le Goff* poznamenáva, že jediným plodom križiackych výprav pre Európu boli marhule.¹ Napriek tomu je dopad križiackych výprav na mentalitu európskeho aj islamského sveta je dodnes rozpoznateľný. Križiacke výpravy sa objavujú v rétorike politikov, ako zo strany kresťanskej: prezident *Bush* vo svojom príhovore po útokoch z 11. septembra povedal „*This crusade, this war on terrorism, is gone take a while...*“² a naopak, prezident *Obama* roku 2006 hovoril o tom, ako ISIS využíva križiacke výpravy ako dôkaz násilnosti kresťanov³. Tak isto zo strany islamskej je zaujímavé, že samotné slovo križiak – *salíbījún*, sa v arabčine objavil až v 19. storočí. Dobové arabské záznamy označujú účastníkov križiackych výprav ako *Ifrandž* – Frankovia, alebo *káfir*, teda neveriaci. *Salíbījún* sa rozšírilo ako metaforické označenie európskych kolonialistov a v 20. storočí výraz s obľubou používali politici ako *Kadáffi*, *Asad* či *S. Husajn*. V modernej politickej rétorike sa význam rozšíril a označoval historickú pripomienku pomínuteľnosti cudzincov v islamskom svete.⁴ Tisíc rokov od týchto udalostí a stále v spoločnosti prežíva túžba po pomste a využívanie tohto pojmu ako synonymum agresie kresťanského sveta. Pred tisíc rokmi Vikingovia plienili Európu, ale voči súčasným Škandinávcov necítme nevraživosť.

---

¹ BUDIL, I. T.: *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001, s. 128.

² BUSH, G.: *George Bush speech 9/11*. [online], [cit. 04/12/2016]. Dostupné na internete: <<https://www.youtube.com/watch?v=7TRVcnX8Vsw>>.

³ MOFTAH, L.: *Obama links Christian crusades to ISIS*. [online], [cit. 04/12/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.ibtimes.com/obama-links-christian-crusades-isis-what-know-about-historic-muslim-war-amid-bad-1807964>>.

⁴ KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 30-31.

Ako sa ale duch pacifizmu, ktorý vychádza z Biblie, mohol premeniť na vojenské ťaženie celej Európy? O tejto problematike píše B. Z. Kedar vo svojej knihe *Crusade and Mission*, ktorú sme zhrnuli do niekoľkých faktov: Z časti sa kresťanské chápanie vojny zmenilo preto, že na konci milénia sa do vedúcich pozícií kresťanského života dostávali príslušníci germánskych kmeňov, ktorí nezdieľali rovnakú mieru pacifizmu ako národy, ktoré boli christianizované skôr. Z časti bol obraz pretvorený jednoducho tým, že tí, ktorí mali záujem vo vojne, Bibliu nevykladali v pacifistickom zmysle. Ďalej musí brať na ohľad odkaz rímskej ríše a jej césarov, ktorí chceli byť pánmi sveta. Kresťanstvo so svojím univerzalistickým poslaním do tohto modelu zapadlo.¹

Rozdiel medzi kresťanstvom a islamom z hľadiska politického vývoja bol ten, že islam bol nútený vybojovať si vlastné politické hranice. Zľahčene povedané, islam mal k ospravedlneniu spravodlivej vojny kratšiu cestu, ako kresťanstvo. K ospravedlneniu vojny islam využíva koncepciu *džihádu*, ktorý je chápaný a vysvetľovaný vo viacerých formách. Tieto formy ale spája *úsilie* o šírenie viery, ktoré obsahuje kodifikované pravidlá.² Problematika *džihádu* by si na adekvátne vysvetlenie žiadala samostatnú prácu. Islamológ M. Mendel vo svojom diele *Džihád* podáva vysvetlenie tohto javu: „*Jasne formulovanú definíciu u nich [moslimskí myslitelia] sotva nájdeme. A ak sa aj nejaká formulácia svojou stručnosťou definíciu blíži, nedá sa spoľahnúť na to, že sa jej obsah o pár stránok ďalej nerozmrví v inej rovine výkladu a, že sa tým nestrasie jej predchádzajúca sémantická hodnota.*“³

Kapitolu križiackych výprav uzatvára rok 1270. Moslimovia vyhrali posledné európske vojská a moc nad Blízkym Východom patrila im. Do rozkvetu islamskej civilizácie ale zasiahol muž z konca sveta,

---

¹ HARRIER, R.; MAYR-HARTING, H.: *Dva tisíce let křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 85-87.

² MENDEL, M.: *Náboženství v boji o Palestinu*. Brno: Atlantis, 2000, s. 34.

³ MENDEL, M.: *Džihád*. Praha: Atlantis, 1997, s. 187.

nikým neočakávaný a nikým neobávaný. V okamihu, keď sa z *Temudžina* stal *Džingischán*, začalo sa odohrávať „ najpodivuhodnejšie dobrodružstvo, aké svet poznal“. ¹ Mongoli sa v priebehu pol storočia prehnali kontinentom od Pekingu po Uhorsko a zanechali za sebou civilizácie udupané ich koňmi - *Ubi solitudinem faciunt pacem appellant*. ² V niektorých krajoch Mongoli spôsobili nenapraviteľné socio-kultúrne a hospodárske škody, čím sa potenciálny rast regiónov zastavil na storočia. V tomto okamihu sa pomyselné misky váh moci presúvajú z východu na západ. Európanom sa prostredníctvom *Pax mongolica* otvorila cesta na ďaleký východ. Západná ekonomika využila mongolské expanzie k integrácii do hospodárskeho priestoru Ázie. Ako sa obchod rozvíjal, hľadali sa čo najefektívnejšie námorné cesty do Indie, ktoré by konkurovali výlučnému hospodárskemu postaveniu Egypta. Spor medzi kresťanstvom a islamom ochabuje po stránke teologickej a na sile naberá snaha o upevnenie hospodárskeho postavenia. Vo vzťahu Talianov a Mongolov vidíme účelnú toleranciu, ktorá kresťanstvo odložila na druhú koľaj a do popredia sa dostal obchodný záujem. Vznikla špecifická kozmopolitná kultúra, ktorá prežívala len vďaka oslabeniu islamu za prítomnosti Mongolov, čím sa posilnila sila talianskych obchodných miest. Ale ani spojená sila Talianov a Mongolov nedokázala poraziť Egypt, a preto sa zámorská expanzia Európy otočila na Atlantik. ³

Zatiaľ čo bohatí bohatli, strednú Európu zamestnávali nové geopolitické problémy - Osmanská ríša sa svojimi hranicami nebezpečne blížila k Uhorsku. Mongoli uviedli do pohybu turecké kmene z Hornej Ázie, ktoré sa usadili pri byzantských hraniciach a vytvárali malé kniežactvá. Tie na prelome 13. a 14. storočia zjednotil *Osman*, a započala nová nočná mora kresťanského sveta. Roku 1389 Osmani vyhrali

---

¹ ROUX, J. P.: *Střet náboženství*. Praha: Rybka Publishers, 2015, s. 136.

² Stvorili púšť a nazvali ju mierom. *Tacitus*. [online], [cit. 17/10/2016]. Dostupné na internete: <<https://www.goodreads.com/author/quotes/2936846.Tacitus>> .

³ BUDIL, I. T.: *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001, s. 144-178.

na Kosovom poli a zamierili na Konštantínopol. Obliehanie trvalo 8 rokov, mesto bolo na pokraji síl a kresťania takmer kapitulovali, keď sa na scéne dejín objavil ďalší, nikým neočakávaný protivník – *Temerlán*.¹ Dvaja Turci, dvaja moslimovia, sultán a Veľký emir – tak ako je Boh jeden, tak musí byť jeden panovník. Práve vďaka egu *Bayezida* a *Temerlána*, ktorí museli bojovať o pozíciu alfy, si Konštantínopol predĺžil svoju existenciu o necelé storočie. V polovici 15. storočia Konštantínopol žil len zo svojej niekdajšej slávy, no napriek tomu sa jeho pád stal medzníkom medzi stredovekom a novovekom. V 16. storočí boli Osmanmi bezpochyby najväčšou vojenskou silou sveta a islam ukazoval svoje ambície byť univerzálnou civilizáciou.

Zatiaľ čo na východe islam víťazil, na západe moslimovia bojovali o vlastné životy. Antisemitská politika *I. Kastílskej* a *F. Aragónskeho* sa týkala oboch semitských náboženstiev prítomných v Španielsku – židov aj moslimov. V krajine sa pod dozorom inkvizície diali hrôzy. Napriek tomu, že obe skupiny nútene konvertovali, nezachránilo ich to pred ďalšou perzekúciou. Roku 1568 *Filip II.* zakázal moslimom všetky kultúrne prejavy a nakoniec roku 1609 *Filip III.* vydal právne nariadenie o vyhnaní moslimov zo Španielska.²

V priebehu 16. a 17. storočia sa stretávame s nájazdmi kresťanských *bánd* na moslimov a moslimských na kresťanov, čo vyvolávalo reakciu u panovníkov. Hlavne v priebehu 17. storočia nastalo pokojnejšie obdobie, v ktorom takmer nenachádzame veľké bitky medzi moslimami a kresťanmi. Medzi Habsburskou ríšou a Osmanmi vládlo prímerie, ktoré ale bolo dôsledkom začínajúcej politickej degenerácie sultanátu³

---

¹ ROUX, J. P.: *Střet náboženství*. Praha: Rybka Publishers, 2015, s 152-156.

² ARMSTRONG, K.: *Islam a short history*. New York: Modern library chronicles book, 2002, s. 112.

³ Vraždy sultánov Osmana II. a Ibrahíma, vzburá Dzúrov, vzburá sýrskych Arabov, dve vojny s Iránom. Porov. ROUX, J. P.: *Střet náboženství*. Praha: Rybka Publishers, 2015, s. 197.

a nie skutočnými mierovými úmyslami. Konflikty toho obdobia sa presunuli na more a zatiaľ čo moslimskí piráti na mori víťazili, zo strednej Európy boli postupne vytláčané osmanské vojská. Definitívna porážka Osmanov, alebo ideologicky povedané, porážka moslimov kresťanmi, bola zavŕšená 26.1.1699 podpísaním Karlovického mieru.¹ Deklarovaná dĺžka mieru bola 25 rokov, čo ale nebolo dodržané. Z hľadiska šaría je to legitímny postup, keďže s neveriacimi je možné uzatvárať len prímerie a nie trvalý mierový stav.²

Počiatkom 18. storočia prešla európska spoločnosť intelektuálnou premenou, čo eskalovalo vo víťazstvo osvietenecov a v nástup priemyselnej revolúcie. Európa napredovala míľovými krokmi, zatiaľ čo moslimská spoločnosť v podstate stagnovala. V súčasnosti sa kladie Západu vina za to, čo bolo vykonané počas koloniálnej éry v moslimských krajinách, a dnešná situácia je následne vnímaná ako *karmický poriadok*. Kolonizátori majú svoj podiel viny na ekonomickej stagnácii zabraných krajín, ale tento stav tu existoval predtým, ako sa tu ustálila hegemonia Európy.³ 16. - 19. storočie bolo pre arabský svet obdobím neustáleho utlačania vládnucou osmanskou vojensko-byrokratickou mocou. Fungovala silná centralizácia politickej a ekonomickej moci. Osmanský systém neumožňoval dlhodobý rozvoj poľnohospodárskej produkcie a neexistovala ani nadprodukcia, ktorá by umožnila akumuláciu finančných zdrojov. Remeslá, hoci vysoko kvalifikované, nepoznali proces vkladania zisku do rozšírenia a zintenzívnenia práce. Tým pádom moslimský svet nebol schopný sa ekonomicky vyrovnáť západnému kapitalizmu. Osmanská ríša, ako vládnuca veľmoc, svojich obyvateľov ne-

---

¹ KÓNYA, P.: *Storočie protihabsburských povstaní*. [online], [cit. 08/10/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.nogradhistoria.eu/data/files/186789870.pdf>>.

² POTMĚŠIL, J.: *Šaría: Úvod do islamského práva*. Praha: Grada, 2012, s. 179.

³ NASR, S. V. R.: *European colonialism and the Emergence of Modern Muslim states*. [online], [cit. 24/10/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/book/islam-9780195107999/islam-9780195107999-chapter-13>>.

informovala o nových technologických postupoch, ktoré sa šírili Európou. Navyše Osmani nejavili záujem o rozvoj arabských provincií a svoju pozornosť venovali strategicky dôležitým bodom, ako boli Balkán, Malá Ázia a Kaukaz. Navyše k týmto ekonomickým faktorom pridajme fakt, že základné vzdelanie malo po storočia rovnakú podobu: výučba arabčiny ako jazyka Koránu, memorovanie jeho textov a žiadna snaha priviesť deti ku kritickému, samostatnému, tvorivému mysleniu. A do tohto strnulého, fatalizmom ovládaného kontextu začali koncom 18. storočia prichádzať európski kolonialisti.¹

Arabskí učitelia si kladli otázky o tom, ako je možná hegemonia Západu, ale na tento problém sa boli schopní pozerať len v náboženských kategóriách. Nemali intelektuálne predpoklady na to, aby porozumeli úspechu Západu na základe kapitalizmu, exaktných vied a zámorských objavov. Postupom času dochádza ku kultúrnej výmene medzi kolonizátormi a spolupracujúcou moslimskou vrstvou, a do moslimského povedomia sa dostávajú myšlienky boja za národnú identitu.

Sekulárny nacionalizmus je ale v arabskom svete prítomný až v 20. storočí, pretože hoci bolo osmanské impérium aké bolo, stále bol v očiach moslimov kalifátom a moslimovia nemali záujem sa podieľať na jeho rozbití tak, ako to konali Balkánske štáty.²

Koniec 1. svetovej vojny znamenal definitívny zánik Osmanskej ríše a pre jej provincie to znamenalo nové štátoprávne usporiadanie. Ríša bola rozdelená medzi víťazné mocnosti, hranice boli vytýčené a zakreslené v Paríži a Londýne, bez ohľadu na etnickú skladbu obyvateľstva a historické procesy boli brané na ohľad len do tej miery, aby prispeli k udržaniu stability v krajine. A hoci boli tieto krajiny vytvorené umelo, môžeme v nich badať rodiace sa idey národnej identity. Musíme mať ale na pamäti, že na Blízkom východe len s ťažkosťami nájdeme etnický

---

¹ MENDEL, M.: *Arabské jaro*. Praha: Academia, 2015, s. 56-61.

² BUDIL, I. T.: *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001, s. 294.

heterogénnu krajinu, a preto je národné povedomie problematicky definovateľné. Preto bol islam neustále prítomný, vo väčšej či menšej miere, ako spojivo medzi jednotlivými etnickými skupinami.

Nadvláda Európy bola v moslimských krajinách neustále prítomná. Ešte v 60. rokoch 20. storočia sa Európania domnievali, že aktívnym zásahom do ich politiky môže doviest' moslimskú spoločnosť k západným ekonomickým mechanizmom a západnej štátoprávnej politike. Ako nám história dokázala, bol to omyl. Napriek tomu Západ naďalej žije v nevyslovenom presvedčení, že moslimské krajiny potrebujú jeho vedenie.¹

Sekularizmus, ktorý priniesol Západ a ateizmus Sovietskeho zväzu v konečnom dôsledku vyvolali v moslimských krajinách ideologickú konfrontáciu, ktorá je základňou vzniku fundamentálneho islamu. Moslimovia sa postavili voči importovaným vplyvom, proti imperialistickým konštruktom Európy priľnutím ku konzervativizmu. Kľúčové filozofické pojmy európskych dejín, ako humanizmus, osvietenstvo, racionalizmus, evolúcia, materializmus a sekularizmus sú v islamskom svete často nepochopené, prijímané s rezervou alebo úplne odmietnuté ako prítomnosť cudzieho živlu kultúrnej agresie. Počas kolonializmu sa v arabských krajinách uplatňovali liberalizačné kroky, ktoré mali viesť k priblíženiu sa európskej úrovni. Moslimovia si ale uvedomovali nebezpečenstvo ovládnutia islamského sveta Európou a k slovu sa dostávali jednotlivci či skupiny, ktoré požadovali ochranu islamskej civilizácie. Spomenieme *Džamáluddína al-Afghániho*, ktorý sa koncom 19. storočia angažoval na obrode moslimského sveta a vyzýval k panislamskej solidarite. S jeho učením sa spájajú počiatky politických prejavov islamu 20. storočí.² V dnešnej dobe sa politický islam zmenil. Na rozdiel od reformných hnutí prvej polovice 20. storočia sa súčasní autori fundamentalistických interpretácií islamu rozhodli vynechať teoretické

---

¹ MENDEL, M.: *Arabské jaro*. Praha: Academia, 2015, s. 67-82.

² KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 59.

rozpracovanie vierouky či otázky šárie. Mravný život moslima v spoločnosti *obohatili* o rigidné príkazy a zákazy, pričom prijatie aj tých najmenších kultúrnych odlišností je pre nich neprijateľné a nezlúčiteľné s islamom. Paradoxne modernú spoločnosť prijímajú len v podobe technológií (mobily, satelity, internet, zbrane), pretože sú len nástrojmi na dosiahnutie návratu k čistému islamu, hoci tento pojem nie je presne definovaný a jedná sa skôr o akúsi verziu utopistického štáto-právneho modelu islamského štátu.¹

V súčasnosti svet obýva viac ako miliarda kresťanov a viac ako miliarda moslimov. Je zaujímavé, že fyzicky si nedokážeme predstaviť miliardu ľudí, ale dokážeme ich generalizovať: moslimovia sú teroristi a kresťania sú bigotní. Proti predsudkom je náročné bojovať najmä, ak minulosť stále slúži ako zdroj kolektívnej viny. *H. Arendtová* sa vo svojej práci *Pôvod totalitarizmu* pridáva hesla, že pochopenie znamená prijať skutočnosť a zvládnuť ich nápor. Cieľom vzdelávania sa v histórii by malo byť uchopenie reality na základe objektívnych faktov, ktoré môžu prispieť k prijatiu európskeho historického dedičstva nielen s jeho víťazstvami, ale aj omylmi, bez toho, aby sme sa pridržovali legend o zlatom veku či si fetišizovali historické osobnosti.

Literatúra:

ARMSTRONG, K.: *Islam a short history*. New York: Modern library chronicles book, 2002.

BUDIL, I. T.: *Úsvit rasizmu*. Praha: TRITON, 2013.

BUDIL, I. T.: *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001.

BUSH, G.: *George Bush speech 9/11*. [online], [cit. 04/12/2016].

Dostupné na internete:

<<https://www.youtube.com/watch?v=7TRVcnX8Vsw>>.

HARRIER, R.; MAYR-HARTING, H.: *Dva tisíce let křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.

---

¹ MENDEL, M.: *Islamizmus*. In: *Historická revue*. Bratislava: SAHI, 2015, roč. 26, č.7, s. 65.

- KÓNYA, P.: *Storočie protihabsburských povstanií*. [online], [cit. 08/10/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.nogradhistoria.eu/data/files/186789870.pdf>>.
- KROPÁČEK, L.: *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- KROPÁČEK, L.: *Křesťanství a islám: Násilí, dialog a reciprocita*. In: *Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost*. Praha: Středisko pro výskum sociálne kulturní plurality, 2001.
- MENDEL, M.: *Arabské jaro*. Praha: Academia, 2015.
- MENDEL, M.: *Džihád*. Praha: Atlantis, 1997.
- MENDEL, M.: *Islamizmus*. In: *Historická revue*. Bratislava: SAHI, 2015, roč. 26.
- MENDEL, M.: *Náboženství v boji o Palestinu*. Brno: Atlantis, 2000.
- MOFTAH, L.: *Obama links Christian crusades to ISIS*. [online], [cit. 04/12/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.ib-times.com/obama-links-christian-crusades-isis-what-know-about-historic-muslim-war-amid-bad-1807964>>.
- NASR, S. V. R.: *European colonialism and the Emergence of Modern Muslim states*. [online], [cit. 24/10/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/book/islam-9780195107999/islam-9780195107999-chapter-13>>.
- POTMĚŠIL, J.: *Šaria: Úvod do islamského práva*. Praha: Grada, 2012.
- ROUX, J. P.: *Střet náboženství*. Praha: Rybka Publishers, 2015.
- Tacitus*. [online], [cit. 17/10/2016]. Dostupné na internete: <<https://www.goodreads.com/author/quotes/2936846.Tacitus>> .
- VOIGTLÄNDER, N.; VOTH, H. J.: *Persecution perpetuated*. Cambridge: National Bureau of economic research, 2011. [online], [cit. 26/09/2016]. Dostupné na internete: <http://www.anderson.ucla.edu/faculty/nico.v/Research/Persecution_Perpetuated_NBER_WP.pdf>.

Voľby do Spolkového snemu 2017 a ich vplyv na budúci vývoj Spolkovej republiky Nemecko

Barbora Kollárová

Significant changes on the political scene, empowering the populists and voices calling after the radical solutions, but also the continuation of the current government, and thus another election victory of the chancellor Angela Merkel, could be brought to Germany in 2017. The elections to Bundestag on September will show, what will be the course of the Federal Republic of Germany. It will be significantly influenced by the managing of the migration crisis, security situation on the domestic scene and also a development on the international scene. Despite the hard criticism towards the chancellor because of the issues caused by the migration and for the radicalization of thousands of Muslims in Germany, her Cristian Democratic Union (CDU) is doing masterfully in the pre-election surveys. All experts agree, that these elections will be the most important election of this year in the whole world.

Charakteristika volebného systému v SRN

Volebné systémy predstavujú štátom stanovené pravidlá prípravy volieb, ich organizáciu, priebeh, zisťovanie a prepočet volebných výsledkov. V súčasnej dobe existuje nespočetné množstvo volebných systémov, pričom aj rovnako nastavený volebný systém môže produkovať v dvoch krajinách rozdielne výsledky. Dlhú dobu boli volebné systémy delené na väčšinové a pomerné na základe mechanizmu volebnej formule, pomocou ktorej sa hlasy prepočítavali na mandáty. V prípade väčšinových volebných systémov sa uplatňuje pravidlo väčšiny, kde víťaz berie všetko (obvykle je to jeden mandát), pri pomernom systéme sú mandáty medzi kandidátov rozdeľované podľa vzájomného pomeru získaných hlasov.

Nemecký volebný systém prešiel v priebehu svojej existencie významnými zmenami. Najmä po skončení druhej svetovej vojny sa jeho podoba stala objektom rozsiahlych diskusií. Predovšetkým mal odrážať negatívne skúsenosti s pomerným volebným systémom uplatňovaným v medzivojnovnej Weimarskej republike. V povojnovej Spolkovej republike Nemecko sa konali prvé voľby do Spolkového

snemu (Bundestagu) v roku 1949 na základe volebného systému, ktorý 60% hlasov rozdeľoval na základe FPTP (First-past-the-post – systém relatívnej väčšiny) a zvyšok pomocou uzavretých listín. Pri druhých voľbách už bol pomer v rozdeľovaní mandátov na základe FPTP a kandidátskych listín rovnomerný a volič získal druhý hlas. Tento systém zostal s určitými úpravami platný dodnes a je označovaný ako personalizovaný proporčný systém.¹

Od poslednej veľkej zmeny volebného zákona pozostáva nemecký Spolkový snem z 598 poslaneckých mandátov (minimálna hranica, teda bez presahujúcich a vyrovnávajúcich mandátov), pričom polovica mandátov (299) je prerozdeľovaná v jednomandátových volebných obvodoch podľa väčšinového systému a druhá polovica vo viacmandátových volebných obvodoch prostredníctvom pomerného systému. Tento mechanizmus mal spájať výhody oboch systémov, vďaka čomu by došlo k vytvoreniu stabilnej vlády a zároveň by odrážal nepresnejšie vôľu voličov.² Z dôvodu jeho proporčných výsledkov bol dlhú dobu radený k proporčným volebným systémom. Môžeme teda konštatovať, že volebný systém do nemeckého Spolkového snemu je akousi kombináciou väčšinového a pomerného volebného systému, v ktorom disponuje nemecký volič dvoma hlasmi.

Prvý hlas (Kandidatenstimme alebo Erste Stimme) dáva volič kandidátovi (teda konkrétnej politickej osobnosti) v jednom z 299 jednomandátových obvodov a mandát (Direktmandat) získa ten, kto dosiahne relatívnu väčšinu hlasov. Druhý hlas (Zweite Stimme) následne prideluje volič konkrétnej politickej strane na základe proporčného systému vo viacmandátovom volebnom obvode, ktorý odpovedá jednotlivým spolkovým krajinám. Kandidátska listina je prísne viazaná (Landesliste). Kandidát má navyše možnosť kandidovať na oboch kandidátkach. Pokiaľ získa mandát na základe prvého hlasu, je

---

¹ CHYTILEK, R.: *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.

² CHYTILEK, R.: *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.

vyškrtnutý z kandidátskej listiny a na jeho miesto sa posúva kandidát zapísaný za ním.¹

Po pridelení mandátov na základe prvých hlasov sú rozdelené mandáty druhého hlasu tak, že sa mandáty pridelujú podľa rozdielu medzi percentuálnym nárokom z proporčnej časti a počtom získaných priamych mandátov. Ak nastane situácia, že počet kresiel získaných na základe prvého hlasu prevyšuje celkový proporčný nárok, sú tieto mandáty ponechane strane. Tieto tzv. presahujúce mandáty (Überhangsmandate) zvyšujú celkový počet kresiel v Sneme.² V posledných voľbách v roku 2013 sa zaviedol nový prvok do volebného systému, ktorým je tzv. vyrovnávajúci mandát (Ausgleichsmandat). Jeho cieľom je vyrovnávať nepomer presahujúcich mandátov.

Aby sa strany mohli zúčastniť prerozdelenia mandátov, musia prekročiť tzv. volebné kvórum (Sperkklausel). Táto podmienka je splnená v prípade, ak:

- politická strana získa aspoň 3 priame mandáty na základe prvých hlasov
- získa minimálne 5% platných druhých hlasov pre kandidátne listiny v rámci celého územia SRN
- Výnimkou sú strany zastupujúce národnostné menšiny, na ktoré sa táto obmedzujúca klauzula nevzťahuje.³

Môžeme konštatovať, že nemecký volebný systém je využívaný s niekoľkými významnými zmenami v 60. a 90. rokoch dodnes a stal sa zdrojom inšpirácií pre volebné reformy nielen v postkomunistických krajinách, ktoré po roku 1989 začali budovať demokratický štát, ale aj

---

¹ KORTE, K.: *Wahlen in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2003, s. 43-46.

² KORTE, K.: *Wahlen in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2003, s. 43-46.

³ *Bundeswahlgesetz 1956*. [online], [cit. 19/06/2017]. Dostupné na internete: <https://www.bundestag.de/blob/189210/88f6863fcfb18711209a4f4109163cc8/bwahlg_pdf-data.pdf>.

pre mnohé konsolidované demokratické štáty ako napríklad Nový Zéland a pod. V dobe svojho vzniku nebol unikátny len z hľadiska použitého mechanizmu, ale aj z hľadiska spôsobu jeho vzniku.

Súčasná politická situácia pred spolkovými voľbami

Spolkové voľby do 19. Bundestagu sa uskutočnia 24. septembra 2017. Krajinové voľby, ktoré sa uskutočnili v tomto roku, sa preto považujú za určitý ukazovateľ stavu a tendencií vývoja predvolebnej politickej atmosféry. Voľby v jednotlivých spolkových krajinách majú svoje zvláštnosti a nemožno ich automaticky považovať za jediný ukazovateľ celonemeckých trendov. Stále cítiteľ rozdielne názory i nálady medzi „starou“ NSR a bývalou NDR. Avšak trendy, ktoré prevládajú v „starej“ NSR, kde je zhruba štyrikrát viac obyvateľstva ako v bývalej NDR, sú pred voľbami významnejšie.

Po viac ako polročnej prestávke sa krajinové voľby v tomto roku uskutočnili 26. marca v najmensej spolkovej krajine, v Sársku, s necelým miliónom obyvateľov. Nasledovali voľby v Šlezvicku-Holštajnsku (najsevernejšej spolkovej krajine, ktorá patrí k tým menším, má o niečo viac ako 2,850 mil. obyvateľov) 7. mája a o týždeň na to (14. mája) boli voľby v najľudnatejšej spolkovej krajine, v Severnom Porýní-Vestfálsku s takmer 18 miliónmi obyvateľov, čo je viac ako vo všetkých krajinách bez Berlína na území bývalej NDR.¹

V Sársku voľby nepriniesli prekvapenie. Podľa očakávania zvíťazila s prevahou Kresťansko-demokratická únia (CDU), ktorá získala v 51-člennom Landesparlamente 24 kresiel, Sociálnodemokratická strana Nemecka (SPD) získala 17 kresiel, Ľavica (Die Linke) 7 a Alternatíva pre Nemecko (AfD) 3 poslancov. Zloženie snemu sa zmenilo, keď sa oslabila Ľavica a vypadli Zelení (Bündnis90/Die Grünen) a Piráti, ktorí

---

¹ ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajiných parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajinskych_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017>.

v ňom boli po voľbách v roku 2012. Novou stranou v Landtagu je AfD, ktorá pokračuje vo svojich úspechoch a v každej spolkovej krajine, kde kandidovala (a všade prvýkrát), získala dostatočný počet hlasov, aby prekročila kvórum. Na základe volieb bola vytvorená (pokračuje) vláda veľkej koalície CDU-SPD na čele s *A. Kramp-Karrenbauerovou*.¹

V Šlezvicku-Holštajnsku zvíťazila tiež s náskokom CDU, ktorá má zo 73 miest v parlamente 25 kresiel. Do parlamentu sa dostali ešte SPD s 21, Zelení s 10, FDP s 9 a AfD s 5 poslancami. Traja poslanci sú ešte za Juhošlezvický zväz voličov – SSW (ktorý zastupuje záujmy voličov dánskej a frízskej národnosti a na základe Bonnsko-kodanského vyhlásenia z roku 1995 nemusí dosiahnuť 5% kvórum). Výsledky týchto volieb sa považujú za neúspech SPD a v širšom kontexte aj ľavice, lebo Die Linke si síce mierne polepšila, ale nepodarilo sa jej vrátiť do snemu, v ktorom bola v roku 2009.² Na základe volieb bola vytvorená tzv. „Jamajka“ koalícia pozostávajúca z CDU, Zelených a FDP na čele s *D. Güntherom*.

V Severnom Porýní-Vestfálsku zvíťazila tiež CDU, ktorá má 199-člennom v parlamente 72 poslancov. SPD získala 69, FDP 28, AfD 16 a Zelení 14 kresiel. Tieto výsledky sa hodnotia ako veľká porážka SPD (v krajine dosiahla najhoršie výsledky za celý čas svojej existencie) a vznikajú otázky, či „efekt Schulza“ (kandidáta na post budúceho kancelára) dokáže prilákať voličov pre SPD, lebo v tohtoročných voľbách do krajinských parlamentov ani v jednej spolkovej krajine nedosiahol úspech. Tesne pod kvórum zostala Die Linke a ani tu sa jej nepodaril návrat do snemu, v ktorom bola v roku 2009. Pokračovalo úspešné ťaženie AfD,

---

¹ ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajinských parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajinskych_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017>.

² ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajinských parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajinskych_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017>.

ktorá v tejto spolkovkej krajine získala najvyšší počet hlasov zo všetkých troch tohtoročných volieb.¹ Na základe volieb bola v týchto dňoch podpísaná koalíčná zmluva medzi CDU a FDP. Koalícia bude s vysokou pravdepodobnosťou vedená *A. Laschetom*, avšak ešte musí prebehnúť jeho zvolenie na post predsedu vlády.

Nakoľko sú tieto tri kľúčové voľby silným ukazovateľom vývoja celofederálnych parlamentných volieb, môžeme v krajinných voľbách identifikovať niekoľko tendencií. Prvou tendenciou je rast sily CDU, ktorá si vo všetkých troch krajinských voľbách polepšila a všade zvíťazila. Napriek rôznym prejavom nespokojnosti s politikou *A. Merkelovej* treba konštatovať, že CDU nabera pred parlamentnými voľbami na sile. Druhú tendenciu predstavuje úpadok SPD, ktorá všade stratila a prišla o kreslo premiéra krajinskej vlády v najľudnatejšom Severnom Porýní-Vestfálsku aj v Šlezvicku-Holštajnsku. Treťou tendenciou sa stal vzostup AfD vo všetkých tohtoročných krajinských voľbách, pričom v celonemeckých prieskumoch má spravidla ešte vyššie preferencie. Štvrtá tendencia je kolísanie voličov v podpore dvoch ďalších tradičných strán nemeckej politickej scény – FDP a Zelených. Zelení stratili vo všetkých troch voľbách a ich podpora klesá aj inde. FDP naopak si vo všetkých troch voľbách polepšila a väčšinou posilňuje aj v celonemeckom rozmere. Piatou identifikovanou tendenciou je oslabenie radikálnej ľavice. Die Linke stratila v Sársku a nedostala sa do dvoch ďalších krajinských parlamentov, v ktorých vo voľbách v roku 2009 bola zastúpená.

Prognóza možných výsledkov volieb do Spolkového snemu

Voľby do Bundestagu vyvolávajú zvýšenú medzinárodnú pozornosť (aj v kontexte tohtoročných volieb v členských štátoch EÚ) najmä

---

¹ ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajinských parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajinskych_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017>.

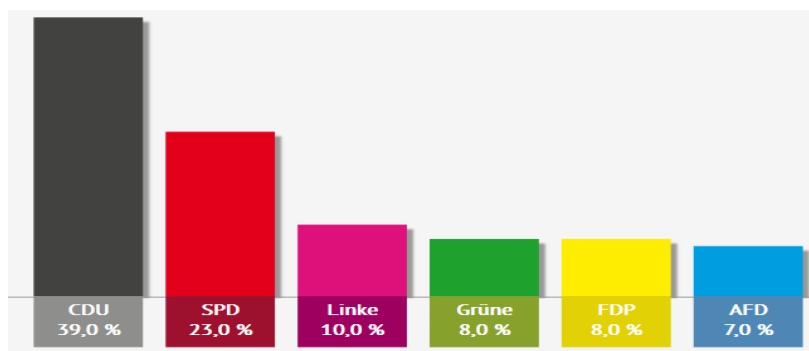
po parlamentných voľbách v Holandsku a po prezidentských voľbách vo Francúzsku. Ak by sme zobrali do úvahy vyššie spomenuté krajinské voľby a celoštátne prieskumy z posledných mesiacov, tak môžeme predpokladať, že jednoznačne zvíťazí tandem CDU/CSU, hoci zrejme nedosiahne taký výsledok ako vo voľbách v roku 2013, v ktorých získala 41,5% hlasov. Podľa viacerých prognóz CDU/CSU môže zvíťaziť aj s väčším náskokom.

SPD ešte v januárových prieskumoch verejnej mienky zaznamenávala značný nárast podpory, keď si strana vybrala bývalého predsedu Európskeho parlamentu (EP) *M. Schulza* za lídra, ktorý by mal v celonemeckých voľbách nahradiť *A. Merkelovú*. Preferencie sociálnych demokratov sa aj podľa výsledkov februárových a marcových prieskumov verejnej mienky inštitútu Forsa ďalej zvýšili (cca 33%) a po prvýkrát po viac ako štyroch rokoch (od októbra 2012) prekonalí hranicu 30%.¹ Avšak nasledujúce prieskumy ukázali, že tzv. Schulzov efekt slabne, a to práve v období, keď SPD vstúpila do kritickej fázy svojej kampane a utrpela veľké straty po troch krajinských voľbách v roku 2017. Od polky marca a výrazne od apríla môžeme v prípade SPD sledovať klesajúcu tendenciu. Naopak, v prípade CDU/CSU je možné sledovať z dňa na deň opačný trend. Do Bundestagu by sa mali dostať ešte štyri ďalšie strany, medzi ktorých volebnými ziskami sa predpokladajú len malé rozdiely. Ide o FDP a Die Linke, Zelených a AfD. Iné politické strany šance získať kreslá v 19. Bundestagu nemajú. Presné výsledky znázorňuje nasledujúci obrázok:

---

¹ *Prognose zur Bundestagswahl*. Stuttgart: Landeszentrale für politische Bildung, 2017. [online], [cit. 22/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.bundestagswahl-bw.de/prognosen_btwahl2017.html>.

Obrázok č. 1: Graf posledných prieskumov zo dňa 21.6.2017

Zdroj: Prognose zur Bundestagswahl, Landeszentrale für politische Bildung, 2017

Obrázok č. 2: Výsledky predvolebných prieskumov

Stand	Autor	CDU	SPD	Linke	Grüne	FDP	AFD	Sonstige
21.06.2017	Forsa	39,0	23,0	10,0	8,0	8,0	7,0	5,0
18.06.2017	Emnid	39,0	25,0	9,0	7,0	7,0	8,0	6,0
07.06.2017	Forsa	39,0	24,0	8,0	8,0	8,0	7,0	6,0
31.05.2017	Forsa	38,0	25,0	8,0	7,0	9,0	7,0	6,0
23.05.2017	Forsa	39,0	25,0	8,0	7,0	9,0	7,0	5,0
19.05.2017	Infratest dimap	38,0	26,0	6,0	8,0	9,0	9,0	4,0
19.05.2017	Forschungsgruppe Wahlen	38,0	27,0	9,0	7,0	8,0	7,0	4,0
17.05.2017	Forsa	38,0	26,0	8,0	7,0	8,0	7,0	6,0
16.05.2017	Insa	36,0	27,0	9,0	6,0	8,0	10,0	4,0
13.05.2017	Emnid	37,0	27,0	10,0	8,0	6,0	8,0	4,0
11.05.2017	Infratest dimap	37,0	27,0	7,0	8,0	8,0	10,0	3,0
10.05.2017	Forsa	36,0	29,0	8,0	7,0	7,0	7,0	6,0
03.05.2017	Forsa	36,0	28,0	8,0	8,0	7,0	8,0	5,0
28.04.2017	Forschungsgruppe Wahlen	37,0	29,0	9,0	8,0	6,0	8,0	3,0
26.04.2017	Forsa	36,0	30,0	8,0	7,0	6,0	9,0	4,0
25.04.2017	Allensbach	36,0	31,0	9,0	7,0	6,0	7,0	4,0
19.04.2017	Insa	34,0	30,5	9,0	6,0	6,5	10,0	4,0
19.04.2017	Forsa	36,0	30,0	9,0	6,0	6,0	8,0	5,0
13.04.2017	Infratest dimap	34,0	31,0	7,0	8,0	6,0	11,0	3,0
04.04.2017	Forsa	36,0	29,0	9,0	7,0	5,0	8,0	6,0

Zdroj: Prognose zur Bundestagswahl, Landeszentrale für politische Bildung, 2017

Hlavní kandidáti na post kancelára: Merkelová vs. Schulz

Hlavným predstaviteľom výkonnej moci v Spolkovej republike Nemecko je vláda.²⁹ Podľa čl. 62 *Základného zákona* je spolková vláda zložená zo spolkového kancelára a spolkových ministrov. (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, 1949) Je nutné podotknúť, že spolkový kancelár je síce členom vlády, no jeho osobný status ale i funkcie, ktoré mu prislúchajú, sú výrazne odlišné od ostatných členov

vlády. Spolkový kancelár stojí na čele vlády. Vláda ako taká je „centrál-
nym exekutívnym orgánom s koordinačnou a regulačnou funkciou. Jej úlohou
je aj vedenie a kontrola obrovského administratívneho aparátu Spolku. Sam-
otná administratíva je však v rukách spolkových krajín, či už v oblasti
výlučného zákonodarstva alebo vykonávaním prijatých uznesení vlády“.¹

Spolkového kancelára volí vždy novozvolený Spolkový snem po
všeobecných voľbách, kedy snem vstupuje do nového funkčného ob-
dobia. Kandidáta na post kancelára predkladá snemu spolkový pre-
zident, ktorý absolvuje rozhovory s predstaviteľmi jednotlivých par-
lamentných frakcií. Aby bola voľba platná, musí tento kandidát získať
v prvom kole hlasy nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov, teda ab-
solútnu väčšinu. V prípade, že kandidát získa potrebný počet hlasov,
prezident túto osobu vymenuje do funkcie spolkového kancelára.
V prípade druhého alebo tretieho kola voľby kandidáta nenavrhuje
prezident, ale sám Spolkový snem.² Kľúčovými kandidátmi na post
spolkového kancelára sú súčasne úradujúca kancelárka A. Merkelová,
ktorú nominovala CDU v decembri minulého roku i CSU vo februári
a M. Schulz, ktorého nominovala SPD v januári tohto roku.

A. Merkelová sa po dlhých rokoch politickej kariéry stala kance-
lárkou po voľbách v roku 2005. Ak vyhrá tohtoročné voľby, bude to jej
štvrté vládne obdobie na poste kancelára SRN, čím bude môcť konku-
rovať 16-ročnej vláde H. Kohla. Súčasná kancelárka sa stala v roku 2005
prvou ženou v Nemecku, ktorá bola zvolená do pozície spolkového
kancelára a zároveň prvým kancelárom od zjednotenia Nemecka v
roku 1990, ktorý pochádzal z bývalej NDR.³ Vďaka rozsiahlym
reformám, ktoré však boli spojené s rôznymi nepopulárnymi opatre-
niami sa hospodárska situácia Nemecka začala zlepšovať a SRN bola

---

¹ KATUNINEC, M.: *Spolková republika Nemecko (politický systém a politický vývoj)*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2009, s. 24.

² DOHR, H.; WINDFUHR, H.: *Staat, Verfassung, Politik: Grundlagen für Studium und Praxis*. Hilden/Rhld: Verlag Dt. Polizeiliteratur, 1997.

³ LANGGUTH, G.: *Angela Merkel: Aufstieg zur Macht Biografie*. München: Deutscher Taschenbug Verlag, 2005.

opäť schopná dodržiavať záväzky vyplývajúce z Paktu stability a rastu. Najdôležitejšie témy, ktoré rezonovali v období jej doterajšieho pôsobenia v oblasti zahraničnej a najmä európskej politiky sú hlavne nemecko-americké vzťahy, problematika ďalšieho rozširovania EÚ, rokovania o európskej ústave, finančná kríza EÚ a v súčasnosti hlavne migračná kríza a s ňou spojený terorizmus. Práve posledná oblasť sa stala dôvodom jej ostrej kritiky a straty preferencií. Ako však ukázal vývoj, tak *A. Merkelová* si napriek silnej kritike pri riešení migračnej krízy dokázala získať dôveru občanov a dokázala obstáť v tejto náročnej skúške.

M. Schulz je nemecký politik, ktorý pôsobil 23 rokov v európskych štruktúrach. Ako poslanec Európskeho parlamentu (od r. 1994) zastupoval SPD a od roku 2004 bol predsedom socialistov v Európskom parlamente. V rokoch 2012-2017 pôsobil ako predseda Európskeho parlamentu. *M. Schulz* je zástancom voľného obchodu a dištancuje sa od politiky „úspor“ a po svojom zvolení chce bojovať proti daňovým únikom. Na norimberskom straníckom zjazde dal jasne najavo, čo ho v strane znepokojuje. V tomto kontexte hovoril hlavne o tabuizovaných témach. Jednou z nich bol 35-hodinový pracovný týždeň, ktorý neodpovedá realite väčšiny obyvateľstva. *M. Schulz* sa považuje za reformátora pohybujúceho sa v stredopravicovej časti SPD, ktorá bola reprezentovaná spolkovým kancelárom *G. Schröderom*.¹

M. Schulz ako bývalý predseda Európskeho parlamentu hovorí prirodzene hlavne o Európe. Z jeho postojov a názorov môžem vydedukovať, akým smerom by sa podľa neho malo uberať povolebné Nemecko a to predovšetkým v hospodárskej oblasti. *M. Schulz* podporuje názor, že rast nemeckého hospodárstva a obchodu zaistí hlavne podpora investícií. Európsku politiku úspor považuje za neoliberálnu a odmieta ju. Neustále presadzovať obmedzovanie výdavkov je podľa

---

¹ RERICH, J.: *Martin Schulz je nový kandidát SPD na nemeckého kancléře. Co od něho očekávat?* [online], [cit. 30/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/1693659>.

neho chyba. *M. Schulz* ale zároveň považuje za dôležité zaistenie príjmov štátneho rozpočtu, a to hlavne spravodlivou daňovou politikou.¹

V otázke daňových únikov sa v podstate zhoduje s *A. Merkelovou* a ministrom financií *W. Schäublom*. Aj v otázke podnikateľských daní zastáva *M. Schulz* podobný názor ako *A. Merkelová*, a to ten, že sa zisky z podnikania musia daň v Nemecku. *Schulz* sa zhoduje s *A. Merkelovou* aj v názore, aby členské štáty po vystúpení Veľkej Británie z EÚ nezačali kvôli možnému daňovému dumpingu reštrukturalizovať svoje systémy. Podľa *M. Schulza* sú štrukturálne reformy nevyhnutné.²

Na druhej strane sa názory *M. Schulza* a *A. Merkelovej* rozchádzajú až v otázke európskej politiky. Podľa *M. Schulza* budú voľby do nemeckého spolkového snemu zároveň voľbami „európskymi“, pretože v dnešnej dobe sa politické problémy budúcnosti nedajú riešiť výlučne na národnej úrovni. Podobný názor síce vyjadrila i *A. Merkelová*, ale z jej konania je častokrát zo strany kritikov vidieť, že stále zastupuje hlavne vnútrostranícke záujmy. To sa nakoniec ukázalo aj počas sporu s Medzinárodným menovým fondom v kontexte úverového programu pro Grécko. V oblasti voľného obchodu sa napríklad pod prípadným vedením *M. Schulza* neočakáva posun doľava. Ako predseda Európskeho parlamentu podporoval uzatvorenie kontroverznej dohody CETA o voľnom obchode s Kanadou.³

V momentálne najaktuálnejšej otázke migrácie zastáva *M. Schulz* veľmi prísne stanovisko. Ak vyhrá blížiacie sa parlamentné voľby

---

¹ RERICH, J.: *Martin Schulz je nový kandidát SPD na nemeckého kancléře. Co od něho očekávat?* [online], [cit. 30/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/1693659>.

² RERICH, J.: *Martin Schulz je nový kandidát SPD na nemeckého kancléře. Co od něho očekávat?* [online], [cit. 30/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/1693659>.

³ RERICH, J.: *Martin Schulz je nový kandidát SPD na nemeckého kancléře. Co od něho očekávat?* [online], [cit. 30/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/1693659>.

a stane sa kancelárom Nemecka, bude tvrdo presadzovať sankcie voči krajinám, ktoré odmietajú prijať imigrantov. Vo svojich úvahách ide ďalej a tvrdí, že krajinám, ktoré nebudú prijímať imigrantov, treba zrušiť eurofondy.

Záver

Na základe nášho príspevku môžeme konštatovať, že hlavná línia vývoja volebných trendov a atmosféry sa už dramaticky nezmení. S pomerne veľkou pravdepodobnosťou bude pokračovať veľká koalícia. Druhou možnosťou, ktorá sa črtá zatiaľ len veľmi slabo, je vytvorenie koalície CDU/CSU, FDP a Zelených, ktorá však závisí od toho, aký bude zisk FDP a Zelených a aká bude ochota týchto strany vstúpiť do takejto koalície. Iné koalície sú podľa súčasných preferencií len čistými špekuláciami.

Ďalej možno konštatovať, že napriek mnohým problémom, s ktorými súčasné Nemecko zápasí, ide o štát, v ktorom najsilnejšie politické strany (CDU/CSU a SPD) majú za cieľ pokračovať v neoliberálnej globalizácii a v tomto smere ovplyvňovať aj EÚ. Dajú sa pripustiť ešte aj dve iné podoby vývoja, ale tie vyžadujú pomerne veľké zmeny na nemeckej politickej scéne, ktorých uskutočnenie by trvalo dlhší čas a aj ináč sú veľmi málo pravdepodobné. *„Prvá, pozitívnejšia, by bola v tom, že perspektívne sa Nemecko otočí výrazne doľava a doma aj v EÚ sa vráti späť k napĺňaniu koncepcie sociálneho štátu, ktorý poznáme spreď viac ako dvadsiatich rokov. Druhá, horšia, je posilnenie nacionalizmu a populizmu, ktoré môže vyústiť do posilňovania izolacionizmu, zníženia záujmu Nemecka o fungovanie EÚ a výraznejšieho presadzovania jeho národných záujmov vo svete“*.¹

---

¹ ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajských parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajnskych_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017>.

Literatúra:

- Bundeswahlgesetz 1956*. [online], [cit. 19/06/2017]. Dostupné na internete: https://www.bundestag.de/blob/189210/88f6863fcfb18711209a4f4109163cc8/bwahlg_pdf-data.pdf.
- DOHR, H.; WINDFUHR, H.: *Staat, Verfassung, Politik: Grundlagen für Studium und Praxis*. Hilden/Rhld: Verlag Dt. Polizeiliteratur, 1997.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, 1949*. [online], [cit. 21/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/brussels/website/media/Basis/Mitgliedstaaten/Deutschland/Pdf/Grundgesetz.pdf>.
- CHYTILEK, R.: *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.
- KATUNINEC, M.: *Spolková republika Nemecko (politický systém a politický vývoj)*. Trnava: Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2009.
- KORTE, K.: *Wahlen in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2003.
- LANGGUTH, G.: *Angela Merkel: Aufstieg zur Macht Biografie*. München: Deutscher Taschenbug Verlag, 2005.
- Prognose zur Bundestagswahl*. Stuttgart: Landeszentrale für politische Bildung, 2017. [online], [cit. 22/06/2017]. Dostupné na internete: http://www.bundestagswahl-bw.de/prognosen_btwahl2017.html.
- RERICH, J.: *Martin Schulz je nový kandidát SPD na německého kancléře. Co od něho očekávat?* [online], [cit. 30/06/2017]. Dostupné na internete: http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/1693659.
- ŠKVRNDA, F.: *O výsledkoch volieb do krajiných parlamentov v Nemecku na jar 2017*. [online], [cit. 27/06/2017]. Dostupné na internete: http://www.noveslovo.sk/c/O_vysledkoch_volieb_do_krajin-skich_parlamentov_v_Nemecku_na_jar_2017.

Otvorená spoločnosť z pohľadu projektovania moderného sveta a lepšieho človeka

Elena Kenderešová

The baseline in this article is zoom constantly continuous tendency mankind to build the project, in which society a weakest, thinking element, human, were destined for better targeting. In this regard, we consider it beneficial to carry out all the activities linked to finding optimum conditions for an open society as a means of reconciling individuals in a democratically guaranteed area for exercising freedom, justice and accountability. The aim submitted study is to analyze the consumer society from which are disappearing values of humanity. Its main thrust is to point to the dichotomy in historical character and the human thinking.

Vytvorenie stabilnej pluralistickej spoločnosti je veľmi náročnou úlohou, ktorá v sebe implementuje vzájomnú úctu a toleranciu v kontexte zachovania liberalizmu a hodnôt v osobnom živote ale aj hodnôt v politickom živote. Použitie liberalizmu, slobody rozumu a hodnôt tolerancie si v dnešných podmienkach môžeme predstaviť ako osobnú vieru človeka vo vlastné práva, ktoré mu slobodne umožňujú využívať svoje presvedčenie a dovoľujú mu zastávať svoj vlastný názor. Každý jedinec má morálku vo svojich rukách a existuje veľmi tenká čiara, ktorá by nám dovoľovala prekročiť druhého osobné hranice. V demokratickej spoločnosti by sme sa pri celkovom poňatí tohto práva mohli pohybovať v dvoch smeroch. Jeden smer by poukazoval na morálne právo a druhý smer by poukazoval v tomto kontexte na právo politické. Liberalizmus, tolerancia, hodnota autonómie je vlastne morálnym spoliehaním sa človeka, aj keď jeho koncept má filozofickú povahu.¹

Liberálna demokracia je postavená na základných pilieroch liberalizmu, ktoré pozostávajú zo slobody prejavu a slova rovnako ako zo slobody v otázkach vierovyznania a niekoľkých práv vzťahujúcich sa

---

¹ WILLIAMS, B.: *Na počátku byl čin. Realizmus a moralizmus v politické diskusi*. Praha: Pavel Mervart, 2011, s. 202-204.

na majetok. Západne spoločnosti pre ich hlbokú zakorenenosť nezvyknú spochybňovať tieto piliere. Vznik liberálnych ideí podnietil pád feudalizmu v Európe, čo podnietilo vznik kapitalistických spoločností. Aj z tohto dôvodu sa stal liberalizmus základom industriálneho Západu. V jeho základe sa nachádza neopomenuteľný vzťah medzi kapitalizmom a liberalizmom. Mal by odrážať potreby a aspirácie strednej vrstvy a tak zahrňovať revolučné zmeny. Z tohto dôvodu bol aj ich charakter výrazne radikálny v období keď vznikali. Aj napriek svojej radikálnej forme podporoval slobodu svedomia a myslenia, ktoré predstavujú dôležitú platformu v dnešných demokratických spoločnostiach.¹

Prirodzená podstata človeka, ktorá ho podnecuje k premene v rámci priebehu dejín má význam aj pre kultúrnu orientáciu. Človek je zasadený do prostredia, v ktorom problémy nadobudli verejný charakter a pre jednotlivcov znamenajú naliehavú osobnú starosť. Každá doba svojim charakterom odpovedá na elementárne otázky - kam človek smeruje, kde stojí a čo môže? Je otázkou vlastného určenia každej epochy v akom rozhraní a s akým vymedzením sa stotožní. Rovnako ako epocha aj naše vymedzenie človeka respektíve seba samého sa v tomto momente stáva prekonaným vzhľadom k novým skutočnostiam zahŕňajúcim neustále rýchle zmeny v spoločnostiach a vo svete. Vedomie, ktoré nie je obmedzené stagnovaním, je svedkom ľudskej snahy nájsť vhodný spôsob relevantného opisu obrysov doby, v ktorej sa odohrávajú osudy jedincov. Existuje historická clona zakrývajúca naše oči, vedomie a v neposlednom rade aj naše predstavy a očakávania. Naše výklady sveta sú ovplyvnené epochou minulosti, pri ktorej dochádza k porovnávaniu, vzniká pocit zovšeobecnenia pre dnešok, čo vo svojej podstate vytvára nie primeraný výklad sveta. Neopomenuteľným, hlavným, predpokladom k zvyšujúcej sa slobode je racionalita. *„Oslobodzujúca idea pokroku prostredníctvom rozumu, viera vo vedu ako rýdze*

---

¹ HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 21-22.

*dobro, požiadavka všeobecného vzdelania a viera v jeho politický význam pre demokraciu – všetky tieto ideály osvietenstva spočívali na blaženom predpoklade, že medzi rozumom a slobodou existuje podstatná spojitosť“.*¹

Liberalizmus je v úzkom vzťahu k priemyslovému kapitalizmu a industrializmu. Industrializácia je „dvojsečný“ proces a to z dôvodu, že prináša obrovský rast bohatstva, bohaté kruhy ľudí, a zároveň týmto výtvorom produkuje vrstvy chudobných, biednych a nezamestnaných.² Zároveň, rozrastajúca sa sociálna nerovnosť plodí nerovnosť politickú a občiansku. Aj keď priemyslový kapitalizmus plodí slobodu a všeobecný blahobyt „pre všetkých“ treba si uvedomiť, kto je hodnotiteľom týchto kritérií a podmienok, v ktorých žijeme. Každý jedinec, z vlastnej pozície (konzument, politik, ekonóm) má vlastnú optiku nazerania na podmienky, v ktorých žije. Súčasným trendom moderných spoločností je neustále zvyšujúca sa byrokratizácia, racionalizácia (súvisiaca s individualizmom) a následná ekonomizácia. Človek disponuje konceptuálnym tvorivým vedomím a samostatnou formou duchovnej produkcie, ale aj napriek tomu väčšina populácie mlčí o prítomnosti zhubných atribútov spoločnosti. Tvorivé vedomie jedincov je vo výraznej miere ovplyvnené, manipulované, z rôznych smerov a tak sa stáva naučeným, vnúteným, insitným vedomím.

Musíme si uvedomiť, že sloboda je nádherný dar, ale nie je to len samolúba bezbrehosť. Človek sa vydal cestou hedonistického života, ktorému je podsúvaný fakt, že len jeho ostré lakty ho dovedú do stavu, v ktorom bude užívať blaho spoločnosti. „Privatizovaný“ verejný priestor diktuje širokú škálu podmienok, vzorcov správania a podnecuje k vytvoreniu nového akustického obrazu našej nepokojnej doby. *„Nové médiá takýto svet posilňujú a hrajú s nami navyiac hru na skutočný a virtuálny priestor, kde vystupujú najrôznejší umelci reprodukcie, architekti*

---

¹ MILLS, CH. W.: *Sociologická imaginace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 180.

² HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 45.

s neobmedzenou invenciou, vizuálny komunikátori a sprejeri, aby nám popísali svet z jeho odvrátenej strany a parodovali úsilie človeka čokoľvek na ňom meniť. Hojne zastúpenou skupinou sú tiež politici, ktorí prijali daný stav ako výzvu k vlastnej sebarealizácii, kde už nie sú dané pravidlá a priestor pre ostatných“.¹ Súčno umelých pravd ponúka jedincovi veľmi náročný proces, v ktorom len ťažko dokáže identifikovať umelo vytvorené pravdy od skutočných pravd. Je to náročnosť plynúca z tejto samotnej skrytosti pravd, ktorá je často len zámerom sofistikovaných skutkov človeka. Veci a udalosti vo svete sú rozlične až diametrálne vysvetľované stále vlastnou (vyhovujúcou) optikou tej ktorej strany. Podsúvaná pravda väčšine je spojená s jedinou hlavnou úlohou – znemožniť akékoľvek kritické nazeranie, lebo nálepka, ktorú človek po vyslovení kritiky dostane je nositeľom urážlivej nálepky. Originalita a kritickosť je v človeku popieraná a človek sa stal len kópiou bez originality, ktorá vyviera z jeho ľudskej prirodzenosti. Aj keď si to človek neuvedomuje život plynie aj bez týchto snáh o umelé vytvorenie a pretvorenie sveta a človeka v ňom.

„Život hľadá lepší svet. Každý jednotlivý živý tvor sa snaží nájsť lepší svet, prinajmenšom sa zastaviť či podržať tam, kde je život lepší. A tak je to od améby až po nás. Vždy znovu je naším prianím, našou nádejou, našou utópiou nájsť ideálny svet. To je nám nejako vštípené darwinovským výberom... Hľadáme svoje životné prostredie a aktívne ho formujeme... Naša vôľa tak hrá v celých dejinách podstatnú úlohu...“² Americký finančník židovského pôvodu G. Soros ponúka ideál otvorenej spoločnosti, našej globálnej spoločnosti, v ktorom je potrebné určiť základné hodnoty, podporovať rozvoj otvorených spoločností na svete a rozvoj medzinárodných inštitúcií. V zmysle Sorosa je to ideál nezvyčajný, založený na poznaní, že dosiahnuť ideál (v zmysle dokonalosti) je veľmi náročný proces, ktorý je vo svojej celkovej podstate nedokonalý, ale vyviera z myšlienky, že

---

¹ RŮŽIČKA, V.: *Politika a média v konzumní společnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 145.

² POPPER, K. R.; LORENZ, K.: *Budoucnost je otevřená*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 19.

Ľudské poznanie, vedomie aj ako ľudská bytosť sú nedokonalé. Z tohto dôvodu uvažoval Soros, o tom, že ideál nedosiahnutia ale umožňuje následné zdokonalenie a podnecovanie k nasledujúcemu postupu. Iný zvolený prístup a voľba prostriedkov na dosiahnutie „(ne)dokonalejšej“ spoločnosti majú dosiahnuť rovnaký cieľ. Všetky aspekty našej existencie sú ovplyvnené sledovaním osobného záujmu jedinca, ktorý bol v podmienkach dnešného sveta povýšený na univerzálny princíp.¹

*„V intelektuálnej tradícii Európy je substanciálnym jadrom spomínanej evolúcie idea mravnej vôle, podporená mohutnosťou ľudského rozumu, ktorá limituje projektovacie parametre pre mechanizmus vysvetľujúci a umožňujúci spôsob, akým funguje logika životných súvislostí, pričom zároveň poskytuje mantinely pre systematickú konceptualizáciu politickej (ideologickej) agendy, rešpektujúcej dôstojnosť a slobodu ako esenciu ľudskosti“.*²

S. Márai tvrdil, že „na otázku, či nás skúsenosti chránia pred lacným alebo nebezpečným nástojčivým pokušením, treba odpovedať záporne. Pred zlyhaním nás môže zachrániť iba vernosť charakteru, a nie naše skúsenosti. Preto každý deň choď ďalej, hoci aj s doráňanými nohami a v biede“.³ Žijeme vo svete veľmi silnej emocionálnej anémie, ktorej nosné piliere siahajú do skorších období, kde ľudské „zlyhanie“ je vo vytrácajúcom hodnotovom pociťovaní v sile a vo veľkosti človeka. Aj keď má ľudské vedomie najmenej rozvinuté poznatky o podstate človeka, predsa žijeme vo svete, kedy prežívame sami svoju identitu len so svojimi schopnosťami a vlastníckymi právami. Prítomnosť „šialenstva“, určitej výchyľky, nezanedbateľnej originality a všadeprítomnej nutnosti vyžadujúcej individuality je len predkladaným vzorom alternatívy nudnej normality podporenej mediálnymi inváziami. Všetko to je zastierané len formálnym formovaním a utváraním ľudskej identity, nie podľa pravidiel morálnej

---

¹ SOROS, G.: *Otvorená spoločnosť*. Kalligram, 2001, s. 144-145.

² GBÚROVÁ, M.; DOBIAS, D.: *Idea liberalizmu v Európskom a Slovenskom politickom myslení*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014, s. 13.

³ MÁRAI, S.: *Kniha bylín*. Bratislava: Kalligram, 2010, s. 21.

a mravnej priamočiarosti, ale podľa pravidiel bezbrehej a neohraničenej slobody, ktorá nás ohrozuje a utvára svet okolo a nás v ňom. Typická vonkajšia forma človeka poznačená sebaaroganciou a sebaobmedzujúcou zahľadenosťou do seba samého nenecháva priestor na vyniknutie dominancie racionalizmu v „iracionálnom“. Vo svete, v ktorom prebiehajú pokusy o uzatvorenie neuzatvoriteľného, spojenie nespojiteľného, nahradenia ľudskej prirodzenosti ľudskou neprirodzenosťou, kde identita človeka sa stala len partikulárnou, s habitusom subjektivity, re-definovania už definovateľného. Celkový charakter systému (nie len myšlienkového) je hlboko narušený. Sú v ňom zjavné trhliny a na ich odstránenie je potrebné opätovné obnovenie miznúcej dôvery respektíve prístupenie k zásadnejším zmenám v myslení a konaní ľudí. Ak sa bude zachovávať tento statický stav trhliny sa budú stále prehľbovať a postupne narušovať jadro demokratickej spoločnosti. V tomto stave ostanú len indivíduá a výrazne individuality, ktoré budú vystavené boju o zachovanie existencie. Zatiaľ prebiehajú ako tvrdí filozof M. Hauser rozličné zápasy a v „ideálnom prípade sa zachovávajú pravidlá“.¹

Potreba spomínanej zmeny si vyžaduje uvedomenie si toho, čo tvrdil už Masaryk, že existuje mnoho humanitných sústav, od ktorých sa odvodzujú individualistické sústavy.² Sebapoznanie človeka a jeho prehĺbenie je správnu cestou humanizmu vedenou k rozumnému životu, životu v súlade s jednotou, tak prírodnou ako aj s jednotou k nadprirodzenému. Človek sa najskôr musí naučiť objaviť sám seba s poznať svoje vnútorné ja. Momentálne je ešte len vo fáze, keď sa „musí naučiť užívať svoje vlastníctvo. Musí sa naučiť narábať s prírodou a regulovať ju v malom tak, aby nenarušil jej celkovú rovnováhu, musí dbať na to, aby sa účelnosť v jeho konaní nezmenila na protiúčelnosť v následkoch jeho konania.

---

¹ BALAŠTÍK, M.: *Co se to dnes děje?* In: *Kopat do žuly motykou. Rozhovory s Michaelem Hauserem*. Praha: Rybka Publishers, 2014, s. 145.

² MASARYK, T.G.: *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990, s. 23.

Človek musí poznať hranicu svojich možností a pochopiť, že prírodnými zákonmi je zviazaný s väčším celkom, než je ten, ktorý môžu kontrolovať jednotlivci a skupiny so zámerom pokryť krátkozraké potreby a želania.¹ Je potrebné oslobodiť sa a vymaniť sa z pút, ktoré človeka zväzujú k nepoznaniu, až vtedy môžeme hovoriť o slobode, ktorej prvotné poznanie bude sprevádzané „divokými“ pudmi, ktoré je potreba skrotiť primeranými prostriedkami. Tieto prostriedky môžu mať rozličnú podobu – od využitia jednotlivých výchovných praktík až po vzdelávacie metódy. Pri týchto metódach je možné rozvíjať sebaopoznanie jedinca rovnako ako poznanie druhých jedincov v kontexte využitia slobody, ktorá je jedincovi priznaná a na ktorú má právo. Sloboda rozumu je legitímna a právoplatná. Od podstaty tejto slobody sa odvodzuje ideál prirodzenosti, pod ktorý spadá ideál mravnosti a aj ideál morálky. Formulácia humanity sa môže zakladať na rozličných prvkoch a môže mať rozličnú podobu. Ten správny ideál humanity (už nech sa zakladá na cirkevnej alebo necirkevnej etike) je nosným pilierom čistého človečenstva, mravného a morálneho človečenstva.²

Každý prejav humanity je vo svojej podstate prejavom individualistickým a každý prejav individualizmu v rozličných oblastiach obsahuje humanistické ale aj nehumanistické prejavy. Odlišnosť človeka stelesnená v jeho originalite zahrňujúca prejavy slobody, ľudskej nespútanosti, využívania „veľkolepých“ možností, je svojou neohraničenosťou a nebezpečenstvom príkladom, pred ktorým musia existovať bariéry strachu a brzdy z vykonania všetkého. Je nevyhnutná prítomnosť axiómy ako zápasu, pri ktorom by mala byť otvorenosť voči tomu ako si to predstavujem ja a aké sú nároky zo strany spoločnosti a štátu. Pociť slobody je súčasťou ľudskeho života a vedomia človeka. Tento pocit je vštípený do podvedomia každého jedinca. Vymedzenosť daného pojmu nie je možná len sama o sebe, ale jeho nadväznosť na celok mu

---

¹ WRIGHT, G. H.: *Humanizmus ako životný postoj*. Bratislava: 2001, s. 22.

² MASARYK, T.G.: *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990, s. 107-108.

dodáva potrebnú úplnosť. Schelling tvrdí, „že pojem systému odporuje pojmu slobody ... a že musí existovať nejaký systém (prinajmenšom v božskom rozume), s ktorým sa znáša aj sloboda, lebo individuálna sloboda nepopierateľne nejako súvisí s celkom sveta (nezáležiac na tom, či rozmyšľame realisticky alebo idealisticky). Záleží na vymedzení princípu, ktorým človek poznáva“.¹ V kontexte humanistických sústav a prirodzených zákonov implementovaných do prostredia „postmoderného sveta“, by sme prítomnosť schopnosti poznania mali povýšiť nad znalosti. Aj v duchu myšlienok Montesquieuho môžeme uvažovať o podobe dnešných vecí. Človek ako samostatná súčiastka „veľkolepého systému“ je v pozícií, keď jeho hlas je len slabou ozvenou v hlučnom svete názorov a presvedčení iných, kde ľudia a hodnoty, rozum a city sa stávajú predajným tovarom na trhu peňazí. „Strach vedie ľudí k tomu, aby pred sebou utekali, avšak známky vzájomného strachu by ich skoro prinútili k tomu, aby sa k sebe priblížili. Akonáhle sú ľudia v spoločnosti, strácajú pocit svojej slabosti. Rovnosť, ktorá medzi nimi bola končí a začína vojnový stav“.²

Hayek tvrdí, že ľudstvo je poznačené tým, že naše „vrodené reakcie majú tendenciu prerážať sieť naučených pravidiel, ktoré uchovávajú civilizáciu“.³ V tomto kontexte sme my tvorcami aj ničiteľmi, ktorý na pevnom pancieri modernej civilizácie zastierame naše skutky smerujúce k otváraniu pomyselných nožníc medzi jedincami. Teoretický charakter tejto myšlienky vyžaduje lepšie poznanie štrukturálnych súvislostí, ktoré nie sú závislé na časovom ohraničení a sú nevyhnutnou súčasťou kolobehu ľudských dejín. Prekročenie pomyselného prahu sme zvládli pred niekoľkými rokmi, ale naše kroky sú ohrozené hlboko-priepastnými problémami, pred ktorými je ťažko budovať mosty na spojenie oboch strán. Racionálne kroky sú podkopávané veľkým iracionalizmom činov, za ktoré nechce nikto prevziať plnú zodpovednosť. Optikou obyčajného, každodenného, človeka to všetko predstavuje začarovaný

---

¹ SCHELLING, F. W. J.: *Filosofické zkoumání svobody*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 11.

² MONTESQUIEU, CH. L.: *O duchu zákonu I*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 19.

³ HAYEK, F. A.: *Cesta do nevoľníctva*. Bratislava: Nadácia F. A. Hayeka, 2001, s. 198.

kruh s vnútornou dierou, ktorá pohlcuje aj tie posledné zvyšky kedysi pevných hodnôt a odkrýva prítomnosť ohrozenia identity jedinca. Historický exkurz do vývojovej línie ľudstva v spolupôsobení s krízou prameniaca z „moderného sveta“ a mravnej a morálnej reflexie sú základným prvkov sítě nedokonalých ale neúplných spoločenských právd. Tieto pravdy v oblasti spoločenského života sú zdrojom rozličných polemík a názorových protirečení. Originalita každého jedinca podmienená vlastnou ideologickou príslušnosťou, náboženským vierovyznaním, kultúrnym pozadím alebo prítomnosťou nesúladných teoretických názorov podmieňujú vznik odlišných právd a stanovísk. Nájdenie spoločných racionalistických vysvetlení a zdôvodnení pre tieto pravdy resp. práva je veľmi náročné, ale ako ukazuje napríklad *Všeobecná deklarácia ľudských práv* nie je to nemožné. Táto praktická zhoda medzi ľuďmi je postavená pri snahe o racionálne vysvetlenia pred dogmatizmus a obrovskú priepasť rozdielov.¹

Globalizácia, masová informovanosť, neustály technologický rozvoj, ekonomický rast umožňujúci získanie bohatstva, konzum a investície dostali nálepku masovosti a demokratickosti. Demokratický kanón priniesol zmenu aj vo vlastnom poňatí kultúry. „*Kvalita sa stala kvantitou*“. Náš život je životom v demokratickom veku a ako to uvádza Zakaria sme svedkami toho, že „*hierarchie sa rozpadli, uzavreté systémy sa otvárajú a primárnym motorom spoločenskej zmeny je tlak nás. Nastala zmena z formy vlády na spôsob života*“.²

Liberalizmus presadzovaný dnešným charakterom spoločnosti nepovažuje jednotlivca za atomizovanú jednotku, ale zahrňujúc sociálnu ontológiu prispieva k excesívne individualizovanému jedincovi. Izolovanosť rovnako ako proceduralizmus, inštrumentalizácia konania jedinca smerujú k odlišnému poňatiu človeka, k „pretechnizovanému“ poňatiu, ktoré môže zahrňať jeho postupné odcudzenie od ostatných.

---

¹ MARITAIN, J.: *Člověk a stát*. Praha: Triáda, 2007, s. 69.

² ZAKARIA, F.: *Budoucnost svobody. Neliberální demokracie v USA i ve světě*. Praha: Academia, 2005, s.17-18.

To všetko v celkovom hľadisku môže spôsobiť rezignáciu k politickým a spoločenským otázkam stelesňujúc nadmerný konzumizmus a pasivitu. Ako tvrdí Hrubec s takýmto javom pracuje vo svojej liberálnej teórii verejného rozumu Rawls.¹ Ak sa rozprávame o spokojnosti resp. o nespokojnosti so stavom dnešného sveta, moderného sveta, tak viaceré postoje poukazujú na značnú problematickosť vzťahujúcu sa k prieniku etického hľadiska a modernosti. Aby nedochádzalo k omylnosti musíme si uvedomiť, že predstavy o etickej nespokojnosti vo svete modernom sú vo svojej podstate rovnako staré ako vznik tejto modernej spoločnosti a v konečnom dôsledku spoločnosti v ktoromkoľvek dejinnom období. Nedostatkovosť v spoločenskom rozmere je odvodená od ľudského pocitu, v ktorom je stelesnený pocit odlišnosti, inakosti, od inej alebo predošlej spoločnosti ... *“od chvíle, kedy sa objavil spoločenský život uvedomujúci si sám seba v čase”*.² Každý časový úsek je ohraničený určitými predstavami a myšlienkami. Etické dilemy a nostalgia musia vziať do úvahy koncept histórie a otázku, či by to, čo je teraz, malo byť lepšie než to čo bolo skôr?

Typickej asymetrii medzi teóriou pokroku a formami etickej nostalgie zodpovedajú rozličné modely učenia, hromadenia (napríklad poznatkov) a vzostupu (napríklad na úrovni ľudskej intelektuálnosti). Hľadanie koreňov etickej nostalgie nájdeme v každodenných skúsenostiach a v ľudskej hodnotiacej kategórii. Štrukturálna asymetria idey pokroku a etickej nostalgie sa vo svojej podstate nevzťahuje ani tak na novosť a starosť, ale zameriava sa na charakter historickej epochy, v ktorej sa prejavuje. V našom prípade sa vzťahuje k modernosti, ktorá sa svojim „vonkajškom“ a „vnútrajškom“ odlišuje od akejkoľvek inej historickej epochy. Presadzuje sa názor, že modernita opustila tradičné

---

¹ HRUBEC, M.: *Od zneuznaní ke spravodlnosti*. Filosofia, 2011, s. 188.

² WILLIAMS, B.: *Na počátku byl čin. Realizmus a moralizmus v politické diskusi*. Praha: Pavel Mervart, 2011, s. 79.

autority, tradičné vzorce správania sa a že sa vo výraznej miere sa prikláňa k sekularizmu (v kontexte náboženstva). Vymenované kategórie poníma etická nostalgia ako príčinu nedostatkov v modernom svete.¹

Moderný charakter sveta je ovplyvňovaný spoločensky všeobecne prijateľnými predstavami Západného sveta, ktoré už nepovažujeme za platné ale za prekonané – poslušnosť, teokraciu, tradicionalizmus, teror, hierarchiu, autoritu, násilie a mýtus. Namiesto toho uprednostňujeme: „*autonómiu miesto poslušnosti, demokraciu miesto teokracie, pokrok miesto tradicionalizmu, toleranciu miesto teroru, pluralizmus miesto hierarchie, slobody miesto autority, diskurz miesto násilia a logos miesto mýtu. Všetky tieto náboženské atavizmy sú vnímané ako ohrozenie, pretože ohrozujú výdobytky novoveku, a tým i nášho ľudského súžitia*“.² Sládek vo svojej knihe poukazuje na myšlienky nemeckého filozofa J. Habermase. Jeho hypotéza pojednáva o charaktere pluralistickej spoločnosti, ktorej nosné piliere by mali obsahovať „*prímes etických noriem*“. Inými slovami sa pokúšal Kantov kategorický imperatív rozvíjať aj v podmienkach moderných spoločností. „*Politický liberalizmus, na ktorého strane stál, definoval ako nenáboženské a postmetafyzické odôvodnenie normatívnych základov demokratického ústavného štátu*“. Etickú nostalgiu v tomto kontexte prehľbuje aj absencia viery v niekoho alebo niečo. „*Nemyslím si, že by sme ako Európania mohli skutočne porozumieť pojmom ako morálnosť a mravnosť, osoba a individualita, sloboda a emancipácia ... ak by sme si neosvojili podstatu konceptu histórie a spásy židovsko-kresťanského pôvodu*“.³ Ak by sme chceli v dnešných súvislostiach priblížiť charakter novovekej identity je dôležité nezabúdať na spomínaný koncept židovsko-kresťanského pôvodu.

Prítomnosť právnych istôt sama o sebe je nepostačujúca pre zabezpečenie verejného blaha v spoločnosti. Právne istoty musia byť v úz-

---

¹ WILLIAMS, B.: *Na počátku byl čin. Realizmus a moralizmus v politické diskusi*. Praha: Pavel Mervart, 2011, s. 80-82.

² SLÁDEK, K. (a kol.): *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec, 2009, s. 259.

³ SLÁDEK, K. (a kol.): *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec, 2009, s. 261.

kom vzťahu a v úzkej účinnosti s prostriedkami komunikatívneho rozumu, lebo len vtedy sa môžeme vyhnúť sekularizácii, ktorá by bola bez kontroly a to z toho dôvodu, že „slobodný, sekularizovaný štát žije z predpokladov, ktoré sám nemôže garantovať“.¹ Musíme si uvedomiť, že ak bojujeme za zachovanie demokracie a tradícií, ktoré podmienili jej vznik je dôležité preukázať vernosť demokratickým princípom a predovšetkým prevziať plnú zodpovednosť pri hľadaní pravdivých odpovedí na otázku „PREČO“. Rovnako je potrebné prevziať plnú zodpovednosť za obnovu všetkých tradícií a za dôsledky spoločenských a politických záležitostí, opustiť egoizmus a vyhnúť sa nebezpečenstvu ľudského rozumu, ktorý sa považuje za absolútny.² Ak sme svedkami takej závislosti, ktorá je hlboko implementovaná v našich životoch je za potreby, aby sme si uvedomili, že „v stále globalizovanejšom svete, charakterizovanom historicky výnimočným stupňom civilizačným, spoločenské a iné vzájomné závislosti a širokým vedomím tejto závislosti, sa objavuje podráždené civilizačné a etnické sebavedomie“.³ Dôvodom nám môže byť vnútorná podstata človeka, ktorá odzrkadľuje skutočný charakter v ponímaní toho, že človek je „nekrofilnou“ bytosťou a to z dôvodu, lebo sám uprednostňuje umelo vytvorené, ľahko pominuteľné, hmotné veci. Je ťažké preto odpovedať na ľahké otázky súvisiace s vážnymi problémami. Relatívnosť je pojem, v ktorom je zakomponované jadro našej civilizovanosti a to aj v dôsledku existencie stále nových zón a priestorov, v ktorých sa heterogenita prejavuje najviac. Každý jedinec je individualita sama o sebe a jedine sám jedinec si dokáže určiť hranice morálnych aspektov svojich činov. Z toho dôvodu sa často ocitáme v pozícii označovanej „barbari resp. barbárska spoločnosť“. Naše civilizačné sebavedomie a naša celková civilizácia sa môžeme odvodiť len

---

¹ SLÁDEK, K. (a kol.): *Monoteistická náboženstvá a štát*. Červený Kostelec, 2009, s. 262.

² HARVEY, D.: *Záhada kapitálu. Prežije kapitalizmus svoju poslednou krizi*. Rybka Publishers, 2012, s. 180-181.

³ HUNTINGTON, S. P.: *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Rybka Publishers, 2001, s. 66.

od hraníc našej morality. R. Geffert výstižne poukazuje na to, že tvorcom kríz je vo väčšine prípadov človek. A uvedomenie si samotnej prítomnosti krízy v našich životoch je v podstate uvedomenie si toho, že už je neskoro. „Globalizácia je proces, v ktorom človek, obchod, investície, informácie, trh a demokracia stále častejšie prekračujú štátne hranice a zdanlivo sa rúcajú obmedzenia ... žijeme v 21. storočí, pre ktoré je charakteristická mobilita a vzájomná prepojenosť“.¹

Literatúra:

- BALAŠTÍK, M.: *Co se to dnes děje?* In: *Kopat do žuly motykou. Rozhovory s Michaelem Hauserem*. Praha: Rybka Publishers, 2014.
- GBÚROVÁ, M.; DOBIAŠ, D.: *Idea liberalizmu v Európskom a Slovenskom politickom myslení*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014.
- HARVEY, D.: *Záhada kapitálu. Prežije kapitalizmus svou poslednou krizi*. Rybka Publishers, 2012.
- HAYEK, F. A.: *Cesta do nevoľníctva*. Bratislava: Nadácia F. A. Hayeka, 2001.
- HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- HRUBEC, M.: *Od zneuznaní ke spravedlnosti*. Filosofia, 2011.
- HUNTINGTON, S. P.: *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Rybka Publishers, 2001.
- MÁRAI, S.: *Kniha byliniek*. Bratislava: Kalligram, 2010.
- MARITAIN, J.: *Člověk a stát*. Praha: Triáda, 2007.
- MASARYK, T.G.: *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990.
- MILLS, CH. W.: *Sociologická imaginace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002.
- MONTESQUIEU, CH. L.: *O duchu zákona I*. Praha: OIKOYMENH, 2010.
- POPPER, K. R.; LORENZ, K.: *Budoucnost je otevřená*. Praha: Vyšehrad, 1997.

---

¹ GEFFERT, R: *Kríz a hodnôt západnej civilizácie a sveta v kontexte (ne)zvládnutia multikulturalizmu. Kam kráčaš demokracia? Kam kráčaš Európa?* In: DOBIAŠ, D.; EŠTOK, G.; BZDILOVÁ, R. (eds.): *Medzi jednotlivosťou a pospolitosťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 218.

- RŮŽIČKA, V.: *Politika a média v konzumní společnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011.
- SCHELLING, F. W. J.: *Filosofické zkoumání svobody*. Praha: OIKOYMENH, 2010.
- SLÁDEK, K. (a kol.): *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec, 2009.
- SOROS, G.: *Otvorená spoločnosť*. Kalligram, 2001.
- WILLIAMS, B.: *Na počátku byl čin. Realizmus a moralizmus v politickej diskuzi*. Praha: Pavel Mervart, 2011.
- WRIGHT, G. H.: *Humanizmus ako životný postoj*. Bratislava: 2001.
- ZAKARIA, F.: *Budoucnost svobody. Neliberální demokracie v USA i ve světě*. Praha: Academia, 2005.
- Šejkům se nelíbí zákaz ženské obřízky. [online], [cit. 18/4/2015]. Dostupné na internete: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/afrika/sejkum-se-nelibi-zakaz-zenske-obrizky_15286.html#.VS5S5vmsW8A>.
- Wearing The Scarf, Post-Sept. 11*. In: *Lifting The Veil: Muslim Women Explain Their Choice*. [online], [cit. 10/4/2015]. Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2011/04/21/135523680/lifting-the-veil-muslim-women-explain-their-choice>>.

Norimberská debata a jej význam pre rozvoj zodpovednosti v medzinárodnom práve

Ján Kováčik

The responsibility of the subjects of international relations primarily lies on standards of international law. The Institute of Responsibility is still undeveloped, and the interpretation of its content depends not only on the party concerned but also on the party involved. The scope of use of the term responsibility is broad. It may mean the competence, the duty, the application to legally important actions of individuals or the responsibility in relation to the joint conduct of the participants. The term of responsibility is not just a legal institute, but just like the term of justice, by its nature, it is also the institute of legal philosophy, the ethics and international relations. The subject-matter of this article is finding a common basis of responsibility on the conclusions of the so-called Nuremberg debate.

Úvod

Medzinárodnoprávna zodpovednosť sa zvyčajne posudzuje vo vzťahu k štátom alebo medzinárodným organizáciám. Jej aplikácia na konanie fyzických osôb sa stala predmetom práva až po druhej svetovej vojne. Jej rozvoj je silno ovplyvnený vytvorením a rozširovaním ľudských práv, ako aj možnosťami ich uplatňovania. Keďže aj v súčasnosti stále existuje pochybnosť o jej právnych základoch a rozsahu uplatnenia, považujeme za vhodné a potrebné upriamiť pozornosť k jej základom, ktoré sa podľa nášho názoru dajú preukázať a vysvetliť na právno - filozofickom strete názorov dvoch škôl - pozitivizmu a naturalizmu.

Právny pozitivizmus a právny naturalizmus definovali predpoklady svojej teórie rovnakým spôsobom, ale s odlišnými závermi. Hlavnou aspiráciou pozitivizmu je také zakomponovanie právnych inštitútov, vrátane zodpovednosti tak, aby poskytovali prostriedky, ktoré majú svoju oporu v poznaní práva ako výsledku ľudskej vôle a aktivity neovplyvnenej hrubou silou. Za vedecky nepresné a zmätočné pritom

považuje poznanie a určenie práva zo spoločenských noriem, vyplývajúcich zo zvykov, obyčajov a náboženstva.

Pohľad právneho pozitivizmu sa javí pri definovaní práva a odlíšení od toho, čo právom nie je - na rozdiel od právneho naturalizmu - ako praktickejší prístup. Aj v učení tejto školy však došlo k posunu. Všeobecný pohľad na teóriu práva, platný pred druhou svetovou vojnou, sa zmenil v prospech obsahu práva ako systému pravidiel, s odkazom na ich vzťah k spoločnosti, budovanej na sekulárnych a demokratických princípoch. Právo už pre pozitivistov nie je zvrchovaný a nepodmienený príkaz.

Takáto koncepcia vnímania práva je nevyhnutným záverom, ktorý prekonáva teórie 19. storočia *J. Benthama* a *J. Austina*. Základom samozrejme zostáva premisa, že právo sa tvorí na základe vlády zákona a nie človeka. Rozvoj myslenia na podklade skúseností z autoritatívnych režimov sa kriticky dotkol najmä racionalizácie povahy právnej autority, s prihliadnutím na pluralizmus vzťahov medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami. Pozitivisty sa museli vyrovnáť aj s rastom občianskej spoločnosti a nárastom kvality jej uvedomelosti. Obyvatelia už pre pozitivistov nie sú len objektom, ktorému je právo určené a ktorý ho má dodržiavať, ale aj predpokladom jeho právnej platnosti.

Za základné dielo moderného právneho pozitivizmu, ktoré sa venuje modernej teórii o práve, sa považuje esej od *H.L.A. Harta* s názvom *Pozitivismus a oddelenie práva a morálky*.¹ O sile jeho obsahu napovedá aj skutočnosť, že bezprostredne, v tom istom vydaní odborného časopisu, reagoval v záujme otvorenia a vyváženia odbornej diskusie na jeho obsah aj právny naturalista *L. Fuller*.²

---

¹ HART, H. L. A.: *Positivism and the Separation of Law and Morals*. In: *Harvard Law Review*, Vol. 71, 1958, s. 593-629.

² FULLER, L. L.: *Positivism and Fidelity to Law – A Reply to Professor Hart*. In: *Harvard Law Review*, Vol. 71, 1958, s. 630-672.

Hart sa síce v úvode diela prihlásil k filozofickému odkazu *Austina a Benthama*, ale jeho závery ich myšlienky prekonávajú a zásadne menia. Ohradil sa voči konštatovaniu amerického právneho realizmu, že právny pozitivizmus poskytuje pre myslenie len mechanické a formálne konštrukcie, ktorých aplikácia by neumožňovala sudcom v systéme case law hľadať a uplatňovať právo. Hlavné argumenty však sústredil do obrany právneho pozitivizmu pred prirodzenoprávnou školou, ktorá na podklade udalostí druhej svetovej vojny tvrdila, že pozitivizmus nezabezpečuje priamy vzťah medzi právom a morálkou, a tak pozitívne vytvorenému právu chýba jeho spoločenské uznanie a akceptácia.

Práve táto konjunkcia sa stala základom myšlienok, ktoré sa prakticky preberajú aj v súčasnom právnom myslení. *Hart* na údajnú slabosť pozitivizmu reagoval vytvorením jeho modernej doktríny. Jej jadro je postavené na požiadavke, aby sa od práva oddelilo všetko, čo sa zaň z najrozličnejších dôvodov len považuje (domnelé právo). Táto očista práva a právneho myslenia umožnila vyprodukovať nový základ pre právnu teóriu, ktorá sa uplatňuje aj v 21. storočí.

Môže byť právo nespravodlivé?

Ako už bolo uvedené vyššie, tézy *Harta* a *Fullera* sa považujú za základy moderného právneho myslenia. Obe sa zaoberajú základnými a podstatnými zložkami teórie práva, a sú základom tak právneho pozitivizmu, ako aj prirodzenoprávnej teórie.

Dôvodom napísania ich diel bola existujúca právna debata o legitimité Norimberského súdu. Zameriavala sa na konkrétny prípad ženy, ktorá v súlade s predpismi Tretej ríše udala svojho manžela ako nepriateľa režimu. Za tento čin bola po skončení vojny obžalovaná a odsúdená. Právna otázka tohto prípadu znela, či sa má jej skutok posudzovať podľa práva platného v čase spáchania činu – ktoré sa považovalo za hlboko nespravodlivé až v čase rozhodovania, alebo podľa noriem platných pred a po nacistickom režime. Je teda právom všetko, čo sa za

právo považuje, alebo len taká norma, ktorá je previazaná s morálkou a ako taká aj morálne akceptovateľná? Je možné uplatňovať právnu zodpovednosť voľne, alebo musí byť previazaná s primárnymi normami, ktoré existujú už v čase porušenia práva?

Hart obhajoval ako jedine správne a logické riešenie, v ktorom sa žena môže považovať za zodpovedného páchatel'a trestného činu výlučne podľa predpisov platných pred nastúpením *Hitlera* k moci. V právnej praxi to však znamená porušenie princípu o neprípustnosti retroaktivity. Jej zákaz je jeden zo základných právnych princíпов demokratickej spoločnosti zaručujúci právnu istotu, a tak toto porušenie sa taktiež považuje za nespravodlivé. Jeho aplikácia je v rozpore s naturalistami presadzovaným previazaním morálky a práva, keďže sa spätné uplatnenie noriem považuje vo svojej podstate za nemorálne.

Uvedenie tohto logického paradoxu umožnilo *Hartovi* poukázať na neistoty právneho naturalizmu, ktorý svoju teóriu podľa jeho názoru stavala na aplikácii menšieho zla. Odpoveď na otázku, čo právom je a čo by právom malo byť, tak treba podľa jeho názoru hľadať v pozitivizme. Ten je vo svojich predpokladoch podľa jeho názoru konzistentnejší a to najmä pri dodržiavaní základných princíпов práva, medzi ktoré patrí aj právna istota. Preto sa mali postihovať len tie nacistické zločiny, ktoré boli porušením základných právnych princíпов.

Čistota právneho uvažovania *Harta* je zrejma aj pri vyporiadavaní sa so všetkými právnymi náležitosťami uvedeného prípadu. Poctivo riešil všetky otázky, bez toho, aby niektoré nechal bez odpovede, alebo s poukazaním, že ide o nepodstatné témy. Očividné to je napríklad v jeho konštatovaní, že nestačí len vyhlásiť, že niečo nie je právo, lebo nikdy nemalo atribúty práva, ale treba využiť poznatky právnej vedy a filozofie na získanie právnych odpovedí¹.

---

¹ HART, H. L. A.: *Pojem práva*. Český Těšín: Prostor, 2010, s. 316. (napríklad na s. 211 a 212)

Odklon od koncepcií 19. storočia je badateľný aj v silnom liberálnom aspekte prijímania práva v 20. storočí.¹ O jeho uvedenie do života sa majú starať občania a ich zástupcovia, pričom výkon práva nemá byť ponechaný len na štát. V záujme predchádzania vzniku tyraní si má každý človek položiť dve otázky – či norma, ktorá mu ukladá povinnosti je platným predpisom práva a či sa má dodržiavať.

Odpoveď naturalistov

Hart sa so svojimi názormi dostal najprv do priamej opozície s názorom G. Radbrucha, ktorý bol presvedčený, že skúsenosť s Treťou ríšou by mala každého človeka zmeniť na *ius naturalistu*. Ten ako škodlivú uviedol pozíciu pozitivistov, ktorá vychádzala z premisy „všetko možné je právo“, a ktorá podľa jeho názoru pomohla nacistom pri získaní moci.²

Na podklade *Radbruchovej* právnej teórie³ budoval svoje argumenty aj L. Fuller. Argumentoval tým, že nacistické právo, podľa ktorého konala žena pri udaní svojho manžela, bolo takým zlom, že sa nemôže považovať za právo. Jeho názor, že právo má byť vyjadrením procesu podrobenia ľudského správania vláde zákona (pravidiel) a s nevyhnutným prepojením s jeho vnútornou morálnosťou, sa stal základom modernej teórie právneho naturalizmu.

Fuller sa zbavil dogmatickej záťaže svojich predchodcov⁴, pričom vybudoval svoju filozofiu práve na základných postulátoch spojených

---

¹ Napríklad Ronald Dworkin, Richard Rorty, John Rawls.

² Ako opozíciu k možnému formalizmu vytvoril tzv. Radbruchovu formulu, ktorá vyžaduje v prípade konfliktu práva a spravodlivosti aplikáciu spravodlivosti, tak aby bola zachovaná dôstojnosť a ľudskosť každého človeka.

³ „Konflikt medzi spravodlivosťou a právnou istotou je možné riešiť len tak, že pozitívne právo, zaisťované predpismi a mocou, má prednosť aj vtedy, ak je obsahovo nespravodlivé a neúčelné, okrem prípadu, ak rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne tak neznesiteľnej miery, že zákon musí ako „nenáležité právo“ spravodlivosti ustúpiť.“ RADBRUCH, G.: *Gesetzliches Unrecht und übersetzliches Recht*, 1946. In: HOLLÄNDER, P.: *Filipika proti redukcionizmu*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 42-43.

⁴ T. Hobbes, J. Locke, H. Grotius a ďalší.

s teóriou práva: právo má byť jednotné, zamerané predovšetkým na úpravu prítomných a budúcich vzťahov, verejné, dodržiavateľné, poznateľné rozumom, určiteľné a všeobecné v jeho používaní. Aby sa všetky tieto vlastnosti spojili v materiálnom zmysle do podoby funkčného čistého práva, tak musí medzi nimi fungovať väzba medzi obsahom a formou. A práve tú má zabezpečovať vnútorná morálnosť práva, ktorá je podľa jeho názoru mostíkom medzi právom a morálkou. Právo tak má byť postavené na skutočných hodnotách danej spoločnosti, bez vytvárania umelých koncepcií, ktorých obsah sa v každej krajine môže odlišovať. Zakomponovanie morálnosti do práva je podľa názoru *Fullera* predpokladom jeho platnosti, jeho dodržiavania a určuje jasnú hranicu medzi tým, čo právo je a čo je len svojvoľným výkonom moci¹.

Otázka účelu a štruktúry práva, so zameraním na teóriu právneho štátu, sa tak stala jadrom právnej filozofie oboch filozofických škôl.

Právna veda, silné argumenty

Rozmer *Hartovej* a *Fullerovej* debaty o podstate práva si od oboch filozofov vyžiadal dôslednú aplikáciu vedeckých metód. Poctivý prístup pri definovaní vedeckých otázok a cieľov oboch autorov významne ovplyvnili aj teoretické závery. Osobitne *Hart* je v mnohých ohľadoch prísne analytický, so závermi v podobe univerzálnych tvrdení, súčasne však aj empirický, s uvedením množstva podmienok platnosti jeho tvrdení. Vytvorenie *Hartovho* modelu práva, ktorý umožňuje jeho aplikáciu na akékoľvek právne javy a otázky, si však práve tento spôsob myslenia vyžadoval.

Na *Hartov* univerzalizmus reagujú nielen jeho myšlienkoví nasledovníci² ale aj názoroví oponenti. Všetci však zhodne konštatujú, že

---

¹ Základ svojej koncepcie pritom zástancovia prirodzenoprávnej teórie opierajú o tvrdenie, že ani pozitivistu nedokážu poprieť prepojenie medzi právom a morálkou.

² Ronald Dworkin, John Rawls, Joseph Raz, John Finnis, Neil MacCormick, Brian Barry, John Gardner.

pod neutrálnou a opisnou teóriou sa nachádza hierarchická a centralizovaná štruktúra moderného, ústavou riadeného štátu, vrcholu ľudského poznania a civilizácie, ako zodpovedného subjektu tak voči svojim obyvateľom, ako aj ostatným subjektom medzinárodného spoločenstva.

Hart vo svojej právnej filozofii spája zdanlivo nespojiteľné – historické a konceptuálne výroky. Jeho vedecký výskum sa zamerával na skúmanie primárnych a sekundárnych pravidiel práva, jeho účelové zmeny a prispôsobovanie sa aj na menej vyvinuté formy riadenia spoločnosti¹.

Právno - filozofické argumenty *Fullera* a *Harta* poskytujú zaujímavý príklad porovnania vzťahu súčasnej univerzálnosti a zároveň partikulárnosti práva². Preukazujú schopnosť právneho myslenia vysvetľovať a argumentovať na jej najvyššej úrovni. Vo filozofii pozitivizmu je jasný rozdiel medzi právom a morálkou, pričom táto teória je založená práve na tomto prísnom oddelení.

Právny naturalizmus naopak tvrdí, že bez tohto prepojenia nie je možné o práve, vrátane medzinárodného, ani uvažovať. Fungovanie oboch systémov, s inštitúciami tvoriacimi a vykonávajúcimi právo, má mať podľa oboch strán rovnaký prínos pre spoločnosť – a to práve funkčný systém štátu, založeného na vláde zákona.

Zodpovednosť ako spoločný predpoklad

---

¹ Ako menej civilizované zhodnotil tie právne poriadky, ktoré stoja na zvykoch a obyčajoch.

² Na pochopenie základov *ius positivizmu* a *ius naturalizmu* je potrebné vysvetliť rozdielnosť spôsobu použitia jazyka a jeho výkladu. *Hart*, ovplyvnený filozofiou jazyka, použil vo svojej práci všetky termíny viac v kontexte ich použitia ako ich významu. Vplyv *Russela* a *Wittgensteina* sa prejavil v jeho analytickom spôsobe práce s termínmi, ktorých obsah vždy očistil od nepotvrdených právd, častokrát ešte *Platónovou* metódou *dialektiky*.

Diskusia oboch škôl bola reakciou na druhú svetovú vojnu. Snaha vyporiadať sa právnymi prostriedkami s nacizmom bola v oboch prípadoch zameraná tak, aby nedošlo k opätovnému účelovému zneužitiu práva. Empirická skúsenosť viedla oba myšlienkové prúdy k otázke, ktorý z nich je lepším nástrojom pred vznikom tyranie a umožňuje aj lepšie uplatnenie právnej zodpovednosti.

Podľa *Harta* je dostatočnou zárukou kombinácia prostého realizmu a presvedčenia o sile práva. Sila odporu proti tyranii má byť podporovaná práve tvorbou čistého práva, bez jeho prepojenia na nejasnosť a nepresnosť morálky. Ako protiváhu proti možnosti, že právo môže byť z morálneho hľadiska zlé, stavia pozitivizmus význam a silu slobody.

Každý slobodný človek má pritom právom priznanú a garantovanú individuálnu zodpovednosť za legitimitu svojho postavenia pred zákonom a jeho dodržiavaním. Liberálny výkon svojich práv tak v sebe zahŕňa právo ako aj povinnosti, a to pri súbežnom plnení povinností zo strany štátu.

Každý štát má rovnako zodpovednosť za rešpekt a dodržiavanie jeho medzinárodnoprávných záväzkov. Práve táto jednoduchá koncepcia má účinne zabrániť vzniku tyranie a zneužívaniu moci.

Pozitivizmus pritom uznáva, že právo v sebe neobsahuje záruky jeho zneužitia. Tie spočívajú práve v spôsobe jeho tvorby a aplikácie. Požiadavka naturalizmu na obsah morálky v práve je preto z jeho strany považovaná kvôli rôznemu výkladu za destabilizujúci prvok, ktorý môže viesť k tyranii. Uvažovanie o odstraňovaní následkov nepráva ďalšími nepravými krokmi – ako napríklad umožnenie aplikácie retroaktivity – je z pragmatického hľadiska pre právo a jeho stabilitu len ďalším, aj keď „menším“ zlom.

V kontraste s vyššie uvedeným názorom na úlohu práva je pohľad právneho naturalizmu. Vzhľadom k tomu, že nacistické právo nemalo v sebe žiadnu previazanosť na morálku, nemohlo vo svojom zmysle ani

ísť o právo. Z dôvodu, že nikdy nemalo všetky atribúty práva, tak nemalo ani právnu záväznosť. Preto bolo úplne zbytočne uvažovať o tom, že aplikácia neskoršieho práva na neprávo by mala byť porušením princípu zákazu retroaktivity. Nacistický systém nie je podľa školy prirodzeného práva právnym systémom. Keďže v ňom úplne absentuje vzťah medzi vnútornou morálnosťou a spravodlivosťou, tak otázka retroaktivity pri ňom ani nastať nemôže.

Tento záver sa premietol aj do zriadenia a činnosti Norimberského súdu, ktorý pri svojom pôsobení vytvoril koncepciu zločinov proti ľudskosti. Tieto normy medzinárodného práva boli vytvorené z právne-teoretického hľadiska účelovo, na odstránenie negatívnych následkov druhej svetovej vojny. Ich význam neskončil spolu s činnosťou tribunálov, ale rozvinul sa do moderných inštitútov medzinárodného práva, a to vrátane zodpovednosti štátov a fyzických osôb za protiprávne konanie.

Norimberské princípy (publikované v roku 1950), uviedli dovtedy nepoznaný inštitút zodpovednosti fyzických osôb v medzinárodnom práve nasledovne: „Skutočnosť, že osoba konala na základe príkazu svojej vlády alebo nadriadeného, ho nezbaňuje zodpovednosti podľa medzinárodného práva, za predpokladu, že mala v skutočnosti morálnu voľbu.“¹ Aj z tohto textu vyplýva výrazný vplyv oboch škôl na tvorbu inštitútu zodpovednosti. Previazanie práva na morálku by bolo pred druhou svetovou vojnou nemysliteľné.

Rovnako sa právne teórie preniesli aj do obsahu tzv. retribučnej legislatívy, pričom táto zároveň spätne pôsobila na jej predpoklady. Československé normy² na potrestanie vojnových zločincov a domácich

---

¹ *Norimberský princíp IV.* [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=DFA0BDF15E81AEA8C12563CD0051C99E>>.

² Viac pozri - *Dekrét prezidenta republiky č. 16/1945 Zb. o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch.* [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/16/19480402>>; Viac pozri - *Nariadenie č. 33/1945 Zb. n. SNR z 15. mája*

kolaborantov¹, vrátane umožnenia retroaktivity, sa nelíšili od francúzskych, holandských, belgických, poľských či nórskeho predpisov.

Rozvoj modernej teórie práva, vrátane zodpovednosti v medzinárodnom práve, uskutočňovali predovšetkým medzinárodné inštitúcie.² Základy ich rozhodovania sú (pri akcentovaní myšlienok naturalizmu) pri chýbajúcej záväznej spoločnej právnej úprave postavené častokrát viac na morálnych a politických hodnotách, ako na čistom práve³. Nedostatky sa preto riešia alebo v rozhodovacej činnosti prípadne v dlhodobom procese tvorby nových noriem.

V súčasnosti už síce možno považovať zodpovednosť za všeobecné pravidlo práva, ale limitované vnútornou výkladovou nejednotnosťou. Preto pre jej vznik a následky nedodržania alebo porušenia práva, spolu s nápravou, je vhodné aj v dnešnej dobe použiť nástroje právnej teórie.

Zodpovednosť je nevyhnutným následkom práva. Všetky práva ju v sebe zahŕňajú. Na jej vyvodenie preto norma musí byť uznaná za

---

1945 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdництва. [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/nemci_a_madari.pdf>.

¹ § 13 Dekrétu prezidenta: konanie (páchateľa) trestné podľa tohto dekrétu nie je ospravedlnené tým, že ho nariaďovali alebo dovoľovali predpisy iného práva ako československého, alebo orgány, zriadené inou štátnou mocou ako československou, ani nie je ospravedlnené tým, že páchateľ takéto neplatné predpisy za ospravedlnené považoval; páchateľ tiež neospravedlňovalo, že konal svoju služobnú povinnosť, ak konal s mimoriadnym úsilím, pričom prekročoval v značnej miere svoj normálny rámec svojich povinností, alebo ak bol činný v úmysle pomáhať vojnovému úsiliu Nemcov (a ich spojencov), s cieľom poškodiť či mariť vojnové úsilie Československa (a jeho spojencov), alebo ak konal z inej zavrhnuteľnej pohnutky, a Neodmietnuteľné donútenie rozkazom nadriadeného nezbavilo viny nikoho, kto sa dobrovoľne stal členom organizácií, ktorých členstvo ukladalo vykonať každý, aj zločinný rozkaz. Viac pozri - [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/16/19480402>>.

² Súdny, ktoré rozhodujú o zločinoch proti ľudskosti sú viazané najčastejšie široko koncipovanými zmluvami a dohovormi o ľudských právach a slobodách.

³ Právo ako výraz moci sa tak stáva nástrojom politiky a oslabuje sa tak jeho význam pre zabezpečenie spravodlivého procesu. Proklamovaná výhoda naturalizmu v previazaní na morálnosť sa tak môže strácať pod vplyvom človeka a jeho záujmov.

právnu, a to v zmysle pozitivistických ako aj naturalistických predpokladov.

Aplikácia

Je možné nápadný kontrast medzi stanoviskami dvoch hlavných filozofických škôl považovať za zásadný nesúlad? Alebo ide len o nezhodu v terminológii, v poňatí fungovania spoločnosti a inštitútov štátu?

Rozvoj a impelementácia myšlienok oboch smerov sú ovplyvnené osobitnými spoločenskými a historickými podmienkami, tak v čase vzniku, ako aj v súčasnosti. Otvorená debata medzi *Hartom* a *Fullerom* sa zameriava na základné otázky, s ktorými je konfrontovaná post - osvietenská spoločnosť ústavných demokracií. Viera v trvalý pokrok a rozum je spochybňovaná, a to aj pri úspechoch v oblastiach ľudskej činnosti.

V oblasti práva a jeho vzťahu k spoločnosti sa právna veda i filozofia aj v súčasnosti zaoberajú témou, ako vytvoriť právo, ktoré bude schopné odolávať zneužitiu moci, vnútorne spôsobilé na také pokusy upozorniť a zároveň bude v sebe obsahovať zodpovednosť za jeho aplikáciu.

Pozitivisti a naturalisti vo svojich diskusiách o práve, morálke a politickej filozofii už v súčasnosti nachádzajú okrem konfliktných bodov aj tie, na ktorých sa dokážu zhodnúť¹.

Obe školy pracujú s nástrojmi modernej logiky. Bez akýchkoľvek pochybností tak môžeme uviesť šesť bodov, ktoré sú spoločné a týkajú sa požiadaviek na akúkoľvek právnu normu²:

---

¹ Stále však zotrávajú na základoch odlišnosti pojatia práva, jeho vzniku, uznania a funkcie, a tak aj odlišného chápania práva. Napríklad prirodzeno - právna teória považuje jazyk za prostriedok metafyziky, a tak jeho komunikačné kanály výrazne ovplyvňuje práve tento prvok.

² GAHÉR, F.: *Tvorba, interpretácia a aplikácia právnych noriem*. [online], [cit.14/06/2017]. Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/uploads/media/Tvorba__interpretacia__a_aplikacia_pravnych_noriem.pdf>.

- má byť nástrojom racionálneho zákonodarcu – teda má ísť o výsledok aplikácie logických a metodologických princípov na oblasť práva,
- má byť konzistentná - požiadavka, podľa ktorej právna norma, resp. systém právnych noriem a ich dôsledkov neobsahuje logický spor. To okrem iného znamená, že navrhovaná nová právna norma je v súlade s doteraz platnými právnymi normami, alebo sa ňou všetky kolízne ustanovenia primerane novelizujú,
- má byť konkluzívna - tvorba právnej normy, resp. systému právnych noriem zohľadňuje všetky logické dôsledky pre želané možné stavy,
- má byť jednoznačná - zo systému právnych noriem je pre každú možnú situáciu odvoditeľný najviac jeden záver,
- má byť úplná - zo systému právnych noriem je pre každú možnú situáciu odvoditeľné aspoň jedno riešenie,
- má byť koncízna - žiadne slovo v právnej norme či systéme právnych noriem nemá byť zbytočné.

Zhodnosť oboch teórií je aj v ich aplikácii na rozlične usporiadané a vyvinuté spoločnosti. Je len ťažko možné uvažovať, že by mali akýkoľvek nárok na úspech liberálne myšlienky *Harta* v hierarchicky štruktúrovanej a nerovnej spoločnosti tak, ako by boli neuskutočniteľné *Fullerove* predstavy o prirodzenom práve v totalitnom režime¹.

Záver

Norimberská debata o obsahu práva výrazným spôsobom posunula právne uvažovanie v Euro – Atlantickej oblasti. Jej závery sa preniesli z teórie do obsahu platných medzinárodných zmlúv, ako aj národnej

---

¹ Historická prax potvrdzuje, že myšlienková politická a právna opozícia k diktatúre a ne – právnemu štátu vychádza takmer vždy z občianskej spoločnosti, náboženstva alebo iných prejavov ľudskosti a nie z práva.

legislatívy. Rešpekt štátov voči sebe navzájom, ako aj vzájomné uznanie vychádzajú nielen zo suverenity, ale aj zo zodpovednosti za dodržiavanie medzinárodnoprávných záväzkov.

Práve schopnosť štátu prijať a byť zodpovedným subjektom sa považuje za jedno z kritérií uznania medzinárodným spoločenstvom. Spoločným základom a predpokladom zodpovednosti v medzinárodnom práve je štát založený na práve, so všetkými svojimi atribútmi, tak ako to uvádzajú obe právne teórie. Možno konštatovať, že bez debaty o základnom význame práva, jeho obsahu a požiadavkám na jeho platnosť a vynútiteľnosť na konci druhej svetovej vojny by z dôvodu neistoty a nesúladu rôznych právnych kultúr nedošlo ani k rozvoju inštitútu medzinárodnej zodpovednosti.

Literatúra:

Dekrét prezidenta republiky č. 16/1945 Zb. o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch. [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/16/19480402>>.

FULLER, L. L.: *Positivism and Fidelity to Law – A Reply to Professor Hart.* In: Harvard Law Review, Vol. 71, 1958.

GAHÉR, F.: *Tvorba, interpretácia a aplikácia právnych noriem.* [online], [cit.14/06/2017]. Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/uploads/media/Tvorba__interpretacia_a_aplikacia_pravnych_noriem.pdf>.

HART, H. L. A.: *Positivism and the Separation of Law and Morals.* In: Harvard Law Review, Vol. 71, 1958.

HART, H. L. A.: *Pojem práva.* Český Těšín: Prostor, 2010.

Nariadenie č. 33/1945 Zb. n. SNR z 15. mája 1945 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdnictva. [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/nemci_a_madari.pdf>.

Norimberský princíp IV. [online], [cit.12/06/2017]. Dostupné na internete: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=DFA0BDF15E81AEA8C12563CD0051C99E>>.

RADBUCH, G.: *Gesetzliches Unrecht und übersetzliches Recht.* 1946. In: HOLLÄNDER, P.: *Filipika proti redukcionizmu.* Bratislava: Kalligram, 2009.

**Nezávislosť súdnej moci ako atribút výkonu
spravodlivosti v demokratickom a právnom
štáte - východiská kreovania, postavenie a pôsobnosť
Súdnej rady Slovenskej republiky a súdnych rád
vo vybraných európskych štátoch**

Vladimír Timko

The thesis is devoted to the status and independence of the judicial power. In particular, the author points out the historical foundations of the creation of the Judicial Council of the Slovak Republic and the judicial councils in selected European countries, their status and role in the maintaining independence of the judicial power as an attribute of the administration of justice in democratic and legally consistent state.

Súdnictvo má historické korene v Anglicku, kde vzniklo ako významný nástroj pre obmedzenie absolútnej moci panovníka. Postupom času sa význam súdnej moci modifikoval. V súčasnosti sa chápe ako súčasť mocenských nástrojov, prostredníctvom ktorých dokáže štát zabezpečiť ochranu verejného poriadku, práv a oprávnených záujmov osôb pred neoprávnenými zásahmi. Aby to však bolo možné, je potrebné ju oddeliť od moci iných štátnych orgánov, aby nebola nikomu podriadená a aby vytvárala rovnováhu v štáte. O potrebe vytvoriť nezávislé súdy sa vyjadril už Montesquie „zatiaľ čo zákonodarná a výkonná moc sú mocami politickými a zastupujú rozdielne záujmy v spoločnosti, súdna moc má byť úplne nezávislou od boja rozdielnych záujmov, aby mohla nestranne rozhodovať.“¹

Nezávislé súdnictvo je princíp, bez ktorého právny štát nemôže existovať. Úzko súvisí so zásadou delby moci, ktorú charakterizuje oddelenosť mocí a ich nezávislosť, nezlučiteľnosť, nepodriadenosť a vzájomná rovnováha. Nezávislosť súdnej moci vo všeobecnosti možno charakterizovať ako nepodriadenosť súdov od iných orgánov verejnej

---

¹ OTTOVÁ, E.: *Teória práva* (3. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2010, s. 78.

moci. To znamená, že iné orgány verejnej moci nedisponujú oprávnením vydávať príkazy, ktoré by mohli ovplyvniť výsledok rozhodovacej činnosti súdov.¹ Nezávislé súdnictvo musí rešpektovať neutralitu sudcov ako záruku nadstraníckeho a objektívneho prejednávania vecí pred súdmi a zabezpečenia práv a slobôd jednotlivca prostredníctvom sudcu neovplyvňovaného politickou mocou.²

Nezávislosť súdnictva je jedným zo základných atribútov výkonu spravodlivosti v každej demokratickej spoločnosti. Iba súdna moc, ktorá je inštitucionálne a funkčne oddelená, dokáže vydávať nestranné rozhodnutia, chrániť práva a oprávnené záujmy občanov a tým im zabezpečiť dodržiavanie a ochranu ľudských práv.³ *Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.* (ďalej len „*Ústava*“ alebo „*Ústava SR*“) v čl. 141 ustanovuje: „*v Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy. Súdnictvo sa vykonáva na všetkých stupňoch oddelene od iných štátnych orgánov.*“

Základom nezávislosti súdnej moci je rozdelenie moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Nezávislosť súdov na iných zložkách štátnej moci predstavuje určujúcu črtu súdnej moci, ktorou sa podmieňuje riadny výkon jej funkcií. Ak by sa nezávislosť súdnej moci nerešpektovala, tak by súdy predstavovali len ďalšiu nedôveryhodnú inštitúciu, ktorá len povrchne drží ochranu nad právom. Je preto nevyhnutné, aby v demokratickom a právnom štáte sa vytvoril systém ústavných a iných záruk, prostredníctvom ktorých by sa eliminoval akýkoľvek zásah, vplyv zo strany iných štátnych orgánov, rôznych politických strán či záujmových skupín. Jednou zo záruk nezávislosti súdnej moci je aj existencia osobitného ústavného orgánu – Súdnej rady Slovenskej republiky.

---

¹ DRGONEC, J.: *Ústava SR, Komentár* (2. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2007, s. 1046.

² SVÁK, J.: *Ústavné právo SR* (5. Vydanie). Bratislava: APZ, 2008, s. 214.

³ OTTOVÁ, E.: *Teória práva* (3. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2010, s. 81.

Pokiaľ ide o komparáciu ústavnej úpravy dotýkajúcej sa postavenia súdnych rád vo vybraných európskych štátoch, výslovnú úpravu o súdnej rade ustanovuje ústava v Poľsku (čl. 187 ústavy), Chorvátsku (čl. 121 ústavy), Slovinsku (čl. 130 a čl. 131 ústavy), Bulharsku (čl. 130 ústavy), Rumunsku (čl. 132 a čl. 133 ústavy), Malte (čl.101a ústavy) a Macedónsku (čl. 104 a čl. 105 ústavy). V štátoch Európskej únie sa porovnateľný orgán zriadil vo Francúzsku (čl. 65 ústavy), Portugalsku (čl. 218 ústavy), Taliansku (čl. 104 ústavy), Španielsku (čl. 122 ústavy) a Grécku, kde súbežne vykonávajú ústavou vymedzenú pôsobnosť dve rady, jedna s právomocou rozhodnúť o služobnom postupe sudcov a druhá s oprávnením rozhodovať o disciplinárnych previneniach sudcov (čl. 90 ods. 1 a čl. 91 ods. 1 ústavy).

Súdne rady sú orgánmi predstaviteľov právnických profesií, kde sudcovia majú proporcionálne zastúpenie popri členoch vykonávajúcich iné právnické povolania, pričom v niektorých štátoch majú garantované členstvo aj orgány výkonnej moci napr. prezident republiky, ktorý súdnej rade predsedá vo Francúzsku a Taliansku. Počet sudcov v súdnej rade spravidla nepresahuje jednu polovicu všetkých jej členov až na ojedinelé výnimky, akými sú Taliansko, Španielsko, Poľsko či Slovinsko. V Taliansku disponuje súdna moc dvojtretinovou väčšinou, keďže súdna rada pozostáva ex constitutione z prezidenta republiky, prvého Predsedu Kasačného súdu, Generálneho prokurátora pred Kasačným súdom a ostatných dvadsiatich štyroch volených členov, z ktorých až dve tretiny vykonávajú funkciu sudcu. V Španielsku súdna rada pozostáva zo sedemnástich členov, z ktorých je dvanásť sudcov a okrem nich aj predseda Najvyššieho súdu, ktorý zároveň súdnej rade predsedá. Obdobne sa ustanovuje aj súdna rada v Poľsku, ktorá má dvadsať päť členov, z ktorých pätnásť je sudcov a zastúpenie sudcov sa zvyšuje aj o predsedu Najvyššieho súdu, ktorý je členom Súdnej rady ex constitutione. V Slovinsku Súdna rada pozostáva z jedenástich členov, z ktorých šesť sa volí z radov sudcov. Radu s výlučným zastúpe-

ním súdnej moci zriadila len grécka ústava na rozhodovanie o kariérom postupe sudcov (čl. 90 ods. 1 ústavy). Opačný extrémny prístup k zloženiu súdnej rady sa presadzuje v Macedónsku, kde sudcovia vôbec nemajú zastúpenie.¹

Najvyššie sudcovské rady vznikali v Európe od druhej polovice 20. storočia a boli výsledkom hľadania zdroja legitimacy sudcov.² Negatívne skúsenosti keď zdrojom sudcovskej legitimacy bol politický podfarbený orgán, keďže o výbere uchádzačov na funkciu sudcov a kariérom postupe sudcov rozhodoval orgán verejnej moci, ktorý predstavoval zákonodarnú či výkonnú moc, viedli štáty k tomu, aby vytvorili osobitný nezávislý ústavný orgán, ktorý bude zodpovedať za riadny chod súdnictva a v ktorom sa minimalizuje možnosť politickej ingerencie na výkon súdnej moci.

Súdne rady ako nezávislé ústavné orgány vo vzťahu k zachovaniu nezávislosti súdnej moci zabezpečujú dve základné funkcie:

- majú určujúce postavenie v procese výberu najvhodnejšieho kandidáta na sudcovskú funkciu a určovania služobného postupu sudcov
- dohliadajú na zachovanie zodpovednosti sudcu, sú garanciou toho, že sudcovia pristupujú k výkonu svojho povolania zodpovedne a si plnia povinnosti, ktoré im právny poriadok danej krajiny ukladá.³

Súdna rada Slovenskej republiky (ďalej len „Súdna rada“ alebo „Súdna rada SR“) bola v podmienkach Slovenskej republiky ako osobitný ústavný orgán zriadená *Ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z.*, ktorým sa novelizovala *Ústava Slovenskej republiky č.460/1992 Zb.* rozšírením siedmej hlavy *Ústavy SR* označenej nadpisom „Súdna moc“ o čl. 141a označený nadpisom „Súdna rada Slovenskej republiky“. *„Začlenením*

---

¹ DRGONEC, J.: *Ústava SR, Komentár* (2. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2007, s. 1051.

² ČIČ, M. a kol.: *Komentár k Ústave SR*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2012, s. 764.

³ Dôvodová správa k zákonu č. 267/2003 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 185/2002 Z.z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony.

Súdnej rady do siedmej hlavy Ústavy sa zvýraznilo jej nezávislé postavenie od zákonodarnej a výkonnej moci a bolo naplnením ústavnej zásady nezávislosti a oddelenia výkonu súdnej moci od iných orgánov štátu.“¹

„Súdna rada ako osobitný ústavou zriadený orgán sudcovskej legitimacy v podobe najvyššej sudcovskej rady bola v našom právnom poriadku skoncipovaná v čase, keď sa začal uplatňovať nový ústavný systém po dlhšej dobe, ktorá prerušila kontinuálnosť jej demokratického vývoja.“² Východiskom jej kreovania bol právny a faktický stav súdnej moci po prijatí Ústavy SR č.460/1992 Zb. v pôvodnom znení.

Najzávažnejším nedostatkom ústavnej úpravy bolo nesystémové štvorročné funkčné obdobie sudcov, ktoré predchádzalo ustanoveniu sudcov do funkcie bez časového obmedzenia. V pôvodnom znení Ústavy bolo v čl. 145 stanovené, že „sudcov všeobecných súdov volí národná rada (ďalej len „národná rada“ alebo „NR SR“) na návrh vlády na štyri roky. Po uplynutí tohto volebného obdobia NR SR na návrh vlády volí sudcov bez časového obmedzenia.“ V rámci štvorročnej doby bol „sudca na skúšku“ vystavený určitému politickému vplyvu zo strany aktuálnej parlamentnej väčšiny, keďže sudcu po jej uplynutí nemusela národná rada potvrdiť v tejto ústavnej funkcii. Takýto systém bol aj v praxi zneužívaný, keď minister spravodlivosti z politickej motivácie odmietol predložiť návrh na znovuzvolenie sudcov a to bez uvedenia dôvodu a možnosti dotknutých sudcov sa účinne brániť. Častokrát išlo len o politické dôvody či nespokojnosť so súdnymi rozhodnutiami v konaniach, kde účastníkmi boli politici napr. žaloby členov vlády proti médiám na ochranu osobnosti.³ V tejto súvislosti aj Európsky súd pre ľudské práva skonštatoval, že nevyhnutnou podmienkou nezávislosti sud-

---

¹ Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

² OROSZ, L.; SVÁK, J.; BALOG, B.: *Základy teórie konštitucionalizmu*. Bratislava: EURO-KÓDEX, 2011, s. 376.

³ Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

cov síce nie je doživotné funkčné obdobie sudcov, ale za dôležité považuje to, že orgány výkonnej moci nemôžu sudcov zbaviť funkcie svojvoľne alebo bez dôvodov.¹

Neprimerane veľký vplyv politickej moci na moc súdnu bol spôsobený aj tým, že minister spravodlivosti pri využívaní právomoci menovať a odvolávať predsedov a podpredsedov krajských a okresných súdov nebol ústavou ani zákonom limitovaný. V dôsledku toho nemali súdni funkcionári pri rozhodovaní o pridelovaní vecí, rozvrhu práce, hodnotení sudcov, uvoľňovaní sudcov na vzdelávacie semináre či rozhodovaní o zložení disciplinárnych senátov autonómne postavenie, keďže mohli byť kedykoľvek odvolaní a to aj bez uvedenia dôvodu a možnosti sa účinne brániť.² Nemenej dôležitým problémom bola aj tá skutočnosť, že o služobnom postupe sudcov s výnimkou sudcov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd“) výlučne rozhodoval minister spravodlivosti. V zmysle § 40 *Zákona č. 335/1991 Z.z. o súdoch a sudcoch v pôvodnom znení* (ďalej len „zákon o súdoch a sudcoch“) bolo možné sudcu preložiť na súd vyššieho stupňa len na základe rozhodnutia ministra spravodlivosti, na preloženie sudcu na Najvyšší súd sa vyžadoval aj súhlas dotknutého súdu.

Zákonom č. 307/1995 Z.z., ktorým sa menil a doplňal Zákon č. 335/1991 Z.z. o súdoch a sudcoch boli zriadené sudcovské rady a Rada sudcov Slovenskej republiky za účelom inštitucionalizovania sudcovskej samosprávy a posilnenia nezávislého postavenia súdnej moci v zmysle rezolúcií *Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov č. 40/32 a 40/146 z 29. novembra a 13. decembra 1993.*³ V zmysle platnej práv-

---

¹ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Ringelsen vs. Rakúsko zo 16. júla 1971.

² Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z.z., ktorým sa mení a doplňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

³ Dôvodová správa k zákonu č.307/1995 Z.z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 335/1991 Z.z. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov a zákon č. 412/1991 Zb. o kárnej zodpovednosti sudcov v znení zákona č. 149/1993 Z. z.

nej úpravy sa vyjadrovali k výberu kandidátov na voľbu sudcov, návrhom na pridelenie na sudy vyššieho stupňa, návrhom na vymenovanie a odvolanie predsedov a podpredsedov súdov, či hodnoteniu práce sudcov. Vzhľadom na to, že ich stanoviská a návrhy mali len odporúčací charakter a pre štátne orgány neboli právne záväzné, častokrát boli odmietnuté či nerešpektované bez povinnosti vysvetlenia.

Na základe uvedeného vyplýva, že v právnej úprave bolo viacero ustanovení, ktoré spochybňovali ústavou deklarovaný princíp nezávislosti súdnej moci. Ústavodarca v snahe zabezpečiť oddelenie súdnej moci od iných orgánov štátu v súlade s požiadavkou obsiahnutou v Odporúčaní Rady Európy No R (94) Výboru ministrov členských štátov Rady Európy z 13. Októbra 1994 na nezávislosť orgánu zodpovedného za výber a služobný postup od vlády *Ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z.*, ktorým sa novelizovala Ústava SR, zabezpečil presun dôležitých a z hľadiska nezávislosti súdnictva citlivých kompetencií v personálnej a organizačnej oblasti na nový reprezentatívne zložený ústavný orgán „sui generis“. Na rozdiel od Rady sudcov Slovenskej republiky, ktorá mala len konzultatívny charakter pri výkone štátnej správy súdov, bola Súdna rada kreovaná ako ústavný orgán, bez ktorej nemožno prijať žiadne rozhodnutie dotýkajúce sa legitimacy sudcov a to najmä pokiaľ ide o vznik a zánik sudcovskej funkcie a služobný postup sudcov. Je možné tvrdiť, že zriadením Súdnej rady sa vytvorili účinné predpoklady, aby sa v rámci ústavného systému Slovenskej republiky budovalo nezávislé a autonómne postavenie súdnej moci, čiže aby pozícia sudcu bola oslobodená nielen od formálnej ale aj faktickej ľubovôle administratívneho a stranického aparátu.¹

---

¹ SVÁK, J.: *Právne garancie sudcovskej nezávislosti*. In: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SROV.

Literatúra:

- ČIČ, M. a kol.: *Komentár k Ústave SR*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2012.
- Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
- Dôvodová správa k zákonu č. 267/2003 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 185/2002 Z.z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony.
- Dôvodová správa k zákonu č.307/1995 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 335/1991 Z.z. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov a zákon č. 412/1991 Zb. o kárnej zodpovednosti sudcov v znení zákona č. 149/1993 Z. z.
- DRGONEC, J.: *Ústava SR, Komentár* (2. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2007.
- OROSZ, L.; SVÁK, J.; BALOG, B.: *Základy teórie konštitucionalizmu*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011.
- OTTOVÁ, E.: *Teória práva* (3. Vydanie). Šamorín: HEURÉKA, 2010.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Ringelsen vs. Rakúsko zo 16. júla 1971.
- SVÁK, J.: *Právne garancie sudcovskej nezávislosti*. In: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SROV.
- SVÁK, J.: *Ústavné právo SR* (5. Vydanie). Bratislava: APZ, 2008.
- HATAŠOVÁ, E.: *Rezultát pôsobenia vývojových a sociálnych faktorov v re-integračnom procese obetí obchodovania s ľuďmi*. In: *Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax*. Nitra: Združenie STROM, 2013.
- LIŠKOVÁ, K.: *Hodné holky se dívají jinak – Feminismus a pornografie*. Praha: SLON, 2009.
- MACKINNON, C.: *Reflections on Sex Equality under Law*. In: *The Yale Law Journal*. Vol. 100, No. 5, 1991.
- O'CONNOR, M.; HEALEY, G.: *The Links between Prostitution and Sex Trafficking: A Briefing Handbook*. Brussels: EWL, 2006.
- ONDREJKOVIČ, P.: *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009.
- Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality*. Brussels: European Parliament, 2014. [online], [cit. 2/5/2015]. Dostupné

- na internete: <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET%282014%29493040_EN.pdf>.
- TAMPEP *Position Paper on Migration and Sex Work*. Amsterdam: TAMPEP, 2001.
- VARGA, T.: *Návratová a reintegračná asistencia obchodovaným osobám – trendy a prax z pohľadu IOM Bratislava*. In: *Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax*. Nitra: Združenie STROM, 2013.
- Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union, 2015.
- WIJERS, M.: *European Union Policies on Trafficking in Women*. In: ROSILLI, M. (ed.): *Gender Policies in the European Union*. New York: Peter Lang Publishing, 2000.
- Základné informácie o sex-biznise*. 2012. [online], [cit. 2/5/2015]. Dostupné na internete: <http://www.odyssey.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=138>.

Otázka pristúpenia Európskej únie k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Jana Vrabľová

This article analyzes the process of the European Union's accession to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 6 ods. (2) of the Treaty on European Union, as amended by the Treaty of Lisbon. In the first part of the article, therefore, we draw attention to the characteristics of current systems of human rights protection at the Council of Europe and European Union level and to the mutual differences and relations between them. The space is also devoted to a brief analysis of the Court of Justice's Opinion 2/13, which refused the Accession Treaty for its incompatibility with the provisions of European Union law. One of the main research objectives pursued within the chosen theme was to define the main arguments for and against the accession of the EU to the Convention, coming not only from the Court of Justice.

Úvod

Európska únia (ďalej len „EÚ“) je integračným zoskupením štátov, ktoré vytvára medzi týmito štátmi prostredníctvom zásady vzájomnej dôvery priestor bez vnútorných hraníc. Pôvodne zakladajúce zmluvy Európskych spoločenstiev neobsahovali ľudské práva, iba ekonomické ciele. Prax však už hneď v prvých rokoch existencie Spoločenstva ukázala potrebu ochrany základných práv.

Zmluva o Európskej únii v lisabonskom znení dala EÚ právnu subjektivitu a výslovne ju zaviazala pristúpiť k Dohovoru Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) (čl. 6 ods. 2 Zmluvy o EÚ, protokol č. 8 k článku 6 ods. 2 Zmluvy o EÚ): „Únia pristúpi k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Týmto pristúpením nie sú dotknuté právomoci Únie vymedzené v zmluvách“. Predpoklady na pristúpenie EÚ k Dohovoru boli vytvorené aj na pôde Rady Európy (ďalej len „RE“), čl. 59 ods. 2 Dohovoru v zmysle Protokolu 14 znie: „Európska únia môže pristúpiť k tomuto Dohovoru“.

V procese objektívneho rozhodovania o tom, či je EÚ v súlade s článkom 6 ods. 2 *Zmluvy o EÚ*, ktorý bol do *Lisabonskej zmluvy* začlenený členskými štátmi zaviazaná k prístúpeniu k *Dohovoru*, bolo nevyhnutné analyzovať aj jeho možné konfrontovanie so samotnou podstatou EÚ keďže prístup zvolený v rámci návrhu prístupovej dohody, ktorý spočíva v tom, že je EÚ prirovnaná k štátu a je jej vyhradená úloha, ktorá je vo všetkých ohľadoch totožná s úlohou akejkoľvek inej Zmluvnej strany, nerešpektuje práve vnútornú povahu EÚ.

Členské štáty EÚ a RE sa dohodli na texte prístupovej dohody v lete 2013. V návrhu dohody boli obsiahnuté aj tri novinky, ktoré sa týkajú: 1) určenia zodpovednosti EÚ za prípadné porušenie *Dohovoru*, 2) inštitútu spolužalovaného, resp. „ďalšieho žalovaného“ a 3) konania o prejediciálnej otázke pred Súdny dvorom Európskej únie, ktoré má predchádzať konaniu pred Európskym súdom pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), tzv. „prior involvement procedure“. Následne ju v zmysle čl. 218 ods. 11 *Zmluvy o fungovaní EÚ* posudzoval Súdny dvor EÚ. V stanovisku Súdneho dvora z decembra 2014, v ktorom súd v roku 2013 vyhlásil, že návrh dohody o prístúpení je nezlučiteľný so zmluvami, sa nastolili právne i politicky zložité otázky. Inšpiráciou nám boli názory viacerých expertov, podľa ktorých pat alebo inak zablokovanie ďalších prístupových krokov EÚ k *Dohovoru* na pravdepodobne dlhšiu dobu z väčšej časti zapríčinilo striktné stanovisko Súdny dvor EÚ k návrhu dohody o prístúpení.

Pristúpenie nerobí komplikovaným len samotné zjednávanie jeho podmienok, ale i následný schvaľovací postup. Schvaľovací proces prístupovej dohody zahŕňa okrem súhlasu 28 členských štátov EÚ aj súhlas ďalších štátov RE, ktoré nie sú členmi EÚ, vrátane Ruska, s ktorým má EÚ mimoriadne napäté vzťahy v dôsledku jeho zasahovania v ukrajinskom konflikte (anexia Krymu, vojna na východnej Ukrajine). Jedným z hlavných cieľov výskumu realizovaného v rámci zvolenej témy bolo definovanie zásadných argumentov pre a proti prístúpeniu EÚ k *Dohovoru*.

Samotné a konečné rozhodovanie o pristúpení bude samozrejme vedené predovšetkým politickými dôvodmi a výraznú úlohu zohrajú aj zmluvné podmienky, ktoré sa zástupcom EÚ podarí zjednať, vrátane uspokojivého riešenia tých problémov, ktoré definoval Súdny dvor EÚ.

Ochrana ľudských práv a základných slobôd v európskom priestore

Ľudské práva sú veľmi významnou témou a sú predmetom skúmania rôznych vedných disciplín a právnych oborov a táto problematika sa premietla aj do práva európskeho. Ochrana ľudských práv a základných slobôd má v európskom priestore dlhú tradíciu. Pod pojem „európsky“ možno zaradiť zároveň dva odlišné právne systémy - právny poriadok Európskych spoločenstiev a EÚ a právny poriadok vytvorený *Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd* (ďalej len „*Dohovor*“) z roku 1950 v znení neskorších Protokolov.

Ochrana ľudských práv na úrovni EÚ

Úprava základných práv v rámci EÚ je v súčasnosti charakterizovaná unikátnou štruktúrou, ktorú nemožno vyjadriť jednoducho a jednoznačne. Uvádzajú sa dve základné opory, o ktoré sa opiera regulácia ľudských práv: komunitárna/úniová a medzinárodnoprávna opora. V rámci prvej možno rozlišovať úpravu v rámci primárneho práva, úpravu v rámci sekundárneho práva, konštantnú judikatúru Súdnym dvorom EÚ a akty *sui generis* ako sú napríklad *Charta základných práv EÚ* (2000) a *Komunitárna charta základných sociálnych práv pracovníkov* (1989); druhú oporu tvorí predovšetkým *Dohovor a revidovaná Európska sociálna charta* (1996).

Zakladajúce zmluvy Európskych spoločenstiev z rokov 1951 - 1957 neobsahujú katalóg základných práv ani žiadnu výslovnú zmienku o požiadavke rešpektovať základné práva, odkazovali na základné práva, ktoré vyplývajú z ústavných tradícií členských štátov ako základných zásad práva Spoločenstva. Nepredpokladalo sa, že by výkon kompetencií prenesených na inštitúcie Spoločenstiev, ktorých hlavným

(ekonomickým) cieľom bolo vytvorenie spoločného európskeho trhu, mohol viesť k ich porušovaniu či neuznaniu. Výkon týchto kompetencií bol však od samého začiatku spôsobilý zasiahnuť do niektorých základných práv a slobôd, a to nielen do tých, ktoré majú ekonomický obsah alebo účel (napr. sloboda podnikania, vlastnícke právo, zmluvná sloboda), ale aj do niektorých ďalších práv politickej a občianskej povahy, ktoré garantujú jednotlivcom ústavy členských štátov.

Postupne sa však členské štáty EÚ, osobitne tie s ústavnou tradíciou ako Nemecko, začali domnievať, že taká silná organizácia ako EÚ musí byť aj formálne limitovaná vo svojej činnosti. Výsledkom týchto úvah je úničný katalóg základných práv - *Charta základných práv EÚ*. Charta bola oficiálne vyhlásená Európskou komisiou, Radou a Európskym parlamentom 7. decembra 2000 na zasadnutí Európskej rady v Nice a následne potvrdená a zmenená v roku 2007. Posledná zmluva - *Lisabonská zmluva*, ktorá nadobudla platnosť v roku 2009, na rozdiel od predchádzajúcich zmlúv formálne uznala *Chartu základných práv EÚ*. *Charta základných práv EÚ* sa tak stala právne záväznou súčasťou primárneho práva EÚ s rovnakou právnou silou, ako sú zakladajúce zmluvy.

Charta základných práv EÚ má 6 pilierov: dôstojnosť, slobody, rovnosť, solidarita, občianstvo, spravodlivosť. Dôležité je však uvedomiť si, že pokiaľ ide o členské štáty pôsobnosť *Charty* je obmedzená a *Charta* je pre členské štáty záväzná len v rozsahu aplikácie práva EÚ. Cieľom *Charty* je len ochrana základných práv jednotlivcov v súvislosti s krokmi, ktoré uskutočňujú inštitúcie EÚ a členské štáty pri implementácii zmlúv EÚ. Pokiaľ však ide o inštitúcie a orgány EÚ, *Charta* sa na ne vzťahuje neustále. Ak ich legislatívne alebo nelegislatívne akty porušia *Chartu základných práv*, Súdny dvor EÚ môže tieto akty zrušiť. Hlavný prínos *Charty* však nespočíva v jej novátorskom charaktere, ale vo výslovnom uznaní kľúčovej úlohy základných práv v právnom po-

riadku EÚ. *Charta* teda výslovne uznáva, že EÚ je spoločenstvom založeným na právach a hodnotách a že základné práva občanov sú v strede záujmu EÚ.¹

K rozvíjaniu koncepcie základných práv a ich rešpektovaniu postupne výrazne prispel svojou judikatúrou Súdny dvor EÚ ako jedna z inštitúcií EÚ. Od začiatku sedemdesiatych rokov poskytuje Súdny dvor EÚ v podobe všeobecných právnych zásad komunitárneho práva progresívne záruky základným právam. Následne *Maastrichtská zmluva* proklamovala pripútanie sa EÚ k nim a *Amsterdamská zmluva* potvrdila rozšírenie právomoci Súdny dvor EÚ v oblasti základných práv. Súdny dvor EÚ rozhoduje na základe priamych žalôb. Aj jednotlivci, spoločnosti alebo organizácie sa môžu obrátiť na súd so žalobou, keď majú pocit, že inštitúcia EÚ porušila ich práva. Súdny dvor EÚ skúma zlučiteľnosť právnych predpisov prijatých EÚ so základnými právami, ale tiež zlučiteľnosť opatrení prijatých na vnútroštátnej úrovni členskými štátmi pri uplatňovaní práva EÚ alebo jeho dodržiavaní.

Ochrana ľudských práv podľa Dohovoru

Rada Európy (ďalej len „RE“) je medzivládnu organizáciou, ktorá vznikla 5. mája 1949, keď desať západoeurópskych štátov podpísalo v Londýne jej štatút. Jej založenie bolo vyvrcholením úsilia o presadenie viacerých medzivojnových a povojnových projektov smerujúcich k európskemu zjednoteniu. Ako cieľ si RE určila presadzovať princípy demokracie, právneho štátu a ľudské práva. Jej úlohou je zachovať a uskutočňovať ideály a princípy, ktoré sú spoločným dedičstvom jej členov, a uľahčiť hospodársky a sociálny rozvoj v Európe. V súčasnosti má RE 47 členov, medzi ktorými je 28 členských štátov EÚ. Člen RE musí dodržiavať princípy právneho štátu, demokracie a rešpektovať

---

¹*Charta základných práv* [online], [cit. /06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/display-Ftu.html?ftuId=FTU_1.1.6.html>.

základné ľudské práva a slobody. Členský štát musí byť zmluvnou stranou štatútu RE a musí tiež prijať a uplatňovať *Dohovor*.

Dohovor je viacstranná medzinárodná dohoda uzatvorená v rámci RE. Nadobudol platnosť 3. septembra 1953. *Dohovor* je nespochybniteľne multilaterálnou medzinárodnou zmluvou vytvorenou medzinárodnou organizáciou a ratifikovanou členskými štátmi tejto medzinárodnej organizácie. Z toho vyplýva, že minimálne na medzinárodnej úrovni má prednosť pred domácim právom. Žiaden štát sa nemôže vyhnuť záväzkom, ktoré preň vyplývajú z *Dohovoru* s poukazom na vnútroštátnu právnu prekážku.¹

Všetci členovia RE sú zmluvnými stranami tohto dohovoru. *Dohovor* v znení protokolov sa skladá z troch hláv a 59 článkov. Tvoria ho dve časti: časť venovaná právam a slobodám, ktorá obsahuje 17 článkov, a časť, ktorá opisuje podmienky fungovania a právomoci ESLP so sídlom v Štrasburgu. *Dohovor* nezaručuje ľudské práva a základné slobody voči orgánom RE. Ustanovuje ľudské práva a základné slobody, ktoré sú povinné zabezpečiť na svojom území členské štáty RE a Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) posudzuje, ako členské štáty uplatnili tieto práva a slobody v konkrétnych veciach pre konkrétne fyzické osoby a právnické osoby.² Hlavný potenciál *Dohovoru* nespočíva v rozsahu chránených práv (ktorý je v podstate porovnateľný s univerzálnymi medzinárodnými inštrumentmi humanitárnej povahy), ale spočíva v jej kontrolnom mechanizme, ktorý zabezpečuje efektívne presadzovanie hmotnoprávných ustanovení *Dohovoru*. Medzi zvláštnosti štrasburského mechanizmu kontroly patrí to, že sa vyznačuje prvkami

---

¹ Článok 27 Viedenského dohovoru o práve medzinárodných zmlúv z roku 1969: „Strana sa nemôže dovoliavať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy.“

² Sťažnosti na porušenie dohovoru môže podať buď niektorý zmluvný štát a vtedy pôjde o medzištátnu sťažnosť alebo jednotlivci, skupiny jednotlivcov, či nevládne organizácie, v takom prípade sa bude jednať o procedúru individuálnej sťažnosti.

súdneho typu, čo je menej frekventovaný model v rámci medzinárodnej ochrany ľudských práv.¹

Pristúpenie - aktuálny stav

Už v stanovisku z roku 1996² Súdny dvor dospel k názoru, že podľa stavu práva Spoločenstva, aký platil v tej dobe, nemalo Európske spoločenstvo právomoc pristúpiť k *Dohovoru*. Nato v roku 2000 Európsky parlament, Rada Európskej únie a Európska komisia vyhlásili *Chartu*, ktorej *Lisabonská zmluva*, ktorá nadobudla platnosť 1. decembra 2009, priznala rovnakú právnu silu ako Zmluvám. *Lisabonská zmluva* tiež zmenila článok 6 *Zmluvy o EÚ*, ktorý vo svojom platnom znení stanovuje na jednej strane, že základné práva, tak ako sú zaručené *Dohovorom* a ako vyplývajú zo spoločných ústavných tradícií členských štátov, predstavujú všeobecné zásady práva EÚ, a na strane druhej, že EÚ pristúpi k *Dohovoru*.³ V tejto súvislosti však protokol č. 8⁴ stanovuje, že dohoda o pristúpení musí spĺňať určité podmienky, najmä odrážať potrebu zachovať charakteristické znaky EÚ a práva EÚ a musí zaručiť, že pristúpením EÚ nebudú dotknuté právomoci EÚ alebo jej inštitúcií.

Predpoklady na pristúpenie EÚ k *Dohovoru* boli vytvorené aj na pôde RE, čl. 59 ods. 2 *Dohovoru* v zmysle Protokolu 14 znie: „*Európska únia môže pristúpiť k tomuto Dohovoru*“.⁵

---

¹ Vyskytuje sa iba u dvoch regionálnych úprav vzniknutých na základe Európskeho a Amerického dohovoru o ľudských právach.

² Stanovisko Súdneho dvora z 28. marca 1996 (2/94)

³ 3 Článok 6 ods. 2 *Zmluvy o EÚ*: „Únia pristúpi k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Týmto pristúpením nie sú dotknuté právomoci Únie vymedzené v zmluvách“.

⁴ Protokol (č. 8) k článku 6 ods. 2 *Zmluvy o Európskej únii o pristúpení Únie k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*.

⁵ Protokol č. 14 nenadobudol platnosť, nakoľko je na to potrebná ratifikácia všetkými zmluvnými stranami *Dohovoru*, Ruská federácia ho ako posledná zo zmluvných strán neratifikovala. Výbor ministrov preto prijal rozhodnutie, ktorým umožnil realizáciu vybraných ustanovení Protokolu č.

Na odporúčanie Komisie prijala Rada 4. júna 2010 rozhodnutie o poverení začať rokovania o dohode o prístupí. Komisia bola ustanovená za rokovaciu stranu. Rokovania vyústili 5. apríla 2013 do prijatia dohody rokovacích strán o návrhoch prístupových nástrojov. Komisia sa pri tej príležitosti 4. júla 2013 v súlade s článkom 218 ods. 1 ZFEÚ obrátila na Súdny dvor EÚ so žiadosťou o stanovisko ku zlučiteľnosti návrhu dohody s právom EÚ.¹ Vo svojom stanovisku² Súdny dvor EÚ po tom, čo pripomenul, že *Lisabonská zmluva* vyriešila problém neexistencie právneho základu pre prístupie EÚ k *Dohovoru*, zdôraznil, že vzhľadom na skutočnosť, že EÚ nemožno považovať za štát, jej prístupie k EDLP musí zohľadniť charakteristické znaky EÚ, čo presne zodpovedá podmienkam prístúpenia, ktoré stanovili samotné Zmluvy.

Keďže *Lisabonská zmluva* hovorí o prístupí EÚ k *Dohovoru*, nová Európska komisia (2014-2019) si vytýčila túto agendu ako jeden z prioritných cieľov v oblasti ľudských práv vo svojom pracovnom programe na rok 2015 schválenom 16.12.2014. Ako prioritu stanovila ukončenie procesu prístúpenia k *Dohovoru* – predložiť právne predpisy na podpis, uzatvorenie a implementáciu prístupovej dohody v zmysle usmerenia Súdneho dvora EÚ. To však v dôsledku negatívneho stanoviska Súdneho dvora EÚ nie je reálne. Súdny dvor EÚ svojim rozhodnutím išiel proti stanovisku generálnej advokátky, inštitúcií EÚ a jej členských štátov. Prvý podpredseda Európskej komisie *F. Timmermans* základné práva dostal aj do svojho portfólia a opakovane tento cieľ deklaroval pri svojom ustanovujúcom vypočúvaní v Európskom parlamente, čím sa význam prístupových snáh v celkových politikách EÚ ešte znásobil.

---

14. Protokol 14bis obsahuje dve z ustanovení Protokolu č. 14. Ide o ustanovenia zavádzajúce nasledujúce inštitúty: rozhodovanie o prijateľnosti sťažností samosudcami a rozhodovanie senátmi zloženými z troch sudcov pokiaľ ide o opakujúce sa prípady.

¹ V tomto konaní podalo pripomienky 24 členských štátov.

² Súdny dvor sa vyjadril k návrhu dohody o prístupí Európskej únie k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a poukázal na problémy týkajúce sa zlučiteľnosti tohto návrhu s právom Únie vo svojom Stanovisku 2/13 vydanom v Luxemburgu 18. decembra 2014

Dá sa povedať, že negatívny posudok ESD je prvým neúspechom novej Európskej komisie v oblasti ľudských práv.

Že pristúpenie EÚ k *Dohovoru* predstavuje nie len dlhodobé ale aj stále aktuálne úsilie jej inštitúcií potvrdzuje i konštatovanie Komisie v Správe o uplatňovaní *Charty základných práv EÚ* z mája 2016: „Komisia naďalej podporuje pristúpenie EÚ k *Dohovoru*. Posilní to základné hodnoty, zvýši účinnosť práva EÚ a zvýši konzistentnosť pri ochrane základných práv v Európe. V stanovisku Súdneho dvora z decembra 2014, v ktorom súd v roku 2013 vyhlásil, že návrh dohody o pristúpení je nezlučiteľný so zmluvami, sa nastolili právne i politicky zložité otázky. Po uplynutí času na rozmyslenie, počas ktorého Komisia skúmala najlepší spôsob ako pokračovať ďalej, Komisia v úlohe vyjednávača EÚ teraz uskutočňuje konzultácie s osobitným výborom vymenovaným Radou, týkajúce sa konkrétnych riešení rôznych otázok vznesených v stanovisku Súdneho dvora.“ Rada EÚ zväží, či do konzultácií o modifikácii dohody o pristúpení zapojí Súdny dvor EÚ. Členské štáty EÚ zastávajú minimalistický prístup, čo sa týka modifikácie textu dohody o pristúpení (čo najviac výhrad Súdneho dvora EÚ riešiť inými spôsobmi než zmenou dohody).

Stanovisko 2/13

Súdny dvor EÚ dospel k záveru, že návrh dohody o pristúpení EÚ k *Dohovoru* je nezlučiteľný s ustanoveniami práva EÚ a to vzhľadom na tieto problémy:

- EÚ by ako každá iná zmluvná strana podliehala externej kontrole, ktorej predmetom je dodržiavanie práv a slobôd upravených *Dohovorom*. EÚ a jej inštitúcie by tak podliehali kontrolným mechanizmom upraveným týmto dohovorom a najmä rozhodnutiam a rozsudkom ESĽP.
- Nebolo prijaté nijaké ustanovenie návrhu dohody na zabezpečenie toho, aby možnosť upraviť vyššie štandardy ochrany základných práv, než aké zaručuje *Dohovor* poskytnutá členským

štátom zostala obmedzená v rozsahu potrebnom na to, aby nebola ohrozená úroveň ochrany stanovená Chartou ani prednosť, jednotnosť a účinnosť práva EÚ.

- Pristúpenie môže ohroziť rovnováhu, na ktorej je EÚ založená, a autonómiu práva EÚ tým, že by *Dohovor* vyžadoval, aby každý členský štát overil, či iný členský štát dodržiava základné práva, napriek tomu, že podľa práva EÚ musí medzi týmito členskými štátmi existovať dôvera.
- Návrh dohody nestanovuje nič, pokiaľ ide o väzbu medzi mechanizmom zavedeným Protokolom č. 16 a mechanizmom konania o prejudiciálnej otázke upraveného *Zmluvou o FEÚ*, pričom hrozí nebezpečenstvo obídienia konania o prejudiciálnej otázke.
- Návrh dohody ponecháva možnosť EÚ či členských štátov predložiť ESLP návrh, ktorého predmetom bude údajné porušenie *Dohovoru*, ktorého sa dopustil členský štát alebo EÚ v súvislosti s právom EÚ. Už samotná existencia tejto možnosti ohrozuje požiadavky *Zmluvy o FEÚ*, podľa ktorej sa členské štáty zaväzujú, že spory, ktoré sa týkajú výkladu alebo uplatňovania *Zmlúv*, vyriešia v súlade so *Zmluvami*.
- Rozhodovanie ESLP o návrhu z hľadiska prijateľnosti argumentov pre vstup EÚ alebo členských štátov do konania ako spolužalovaní vo veci na ESLP by viedlo k posúdeniu pravidiel práva EÚ, ktorými sa riadi rozdelenie právomocí medzi EÚ a členskými štátmi, ako aj kritéria pripísateľnosti ich aktov alebo opomenutí. Takéto rozhodnutie by mohlo narušiť rozdelenie právomocí medzi EÚ a jej členskými štátmi.
- Ak by sa ESLP umožnilo rozhodovať o otázke, či Súdny dvor EÚ už rozhodol o tej istej právnej otázke, ktorá je predmetom konania na ESLP, znamenalo by to, že by sa mu priznala právomoc vykladať judikatúru Súdneho dvora EÚ. Preto by toto

konanie malo byť v prístupovej dohode upravené takým spôsobom, aby vo všetkých veciach prebiehajúcich na ESLP bola EÚ kompletne a systematicky informovaná a aby tak bola príslušná inštitúcia EÚ schopná posúdiť, či Súdny dvor EÚ už rozhodoval o otázke, ktorá je predmetom takejto veci.

- Návrh dohody nerešpektuje charakteristické znaky práva EÚ týkajúce sa súdneho preskúmania aktov, konaní či opomenutí EÚ v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky („SZBP“), nakoľko Súdny dvor EÚ nemá právomoc na preskúmanie ich legality z hľadiska dodržiavania práv zaručených v *Dohovore*, a teda by súdnym preskúmaním uvedených aktov, konaní či opomenutí EÚ bol poverený výlučne externý orgán vo vzťahu k EÚ.

Definovanie argumentov pre a proti prístúpeniu EÚ k Dohovoru

Pri úvahe o tom, či prevažujú plusy alebo mínusy prípadného úspechu v snahe o prístúpenie EÚ k *Dohovoru* je potrebné zohľadniť subjektívny faktor, a teda, ktorá strana argumenty pre a proti prístúpeniu vyratáva. Čo by mohlo byť prínosné pre jednu stranu, pre druhú logicky znamená ústupky a obmedzenia.

Za najsilnejšie argumenty pre prístúpenie považujeme:

- príspevok ku konzistentnosti, koherencii ochrany ľudských práv v Európe. Konanie inštitúcií EÚ bude podriadené vonkajšej kontrole ESLP,
- manifest toho, že právny poriadok EÚ už nie je zameraný prednostne na ekonomické subjekty ale aj na občanov EÚ,
- posilnenie individuálnych oprávnení jednotlivca, ktorý sa cíti byť vo vzťahu k *Dohovoru* poškodený inštitúciami EÚ (v súčasnosti jednotlivci môžu žalovať len jednotlivé štáty, nie však EÚ),

- posilnenie dôveryhodnosti EÚ navonok a jej príklad v oblasti ľudských práv konzistenciou interných a externých aspektov ochrany a podpory v rámci EÚ.

Argumentov proti pristúpeniu je viac:

- strata autonómneho a suverénneho postavenia *acquis communautaire*, ktoré vždy dôsledne trvalo na svojej autonómii vo vzťahu k právu medzinárodnému s ohľadom na vlastné špecifiká,
- nezachovanie výlučnej právomoci Súdneho dvora EÚ, EÚ ako subjekt pristupuje na vonkajšiu kontrolu ESLP. Kým výklad dohovoru štrasburským ESLP by bol záväzný pre inštitúcie EÚ, výklad luxemburského Súdneho dvora EÚ týkajúci sa práva stanoveného v *Dohovore*, by pre ESLP záväzný nebol,
- preťaženie ESLP, ktorý sa bude musieť vysporiadať s vlnou nových prípadov a s nárastom celkového počtu káuz, prieťahy v konaní,
- vzájomná kontrola a monitorovanie medzi štátmi, či dodržiavajú základné práva (tzv. „peer review process“). To je v protiklade s princípom vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi, ktorý platí v EÚ,
- postupné nahrádzanie nástrojov parlamentnej demokracie politicky a ideologicky motivovanou judikatúrou ohľadom ľudských práv bez náležitej občianskej kontroly a zodpovednosti občanom,
- EÚ bude finančne prispievať do rozpočtu RE ročne, a to tretinou z najväčšieho príspevku spomedzi členských krajín RE za ostatný rok,
- skomplikovanie prípadného odstúpenia členského štátu EÚ z RE.

Záver

V zmysle *Charty imperatív*, podľa *Dohovoru* možnosť a podľa aktuálnej situácie pat. Takéto prívlastky by sme už niekoľko desiatok rokov diskutovanému prístupiu EÚ k *Dohovoru* mohli dať. A je vôbec „možnosť“ prístúpenia ešte prípustnou alternatívou vysporiadania vzájomných vzťahov medzi EÚ a *Dohovorom*? Toto je len prvá z dlhého radu nezodpovedaných otázok danej problematiky. Medzi ne sa tiež radí otázka reálnej potreby prístúpenia, skutočného vplyvu na základné práva jednotlivca, ďalej jeho dopad na samotnú vnútornú povahu EÚ a autonómiu práva EÚ. Samotné a konečné rozhodovanie o prístúpení bude samozrejme vedené predovšetkým politickými dôvodmi a výraznú úlohu zohrajú aj zmluvné podmienky, ktoré sa zástupcom EÚ podarí zjednať, vrátane uspokojivého riešenia tých problémov, ktoré definoval Súdny dvor EÚ. Pristúpenie EÚ k *Dohovoru* nie je uzavretou záležitosťou, no ak sa nakoniec dospeje k nejakej dohode, bude ju musieť schváliť každý členský štát EÚ. Tomu by mala na nadnárodnej i národnej úrovni predchádzať dôkladná analýza benefitov a nevýhod, ktoré z potenciálneho prístúpenia vyplývajú, ďalej relevantná diskusia o tom, či ho štáty skutočne potrebujú. Pristúpenie by sa dotýkalo každého členského štátu EÚ, avšak na tomto stupni je verejná otvorená diskusia, znalosť problematiky a teda názory na ňu napriek tomu, že je dlhodobo aktuálna, minimálna.

Literatúra:

- BRENČIČ, M.: *Rozhodovanie súdov ES v oblasti vonkajších vzťahov, týkajúce sa Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (I. časť)*. In: *Justičná revue*, 59. 3/2007.
- BRENČIČ, M.: *Nekonečný príbeh? Pristúpenie Európskej únie k Dohovoru Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. In: *Justičná revue*, 67. 6-7/2015.

- BUCHTA, T.: *Vplyv judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora EÚ na pristúpenie EÚ k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*, PF UK v Bratislave, 2014.
- BUTAŠOVÁ, A.; ŠVÁBY, D.: *Ochrana ľudských práv a základných slobôd v európskom priestore*. In: Čorba, J. (ed.): *Európske právo na Slovensku. Právny rozmer členstva Slovenskej republiky v Európskej únii*. Bratislava: Kalligram, 2002.
- DRGONEC, J.: *Ústavné a úniové právo v ochrane základných práv a slobôd. (Výsledie a tiene Charty základných práv Európskej únie)*. In: *Justičná revue*, 69, 1/2017.
- ERDOŠOVÁ, A.: *Právny zdroj Charty základných práv EÚ - Pred a Po*. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 16. 9 - 10/2010.
- KORENICA, F.: *The EU Accesion to the ECHR. Between Luxembourg's Search for Authonomy and Strasbourg's Credibility on Human Rights Protection*. Brusel: Springer, 2015.
- KUČERA, M.: *Výklad Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd 60 rokov po jeho vstupe do platnosti: metóda živého nástroja a iné*. In: *Výklad a aplikácie mezinárodných smluv v prubehu času*. Praha: Česká spoločnosť pri mezinárodni právo, 2014.
- KUIJER, M.: *The accession of the European Union to the ECHR: A gift for the ECHR's 60th anniversary or an unwelcome intruder at the party?* In: *Amsterdam law forum*. vol 3:4/2011.
- LACIAKOVÁ, V.; MICHALIČKOVÁ, J.: *Práva a zásady v Charte základných práv EÚ*. In: *Notitiae*. 2/2013.
- MAZÁK, J.; JÁNOŠÍKOVÁ, M.: *Charta základných práv Európskej únie – nové výzvy alebo voľné pokračovanie príbehu ochrany základných práv v Európskej únii?* In: *Justičná revue*. 2/2011.
- REMIŠOVÁ, V.: *Potrebujeme dať viac právomocí Európskemu súdu pre ľudské práva?* [online], [cit. 09/01/2015]. Dostupné na internete: <<http://www.postoy.sk/content/potrebujeme-dat-viac-pravomoci-europskemu-sudu-pre-ludske-prava>>.
- SY, S.: *Charta základných práv* [online], [cit. /06/2017]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.6.html>.
- SYLLOVÁ, J.; PÍTROVÁ, L.; PALDUSOVÁ, H.; A KOL.: *Lisabonská smlouva. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010.

Úskalia fantómovej objektivity súčasného liberalizmu (problematika depolitizácie a deideologizácie)

Jakub Švec

What is the shape of current liberalism in the public space? Is liberalism a truly objective moral-social doctrine? How it is about the rationality of the action, which the supporters of liberalism refer to? Why do we not perceive current liberalism as an ideology, that includes its shortcomings and benefits? What are the dangers of a bad understanding of liberalism for society?? The aim of this paper is to briefly assess of selected issues of liberalism, which is not a space, where there is no more to look for. In the light of absolute merging with the system, it is necessary to recall the dangers, which this moral concept brings. How it is about the rationality of the action, which the supporters of liberalism refer TO

Úvod

„Liberalizmus neutrality spočíva na (nám) prezentovanej predstave (A. MacIntyre), že liberalizmus je poskytovateľom neutrálneho rámca, v rámci ktorého občania slobodne sledujú súperiace a nezlučiteľné koncepcie dobrého života. Ide o to, že na jednej strane sa každé odvolanie k dobru vníma ako porušenie stanoveného dobra verejnej rozpravy a na druhej strane je liberálna koncepcia dobra neospravedlňovane zvýhodňovaná.“¹

Teória politického liberalizmu hovorí, že štát by mal ostať neutrálny ohľadne rozličných náhľadov a názorov, ktoré sa pokúšajú v rámci modernej pluralistickej spoločnosti získať podporu, no v skutočnosti sú jeho koncepcie dobra jednoznačne zvýhodňované, preferované resp. si nárokuje na „privatizáciu dobra“² prameniaceho z liberálnej tradície, čím priamo porušuje princípy na ktorých (by mal stáť) stojí. Súčasný liberalizmus ponúka slobodné uvažovanie pre ľudí, ktorí si môžu vybrať svoje komprehenzívne doktríny dobra, no na strane druhej na seba berie podobu nepolitickéj (nutnej) danosti a statusu quo, pričom jeho

---

¹ KUNA, M.: *Etika a politika v perspektíve Alesdaira MacIntyry*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2010, s. 71.

² KUNA, M.: *Etika a politika v perspektíve Alesdaira MacIntyry*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2010, s. 71.

ohrozenie sám stotožňuje s ohrozením demokratického systému, čo je vždy jedným z najsilnejších argumentov obhajujúcich kroky k ochrane jeho dominancie.

„Vieme, že liberalizmus sa seabedomo prezentuje ako najohodnejšia (resp. najracionálnejšia) odpoveď na fakt, resp. na výzvu hodnotovej plurality modernej spoločnosti. Je však tento jeho nárok skutočne racionálne oprávnený?“¹

Tzv. fantómová objektivita súčasného liberalizmu prináša niekoľko problematík, ktoré spôsobujú vážne deformácie chápania a posudzovania objektivitu či dokonca racionálnosti konania. Chápanie liberalizmu ako univerzálnej doktríny je spôsobené predovšetkým nevedomosťou a pramení zo zakorenených myšlienkových stereotypov, ktoré sa však nepodrobujú verifikácií. Tento príspevok má preto ambíciu predložiť niektoré (nebezpečné) úskalia liberalizmu vyplývajúce z jeho dominantného postavenia na trhu ideológií, za ktorú sa sám už alibisticky takmer nepovažuje.

Problematika racionálnosti

"(...) neexistuje nijaké, na tradícii nezávislé racionálne uvažovanie - akési uvažovanie odnikiaľ - ale racionalita je skutočnou, iba v kontexte niektorej z rôznorodých tradícií skúmania, z ktorých každé má svoj vlastný charakteristický spôsob racionálneho zdôvodnenia..."²

Politický liberalizmus sa na jednej strane snaží o vytvorenie istých fundamentálnych podmienok budovania šťastia pre všetkých, na druhej strane však, zdá sa, nejde o nič iné, ako o presadzovanie liberálnych hodnôt v spoločnosti, čo je, samozrejme, v príkrom rozpore s jeho pôvodnou ambíciou. Z liberalizmu sa vplyvom spomenutej dezinterpretácie a nedôsledného procesu verifikácie stala mantra oddeľujúca

---

¹ KUNA, M.: *Etické a morálne problémy v pozadí liberalizmu (neutrality)* In: BAŇAS, J.: *Liberalizmus neutrality 1*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2010, s. 71.

² KUNA, M.: *MacTytrova (nekomunitaristická) kritika liberalizmu*. In: ŠÚST, J.: *Liberalizmus neutrality 2 - Vybrané politické aspekty*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, s. 91-92.

spravodlivé od nespravodlivého, demokratické od nedemokratického či racionálne od neracionálneho. Liberalizmus sa nebezpečne zbavil prívlastku ideológie.

Súčasný politický diskurz na slovenskej politickej scéne tvorí názornú ukážku, kam až siaha nebezpečenstvo idealizácie ideológie liberalizmu. Boj proti ideológiám komunizmu (ktorý však ľudstvo nikdy nedosiahlo, a tak s týmto pojmom politici či verejnosť narábajú nesprávne), nacizmu či fašizmu (tieto pojmy politici či verejnosť rovnako nepomenúvajú správne resp. sa medzi nimi často nerobia rozdiely) sa spoločnosť rozhodla praktizovať prostredníctvom dominancie ďalšej ideológie s odvolaním sa na najlepší pomer benefitov a hrozieb z nej plynúcich.

Je potrebné dodať, že povrchnou definíciou ideológie komunizmu, nacizmu či fašizmu spoločnosť vyjadruje (a usvedčuje sa) skôr túžbu po privilegovaní liberálnej tradície ako skutočný záujem vysvetľovať zvrátenosť či charakteristické znaky týchto ideológií. I slovenská občianska spoločnosť sa v súčasnosti stretáva s problematikou šírenia fašizmu či nacizmu, rozdiel medzi týmito ideológiami však laický divák nemal dodnes šancu počuť v zrozumiteľnejšom podaní či analýze. Liberalizmu o tento (kategoricky dôležitý) rozdiel ani nejde - dôležité je skôr vyhraničiť sa voči nim a poukázať na racionálne riešenia, ktoré podľa jeho zástancov ponúka.

Vráťme sa však k príkladu slovenskej politickej scény. Tretí sektor, vrcholní predstavitelia občianskej spoločnosti či médiá spravidla stoja na strane pravicového spektra. Spájajú ho s liberalizmom, liberálnou tradíciou a tým pádom teda i so slobodou, spravodlivosťou, demokraciou a neideologickou zaslepenosťou. Dopad tohto absurdného ponímania politického súboja má však tragické následky. V rámci boja proti ľavicovej politike, ktorú predstavitelia tohto boja identifikujú doslova za boj proti komunizmu, (ktorý, ako sme už naznačili, jednoducho neexistoval, a ktorý SMER-SD zaiste neprezentuje - jedná sa teda len o demonizáciu oponenta), a bojom proti neslobode, sú pravicové subjekty,

strany, politici a hnutia označovaní za racionálnych aktérov, opierajúcich sa o riešenia prameniace z liberálnej tradície. Zároveň je táto tradícia všeobecne pokladaná za morálnu, jej dominancia je spoločensky akceptovaná a prívlastku ideológie sa v tieni boja za demokraciu, s ktorou sa plne stotožňuje, zbavila.

*„(Liberalizmus) Pre jeho márne ašpirácie na rolu rozhodovania sporov v rámci morálnej a politickej kultúry z privilegovaného stanoviska (...) nemá nijakú (privilegovanú) intelektuálnu autoritu nad inými tradíciami“.*¹

Liberalizmus sa spolu s jeho hodnotovým rámcom stal naturalizovanou nevyhnutnosťou spoločnosti a mýlnikom, od ktorého posudzujeme racionálnosť, správnosť, spravodlivosť či demokratickosť konania politických subjektov či jednotlivcov. Tento postoj je však veľmi skreslený, nakoľko liberalizmus napriek svojej ambícii patrí taktiež do skupín ideológií, vychádzajúc z vlastnej tradície, hodnôt a postojov, ktoré však, zaiste, nie sú univerzálne.

Problematika (univerzálnej) slobody

Už z hesla francúzskej revolúcie je nám známe heslo "sloboda, rovnosť, bratstvo." Avšak je to práve vzťah slobody a rovnosti (a odlišné nazeranie naň), ktorý spôsobuje základný spor i vo vnútri liberalizmu (nehovoriac o spore liberalizmu s komunitarizmom či socializmom). I. Berlin píše vo svojej najznámejšej knihe *Dva pojmy slobody* o dvoch možných chápaniach slobody a síce o slobode negatívnej a pozitívnej.

O čo teda v rozhodujúcom konflikte chápania slobody ide? Predovšetkým o rozdiel medzi tzv. účinnou/pozitívnou slobodou "na niečo" a formálnou/negatívnou slobodou "od niečoho". Ich odlišnosť spočíva v:

„Rozdiely medzi našou mocou či schopnosťou jednať určitým spôsobom a jednoduchým nezasahovaním do nášho konania. To, že nám niekto nezakazuje

---

¹ KUNA, M.: *Etika a politika v perspektíve Alesdaira MacIntyry*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2010. s. 61.

*niečo robiť ešte neznamená, že to robiť môžeme. Sme slobodní - pretože nám v tom nikto nebráni? Alebo nie sme slobodní - nakoľko nám chýba potrebné schopnosti?"*¹

Pozitívne slobody sa teda nutne týkajú nedostatkových statkov, pričom vyjadrujú právo jednotlivca na istý druh partikulárneho dobra. Sloboda negatívna spočíva vo fakte, že nie sme súčasťou nejakej (nechcenej) aktivity či požiadavky.² Nikto určite nebude pochybovať o možnosti pre každého navštevovať univerzitu. Každý občan tak môže učiniť a formálne využívať slobodu pohybu. Čo však už samozrejmosťou súčasného sveta v mnohých prípadoch nie je istota, že na tejto univerzite bude môcť občan reálne študovať, pretože na takúto štúdiu nemusí mať finančné prostriedky a to dokonca i v prípade vyššej inteligencie a väčšej miery poznatkov oproti svojej potencionálnej konkurencii. V tomto prípade jedincovi nepostačuje ani čiastková výhra prírodnej lotérie³ v podobe inteligencie, ani čiastková výhra prírodnej lotérie v miere vedomostí v konkurenčnom boji, na ktorý sa s obľubou zástancovia negatívnej slobody (neoliberalizmu, libertarianizmu) odvolávajú. Jedincovi totiž chýba pozitívna sloboda, t.j. právo "na niečo" - právo bezplatne študovať. Jeho sloboda voľby ostáva len formálnym právom. Ak ale jedinca zabezpečíme financiami, resp. mu bude zabezpečené bezplatné štúdium: „Zvýšime tak jeho účinnú slobodu.“⁴

Formálne/negatívne slobody teda pramenia primárne z prvej generácie ľudských práv, za ktoré bojovali liberálne prúdy v spomenutej francúzskej revolúcii proti moci feudalizmu a duchovenstva. Ide predovšetkým o politické a občianske práva - práva na slobodu prejavu,

---

¹ SWIFT, A.: *Political philosophy*. Praha: Portál, 2005, s. 61.

² FABRE, C.: *Ústavní zakotvení sociálních práv*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 2004, s. 9.

³ S pojmom prichádza už J. S. Mill v monografii "Kapitoly o socializme", o storočie neskôr pojem preslávil John Rawls vo svojom najznámejšom diele "A Theory of Justice". V najvyššobecnejšom zmysle slova pojem vyjadruje náhodnosť našich daností a sociálneho postavenia pri narodení, ktoré do výraznej miery determinuje náš budúci úspech/neúspech v živote.

⁴ SWIFT, A.: *Political philosophy*. Praha: Portál, 2005, s. 62.

pohybu, zhromažďovania sa, práva na náboženské presvedčenie. K tomuto typu slobôd sa v súčasnosti tradične a predovšetkým viažu liberálne či libertariánske prúdy, pričom diskusie o ľudských právach vo všeobecnosti sa snažia udržať práve len v rovine negatívnych/formálnych slobôd. Na strane druhej sú zástancami pozitívnych slobôd, spravidla viac socialistické, sociálno - demokratické či ľavicovo liberálne prúdy. Neraz sú preto tieto práva označované ako červené. Ide predovšetkým o sociálne, ekonomické, hospodárske či kultúrne slobody. Pre poriadok vecí treba dodať, že kým ochota uznávať nedotknuteľnosť negatívnych slobôd je ľavicou akceptovaná podľa miery ich vyhranenia sa na ideologickej osi smerom doľava, to isté platí i v opačnom prípade. Čím viac sú pozície pravice na ideologickej osi vpravo, tým menej je na tejto strane vôľa považovať slobody druhej generácie za základné, také, na ktoré by mal mať jedinec automaticky nárok.

Akceptácia dvoch druhov slobody medzi sebou prostredníctvom ideologických smerov a strán (1. generácia - predovšetkým negatívne práva hájené pravcou, 2. generácia - predovšetkým sociálne pozitívne práva hájené ľavicou) je teda ovplyvnená ich mierou vyhranenia na ideologickej osi. Ak teda pravica vyčíta ľavici kalkuláciu s prvou generáciou ľudských práv (občianske slobody) v záujme vyššieho záujmu spoločnosti a spoločného dobra, ľavica má plné právo vyčítať nedostatočný záujem liberálov o sociálne zabezpečenie obyvateľstva, ktoré pre ňu nie je prvoradé.

Táto problematika je závažnejšia ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať. Ak totiž v priestore dominancie liberálnej tradície pristúpime k širšej sociálnej politike, k jednotnému systému zdravotného poistenia pre zabezpečenie toku peňazí do spoločnej poisťovne či odmietneme myšlienku spoplatneného školstva, dostávame sa do konfliktu s už spomínaným argumentom o neracionálnosti nášho konania v tradícií súčasného liberalizmu (ktorý sa v súčasnosti väčšmi odlišuje od svojich pôvodných sociálnejších ideí), kedy ide skôr o neracionálnosť z pohľadu trhu.

V priestore slovenskej politickej scény sa (s výnimkou boja proti ĽSNS - Kotleba) neodohráva boj dobra so zlom, demokracie s nedemokraciou či slobody s neslobodou. V rámci pravicového spektra došlo k privatizácií týchto pojmov a k ich splynutiu s pravicovou politikou. Alarmujúca je však situácia, kedy toto správanie podporuje i značná časť občianskej spoločnosti, médiá a mienkotvorná tlač. Dochádza k rozdeleniu spoločnosti a v dôsledku povrchného boja o demokraciu, slobodu či pravdu o dezinformovanie občana a demonizáciu politického oponenta.

Záver

Fantómová objektivita súčasného liberalizmu spôsobuje viaceré vyššie uvedené riziká. Ide predovšetkým o vymanévrovanie liberalizmu z vôd negatívne chápaných koncepcií ideológií, pričom práve liberalizmus je hodnotovým rámcom, ktorý spĺňa všetky parametre ideológie. Spájanie výhradne súčasného liberalizmu so slobodou je nedostatočné z hľadiska ideologického uprednostňovania negatívnej slobody pred slobodou pozitívnu. V otázkach racionálnosti súčasný liberalizmus i podľa už spomenutého A. MacIntyreya nemá morálne právo na nárokovanie si privilegovanej pozície, nakoľko o racionalite sa dá hovoriť len v rámci istej morálno - hodnotovej tradície. V ekonomických otázkach sa racionálnym konaním chápe predovšetkým trhová neobmedzenosť (resp. jej čo najmenšia obmedzenosť), v otázkach slobody zas už spomínaná dominancia I. generácie (občianskych) ľudských práv. Takéto konanie je racionálne len v rámci súčasného liberalizmu, nie však vo všeobecnosti a nemá tak žiadny morálny nárok na univerzalitu.¹

---

¹ S touto otázkou však autor tohto príspevku nesúhlasí bezvýhradne. Ako preukazujeme v našej diplomovej práci i v rámci liberalizmu je možné nachádzať širokú škálu výziev pre sociálnu spravodlivosť či dokonca potrebu redistribúcie. Tieto myšlienky sú však v súčasnosti z liberalizmu vytláčané pod tlakom neoliberalizmu či libertariánizmu. (ŠVEC, J. 2017. *Obhajoba vertikálneho prerozdelenia prostredníctvom myšlienok liberalizmu*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2017.)

Literatúra:

- ANZENBACHER, A.: *Úvod do etiky*. Praha: ZVON, 1994.
- BLAHA, Ľuboš.: *Rawls a socializmus*. In: *Nové slovo*. Dostupné online: <<http://www.noveslovo.sk/node/36345>>.
- BLAHA, Ľ.: *Sociálna spravodlivosť a identita*. Bratislava: VEDA, 2006.
- BLAHA, Ľ.: *Späť k Marxovi?* Bratislava: VEDA, 2012.
- BUBÍK, T.: *Filozoficky o spravodlnosti*. Příbram: Univerzita Pardubice, 2007.
- COHEN, G. A.: *Iluze liberální spravodlnosti*. Praha: Filosofia, 2006.
- DEWEY, J.: *Rekonštrukcia liberalizmu*. Bratislava: Kalligram, 2001.
- HAUSER, M.: *Sociálny štát a kapitalizmus*. Praha: Svoboda Servis, 2007.
- DINKA, P. a kol.: *Besy kapitalizmu alebo Začiatok novej éry?* Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, 2012.
- FABRE, C.: *Ústavní zakotvení sociálních práv*. Praha: Filosofie, 2004.
- GERBERY, D. (ed.): *Potrebujeme sociálny štát?*. Bratislava: CeTePe s. r. o., 2011.
- HANUS, L.: *Princíp pluralizmu*. Bratislava: Lúč, 1997.
- HAYEK, F. A.: *Cesta do nevoľníctva*. Bratislava: Nadácia F. A. Hayeka, 2001.
- HAYEK, F. A.: *Právo, zákonodarstvo a sloboda*. Praha: Academia, 1994.
- HOBHOUSE, L. T.: *Liberalizmus*. Bratislava: Kalligram, 2002.
- CHOVANCOVÁ, J.: *Liberalizmus verzus komunitarizmus*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2006.
- KISS, J.: *Současná politická filozofie*. Praha: OIKOYMENH, 1997.
- KONOPÁNEK, Z.: *Estetika sociálního státu*. Praha: G plus G, 1998.
- KRÓL, M.: *Liberalizmus strachu a liberalizmus odvahy*. Bratislava: Kalligram, 1999.
- LÁNSKÝ, O.: *Je třeba zavrhnout liberalismus?* Praha: Filosofia, 2015.
- LEGUTKO, R.: *Ošklivost demokracie*. Brno: CDK, 2009.
- MIHÁLIK, J.: *Sociálny alebo liberálny štát?* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007.
- MILL, J. S.: *Logika liberalizmu*. Bratislava: Kalligram, 2005.
- MILL, J. S.: *Utilitarizmus*. Prešov: LIM, 2000.
- NOVOSÁD, F.; SMREKOVÁ, D.: *Dejiny sociálneho a politického myslenia*. Bratislava: Kalligram, 2013.

- NOVOSÁD, F.: *O slobode a spravodlivosti*. Bratislava: Archa, 1993.
- NOZICK, R.: *Anarchy, State, and Utopia*. Oxford: Blackwell Publishers, Ltd.1984.
- NOZICK, R.: *Anarchie, stát a utopie*. Praha: Academica, 2015.
- RAWLS, J.: *Politický liberalismus*. Prešov: SLOVACONTACT, 1997.
- RAWLS, J.: *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava: Kalligram, 2007.
- SĚHAHEL, R (ed.): *Človek, sloboda, vlastníctvo*. Bratislava: Iris, 2015.
- SWIFT, A.: *Political philosophy*. Praha: Portál, 2005.
- ŠIK, O.; a kol.: *Socialismus dnes?*. Praha: Academia, 1990.
- ŠVEC, J.: *Koncepcia spravodlivosti v diele Johna Rawlsa - Analýza a kritika: Bakalárska práca*. Ružomberok: FF KU, 2015

The Effect of the Amendments of Hungary's Fundamental Law on the Sovereignty of Local Self-governments¹

Sándor Fekete, Csaba Fazekas

The conception of the actual local self-government system had created at the age of the dualism. The development had two parts, the first one was the decentralism of the public law system, and the second one was the splay of the council's sovereignty. Unfortunately there was a lot of council who went into liquidation so the state had to help them. Therefore the state's influence became bigger and bigger, which process reflected at the new local self-government law. This law is limiting the local self-government's sovereignty because it ignores the recommendation of the European Charter of Local Self-Government. There was necessary to made a new local self-government but with the consent of the councils.

Act No. CLXXXIX of 2011 – on the local self-governments of Hungary

In the 2010 electional campaign, *V. Orbán* mentioned it as one of his primary objectives that if citizens put their trust in him, his government would carry out a complete public law reform, and would pass a new fundamental law instead of the constitution already displaying several weaknesses. FIDESZ-KDNP ('Alliance of Young Democrats- Christian Democratic People's Party') won the 2010 election, and following the counting of votes, it became clear that having a two third majority, the new government could start the process of drawing up a new constitution without the opposition. As a result, on 18 April, 2011, the Parliament passed the new constitution, Hungary's Fundamental Law. As had been planned, the government carried out a complete public law reform which involved the amendment of the current act on local self-

---

¹ The described study was carried out as part of the EFOP-3.6.1-16-00011 "Younger and Renewing University – Innovative Knowledge City – institutional development of the University of Miskolc aiming at intelligent specialisation" project implemented in the framework of the Szechenyi 2020 program. The realization of this project is supported by the European Union, co-financed by the European Social Fund.

governments, as well. In order to be able to investigate the differences between the 1990 Act on local self-governments and the equivalent 2011 Act, the regulations set out in the constitutions should be studied and the missing links should be explored.

Starting from the beginning, it is important to observe how these two fundamental law documents provide for the right of self-government. *The Constitution* is based on the right to local self-government, regulating the control of the state over local self-governments in a minimalist way. It is not surprising given the fact that the Act on local self-government was passed directly after a suppressive, authoritarian regime ceased to exist so it was a primary consideration to reduce state control to the minimum level. The fundamental rights local self-governments were entitled to were general and extended to each local self-government. Unfortunately, however, due to the large number of tiny self-governments and overregulation, this system became impossible to finance. The Fundamental Law attempts to find a solution to this. However, it does not provide for the right to self-government but incorporates the concept of local public affairs in its wording instead. The exact formula is: „*In Hungary local governments shall function to manage local public affairs and exercise local public power.*” It confers the right of local self-government on the citizens of settlements and counties so only the complete revocation of the right to self-government violates the Fundamental Law as the right to self-government does not appear in it as a fundamental right. Citizens may directly exercise their rights to self-government through local referenda and indirectly through elected representatives. According to the law, these rights mean the expression and implementation of local public will. Accordingly, the subject of law shall not be deemed to be the local self-governments but inhabitants of the local settlements who exercise the right of self-government. According to the act, local public affairs „*are related to the provision of the population with public services and to the creation of the organisational, personnel and material conditions for local self-*

government and cooperation with the population." That is, the task is to cater for the needs of the population and to create and provide the conditions for their well-being so the law does not only regulate but also sets forth obligations for the local self-governments and citizens. It is the citizens' obligation to alleviate the burdens of the community through self-provision, that is, to contribute to the performance of community activities as far as they are able to. The local self-government may define these tasks in a decree, and may also create legal consequences in case of non-compliance so it may hold inhabitants responsible. However, as a moral constraint, the principle of good faith and mutual cooperation should be followed while the law is exercised and enforced.

The tasks of local self-governments are regulated in section (1), Article 31 of the Fundamental Law, which sets forth that local self-governments manage local public affairs and implement local public will. However, it fails to give an exact definition of what local public affairs are so it is left to the legislature to clarify it. The Fundamental Law gives a list of all the rights that the local self-government may exercise during the management of public affairs so through decrees and orders, it is a matter of local regulation to determine organisational and operational order, to exercise the right of enterprising, the right to charge taxes or to establish partnerships with other local self-governments. However, neither the act nor the Fundamental Law provides for the separation of the tasks and powers of local self-governments. And with this, we have arrived at an important point without the exploration of which it is impossible to go on as we are concerned with local self-governments here. These are the principles of decentralisation-deconcentration and subsidiarity.

The state system of the separation of powers is built out along two axes: a horizontal and a vertical one.¹ The horizontal axis is the classical

---

¹ GALLAI, S.; TÖRÖK, G.: *Politika és politikatudomány* ('Politics and political science'). Budapest: Aula, 2003, p. 318.

tripartite principle of the division of powers, treated by every country having a democratic political system as a basic element of power construction. The vertical division means the division of state power and tasks among lower levels. However, vertically, division cannot be complete as through its power to make the constitution, the legislative power may modify the powers of the hierarchical organisations of the vertical power system. Thus, local self-governments should always comply with the provisions of currently effective law so there is no institution system where one could speak about unlimited organisational powers. In case of the central and local division of power, one can speak about decentralised and deconcentrated models.¹ Regional autonomy is the greatest in federal-type countries where the state grants separate state-level powers to federal elements. Nowadays, countries strive for decentralisation as the division of state powers also involves the passing on of functions and financial burdens in addition to the fact that this way, the principle of vertical power division also prevails. Thus, in case of decentralisation, division of power and division of labour are both attained, resulting in greater autonomy for local authorities. However, autonomy does not mean complete sovereignty as local self-governments also exist as part of the state. „*In a narrower sense, decentralisation is the actual division of powers among regional decisionmakers who are not organisationally subordinated to central authorities.*”²

Deconcentration is based on hierarchy so it means the subordination of local and regional authorities to the central power. At the same time, this shows the limitation of the right to make free decisions as self-governments organised on this basis work under the control of the cent-

---

¹ GALLAI, S.; TÖRÖK, G.: *Politika és politikatudomány* ('Politics and political science'). Budapest: Aula, 2003, p. 319.

² GALLAI, S.; TÖRÖK, G.: *Politika és politikatudomány* ('Politics and political science'). Budapest: Aula, 2003, p. 320.

ral administrative authority in every case. Their power is only mediated power, and their scope of authority only covers the performance of specific tasks. Next, it is important to mention the principle of subsidiarity, the content elements of which appeared as early as in the antiquity but was first widely applied in practice after World War II, and then it became the basic principle of the European Community. Former president of the European Committee, *J. Delors* named the following two aspects as the basis of subsidiarity:

- everybody should have the right to fulfil his/her duties on the level where he/she is most suitable for it;
- the obligation of the central authorities is to provide everyone with every device necessary to fully exploit their possibilities.

In today's modern states, subsidiarity is the principle of the limitation of power and the supervision of interference, which was incorporated by the *Treaty of Maastricht* (section (1), article 5 of the Treaty on European Union). With regard to the fact that these are uniform principles and models in the field of local self-government, the Hungarian local self-government system was also created by the act regulating this structure according to these models.

After this, let us return to the most recent Hungarian act on local self-government. In section (1), article 13, chapter II, the act gives a detailed description of the range of tasks to be performed by local self-governments. In this section, 21 activities are specified from urban planning through cultural and social tasks to waste management and water supply. The new Act on local self-governments regulates the tasks to be performed by local self-governments in greater detail, incorporating new fields, and putting former tasks of local self-governments under state control. Municipal development and urban planning are

included in both acts but municipal operation is a new concept although it is true that some of the tasks to be performed were also included in the former act.

The new act incorporates the following tasks in municipal operation: establishment and maintenance of public cemeteries, provision of street lighting, provision of chimney sweep services, construction and maintenance of public roads and their accessories, establishment and maintenance of public parks and other public areas, and provision of parking places for motor vehicles. In other words, the act specifies the tasks that local self-governments shall perform. Earlier, these tasks were not specified individually. In my opinion, the reason for such detailed regulation is to prevent any legal disputes arising from the lack of regulation. Beyond the incorporation of social benefits and services, the new act on local self-governments also includes the right of the local self-government to determine social benefits.

The Act on social benefits and the Act on local self-governments set forth that the self-government representative body of the settlement shall provide social benefits in cash for individuals socially in need subject to the conditions set forth in the relevant decrees of the local self-government in the form of care allowance and self-government benefit but may also define other benefits paid in cash. In addition, the local self-government may also provide social benefit in kind, and may order personal care to be provided for those in need.¹ Since the introduction of the public works programme, the organisation and provision of public works have also been the task of local self-governments although it is true that the state gives assistance in the provision of the necessary financial resources. It could have been included among the social tasks

---

¹ FEIK, CS.: *Változások a helyi önkormányzatok feladat- és hatáskörének szabályozásában* ('Changes in the regulation of the functions and powers of local self-governments'), p. 57. [online], [cit. 20/02/2017]. Available on internet: <http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK/UMK_2014_4/08_Feik_Csaba.pdf>.

of the state, still, the provision of care for and rehabilitation of people who have become homeless, and the prevention of this are regulated separately. The reason for giving it priority in the act may have been the increasing social sensitivity for the problem. The provision in the act requiring local self-governments to provide an opportunity for local small farmers and primary producers to sell the products listed in legal statutes has greater importance in the provinces.

With this, legislators try to promote the development of the Hungarian sector of small producers and the giving priority to Hungarian goods. Unfortunately, this regulation has not been of much help in stopping the decrease of the number of agricultural primary producers as since 2008, there have been fewer and fewer primary producers registered year by year. The Hungarian production sector badly needs this layer so this problem is an ever recurring item on the political agenda. The organisation and provision of local waste disposal services is also a new task to be performed. Earlier, it caused problems several times as in many cases, waste management companies could not agree with local self-governments so waste disposal was not solved. In order to prevent such cases, the act makes it the responsibility of local self-governments to perform waste management tasks.

The most important issue in today's political situation in Hungary is the educators' movement against the improper conditions and the system of financing in education. These causes can also be led back to the provisions in the Act on local self-governments as earlier, it was the responsibility of the local self-governments to provide education but in the new Act on local self-governments, the authority of local self-governments only covers the supervision of kindergarten education while other levels of education are put under state control.

The impact of the 2011 Act on local self-governments on the Hungarian education system

Following the change of the political system, similarly to many other areas, the Hungarian education system underwent significant reorganisation. Education itself was regulated by *Act No. LXXIX of 1993*. The act made it the responsibility of the self-governments of villages, towns, capital districts and cities with county rank to organise and supervise the operation of kindergarten and public education services. This act made it possible for the educational services to be provided jointly by several local self-governments in the framework of a self-government partnership in which 'every such self-government could become a member that maintained a school providing vocational training.'¹. Thus, according to the former regulation, the local self-government was the basis of the organisation and provision of education from kindergarten to university education.

This system was upset by the new Acts on public education and local self-governments, which deprived local self-governments of the right to maintain educational institutions with the exception of kindergartens, and put these institutions under state control. In the exact wording of the act, 'a public education institution may be established and maintained by the state, and subject to the provisions herein, by ethnic minority self-governments, church legal entities, organisations involved in religious activities or by other persons or organisations if it has obtained the right to pursue such activities in compliance with the relevant legal statutes.' The act also sets forth that kindergarten institutions may also be maintained by local self-governments. As of 1 Sept-

---

¹ CSÖRGITS, L.: *Az önkormányzati feladatellátás alakulása napjainkban – elméleti és gyakorlati problémák, különös tekintettel az oktatási terület egyes elemeire* ('Current changes in the functions of local self-government – theoretical and practical problems with special regard to some elements of the educational sector'), p. 52. [online], [cit. 27/02/2017]. Available on internet: <<http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok/cs%C3%B6rgits.pdf>>.

ember, 2012, the state established Klebelsberg Intézményfenntartó Központ ('Klebelsberg Centre for Institution Maintenance') (Hungarian abbreviation: KLIK), the task of which is to maintain public education institutions involved in providing state services and to operate public education institutions efficiently, professionally and legally. KLIK performed the tasks set forth in the act in 198 educational districts with more or less success. Right after starting its operations, the institution already generated considerable loss, and the educational experts of the opposition labelled it 'the most unnecessary institution' since the change of the political regime.

It is a fact that the operation of this institution shows the signs of chaos, with its accumulated debt already exceeding ten billion HUF although repayment of it has started in the meantime. Teachers' former demonstrations, which turned public attention to the conditions in education, may have partly been attributed to the operational problems of KLIK and partly to other circumstances. Probably due to social pressure, the government announced that it would close down KLIK, and the new institution to be established would only have maintenance and employer functions, and all other authorities would be given back to school principals. School principals would also have cash funds so that no central approval would be required for every single procurement of assets, which formerly endangered everyday work in schools. Secretary of state for education *L. Palkovics* said in a television interview that the operations of the universities would not be affected by the new institution as they were functioning properly.

With regard to the universities, it is important to remark that they have a different maintenance system. Universities are led by their senates headed by the rectors but they are operated by the chancellors, who are responsible for economic, financial, controlling, internal auditing, accounting, HR, legal, administrative and IT activities as well as for the asset management of the institution, including any technical, facility utilisation, operational, logistics, service, procurement and public

procurement issues, as well, pursuant to law. This means that the actual supervision of universities has been taken over by individuals appointed by the prime minister, through which the autonomy of the universities has also been curbed. It is a negative impact of the reorganisation in higher education that several institutions have been closed down, faculties have been merged, several, formerly state-owned specialisations have been made fee-paying, and in several cases, the amounts of fees have been considerably increased so that many students cannot pay them. As a result, there is a significant decrease in the number of students in higher education.

Due to the act, several educational institutions have been taken over by the churches for maintenance. In comparison with the 2009/2010 period, the number of elementary schools in church ownership had increased by a little more than one hundred by the academic year 2014/2015 while in the case of the academic grammar schools, this number was thirty. Since 2005, the number of students in public education has decreased by almost 200,000 while the number of students educated in church schools could only be counted in thousands at that time but now a quarter of a million students are taught there. Due to the better financial conditions – as church schools get both state and church subsidies –, more and more students are enrolled in church schools by their parents. The fact that the number of students educated in church schools is increasing is in line with the government's objectives.

Changes in the sovereignty of Hungarian local self-governments

The Hungarian self-government system had prominent significance from the early Middle Ages. The Hungarian principle of local self-government originates from the sovereignty of counties, and if there is any dispute between the state and local self-governments, as a rule, historical experiences are activated to support the importance of the power and autonomy of local self-governments. In the 27 years that have

passed since the change of the political system, there have been frequent changes in the obligations and control of local self-governments. At the time of the change of the political system, legislators, understandably, intended to give back to local self-governments the maximum sovereignty permitted by law, which worked well in the beginning, and were welcomed by citizens but as the years passed, the negative aspects of the system became evident, as well. Mainly due to the increase in their responsibilities, local self-governments got indebted, and by 2010, the amount of their outstanding debt had reached 1,200 billion HUF.

Understandably, local self-governments expected the state to solve this problem, and as a result, they had to sacrifice some of their sovereignty, giving it over to the state. The restructuring of the education system described above was due to this sacrifice but the access of the local self-governments to loans has also become limited and the system of central resource allocation has been changed, as well, so settlements with stronger economic potential get less subsidy than the more disadvantaged ones. Before the changes, there were some who were of the opinion that Hungary should adopt the Swedish local self-government model, where first, the number of local self-governments was reduced from 2,498 to 1,037, and then, due to further reductions, only 278 local authorities remained. This means that a large number of local governments were eliminated or merged. However, under Hungarian conditions, this would have been an inconceivable change as Hungarian local self-governments enjoy historically guaranteed autonomy.

The new regulation in the Fundamental Law gives up the fundamental right approach to the right to local self-government, and sets forth that local self-governments may only exercise their functions (and not their fundamental rights) subject to the principle of legality, thus creating the possibility for a broad limitation of the rights of local self-governments just like for the requalifying of local public issues as national public issues. These provisions reduce the autonomy of local self-governments, guaranteed by the constitution. In the new regulation

system, local self-governments are controlled by the competent government authorities, whose status and functions have been considerably extended due to the combination of the great many deconcentrated functions. Through this, the county has become the scene of intermediate level administration. The result of the new regulation is a local self-government system shifting towards centralisation, accompanied by a considerable reduction of the functions and limitation of the autonomy of the local self-government system. Leaving the role of the 'night watchman' behind, the state actively interferes in local and regional politics and self-government activities. The fundamental changes can be summarised as follows:

- there has been a considerable decrease in the number of local self-government representatives;
- in contrast to the previous system, a five-year election cycle has been introduced with the justification that it is worth separating local elections from the parliamentary cycle and elections in the hope of a higher participation rate and more balanced power relations;
- the next element is the reduction in the functions and roles of local self-governments referred to several times;
- with the appearance of government offices, authority functions have been taken away from local self-governments;
- in case of the existence of the conditions set forth in the act, the opportunity for local self-governments to form mandatory partnerships, and the closing down of mayor's offices in settlements having fewer than two thousand inhabitants;
- judicial review has become stricter;
- the management functions of local self-governments have become stricter due to the large number of cases of their getting indebted;

- one of the most important changes on the local level is that the position of the mayor has become stronger within the organisation of the local self-government, weakening that of the notary so few opportunities have remained to control mayors.

These were the most essential points bringing about a change in the new Act on local self-governments. It is quite sure that it is impossible to investigate the actual impacts of changes after such a short period of time but some initial conclusions can be made. Evidently, the new act overregulates local self-governments, thus curtailing their sovereignty, and giving too much priority to state influence. The termination of the former close connections between county self-governments and local self-governments may also be the source of significant problems in the future. With regard to the fact that due to the absolute majority of the governing party, the new constitution was passed relatively quickly, the Act on local self-governments was also drawn up without any serious impact studies or negotiations with the local self-governments themselves.

As our country is a member state of the European Union, our fundamental acts should comply with the basic principles of the Union, and as far as local self-governments are concerned, with the European Charter for Local Self-government, as well. Whether the provisions in the new Fundamental Law and the Act on local self-governments comply with the Charter or not is doubted by many, what is more, one of the reports which investigated Hungarian conditions explicitly recommended the review of the Hungarian Act on local self-governments referring to excessive centralisation. Therefore, it is becoming more and more evident that according to the experience gathered so far, the new regulation needs reviewing but in view of current political trends, this review is not likely to be carried out in the near future.

References:

- CSÖRGITS, L.: *Az önkormányzati feladatellátás alakulása napjainkban – elméleti és gyakorlati problémák, különös tekintettel az oktatási terület egyes elemeire* ('Current changes in the functions of local self-government – theoretical and practical problems with special regard to some elements of the educational sector'). [online], [cit. 27/02/2017]. Available on internet: <<http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok/cs%C3%B6rgits.pdf>>.
- FEIK, CS.: *Változások a helyi önkormányzatok feladat- és hatáskörének szabályozásában* ('Changes in the regulation of the functions and powers of local self-governments'). [online], [cit. 20/02/2017]. Available on internet: <http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK/UMK_2014_4/08_Feik_Csaba.pdf>.
- GALLAI, S.; TÖRÖK, G.: *Politika és politikatudomány* ('Politics and political science'). Budapest: Aula, 2003.

Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov

Roman Šup

The contribution focuses on issues related to international politics and international relations, which are a part of the functioning of human society since its very beginning, and its importance is underlined by the conflicts that have arisen at international level, even in the past or in the past. on the world scene.

Úvod

Pojem medzinárodná politika definuje časť medzinárodného života, ktorá je z hľadiska svojho obsahu ohraničená výlučne politickými javmi, procesmi a problémami. Vo svojom princípe zahŕňa vlastné medzinárodné vzťahy určitého historického obdobia realizované v danom čase existujúcimi subjektmi. Tento termín taktiež zahŕňa tiež všetky prípady medzinárodnej politizácie problémov a vzťahov, ktoré boli skôr politickými a nie medzinárodnými. Na svojej úrovni predstavuje vzájomné pôsobenie štátu a ďalších subjektov- medzinárodných organizácií, inštitúcií, hnutí a iných na tzv. „svetovej scéne“.

S pojmom medzinárodná politika úzko súvisí aj pojem medzinárodné vzťahy, pod ktorého pojmovým aparátom možno rozumieť systém reálnych vzťahov medzi štátmi vystupujúcich ako výsledok ich činností a svojim spôsobom ako priestor, v ktorom existuje medzinárodná politika.

Tieto vzťahy predstavujú sféru existujúcich vzájomných medzištátnych vzťahov, na úrovni vzťahov medzi štátom a skupinami štátov ako aj vzťahy presahujúce rámec jednotlivých štátov, t.j. vzťahy medzi národmi, medzi jednotlivými územnými kultúrami, spoločnosťami a ich

inštitúciami. Sú rozsiahlym komplexom kontaktov, konfliktov a väzieb medzi teritoriálne oddelenými skupinami ľudí.

Ako spoločenský vedný odbor "medzinárodné vzťahy" vznikol až v 20-tych rokoch 20. stor. a jeho formovanie ako samostatnej vednej disciplíny nie je dodnes ukončený. Jeho jadrom, respektíve predmetom sú politické vzťahy medzi štátmi. Ich hlavnými subjektami sú jednotlivé štáty, ktoré sa zároveň stávajú objektami pôsobenia iných štátov a tak medzi nimi vznikajú rôzne väzby.

Tieto väzby vznikajú na úrovni dvojstrannosti, tzv. bilaterálne alebo mnohostranné – multilaterálne zväzky, veľmi často vyjadrené zmluvami. Za vznik medzinárodných vzťahov ako vedného odboru možno považovať rozhodnutie Parížskej mierovej konferencie v roku 1919, ktorá sa niesla v duchu názoru, že mier je príliš drahocenný, aby mohol byť ponechaný v rukách politikov a demokratov. Samotný pojem je prekladom angl. pojmu „INTERNATIONAL RELATIONS“, ktorý explicitne neoznačuje vzťahy medzi národmi ale vzťahy medzi štátmi určitého sociálne- historického a politicko-ekonomického typu a vzťahy, ktoré sa vytvorili a pôsobia medzi týmito štátmi.

Medzinárodné vzťahy sú súhrn spoločenských vzťahov medzi štátmi a národmi. V medzinárodnom spoločenstve si vzťahy medzi štátmi vyžadujú úpravu vzájomných vzťahov politických, ekonomických, vojenských, kultúrnych, právnych a iných, ktoré medzi štátmi existujú. Medzinárodnými sa nazývajú, kvôli funkčnosti obsahu, ktorý prekračuje hranice jednotlivého štátu a súčasne sa na nich zúčastňujú dva i viaceré štáty. Medzinárodné vzťahy tvoria stále sa vyvíjajúci a zložitý systém, ktorý je súčasťou celkových spoločenských vzťahov a ich vývoja.¹

---

¹ MRÁZ, S.; POREDOŠ, F.; VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003. s.16.

Jednou z najdôležitejších úloh v medzinárodných vzťahoch majú národy. Najvšeobecnejšie požiadavky štátu, ktoré sa odvíjajú z jeho geografickej polohy, historických skúsenosti a v aktuálnych vzťahoch k iným mocenským centráam sa považuje národný záujem. Národný záujem sa nesmie dostať do protikladu zo záujmom o prežitie ľudstva v čase možnosti jadrovej katastrofy do protikladu z globalizáciou sveta a ľudstva. Do definície národného záujmu treba zaradiť aj faktory bezpečnosti a to: vojenská bezpečnosť, politická bezpečnosť, ekonomická bezpečnosť, ekologická bezpečnosť, societárna bezpečnosť.¹

„Predmet, obsah medzinárodného práva sa mení s rozvojom spoločnosti a rozširovaním medzinárodnej spolupráce a rozvíja sa o nové oblasti, ktoré predtým právom neboli upravené, napr. v súvislosti s výskumom a používaním kozmického priestoru a iných nebeských telies, s možnosťou výskumu a využívania morského prostredia. Oblasť medzinárodných vzťahov, ktoré upravuje medzinárodné právo sa preto rozširujú. Aj so vznikom mnohých nových štátov, najmä v procese dekolonizácie, sa rozvíja sféra platnosti medzinárodného práva.“²

Občianstvo, postavenie jednotlivca a ľudstva v medzinárodnom práve

Schopnosť občana vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať právo a brať na seba povinnosť sa nazýva spôsobilosť k právnym úkonom. V medzinárodnom práve má právnú subjektivitu každý subjekt, no zároveň nie každý subjekt musí mať rovnakú spôsobilosť k právnym úkonom. Úprave postavenia jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva sa najširšie venuje oblasť medzinárodného práva trestného. Ľudské záujmy v medzinárodných vzťahoch a medzinárodnej politike, a teda aj v medzinárodnom práve, musia smerovať k prioritie ľudských

---

¹ AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003. s.14-16.

² AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003. s.17.

záujmov, k ochrane práv a slobôd človeka. Obyvateľstvo štátu tvoria všetky fyzické a právnické osoby, ktoré sa na jeho území nachádzajú. „Zo zásady zvrchovanosti štátu vyplýva, že štátna moc územného štátu sa vzťahuje na všetko obyvateľstvo a všetky osoby podliehajú moci územného suveréna. Štáty postupne prevzali do všeobecných partikulárnych práv záväzky správať sa určitým spôsobom voči obyvateľstvu, najmä voči cudzincom. Takéto záväzky vyplývajú napr. z povinnosti rešpektovania základných ľudských práv a slobôd, z dodržiavania zásady humanity.“¹

„Obyvateľstvo štátu podľa medzinárodného práva tvoria všetci ľudia, ktorí žijú na jeho území a podliehajú jeho jurisdikcii. Podľa právneho vzťahu k štátu pobytu sa obyvateľstvo rozdeľuje na:

- 1. štátnych občanov, t.j. na osoby ktoré majú štátne občianstvo štátu pobytu. Prevažnú väčšinu obyvateľstva každého štátu tvoria jeho štátni občania,
- 2. cudzincov, t.j. na osoby, ktoré nemajú štátne občianstvo štátu pobytu, ale majú občianstvo iného štátu,
- 3. bipolitov, t.j. na osoby, ktoré majú občianstvo dvoch alebo viacerých štátov (vyskytujú sa iba výnimočne)
- 4. apolitov, t.j. na osoby bez štátneho občianstva – bezdomovci (apoliti, apatridovia).“

Zástupcovia cudzích štátov a medzinárodných organizácii, ktorí využívajú právo diplomatických výsad a imunit, nepatria k obyvateľstvu štátu práve pre ich imunitu, v ktorej dôsledku nepodliehajú tresne ani inej jurisdikcii štátu pobytu.

Z tejto zásady suverenity vyplýva, že štátna moc sa vzťahuje na všetko obyvateľovo. Výkon štátnej moci nad obyvateľmi štátu sa považuje za jednu zo skutočností, ktoré svojou podstatou patria do vnútor-

---

¹ TOMKO, J. a kol.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Obzor, n.p., 1988, s. 210.

nej právomoci štátu. Úprava všetkých záležitostí, ktoré sa týkajú právneho postavenia obyvateľstva, patrí zásadne do oblasti vnútroštátneho práva.

„Voľnosť správania sa štátu voči svojmu obyvateľstvu však nie je neobmedzená, obmedzená je záväzkom, ktorý štát na seba prevzal všeobecným alebo partikulárnym medzinárodným právom.“

Spolupráca štátov v oblasti politickej, hospodárskej, kultúrnej a v iných oblastiach a z nej vyplývajúci rozvoj stykov viedli k uzavieraniu medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkali právneho postavenia cudzincov, otázok občianstva, ochrany ľudských práv atď.

Súbor otázok týkajúce sa postavenia obyvateľstva, jednotlivcov či skupín, ktoré sú upravené pravidlami medzinárodného práva všeobecného alebo partikulárneho, predstavujú byť výlučne vnútornou vecou štátov. Všetky otázky upravené medzinárodným právom sa stávajú predmetom úpravy medzinárodného práva.

Problematika medzinárodnej zločinnosti

„Všeobecné medzinárodné právo v oblasti výkonu trestnej právomoci neukladá štátom nijaké osobitné povinnosti. Zo suverenity štátov totiž vyplýva, že sami určujú, ktorú činnosť pokladajú za trestnú a ako ju budú trestať atď. Sami rozhodujú o tom, či potrescú vinníkov za trestné činy spáchané na ich vlastnom území alebo na území iného štátu aj vtedy, keď objektom trestnej činnosti bol iný štát alebo jeho príslušníci.“ V záujme účinného predchádzania, potlačania určitých kategórií zločinnosti, ktoré presahujú štátne hranice a nemôžu byť účinne postihované bez medzinárodnej spolupráce, štáty prevzali niektoré špeciálne povinnosti k takejto spolupráce kolektívnymi zmluvami. Zmluvy ich zaväzujú k stíhaniu istých kategórií činov, a to i vtedy, keď čin nebol spáchaný na ich území alebo nebol namierený proti nim a ich

obyvateľstvu. Nemôžu neudeľovať páchatelom týchto činov územný azyl a naopak vydávať ich štátom príslušných k ich potrestaniu.¹

Rovnako sú povinný spolupracovať s ostatnými účastníkmi príslušnej zmluvy aj inými spôsobmi pri potláčaní medzinárodnej zločinnosti, najmä výmenou informácií a súčinnosťou polície. Takú medzinárodnú spoluprácu predpokladajú zmluvy o potláčaní otroctva, obchodu s otrokmi, obchodu so ženami a deťmi, pornografie, falšovania peňazí, obchodu s narkotikami, únosu lietadiel, o stíhaní a trestaní vojnových zločincov, zločinu genocídy, rasovej diskriminácie, apartheidu a alebo zločinom proti osobám požívajúcich medzinárodnej ochrany, vrátane diplomatického zástupcu.

Vydávanie páchatelov trestných činov extradícia

Extradíciou rozumieme vydávanie osoby štátom pobytu štátu, v ktorom bola táto osoba obvinená alebo už odsúdená za spáchaný trestný čin nepolitickej povahy, za účelom trestného stíhania alebo výkonu trestu. Vo všeobecnom medzinárodnom práve niet normy, ktorá by ukladala štátom povinnosť extradície. Preto štáty sú povinné vydávať páchatel'a nepolitického trestného činu iba vtedy, keď sa na to zmluvne zaviazali, a to v prípadoch a za podmienok určených zmluvou (osobitné tradičné zmluvy, ex tradičné doložky k mnohostranným zmluvám alebo zmluvy o právnej pomoci) V extradíčnej praxi štátov sa uplatňujú určité pravidlá, i keď medzi stranami neexistuje extradíčná zmluva. V zásade sa uznáva, že štát nevydáva vlastných príslušníkov, iba ak by sa k tomu vyslovene zaviazal. Štáty vydávajú osoby, pre také trestné činy, ktoré sú trestné i podľa ich právneho poriadku. Hovorí sa o zásade obojstrannosti.

---

¹ PIROŠÍKOVÁ, M.: *Komentár k vybraným článkom dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobod*. Bratislava: EUROIURIS, s. 201.

Extradícia sa obvykle obmedzuje na vážnejšie trestné činy a štáty vydávajú previnilcov len za určitý spáchaný trestný čin. Štáty spravidla nevydávajú politických previnilcov a za politické prečiny sa považujú činy, ktoré sú motivované politicky. Cudzinci v súlade s domácim právom a medzinárodnými záväzkami štátu, na území, ktorého sa nachádzajú majú ľudské práva. Jednou z dôležitých súčastí cudzineckého práva je otázka vydávania páchatel'ov trestných činov – extradícia. Všeobecné medzinárodné právo neukladá štátu pobytu povinnosti extradície, záväzok vzniká z pravidiel na základe vzájomnej dohody. Vykonávať extradíciu môžu štáty aj na základe medzinárodnej zdvorilosti. Štáty zväčša vlastných príslušníkov za trestné činy spáchané v cudzine nevydávajú. Výnimku tvoria iba USA a Veľká Británia, ktoré vydávajú aj vlastných príslušníkov, ale len na základe reciprocity.

V súlade s *Ústavou SR* môže byť do cudziny na potrestanie vydaný aj občan Slovenskej republiky. „K vydaniu osoby dochádza na základe žiadosti dotyčného štátu. Medzinárodná zločinnosť sa medzinárodne potiera avšak medzinárodné právo neukladá štátom zvláštne záväzky v oblasti výkonu ich trestnej právomoci. Štát nie je povinný stíhať trestnou sankciou akékoľvek činy a môže ponechať bez trestu činy jednak trestné podľa jeho práva, ak boli spáchané na území iného štátu. Pre účinné potieranie určitej kategórie zločinnosti, ktoré presahujú štátne územie a nemôžu byť postihnuté bez medzinárodnej spolupráce, štáty prevzali niektoré osobitné povinnosti v takejto spolupráce kolektívnymi zmluvami. Takúto spoluprácu predpokladajú dohovory o potieraní otroctva, obchod so ženami, deťmi, pornografie, peňazokazectvo, obchod s narkotikami, genocídy a pod.“ Vydávanie páchatel'a sa zvyčajne dohodne diplomatickou cestou. O vydanie z pravidla žiada štát, ktorého je páchatel' príslušníkom, štát na ktorého území bol trestný čin spáchaný alebo štát, ktorý bol trestným činom poškodený. K vydaniu

osoby inému štátu, než ktorého je príslušníkom, vlastný štát o tom páchatel'a upovedomí. V prípade, ak o vydanie páchatel'a žiada viac štátov, vydá sa páchatel' tomu štátu na území, ktorého bol trestný čin spáchaný. Vydanie osoby možno uskutočniť, ak sa dokázalo, že trestná čin bol spáchaný príslušnou osobou a za podmienok ustanovených v zmluve. „Povinnosť extradície ukladajú signatárnym štátom niektoré zmluvy o medzinárodnej spolupráci pri potláčaní osobitných kategórií zločinnosti medzinárodného významu, akými sú peňazokazectvo, obchod do ženami, deťmi, obchod s omamnými látkami a pod.“¹

Právo azylu

„Právo územného azylu je právo štátu ako územného suveréna poskytnúť stíhanému cudziemu občanov vstup a pobyt na svojom štátnom území.“ Štát môže ale nemusí poskytnúť právo azylu. V prípade, ak štát jednotlivcovi právo azylu udelil, v tom prípade je jeho medzinárodnou povinnosťou vpustiť prenasledovaného cudzinca na svoje územie, poskytnúť mu právo pobytu a nevydávať ho stíhanému štátu, avšak to neznamená, aby cudzinca nepodrobil prípadným obmedzeniam, napr. policajnému dozoru, či určenia miesta pobytu.

Pokiaľ sa štát rozhodol poskytnúť právo azylu, nesie medzinárodnú zodpovednosť za činnosť osoby používajúcej azyl, ak by jednotlivec poškodzoval oprávnené záujmy stíhajúceho alebo iného štátu. „Po prvý raz bolo právo azylu univerzálne vyhlásené vo *Všeobecnej deklarácii ľudských práv* z roku 1948. Stanovilo sa v ňom, že každý má právo v iných krajinách hľadať a používať azyl pred prenasledovaním. Tohto práva sa však nemôžu dovolávať v prípade stíhania za obyčajné trestné činy alebo konania, ktoré odporujú cieľom a zásadám *Charty OSN*.

---

¹ TÓTH, K.; FURKOVÁ, L.: *Vybrané kapitoly z medzinárodného práva*. Bratislava, 2001, s. 57.

„Slovenská republika poskytuje podľa Listiny základných práv a slobôd z roku 1992 azyl cudzím štátnym príslušníkom, prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd.“

Cudzinec, ktorý konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami, tomu môže byť azyl odoprený.

V súčasnosti existujú v medzinárodnej praxi dve formy azylu.

- politický - územný azyl
- diplomatický azyl

Diplomatický azyl

Diplomatický azyl existuje v užšej miere ako partikulárne právo na území latinskej Ameriky. Na základe *Havanskej zmluvy* z roku 1928 a *Montevidejskej zmluvy* z roku 1933 sa diplomatickým misiám a konzulárnym úradom má priznať právo poskytovať azyl, aby neskoršie dopravili za hranice príslušného štátu tie osoby, ktorých život, integrita alebo sloboda sú ohrozené z politických dôvodov miestnymi orgánmi moci alebo inými orgánmi štátnej moci. K tejto situácii dochádza na základe politických a iných prevratov a občianskych vojnách. V Európe a v iných oblastiach sveta sú tieto prípady poskytovania diplomatického azylu obvyklé.

Záver

Cieľom predloženého príspevku je poskytnúť stručný pohľad na problematiku vzťahov vyvíjajúcich sa na medzinárodnej úrovni so zameraním sa na definíciu vybraných pojmov, ktoré s problematikou úzko súvisia. Pojem medzinárodné právo vyvoláva otázky pokiaľ ide o koncepciu ľudstva a jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva. Je rozdiel medzi medzinárodnou subjektivitou a právnou spôsobilosťou.. Spôsobilosť k právnym úkonom je schopnosť občana vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať právo a brať na seba zodpovednosť. Spôsobilosť subjektov medzinárodného práva vytvárať normy

medzinárodného práva je odlišná a závislá od toho, k akej oblasti subjekt prislúcha. Súčasné medzinárodné právo stále vo väčšej miere začína regulovať správanie jednotlivcov.

Literatúra:

- AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003.
- ČORBA, J.: *Európske právo na slovensku*. Bratislava: Nadácia Kalligram, 2003.
- MRÁZ, S.; POREDOŠ, F.; VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003.
- PIROŠÍKOVÁ, M.: *Komentár k vybraným článkom dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobod*. Bratislava: EUROIURIS, 2007.
- SLAŠŤAN, M.: *Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko*, Bratislava: EUROIURIS, 2009.
- TOMKO, J. a kol.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Obzor, n.p., 1988.
- TÓTH, K.; FURKOVÁ, L.: *Vybrané kapitoly z medzinárodného práva*. Bratislava: SAP, 2001.
- VRŠANSKÝ, P.; PECNÍKOVÁ, M.: *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobod*. Bratislava: Spolok právnikov a priateľov práva, 2001.

The impact of the counterculture on the youth movement at the beginning of 21th century

Oleksii Shafranosh

In this article author analyze influence of counterculture on the youth movement of 21th century. We described global directions which are based or derived from youth counterculture movement of 50`s-70`s in the USA. The effects and impact of youth counterculture movements on a base of contemporary American culture was investigated. Great amount of its values and ideals were dissolved in a general culture and were accepted by American society, including the pacifism, anti-racism, feminism, Green, anti-globalization youth trends. There appeared the new forms of youth social movements that were created on the sample of beatniks, hippies or the "New Left".

All approaches to the definition of the term «counterculture» can be conditionally divided into two groups. The first group includes those definitions that treat the term in a narrow sense as a set of critical cultural, social and political attitudes among American (later European) society in the 1950s and 1970s. The term was popularized by the American sociologist *T. Roszak* to describe the countercultural, subcultural movements in the United States of the 1960s (eg, the Hippies, the "new left"), their critical program, and also to characterize an alternative society whose creation was promoted by representatives of the movements of the sixties. Often in the scientific, popular science literature, the term sounds like a "counterculture of the 60's".

At the same time, the "counterculture of the 1960s" often includes movements, individual personalities, and the ideological base, which originate back in the late 1940s, especially the 50s of the 20th century. First of all, this concerns the period of the existence of hipster beats, but they are not limited to them only.

Similarly, in the interim period, the active period of the "counterculture of the 1960s" does not end with a decade, but reaches at least the

mid-1970s. Some "relics" of this time have shown sufficient vitality and successfully exist at the beginning of the XXI century. This period, which we can also call, with a certain degree of conventionality, a "counterculture of the 1960s" is the main one in our study.

It should be separately noted, that after the 70s of the 20th century the counterculture did not end. Its "revival" took place in the framework of various types of punk movement, other subcultures, in the end - the modern anti-globalization movement, "green movements", etc., which are our contemporaries.

The second group of approaches relies on counterculture in a broad sense, as a combination of ideas, values, worldviews that oppose the formal, basic culture. In a broad sense, the counterculture has no temporal link to any historical period.

In the framework of this approach, the history of the development of culture is a constant struggle between two beginnings: the traditional one, which was fixed for a certain human community for a certain time and revolutionary, which arises from that tradition, but bears a protest against it, a vision of new development.

The appearance of the American counterculture is connected first and foremost with the Beat movement, which existed since the late 1940s. till the early 1960s.

The next round of counterculture took place in the 60s of the 20th century. This period is rightfully called a "countercultural explosion" because the ideas, theoretical concepts and empirical practices that were in fact a small cohort of people in the 50s of the 20th century have become known and close to a significant number of Americans.

The movement of the counterculture united at that time hundreds of thousands of people, to some extent contributed to the implementation of the countercultural political and social project. The most characteristic youth movements, which were represented in the context of

countercultural resistance, were the hippie movement and the "new left" movement. Hippies, adopting the doctrine of bitterness, Zen, Oriental mystical practices, realized in practice a departure from the existing "mass society", creating new, alternative forms of civil society, new forms of social organization. The "New Left" propagandized not the withdrawal from society, but had a goal from the inside to modify it, to change it in accordance with their ideas.

The consideration of the industrial society of that times through the prism of the achievements and consequences of the scientific and technological revolution showed that technological progress not only didn't reduce the level of alienation of a person, but strengthened it in certain spheres, although the form of its manifestation became more veiled.

In the conditions of the general economic recovery of the 1960s, the crisis phenomena primarily concerned the spiritual sphere and culture. This is the peculiarity of ideology and movement, the "new left", the emergence of which was due not so much to economic as to socio-psychological reasons, reflected the onset of a new era, the era of the post-industrial society and, consequently, the crisis of the old era¹.

At the beginning of the 21st century, special attention was paid to the phenomenon of countercultural occurrence, their role in cultural, social and political dynamics. Today, in the treatment of these processes, scientists have taken fundamentally new positions: this topic has ceased to be perceived as peripheral, private. Many researchers came to the conviction that this issue finally allows us to get closer to the very essence of culture, the mechanisms for its renewal, and then to understand the essence of the significant social and political processes of our time. Hence a kind of research boom, the first signs of which are manifested in the late 80's and the nineties of the twentieth century.

---

¹ ROSZAK, T.: *Making of counterculture*. New York: Garden city, 1969, s. 2.

The philosophical-intuitionistic, and antitonechocratic ideas, the ideas of "ecological personalism," like religious and mystical motifs, are in general characteristic of counterculture theories, largely reflected the ideological and spiritual quest of youth, the intelligentsia of the modern world, made a powerful influence on world art, on all spiritual climate of the late 20th and early 21st century.

"The image of the Other" from the counterculture to the basic culture

Many of the things for which counterculture representatives fought in the 60s of the 20th century got their realization already in the 70's and 80's. Among them, the struggle for civil rights was crowned with success, and the movement of the green and feminist also developed. Here it is especially worth noting the success of environmental programs, the preservation of the environment - a matter that was especially taken care of by representatives of the counterculture.

Success was crowned by the struggle for the autonomy of universities, the choice of curricula was a thing that the American Students for a Democratic Society (SDS) organization especially advocated.

A characteristic feature of modern youth subcultural movements that followed the counterculture of the 1960s is the perception of its experience of activities, forms and methods of organization.

According to *A. Kervi*, the meaning of the counterculture is to constantly find the "Image of the Other", an alternative cultural world, with the appropriate values that would unite the participants of a certain community of people. "In search of their own way, the" youth "groups by time form their universally valid values. But this search involves moving away from something, so immediately the question arises of an

"alternative", and since it is about relationships within the already established macro culture, it can easily be called a "counterculture" or "the Image of the Other."¹

This image is traditional for the Western civilization, in which there were periodic outbreaks of appeal to non-European local civilizations as a means of treatment, or a warning for one's own culture. The first such outlet for the masters of European culture was the "East" (example - *Hermann Hesse*), and after World War II - a traditional appeal to the so-called "Black Culture", especially in its musical variety of styles and directions (from borrowing and processing Jazz and blues, ending with the use of pure African rhythm in the already established rock culture).

"The image of the Other" can be traced in any culture, and this, in turn, reveals the mechanism of its development. Culture can be viewed as a system consisting of many oppositions: orientation to collectivism or individualism, tradition or modernity, production or consumption, a specific goal or plurality of forms, a secular or mystical, critical or apologetic attitude to reality, to the openness or closeness of the society and etc.

The description of any of these oppositions will be at the same time as convincing as one-sided, so the researcher's task is to determine the mechanism that controls their overall functioning.

In such a cultural model, notes *A. Kervi*, following in the opinion of *J. Milton Inger* notes, that there are three main links - two poles of the opposition and the degree of their specific relationship in the framework of macro culture.²

---

¹ KERVI, A.: *Molodezhnyie subkulturyi SShA i Velikobritanii s kontsa 40-h po nashi dni* [online], [cit. 12/05/2017]. Available on internet: <<http://www.vookstock.narod.ru/diplom.html>>.

² YINGER, J. M.: *Countercultures: The Promise And The Peril Of A World Turned Upside-Down*, New York: FreePress, 1984, s. 11.

At some point, one of these poles is dominant, the other is temporarily suppressed, but its components are constantly present in the "underground" version of the macro culture, periodically throwing onto the surface allegedly uncharacteristic phenomena (the flourishing of psychedelic culture in the sixties of the twentieth century, Half of the seventies), despite the fact that these phenomena never become dominant, their "emissions" contribute to the dynamic existence of the system as a whole.

The main "antidote" of the system is the attraction to the "golden middle" of the easiest countercultural phenomena that are less easy to handle and less significant in terms of social danger, which in turn leads to a general weakening of the cultural "outburst" (admission to the mass culture of the so-called "Sexual" Revolution "in America and Great Britain).

With the development of modern technologies, a great role for the successful development and expansion of subcultures is played by "cultural mirrors" - literature, music and cinema. The role of artists at the same time in something similar to the role of shamans and wizards. But they can only communicate it through accessible images, so now the role of information and multimedia becomes extremely important¹.

The need for an "inverted, perverted culture," the setting of which serves to establish the norms of one's own, manifests itself already in static societies, where the carriers of the "alternative", except for "carnival archaic happenings," are neighbors and representatives of certain professional castes (now musicians, Writers, artists, actors) or performers of social roles within the group. Now this role is played by various youth subcultures, and the place of "carnival archaic happenings" was

---

¹ KERVI, A.: *Molodezhnyie subkulturyi SShA i Velikobritanii s kontsa 40-h po nashi dni* [online], [cit. 12/05/2017]. Available on internet: <<http://www.vookstock.narod.ru/diplom.html>>.

successfully won by rock festivals. And we must understand that countercultural elements are pouring into subcultures spontaneously and unconsciously.

By all its signs, which constitute spiritual and material culture, youth subcultures can be considered as "tribes of a new, ultramodern type that have grown on the stone soil of a corporate state."

All the "white" forms of youth subcultures, as well as their integral part - musical styles - exist as long as they preserve the energy of protesting shocking, borrowed through mastering another, shocking majority of culture. As soon as the charge of energy stops and the culture freezes in a routine form, the very meaning of it as a subculture is lost. Accordingly, we need a new substitute for it. Thus, continuous dynamics of subcultural and general cultural development is maintained.

It should also be noted that subcultures play a colossal role in unification, cultural unification. They create common cultural images, uniting the youth of different regions. Right now, with the advent of the era of computer time, it is becoming increasingly important - the destruction of old class divisions, the differences between regions, the gradual erasure of borders, the disappearance of religious fundamentalism.

Organizational structure

One of the important features that concerns the influence of the counterculture of the 1960s on the present is the organizational structure built on a network principle, the principle of horizontal links. In one of the first, where such an organizational community arose, the organization Students for a Democratic Society, existed in 1960-1969, united representatives of US students, fought for cultural and political transformation.

In the structure of the organization an attempt was made to create a model of an ideal political system. SDS negatively treated such tradi-

tional elements of any political structure as permanent leaders, hierarchical relations and formal procedures that preceded the adoption of a political decision. In the organization, local branches operated autonomously and were the primary sources of decision-making.

In 1967, the posts of the president and vice-president were abolished in the SDS and the secretaries were replaced by the "Triumvirate", elected by delegates at the annual meeting of the SDS. In order to have the right to vote at the meeting of the organization, any member of the organization could contribute five dollars to the National Office of the organization¹.

The consequence of such an organizational structure of the SDS was that often the meetings of delegates turned into chaotic disputes, on which no decisions were made on those issues that were submitted for consideration. This was one of the reasons for the demise of the organization.

But the principle of interaction remained, and became important in the formation of the anti-globalization movement. According to ideological convictions, the movement is extremely heterogeneous, the first organizations of the movement, mostly anarchist, have dissolved into a conglomeration of pacifists, animal advocates, green men, isolationists, representatives of sexual minorities, trade union organizations, supporters of oppressed religions, youth, environmental, student and anti-war movements, human rights activists, advocates of consumer rights, opponents of abortion, hippy students and etc. These people unite the rejection of the methods of globalization. The anti-globaliza-

---

¹ ZAKRZEWSKI, D.: *Students for A Democratic Society*. [online], [cit. 17/05/2017]. Available on internet: <<http://www.barksdale.uta.edu/undergrad2a.htm>>.

tion movement in the US considers itself to be the successor and continuer of the traditions of the movement of the "new left", which actively operated in the 60s of the 20th century.

An important feature of the anti-globalization movement in the world, and in the US in particular, is the absence of a single guiding center, on the contrary, the movement is completely decentralized and organized horizontally, according to the network principle. The movement does not have a single ideological center, charismatic leader, hierarchy, role system and other attributes of traditional mass movements, as well as an organization that occupies a certain hegemonic position among others.

It consists of wide and diverse networks of individuals who are able to act autonomously, without relying on instructions from certain leaders on the implementation of certain protest actions. The functions of leadership (rather limited) are performed by numerous public organizations, but their activities are viewed more as coordination than as management. Constant activation of traffic is carried out thanks to initiatives that appear from different points of the traffic network. The main means of communication between the participants of the movement is the Internet. In it, each subject of the movement can act as a source and coordinator of shares both at the global and local level, supports the mechanism of self-organization¹.

In conclusion, it should be noted that the countercultural movement had a significant impact on the development of modern youth, and sub-cultural movements. Despite the considerable time that separates modern youth, including subcultural movements, from the 60s of the 20th century, many of the features of counterculture were perceived by them.

---

¹ ERIKSON D.F. Mirovozzrenie antiglobalistskih dvizhenij sovremennosti : Avtoref. diss. kand. sociol. nauk : spec. 22.00.06/ D.F.Erikson. – Ekaterinburg, 2002.– s. 4.

In particular, features of the idea of confronting the basic cultural system are characteristic. Also important is the principle of network construction of organizations and the principle of horizontal management. This is typical for many subcultural youth movements, as well as for the anti-globalization movement.

References:

- ERIKSON D.F.: Mirovozzrenie antiglobalistskih dvizhenij sovremenosti : Avtoref. diss. kand. sociol. nauk : spec. 22.00.06/ D.F.Erikson. - Ekaterinburg, 2002.
- KERVI, A.: *Molodezhnyie subkulturyi SShA i Velikobritanii s kontsa 40-h po nashi dni* [online], [cit. 12/05/2017]. Available on internet: <<http://www.vookstock.narod.ru/diplom.html>>.
- ROSZAK, T.: *Making of counterculture*. New York: Garden city, 1969.
- TREBIN, M.P.: *Terrorizm v XXI veke*. Minsk: Harvest, 2003.
- YINGER, J. M.: *Countercultures: The Promise And The Peril Of A World Turned Upside-Down*, New York: FreePress, 1984.
- ZAKRZEWSKI, D.: *Students for A Democratic Society*. [online], [cit. 17/05/2017]. Available on internet: <<http://www.barksdale.uta.edu/undergrad2a.htm>>.

The far-right parties of Slovak Republic, Czech Republic and Hungary

Inhrid Matsko, Julia Raichynets

The question of the rising wave of radicalism and extremism is extremely important in the current world issues and actively studied since the far-right forces intensified and began to gain popularity among the public, and most of the young generation that is politically uneducated and prone to act decisively. To try to prevent further turnover growth of radical and extremist manifestations in the political environment not only in Slovakia, but also in other countries of the world should consider this problem from another side. The article aims are to consider such tendency in Czech Republic, Slovak Republic and Hungary.

A political spectrum is a system of classifying different political positions upon one or more geometric axes that symbolize independent political dimensions.

Most long-standing spectra include a right wing and left wing, which originally referred to seating arrangements in the French parliament after the Revolution (1789-99). According to the simplest left-right axis, communism and socialism are usually regarded internationally as being on the left, opposite conservatism and capitalism on the right.

Far left political spectrum is for a private property; command economic; collectivism. Far right political spectrum is for a national values; "order"; a strong power.

Parliamentary electoral cycle V4 2013-2016 had the following effects:

In parliament passed the 24 countries party.

Of these right-wing parties 13 (50%), social democratic, socialist - 3 (Hungarian Social Party, Smer-SD, Checks Social-Democracy Party), the Communist Party - 1 (Communists Party of Check Republic and Moravia), Green - 1 (Policy must be another), the Party of celebrities, personal political projects - 4 (Kukiz 15, Dawn of Direct Democracy,

Share of Dissatisfied Citizens), Party minority – (The Bridge - the guide) 1, and others 1.

The Workers Party (Czech Dělnická strana) is the far-right (sometimes it is called neo-Nazi) political party in the Czech Republic. It arose on February 18, 2003.

The Workers' Party became the first party in the postcommunist history of the Czech Republic, which the government tried to dissolve.

According to the Human Rights Report, in 2009, xenophobia and intolerance increased in the Czech Republic. In the Czech Republic, the rise of extremism continued, manifested in the radicalism of neo-Nazis.

The Workers Party preached hatred for Roma, foreigners, Muslims, people with sexual deviation and many others. It was not difficult to accuse party representatives of xenophobia and racism. However, it is extremely difficult to find the boundary of what it is permitted and is forbidden in such cases.

The Constitution of the country guarantees freedom of speech and freedom of political struggle. Recall that the first lawsuit demanding the ban of the Labor Party sent the government to the court last year. Then the judges decided that the proposal was unreasonable, and that there was not enough evidence that the party members really wanted to overthrow the political system.

This time the Ministry of Internal Affairs prepared better, and presented the necessary evidence to the court.

Reading the sentence lasted several hours. The judge explained in details which parts of the program and the actions of its members are contrary to the Czech laws. For example: The program of the party meets twice the requirement of persecution of people with sexual deviations, and the requirement to prohibit same-sex marriages. The Court draws attention to the fact that legal norms can not be punished for the sexual orientation itself. In this case, it would be discrimination.

The Labor Party is the first banned political party in the country since 1989. For several years the lawsuit on the Communist Youth League has been ongoing. The Young Communist League first lost its court, later the result was successfully challenged.¹

People's Party Our Slovakia, which officially occurred in February 2010, was marked among extreme right movements Slovak Community (SP). This public association was registered in May 1995, highlighting the Slovaks their own national values, reliance on tradition and distinguish themselves from "foreign" is one of the characteristics of the community. For *Mukashevych program* Slovak Community was made on the basis of radical nationalism and fanatical Catholicism in combination with anti-Semitism and xenophobia.²

Since 2003, the Party began to pay attention to the steps that would have provided an opportunity to enter the political contest. In July 2003, SP attracts media attention when opening sculpture Cyril and Methodius appeared in Komarno members in forms (their form compared with Hlinkova's forms of protection), as the association has been labeled as extremist.

In January 2005, it was renamed in SP SP - NS (Slovak Community - People's Party). The goal was declared the former leader "led by the movement" *Marian Kotleba* "to build a new corporate state to Slovakian national, social and Christian principles in the spirit of *Velislav Ludovit Stuhr*".³

---

¹ Филиппова Е.: Близнецы, но не братья. "Журнал Коммерсантъ Власть". №40 (246), [online], [cit. 04/11/1997]. Available on internet: <<https://archive.is/20120804123452/www.kommersant.ru/doc-rss.aspx?DocsID=13909>>.

² KLUKNAVSKÁ, A.: *Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku*. In: Czech Republic, 2012. Available on internet: <<http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>>.

³ KLUKNAVSKÁ, A.: *Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku*. In: Czech Republic, 2012. Available on internet: <<http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>>.

Marches and rallies in other cities ended in violent clashes with police, culminating in the end of October 2005 was the dissolution of the party. Tensions rose further in November 2005 after the murder of the student *D. Tupy*, which accused the extremist movement. SP - NS dissolved the Supreme Court in March 2006. The progressive consolidation resulted in 2009 established the People's Party of social solidarity, which in February 2010 changed its name to the People's Party - Our Slovakia. Party leader *M. Belasko*, this figure only formal party, but the elections demonstrated true party leader – *M. Kotleba*.

In 2016 parliamentary elections were held in Slovakia on which the “People's Party - Our Slovakia” has 8%. If by 2016 it had more than 2%, this figure has increased several times. In the regional elections *Marian Kotleba* won the most votes, 55.5% in Banskobystryanskyy edge. *Kotleba* often organized anti-Romani actions they personally participated also held marches to honor the Nazis that worked with the First President of the Slovak Republic *J. Tiso*. *Kotleba* repeatedly detained and accused of images of racial hatred.¹

“Jobbik” - Hungarian nationalist far-right radical party. Officially stands on positions of conservatism, patriotism and Christian values.² Critics and observers rate political force as xenophobic, anti-Semitic and homophobic.³ Established in 2003 and the head of the party is *G. Von*.

In 2007, the head of “Jobbik” *G. Von* created the “Hungarian Guard” - an organization that was supposed to fight for the protection of Hungarian national values. In 2008-2009, after the accusations by members

---

¹ KLUKNAVSKÁ, A.: *Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku*. In: Czech Republic, 2012. Available on internet: <<http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>>.

² *About Jobbik*. [online], [cit. 12/12/2016]. Available on internet: <http://www.jobbik.com/short_summary_about_jobbik>.

³ «Йоббік» виступає проти циган (ua.jn1.tv, 18.10.2012)

of the Hungarian Guard in beatings and crimes against the Roma population¹, the judicial authorities of Budapest banned the organization.

In the 2009 European Parliament elections, the party won 15% of the vote and 3 seats in the European Parliament.

According to the results of the 2010 parliamentary elections, Jobbik gained 16.67% of the vote and became the 3rd largest faction in the Hungarian parliament (47 MPs).

In the 2014 parliamentary elections, nationalists gained an even higher result - 20.54%, remaining the third largest political force in the country.²

This party is one of the largest in Hungary, advocating for the preservation and further development of relations with Russia.³ At the same time, the Russian Ministry of Foreign Affairs in its report of 2015 "Neo-Nazism - a dangerous challenge to human rights, democracy and the rule of law lists" "Iobbike" to racist parties.⁴

In 2016, on the eve of a referendum on the quotas for refugees proposed by the European Union to settle in Hungary, the party actively campaigned voters to vote "against" the adoption of refugees in Hungary. At the same time, the party criticized the government of *V. Orban*, accusing him of the fact that *Orban's* hesitant policy in 2015 led to the need for a referendum. At the same time, party leaders advocated that instead of conducting a referendum, amendments to the constitution should be made that directly prohibit the admission of migrants. After

---

¹ Amnesty International Report 2010: The State of The World's Human Right.

² Желтов М.: Референдум против расселения мигрантов в Венгрии — по следам «двухвостой собаки». ИнтерИзбирком. 5 ноября 2016.

³ KLUKNAVSKÁ, A.: *Krajne pravícové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku*. In: Czech Republic, 2012. Available on internet: <<http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>>.

⁴ Журавлёв, А.: Габор Вона. Лидер венгерской партии «Иоббик»: считаю себя евразийцем. Украина.

the referendum did not take place on October 2 because of the low turnout, the Jobbik party claimed that *V. Orbán* had dragged the country into an adventure. *Gabor* She said that *Orbán* "scored a goal".

Their political platform involves holding a referendum on EU membership and calls for the silence of the "*Zionist Israeli efforts to dominate Hungary and the world*". Jobbik wants to increase government spending on ethnic Hungarians who live abroad and form The new ministry will take care of this issue. In 2012, the party proposed a bill on criminal responsibility for homosexuality with a prison term of up to eight years.

Also, in its political program, the party declared the return of Transcarpathia to the Hungarian Republic. Representatives of the party have always condemned the imposition of sanctions against Russia. Although the Russian Foreign Ministry, in its report of 2015, "*Neo-Nazism - A Dangerous Challenge to Human Rights, Democracy and the Rule of Law*" lists "*Jobbik*" to racist parties.

This year's party leadership plans to clean, and it looks like it will be preparing for a new format for the party. Without openly extremist elements. Thus, the leader of the *Gabor* party wants to involve a wider electorate to the upcoming elections. As expected, in 2018 the party could become the ruling in Hungary.

Conclusions:

- The far-right party - is a "natural" phenomenon. Almost every country in the world has the far right parties, not only countries mentioned before (France "*National front*", Germany "*National Democratic Party*" United Kingdom "*British National Front*", etc.).
- It is a normal process when there is a radical party, and they gain a few percent, but when they cross the threshold of 10%, there is already a question "*Is a society healthy?*"

- Active radical parties and movements harm and do unstable platform for democratic system in a country.

The existence of the Radical Party - is a kind of protest against of political or economy system. Thus, when the far-right leanings begins to gain momentum, there is a need to listen to them in order to fix the shortcomings which assumed a leading party in one or another country.

References:

- «Їоббiк» виступає проти циган (ua.jn1.tv, 18.10.2012)
About Jobbik. [online], [cit. 12/12/2016]. Available on internet:
 <http://www.jobbik.com/short_summary_about_jobbik>.
- Amnesty International Report 2010: The State of The World's Human Right.
- CAMERON, R.: *Marian Kotleba and the rise of Slovakia's extreme right*. In: Bratislava, 2016. Available on internet:
 <<http://www.bbc.com/news/world-europe-35739551> BBC>.
- KLUKNAVSKÁ, A.: *Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku*. In: Czech Republic, 2012. Available on internet:
 <<http://www.rexter.cz/krajne-pravicove-strany-v-parlamentnych-volbach-2012-na-slovensku/2012/05/04/>>.
- KUPKA, P.; LARUŠ M.; SMOLÍK J.: *Krajni Pravice ve Vybranych Zemich Stredni a Vychodni Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Belaruso, Rusko*. Brno, 2009.
- Political "Left" and "Right" Properly Defined. Available on internet:
 <<https://www.theobjectivestandard.com/2012/06/political-left-and-right-properly-defined/>>.
- The Traditional Political Spectrum. Available on internet:
 <<https://www.boundless.com/political-science/text-books/boundless-political-science-textbook/american-politics-1/political-ideology-23/the-traditional-political-spectrum-133-4221/>>.

- Желтов М.: Референдум против расселения мигрантов в Венгрии – по следам «двухвостой собаки». ИнтерИзбирком. 5 ноября 2016.
- Журавлёв, А.: Габор Вона. Лидер венгерской партии «Йоббик»: считаю себя евразийцем. Украина.
- Результаты за партийными списками 2014 Országgyűlési Képviselők Valasztása 2014. április. 6
- Филиппова Е.: Близнецы, но не братья. “Журнал Коммерсантъ Власть”. №40 (246), [online], [cit. 04/11/1997]. Available on internet: <<https://archive.is/20120804123452/www.kommersant.ru/doc-rss.aspx?DocsID=13909>>.
- Чеканова А.: Рабочей партии быть! [online], [cit. 05/03/2009]. Available on internet: <<http://www.radio.cz/ru/rubrika/radiogazeta/rabochej-partii-byt>>.

Political Representation

*Sándor Kovács*¹

In general, law and political institutions are considered to be given in each country. It is like the hardware, that is stable on its own, and relatively constant. Of course this hardware needs to be supplemented by the proper software to shape it, transform it (even if only partly). It is the work of the political figures, and political behavior. In each part there is a possibility for political forces, if they are strong enough, to change even base of a structure, such as the constitution itself. These two parts are depending on each other so much, that significant changes cannot occur without the change of legal norms, and the political force have to attach these new norms to every new basic structure. Of course there are possibilities (most of the cases), where this political-legal institution, as the hardware of each, will not change a bit, and within its limits, these new progresses will form. These new progresses are those trivial factors that define the current political season's attitude for the changing of laws.

„Today's most feared dangers are abundant and widely reported. Wars, natural and technical catastrophes, traffic accidents, crime, terrorism, incurable diseases, drug consumption, unemployment, poverty, loneliness, anxiety, and fear are some of the many examples of contemporary anxieties. Today's era is full of serious dangers and harmful manifestations, which cannot be prevented by the state or by the society, let alone a single person. Therefore it is the utmost importance that the society and the community work in unison.”²

The dangers combined and even singularly are among the needs of political representation, because even on their own they represent significant social difficulties. The individual suffering from the aforementioned problems, as a member of the community, still becomes practically defenceless to the actions of those around him. At the same time, having his personal potential in the community and society, he

---

¹ Supervisor: Professor Miklós Szabó CSc.

² ANTAL, A.: *Az értékek bölcséleti és egyéb megítéléséről*. In: BRAGYOVA, A.: *Ünnepi tanulmányok Holló András 60. születésnapjára*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2003, p. 62-63.

himself is able to form the fate of the community. Such potential and ability are based on the selfishness of the individuals who form the community and society.

According to the social psychological approach, the biblical commandment to 'love your neighbour like you love yourself' sounds like it suggests to accept others. However it essentially assumes that the individuals love for himself is the barrier blocking his interest towards others. This commandment practically sets the world as if ones 'Self' was the most important thing in it. Putting ones own aspect before anyone else – consequently – turns the individual against himself; therefore it is against his own interest. No one needs to be encouraged to give oneself or his selfishness up, however accepting the perspective of cooperation is necessary.¹ „*There will not be any choice left (or the exodus of the society) but cooperation, which is based on trust. If we trust and know that we are trusted, then we can hope for the same from others. And whilst it can be difficult at first – because human relationships are not built on logic after all – success will prove this strategy afterwards, which is based on society's most basic cell, the sensible knowledge of the rules of human relationships. Therefore it is only up to us to use the only cure for selfishness, trust.*”² Perhaps everyday life doesn't always seem to prove it, but in the long run only relationships based on trust can form the web of many human connections, impacting the wider community, and in turn establishing the state.

In general, law and political institutions are considered to be given in each country. Law and politics complete each other, and frame the life of a state in an inseparable way. In this state the birth of the social processes have occurred, which are forming values and interests for themselves, and for the biggest expected social layer. Taking the form

---

¹ CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 9.

² CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 11.

of organisations, these groups are presented as political forces or parties, before the electors as alternate options which can change the life of the people who elected them subsequently changing their way of living, in a way approved by the electors. „*Political communities based on trust are not held together by solidary relations, friendly feelings, cultural or religious bonding like other communities, but by the common goals and interests.*”¹ Which of course does not automatically mean that between those people agreeing on the goals and interests there isn't loyalty, or the necessary emotional bonding of loyalty, but the need of recompense appears. „*There is however an important difference between primary communities, private associations, and political organisations. The latter follow public purposes that offer alternative solutions, therefore are arguable and need public confirmation. To achieve the public purposes the agreement of the members of the wider political community has to be won, and their authorisation is required.*”² During this process blurring the line between the public and the private sectors can lead to too much politicising in private life which can make public life tyrannic. Accepting this, the personal interest not to let politics disturb one's private relationships is justifiable, or at most until the point where it is required to achieve the public purposes.³

Political parties formed on trust and necessity mobilise the enfranchised masses, parliamentarism becomes (mass) democracy by parties.⁴ Organised public participation in politics in normal circumstances take place between the uniquely regulated borders of political casting, of which even the protestant movements and possible civil disobedience

---

¹ BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 19.

² BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 19.

³ BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 20.

⁴ ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001, p. 11.

are not exempt.¹ Based on its organised nature, the representative democracy's legislator plenum, the parliament is structured by parties, therefore the leading of the government, ultimately the executive power is concentrated in the hands of the senior party officials.² Thus appears the realisation that political parties are not only representing the crowds, but they as a matter of fact have become the institute of practising political power.³ This could again and again create scepticism whether these parties (essentially growing above themselves) could actually fulfill the aim they have been brought to 'life', to transmit between the citizens and the power. This seems to be a particularly sensitive question, because based on the previous thought the conclusion can be made that the power is not else but the will of the senior party official(s) in the government.

The forming of parties, beside the above mentioned processes, can also be based on worldview, during which process those with similar questions, problems and methods of solutions are invited, and to whom they offer thinking together or in a similar way. Such as a morality or an ideology which they agree on. Both external and internal conflicts cause parties to dissolve into each other. They incorporate a lot of elements, that may have even come from the ideas of their opponents, in a way that the party members look at it as a fully natural thing, and the party creates the intellectual space in which even imported ideas are perceived as their own. According to *P. Feyerabend*⁴ it is a grave mistake that ideologies project only one correct vision about reality, while their

---

¹ BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 20.

² ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001, p. 11.

³ ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001, p. 11.

⁴ FEYERABEND, P.: *Hogyan védjük meg a társadalmat a tudománytól?* In: *Társadalomtudományi Szemle*. Budapest: Replika Alapítvány, 1994, p. 7.; p. 15-25. [„How to defend society against science” Radical Philosophy. 1975]

principles are constantly shifting. He believes that they degrade our infinitely complex world into a few poor statements. This causes their mentality to ascend above reality, casing their ideology to worth as much as a simple fairy tale, while having maybe a few actual virtues, they mostly consist of lies and fiction. According to this view, political life is the field of the best orators. These orators can use the power of their words combined with manipulation tactics. The appropriate words can take control over people's thoughts and actions. By repeating these words people can be made to think that what they hear is reality itself. Feyerabend says that propaganda (brainwashing) is the best tool to change other people's opinions, and even worth more than the most intelligent mind. According to K. Mannheim, ideology is on one hand a simple lie, on the other hand a falsely structured view on reality. Essentially it is not deliberate like ordinary lies, but it is formed on a psychological level, the necessity of cause and effect. Our place in the society determines our viewpoint, from which we can perceive the world.¹

The organisational form of the parties that are based on the individual psyche, the hold of social forces and the ideologies, just like the parties' existing regularities, cannot be considered random. Their organisational form offers them the possibility of self-definition compared to other co-operations, as well as the assurance for subsistence for themselves and their members. „Without organisation there is no democracy. Only the organisation can provide consistency for a crowd.”² „For a class, that demands something from the society, and introduce their own ideologies, and ideals, and the complex of these two, which are created after their

---

¹ MANNHEIN, K.: Az ideológiafogalom jelentésváltozásának történetéhez. In: *Ideológia és utópia*. Budapest: Atlantisz Kiadó, 1996, p. 80. [Ideologie und Utopie 1929]

² BIHARI, M.: *Politikai és szervezetszociológiai szemelvénygyűjtemény*. Kézirat, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest: Tankönyvkiadó, 1981, p. 173.

function in the society, and claims to achieve it, needs order, even political or economic, as the only subject if the collective will. The order is the least power input, so it is based on power saving, the weapon of the weak against the strong. This fight can only be fought on the ground of those who have the same interests.”¹

The functioning and the empowering of interest of the parties, which sprung from the rise of communal needs and are formed by ideologies, are the fields of skilled speakers. These speakers (if they are in fact skilled) target the people’s self image, where the power of words are combined with the cold logic of convinceing tactics. Repeating the words enough times can convince sufficient part the targeted individuals that what they hear is reality itself. Canvassing and political propaganda therefore is not a particularly fussy category. The goal is namely the victory over the others. The outcome of the elections determines how successful a party is, and in turn how successful its leader and leaders are. If a party fulfills its goals by carefully using its propaganda, and get elected, it is worth thinking about *K. R. Popper’s* ideas, saying that democracy never was, never can be and never need to be led by the people.² People don’t rule themselves; they exercise their rule by their chosen representatives. This rule has a unique practical operation in *M. Weber’s* definition: the rule assumes the availability of the conduct, because it manifests this way. Administration cannot work without the ability to express authority (via the parliament and the government), since in order to work, it must have the power to command.

---

¹ BIHARI, M.: *Politikai és szervezetszociológiai szemelvénygyűjtemény*. Kézirat, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest: Tankönyvkiadó, 1981, p. 173.

² POPPER, K. R.: *A demokrácia elméletéről*. In: *Megismerés, történelem, politika, Válogatott írások és beszédek*. Budapest: AduPrint Kiadó, 1997, p. 157. [Alles Leben ist Problemlösen: Über Erkenntnis Geschichte und Politik 1996]

Therefore, a line of events can be observed, in which the elected leadership of the country performs its tasks right above persons (voters, and the whole population), which with the power of the people's will, enables the ruling. The leaders of the administration are elected by the government. In this sense, people give power to those, who will have power over them.¹

In K. R. Popper's view, the most important thing is not who rules, be the conception right, of left sided, as long as the people can get rid of them easily and without bloodshed. The main virtue of that is the consciousness that the ruling party can lose.² If they are breaking the rules, as M. Weber states, it means the betrayal or the deception of the people.³ It is worth to pay more attention to Popper's thoughts, who compares British and the German types of the representation systems. Doing so, he reveals that in British type, the representative is responsible to the voters, while in German type the party discipline is determinative, which is questioning the self-clarity of the representation itself.⁴ Popper also says, that our democracy is not a popular government, it's a party

---

¹ WEBER, M.: *Uralom és igazgatás. A demokratikus igazgatás lényege és korlátai*. In: *Politikai szociológia*. Budapest: Helikon Kiadó, 2009, p. 83-84. [Economy and Society, Berkeley: University of California Press. 1921-22/1978]

² POPPER, K. R.: *A demokrácia elméletéről*. In: *Megismerés, történelem, politika, Válogatott írások és beszédek*. Budapest: AduPrint Kiadó, 1997, p. 158. [Alles Leben ist Problemlösen: Über Erkenntnis Geschichte und Politik 1996]

³ WEBER, M.: *Uralom és igazgatás. A demokratikus igazgatás lényege és korlátai*. In: *Politikai szociológia*. Budapest: Helikon Kiadó, 2009, p. 314-315; p. 318-319; p. 334-335; p. 338-339. [“The Profession and Vocation of Politics” in Max Weber: Political Writing. 1919/1994.]

⁴ POPPER, K. R.: *A demokrácia elméletéről*. In: *Megismerés, történelem, politika, Válogatott írások és beszédek*. Budapest: AduPrint Kiadó, 1997, p. 158-159. [Alles Leben ist Problemlösen: Über Erkenntnis Geschichte und Politik 1996]

government. The bigger the party the lesser the unity, the lesser democratic and the lesser the influence of the voters to the directorate.¹

The Constitution can be considered as the completion of the political and parties life (be the name of Basic Law) seen from the political side, as if becoming timeless. From the perspective of the parties, *the Constitution* is like a desirable fruit, that every participant wants to taste, or more likely forming it in their own way, which opens the way for the political figures (and the hope of becoming history), that their name by *the Constitution* can become unforgettable. (Of course there were examples, where even with a two-third, this method were not to be followed.) If there is a recognition, it would be that this political timelessness stay only just as a vision. Since *J. Betham's* foundation, a nation can always reconsider its constitution, no generation has the law, to force its laws on the future generations.²

Even in these modern societies, the common belief is that moral is determinative, which can fall apart when we examine how these political figures can get from one situation (which is already hard to explain) to another kind of situation.³

In reality, the laws are determinative, and in the form of laws, also those political figures, who can change these laws. Their parties only assist them in these activities (as a reminder of *Popper's* thoughts). In this aspect (strictly political) the essential question is, that the exercise

---

¹ POPPER, K. R.: *A demokrácia elméletéről*. In: *Megismerés, történelem, politika, Válogatott írások és beszédek*. Budapest: AduPrint Kiadó, 1997, p. 159. [Alles Leben ist Problemlösen: Über Erkenntnis Geschichte und Politik 1996]

² BRAGYOVA, A.: *Ünnepi tanulmányok Holló András 60. születésnapjára*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2003, p. 74.

³ BRAGYOVA, A.: *Ünnepi tanulmányok Holló András 60. születésnapjára*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2003, p. 77.

of power can stand the trials of law, be it right or wrong. *Bentham's* thoughts are noteworthy for this and the subsequent ages. For the ages bygone, *Machiavelli's* descriptive thoughts on the exercise of power are available for everyone.

Looking back at the previously written thoughts, the human factor serves as a certain explanation when forming a party. It appears especially when finding out the results of the elections - which proves the success or the failure of the party the most. The thought presents itself that the weakest link in politics, in the forming of legalisation, in the representation of the masses - either from the party's or the voter's point of view - are the participants' individual reality, i.e. the human factor. Repeating the previously explained thought which encourages the individual during social interactions to 'to love their neighbours like themselves', might lead to role play of those participating in public and social life. „*The variety of the role plays creates the personality. The role is a transmitter which links the individual's personal environment to the impersonal - social - environment. The personal or the impersonal environment splits into positions, whose holders by getting in touch with each other, with the help of the role, can foresee each other's behaviour.*”¹ Additionally the concept of role-expectation appears, which expects a specified behaviour of the role player. The acknowledgement and the appreciation of the role-behaviour depends on the results of the role-expectation.²

It can be a particularly weak point of the social connections and the social organisations based on them - in this disquisition's case the parties - the factor of human weakness, or as they say the foible. There can be two main types of individuals who unite in parties (politicians) defined. The first one is the platform-orientated, who would even go against the spirit of the crowds to save the world with his notions and

---

¹ CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 24.

² CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 25.

ideas. In the mean time his career-minded colleague is in fact riding that spirit of the masses to realize his dreams.¹ „*The objective function of the two politicians is inverse. The volunteer wants to win the elections to realize his platform. The carrier-minded on the other hand propagates a platform to win the elections.*”² In the campaign period before the elections, voters and the politicians show interest towards each other, which might be regarding a brighter future for both, still self-interest is demonstrated from both sides. Namely the voter’s and the politician’s fundamental need is to realise their ideas. It can even occur (and if it can it probably will occur with human interactions) that during this process participants will flatter each other, praise each other, acknowledge each other’s favourable qualities. However this might be the most dangerous part of the process, because it does not necessarily show the real situation, this flattery does not make a strong enough cohesion between the participants. „*The bearing capacity of balance which is based on flatter is small, for the first ordeal it will collapse like a house of cards. A compliment which has a price is worthless.*”³

After the elections the previous participants (voters and politicians) begin to have a different relationship. The constituent will still expect his interests and wishes to come true. Even if the winner of the elections (therefore the party who establishes the government -whose leader, according to the previous explanation becomes the director of the executive power) is not the one he voted for. As for the politician, regardless if he is platform-orientated or carrier-minded he will find himself in a new position compared to the situation before. For the exe-

---

¹ ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001, p. 23.

² ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001, p. 23.

³ CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 55.

cutive power two fundamental factors are available: power and authority. „Power interlaces human relationships, but because of this it is difficult to grasp its essence, to detach it from the possibilities implicated with it. The most quoted definition of power is from *M. Weber*, who says power is a chance to exercise our will even despite others' resistance, no matter what that chance is based on.”¹ For an outsider the difference between power and authority might only be the phrasing. But for the theory of politics the difference is remarkable. 'Authority means rightful and legitimate force, therefore a force that is not based solely on compulsion, but the dependants accept it freely, by internal motivation. Relying on *M. Weber* again, authority is a chance that people in a social relation or connection will obey to a command with a specified content.’²

‘In the moderate state the meaning of authority lies in freedom. The moderate state is an institution in which political freedom has an important role. In the aspect of the moderate state it is vitally important that the state practises its power only within the barriers that are set respecting freedom. A state which does not know barriers cannot be verifiable and cannot be efficient.’³

A whole series of decision making situations arise for the election winner party, especially for its leaders. With every decisions they make they have to live up to the legal requirements. They also have to live up to the voters expectations (now not only to those who voted for them).

---

¹ BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 67.

² BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 67.

³ BÓDIG, M.: *Szabadság – Hatalom – Törvény*. In: BÓDIG, M.; GYÓRFI, T. (szerk.): *Államelmélet, A mérsékelt állam eszméje és elemei II. Alapelvek és alapintézmények*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2002, p. 12.

In the mean time, they have to keep alive their base, the party who enabled them to access the controlling tools. This is not an easy task even if the exchange of government, the change of the parliamentary majority is carried out without any unusual event or circumstance. It is an especially difficult task if in the meantime hitherto existing norms, habits and values lapse and expectations towards new ones arise.

„We talk about a decision making situation when tension arises between existing and desirable status. Recognising the decision making situation is a skill itself, because – as the decision holds a risk, a sort of jump into the unknown – we don't always give in to the pressure, sometimes we turn it away from it. We choose different conscious defence-mechanisms – self-delusion, self-justification, declining responsibility – and often prevent ourselves from detecting the decision making situation. With time this can result in such critical tension, that with the delayed decision and action we will end up paying a much higher price to achieve the desired status – if at all it is still possible. Because making a decision then taking an action is not enough, it is important when that decision is made. Delay often causes irrecoverable damages. Therefore identifying the decision making situation in the right time is a crucial requirement.”¹

In conclusion it can be established, that politics and political representation is lead by values and interests. During this process technical knowledge has to serve as knowledge of the working of politics.²

References:

---

¹ CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986, p. 117-118.

² BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999, p. 67.

- ANTAL, A.: *Az értékek bölcséleti és egyéb megítéléséről*. In: BRAGYOVA, A.: *Ünnepi tanulmányok Holló András 60. születésnapjára*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2003.
- BAYER, J.: *A politikatudomány alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó, 1999.
- BIHARI, M.: *Politikai és szervezetszociológiai szemelvénygyűjtemény*. Kézirat, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest: Tankönyvkiadó, 1981.
- BÓDIG, M.: *Szabadság – Hatalom – Törvény*. In: BÓDIG, M.; GYÖRFI, T. (szerk.): *Államelmélet, A mérsékelt állam eszméje és elemei II. Alapelvek és alapintézmények*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2002.
- BRAGYOVA, A.: *Ünnepi tanulmányok Holló András 60. születésnapjára*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2003.
- CSEPELI, G.: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986.
- ENYEDI, Z.; KÖRÖSSÉNYI, A.: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001.
- FEYERABEND, P.: *Hogyan védjük meg a társadalmat a tudománytól?* In: *Társadalomtudományi Szemle*. Budapest: Replika Alapítvány, 1994. [„How to defend society against science” Radical Philosophy. 1975]
- MANNHEIN, K.: *Az ideológiafogalom jelentésváltozásának történetéhez*. In: *Ideológia és utópia*. Budapest: Atlantisz Kiadó, 1996. [Ideologie und Utopie 1929]
- POPPER, K. R.: *A demokrácia elméletéről*. In: *Megismerés, történelem, politika, Válogatott írások és beszédek*. Budapest: AduPrint Kiadó, 1997. [Alles Leben ist Problemlösen: Über Erkenntnis Geschichte und Politik 1996]
- WEBER, M.: *Uralom és igazgatás. A demokratikus igazgatás lényege és korlátai*. In: *Politikai szociológia*. Budapest: Helikon Kiadó, 2009. [Economy and Society, Berkeley: University of California Press. 1921–22/1978]

AUTORI (v abecednom poradí):

Mgr. Matúš Béreš, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Bc. Daniela Demčíšáková, Katedra filozofie a religionistiky GTF Prešovská Univerzita v Prešove, Slovenská republika

Bc. Katarína Duffeková, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Mgr. Jaroslav Fabok, Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Slovenská republika

Csaba Fazekas, PhD., University of Miskolc, Maďarsko

Nikola Fejková, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Bc. Benita Feketeová, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Sándor Fekete, PhD., University of Miskolc, Maďarsko

Bc. Nikola Gumanová, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Bc. Tatiana Harvilíková, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Mgr. Elena Kenderešová, Katedra politológie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Mgr. Barbora Kollárová, Katedra politológie FPVMV UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Mgr. Sándor Kovács, University of Miskolc, Maďarsko

Mgr. Ján Kováčik, Právnická fakulta UK v Bratislave, Slovenská republika

Inhrid Matsko, Uzhhorod National University, Ukrajina

Julia Raichynets, Uzhhorod National University, Ukrajina

Mgr. Oleksii Shafranosh, Uzhhorod National University, Ukrajina

JUDr. Roman Šup, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika

Bc. Jakub Švec, Katedra politológie Filozofickej fakulty Katolíckej Univerzity v Ružomberku, Slovenská republika

Mgr. Vladimír Timko, Katedra ústavného a správneho práva Právnickej fakulty Univerzity P. J. šafárika v Košiciach, Slovenská republika

JUDr. Jana Vrabľová, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva Právnickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Názov: **AKTUÁLNE OTÁZKY TEÓRIE A PRAXE POLITIKY
A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**
Zborník príspevkov

Editori: Mgr. Gabriel Koscelanský
Mgr. Linda Babušík Adamčíková
Mgr. Mária Petriková
Výkonný redaktor: Mgr. Gabriel Koscelanský
Technický redaktor: Mgr. Gabriel Koscelanský
Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach
Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk
Dostupné od: 28.06.2018
Rok vydania: 2018
Počet strán: 270
Rozsah: 13,84 AH
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8152-623-7

AKTUÁLNE OTÁZKY TEÓRIE A PRAXE POLITIKY
A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

.....

ISBN 978-80-8152-623-7